

ἙΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Δ'

ΙΟΥΝΙΟΣ 1955

ΤΕΥΧΟΣ 38

Γ. ΑΘΑΝΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΚΥΠΡΟΣ

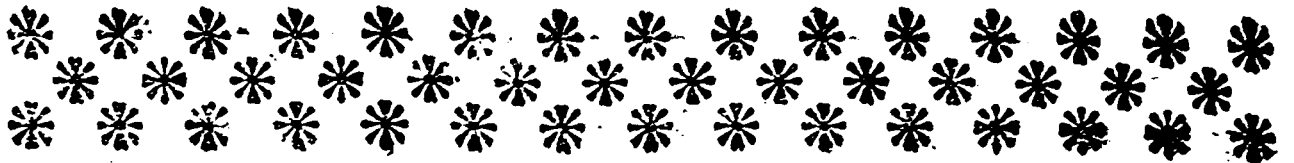
Ἄνθισαν τάχα οἱ λεμονιές στῆς Κύπρου τὰ περβόλια;
Ἄνοιξαν τὰ τριαντάφυλλα; Μοσχοβολοῦν οἱ κρῖνοι;
Τάχα οἱ βαρκοῦλες φεύγουνε ἀπὸ τ' ἀραξοβόλια
νὰ προπαντήσουν στ' ἀνοιχτὰ τῆ νικηφόρα εἰρήνης;

Ἄπ' τ' ἀκρογιαλία τοῦ νησιοῦ φυσάει τ' ἀγέρι πρῶμα
νὰ ρθοῦμε ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ ψηλὰ κατὰ τὴ Δύση;
τ' ἀφρόλευκο πὺν γέννησε τὴν ὁμορφιὰ τὸ κῦμα
φεύγει ἀπ' τὴν Πάφο πρόσχαρο στὸ Φάληρο νὰ σβήση,

Καὶ τ' ἄλλο κῦμα, τὸ τρανό, πὺν ἠλιόλουστο φουσκῶνει
στὸ Αἰγαῖο, στὸ Ἴόνιο, στὸ Μυρτώο, στὸ πέλαγος τῆς Κρήτης,
κι' ὡσὰν μὲ πόννο μητρικὸ τὴν ἀγκαλιά του ἀπλώνει
θὰ φτάση τάχα στὸ νησιὸν τῆς Ἀφροδίτης;...

Κῦμα ἱερό, πὺν σ' ἔφκιασε πολλῶν αἰώνων δάκρυ
καὶ κλείνεις τὴν ἀπαντοχὴ καὶ κλείνεις τὴν ἐλπίδα,
ἀγκάλιασέ μας τὸ νησιὸν ἀπ' ἄκρη σ' ἄλλην ἄκρη
καὶ δῶσ' του τὸ γλυκὸ φιλὶ πὺν λαχταρᾷ ἡ Πατρίδα!

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΠΟΤΑΜΙ ΚΙ' ΕΛΑΦΙ

- Λάφι μου χρυσοκέρατον, ἴντά ἴχεις καὶ δακρύζεις
καὶ μὲ τίς πέτρες δέρνεσαι τὴν ἴμέραν καὶ τὴν νύχταν;
ἴντα κακὸν σοῦ (¹) ἔπαθες καὶ νὰ βουρᾶς (²) ἐν θέλεις,
μὲ τ' ἄλλα λάφια νὰ βοσκᾶς ἐν θέλεις μὲς στοὺς λόγγους;
Γιατὶ χτυπᾶς τὰ πόδια σου, τὰ χρυσοκέρατά σου,
γιατὶ τὰ τρύβεις καὶ κογγᾶς, (³) σὰ νὰ ἴσουν λωβωμένον;
Πέ μου το, λάφι, πέ μου το, πέ μου το, κι ἂν μπορήσω,
διῶ σου (⁴) βοήθεια ὄσην μπορῶ, ὄση ἔχω καὶ ὄσην θέλεις.
- Ἐν ἤμπορεῖς ποτάμι μου, τίποτε νὰ μοῦ κάμεις,
βαθιὰ ὁ πόνος τὴν φωλεὰν μὲς στὴν καρτιάν μου ἔχει.
Καὶ τί καλὸν στὴν γῆν αὐτὴν ἔχω, γιὰ νὰ μπορήσω,
μὲ τ' ἄλλα λάφια γλήγορις στοὺς λόγγους νὰ πετάξω;
Δύο ἔλαφάκια ἔκαμα, ψηλὰ χρουσοντυμένα,
καὶ κεῖνα μοῦ τὰ πήρασι, μ' ἀρφάνεψαν ἴπο κεῖνα.
Τό ἴνα τὸ ἦρε κυνηὸς νὰ πίνει στὸ ποτάμιν,
μιὰν τουφεκιάν τοῦ ἔδωκεν, τό ἴριψεν εὐτὺς κάτω.
Τὸ ἄλλο, τὸ μικρότερον, μιὰν μέραν, μὲς στοὺς λόγγους,
μὲ τ' ἄλλα λάφια ἔτρωεν κι ἀντίκρυζεν τὸν ἥλιον.
ἴΑνάθεμά την τὴν στιγμὴν π' ἄφησεν τ' ἄλλα λάφια!
ἴΕμπήχτηκεν μὲς στὰ κλαδιὰ καὶ μὲς στὰ χορταράκια,
ἔβόσκετον μανηχόν (⁵) του καὶ ἔτρωεν γλυστηρίδα,
ἀκόμα ἴἐν ἀπόφαεν, καὶ νὰ σου ἴνας λύκος
ἔπάνω του πετάχτηκεν, μοῦ τό ἴφαεν, μάνα μου.
ἴὍς μου νερόν, ποτάμι μου, τὴν δίψαν μου νὰ σβήσω.
- Πάρε καὶ πιὲ ὄσον μπορεῖς, πατέρα ἀρφανεμένε.

[Συλλογὴ Σακελλαρίου]

1. σοῦ=σὺ
2. βουρᾶς=τρέχεις
3. κογγᾶς=βογγᾶς, γογγύζεις
4. διῶ σου=θὰ σοῦ δώσω
5. μανηχόν=μονάχο

ΔΗΜ. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

Καθηγητοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ*

Εἶναι ἔξαιρετική ἡ εὐτυχία τῶν Ἑλλήνων χαρακτῶν νὰ φέρουν στὴν πατρίδα τοῦ μεγάλου Holbein μερικά ἔργα τους, φόρο τιμῆς στὴν ἀθάνατη τέχνη του μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ σκιά του θὰ προστατεύη τοὺς πολὺ νέους ὁμοτέχνους του. Γιατὶ ἡ ἑλληνικὴ χαρακτικὴ μόλις τελευταῖα δοκίμασε τὴ νεανικὴ τῆς ὁρμὴ στὴν καλλιτεχνικὴ αὐτὴ πορεία. Δὲν εἶναι δὲ καὶ πολλὰ χρόνια πού ἡ τέχνη αὐτὴ κίνησε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Δὲ θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι μόλις τώρα τελευταῖα τὸ κοπίδι καὶ τὸ καλέμι χάραξαν τὸ ξύλο καὶ τὸ μέταλλο στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μονάχα πρὶν λίγα χρόνια τὸ χάραγμα αὐτὸ ἐγινε γιὰ νὰ δώσῃ ἕνα ἀνεξάρτητο καλλιτεχνικὸ ἔργο, μὲ αὐτοτελῆ ὄντοτητα καὶ αὐτάρκεια. Τὸ 19ον αἰ. ὑπηρετοῦσε ἔμμεσα τὴν τέχνη πολλαπλασιάζοντας καὶ κἀνονίας προσιτὸ σὲ πολὺν κόσμον ἕνα μεγάλο ἔργο τέχνης. Τώρα ὅμως προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ δικό της ἔργο πού ὅσο κι' ἂν εἶναι περιορισμένα τὰ μέσα τῆς ἐκφράσεώς της ἔχει ἀπεριόριστες τὶς ποιοτικὲς τῆς δυνατότητες.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Γ α λ ἄ ν η ς στὴν Κέρκυρα ἔκοψε τὰ πρῶτα του ξύλα τὸ 1917 καὶ τότε περίπου, ἐκεῖ πάλι, ὁ Κ. Ζ α β ι τ σ ι ἄ ν ο ς χάραξε τὶς πρῶτες του δεξυγραφίες. Ἀλλὰ ὁ πρῶτος συνέχισε καὶ ἀνέπτυξε μὲ θαυμαστὴ ἐπιτυχία καὶ μὲ καινούργια ὁρμὴ τὴ χαρακτικὴ του στὸ Παρίσι, ἐνῶ τὸ δεύτερο ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια τὸν πῆρε ὁ θάνατος πρὶν νὰ χρησιμο-

ποιήσῃ τὴν ἔξαιρετικὴν τεχνικὴν καὶ εὐαισθησίαν του σὲ μεγαλύτερη ἔκτασιν. Συγχρόνως ἕνας ἄλλος ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἐργάτες τῆς τέχνης αὐτῆς τοῦ ξύλου ἀρχισε τὴ δημιουργικὴν του σταδιοδρομίαν πού τὴ συνεχίζει ἀκόμη μὲ νέες καθε φορὰ κατακτήσεις, ὁ Ἄ γ γ ε λ ο ς Θ ε ο δ ω ρ ὀ π ο υ λ ο ς. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1932 πού ὁ τρίτος μέγας καλλιτέχνης, ὁ Κ ε φ α λ λ η ν ὀ ς, ἀνέλαβε τὴ διδασκαλίαν τῆς Χαρακτικῆς στὴ Σχολὴ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἀρχισαν νὰ πυκνώνονται οἱ τάξεις τῶν Ἑλλήνων χαρακτῶν κ' ἡ ἐργασία νὰ γίνεται συστηματικώτερη καὶ πλουσιώτερη ὥστε νὰ ἀρχίσουν νὰ διακρίνονται σιγὰ—σιγὰ ἀτομικὲς προσωπικότητες καὶ γενναιότερες ἐπιτυχίες.

Ἡ χειρωνακτικὴ—ἄς τὴν πῶ—ἐργασία πού προϋποθέτει ἡ ἄσκησις τῆς τέχνης αὐτῆς ἀποτελεῖ μάλιστα ἀπαραίτητο μάθημα πειθαρχίας γιὰ τὸν καλλιτέχνην, διδαχτικώτατο καὶ σημαντικὸ γιὰ τὴν τελικὴν τῆς ἀξιοποίησιν. Ὁ καλλιτέχνης μὲ τὴ χάραξιν του ξαίρει πολὺ καλὰ ὅτι, κι' ἂν τὸ ἐπιδιώκει, δὲ μπορεῖ ποτὲ νὰ φτάσῃ τὸ πρῶτον σχέδιον πού ἔκαμε. Κάθε κόψιμον ἢ χάραγμα πάνω στὸ ξύλον ἢ στὸ μέταλλο δίνει κάτι νέο πού δὲν ὑπάρχει στὸ πρωτότυπον. Κάθε πάτημα τοῦ κοπιδιοῦ ἢ τοῦ βελονιοῦ μὲ τὸ ἀποτέλεσμά του γεννᾷ μορφήν πού τοῦ ὑποβάλλει τὴν πορείαν τῆς δουλειᾶς του καὶ σύγχρονα τοῦ δημιουργεῖ ἕνα καινούργιον ὄραμα. Πρέπει λοιπὸν νὰ προαισθάνεται κάπως τί μπορεῖ νὰ βγάλῃ μὲ τὴν τεχνικὴν: ἡ τεχνικὴ του διαμορφώνεται ἢ ἴδια ὅσο προχωρεῖ στὴν δουλειάν καὶ συνεχῶς αὐτοσχεδιάζει καὶ δημιουργεῖ μαζὶ ξυφνικὰ μορφὰς πού στὴν πραγματικότηταν

* Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «Les Musées de Genève» τοῦ Φριου ἐ.ἔ. ἐπ'εὐκαιρίαν τῆς Διεθνούς Ἐκθέσεως Χαρακτικῆς.

δὲν ὑπῆρχαν μπροστά του καὶ ζοῦν μόνο τὴ ζωὴ τῆς τέχνης μετεωρισμένες στὸν κόσμο τῆς τεχνικῆς φαντασίας τοῦ καλλιτέχνη. Ἡ τεχνικὴ ἐδῶ γίνεται τέχνη, γιατί γεννάει μορφές καινούργιες πού ἐκφράζουν τὶς στιγμιαίες ἀναλαμπές τῆς δημιουργικῆς φαντασίας πάνω στὴ δουλειά. Οἱ μορφές πού κόβει καὶ χαράζει γίνονται αὐτοσκοπὸς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πραγματικὸ περιεχόμενό τους, ὅπως τὸ φῶς καὶ ἡ σκιά σ' ὅλες τὶς διαβαθμίσεις καὶ τοὺς διάμεσους τόνους των, σὶς ἀντιθέσεις καὶ τὶς ἁρμονικὲς τους συμφωνίες, ὅπως οἱ γραμμὲς σὶς ποικίλες τους ἐκφραστικὲς ἐξελίξεις.

Ἡ ἑλληνικὴ χαρακτηριστικὴ βρῆκε τὸ δρόμο τῆς ἐτοιμοσὶς νέες ἐπιδιώξεις τῆς. Τὰ τελευταῖα τελειοποιημένα ἀπὸ τὴ βιομηχανία τεχνικὰ μέσα εἶχαν μάλιστα ἀρχίσει νὰ παραμερίζουν κάπως τὴν καθαρὰ δημιουργικὴ καὶ προσωπικὴ ἐργασία τοῦ καλλιτέχνη καὶ ἡ μηχανικὴ ἀποτύπωση τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου εἶχε ξαπλωθῆ εἰς βάρος τῆς τέχνης. Ἄλλ' αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ γυρίσει πάλι σὶς πηγές τῆς γιὰ νὰ ξαναβαφτισθῆ καὶ νὰ πάρη καινούργια ὁρμή. Οἱ καλλιτέχνες μάλιστα τοῦ ξύλου ξαναδοκίμασαν τὴν πρωτόγονή του ἅπλῃ τεχνικὴ γράφοντας καὶ κόβοντας μόνοι τὰ σχέδιά τους, ὅπου μιλάει ἡ ἄδρῃ, πρωτόδημη γραμμὴ τοῦ ξύλου μὲ τὶς μεγάλες ἐπιφάνειες καὶ τὶς χτυπητὲς ἀντιθέσεις πού τονώνουν τὴν ἐκφραση. Καὶ ἡ τεχνικὴ ἐργασία ὡς ὄργανο πνευματικῆς ἐκφράσεως προσπάθησε νὰ συγκεράσῃ τὴν ὁρμὴ τῆς αὐτῆ σὲ μιὰ ἐσωτερικώτερη ἀλληλοδιείσδυση τεχνικῆς ἀποδόσεως μὲ τὶς πνευματικὲς ἀπαιτήσεις, χωρὶς βέβαια νὰ ἰσοροποῦν πάντοτε οἱ δυὸ αὐτὲς τάσεις, γιατί ἄλλοῦ ἐπικρατεῖ περισσότερο ἢ μιὰ κι' ἄλλοῦ ἢ ἄλλη.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στὸ πεδίο τῆς χαρακτηριστικῆς μεγάλο ρόλο παίζει ἡ τεχνικὴ πού ξαίρει νὰ βροίση, ὅπως τονίσαμε παραπάνω, δικούς τους ἐκφραστικούς τρόπους μὲ ξεχωριστὸ θέλημα καὶ ἰδιότυπες ἀξίες. Ἄλλὰ πάντα βασικὴ ἀρχὴ καὶ δικαιολογία ὑπάρξεώς τῆς εἶναι ἡ καθαρὴ τέχνη καὶ καὶ στὸ χαρακτηριστικὸ ἔργο πρέπει ὁ χαρακτὴς νὰ ἐκμεταλλεύεται ἴσα—ἴσα τὶς ξεχωριστὲς

αὐτὲς ἐκφραστικὲς ἀξίες τῆς τεχνικῆς γιὰ νὰ δώσῃ μορφή στὸ ὄραμά του.

Ἔτσι βλέπομε πόσες τέτοιες ἀξίες δημιούργησε ὁ Γ α λ ἄ ν η ς γιὰ νὰ δώσῃ μορφή στὰ πλαστικὰ κλασσικὰ του δράματα, μάλιστα στὰ βιβλία τόσων ξακουσμένων Γάλλων συγγραφέων πού εἰκονογράφησε. Σ' αὐτὰ ἔδειξε τὴν ποικίλη ἐκφραστικὴ του ἱκανότητα μὲ τὴν τελειοποίησιν τῆς τεχνικῆς πού τοῦ ἔδωσε ἀφάνταστες δυνατότητες. Τώρα τελευταῖα σὲ μιὰ σειρά χαλκογραφίες γιὰ τὴ μετάφραση τοῦ Θεόκριτου ἀπὸ τὸν Μάριο Μενπιέρ ἀνακάλεσε στὴ ζωὴ τὰ εἰδυλῖα καὶ τοπία τῆς ἑλληνικῆς φύσεως μὲ τοὺς βοσκούς καὶ τὶς νύμφες ὄλο χόρη καὶ δροσιά μὲ μιὰ ἀνεξάντλητη σὲ εὐρήματα τεχνικὴ πού ἡ μακροχρόνια πείρα καὶ τὸ ἔμφυτο ἑλληνικὸ γοῦστο ἔβαλε στὴ διάθεση τῆς ἐμπνεύσεώς του. Ὁ Θεοδωρόπουλος πάλι ξεχύνει τὴ λυρικὴ του ψυχὴ σὶς ὡραῖες μελωδίες τῆς γραμμῆς καὶ τὶς ἡρεμες μεταβάσεις ἀπὸ τὸ φῶς στὴ σκιά κι' ἀστράφτουν τὰ κοχύλια καὶ τὰ βάζα του καὶ ὑψώνονται σὰν ὑπερφυσικὴ βλάστηση οἱ τουλίπες τῶν. Στὸν Κεφαλληνὸ θαυμάζομε τὴ χρησιμοποίησιν μιᾶς πολύμορφης τεχνικῆς γιὰ νὰ δώσῃ τὶς λεπτὲς διακρίσεις τῆς ὑφῆς τῶν πραγμάτων καὶ στὸν Τάσσο γιὰ νὰ πιάσῃ σὶς ἄδρες μορφές τοῦ ξύλου τὴν ποικίλη ἐμφάνισή τους μὲ μεγάλες ἐκφραστικὲς εἰκόνες, ἐνῶ ἡ νηφάλια Βάσω Κάτροκα διηγεῖται μὲ ἄνεση καὶ ποικιλία τὴν τυραννισμένη ζωὴ τῶν ξωμάχων καὶ τῶν ψαράδων στὴ βαρεῖα δουλειὰ ἢ στὸ ξανάσασμά τους.

Μὰ δὲ θὰ ἤθελα νὰ δώσω ἐδῶ περιγραφὴ ἑνὸς ἐκάστου τῶν χαρακτῶν — τὰ ἐκτεθειμένα ἔργα μποροῦν νὰ μιλήσουν καλύτερα μόνο τους. Πρέπει μόνο νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ ἑλληνικὴ χαρακτηριστικὴ ἔχει πιά ξεπεράσει τὸ στάδιο τῆς κατακτῆσεως τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ βαδίζει στὴ διαμόρφωση καλλιτεχνικῶν μορφῶν χωρὶς νὰ ἐξαντλήσῃ τὶς δυνατότητες αὐτὲς. Παράδειγμα οἱ ὀξυγραφίες τοῦ Βεντούρα πού πραγματοποιεῖ τὶς ὑποβλητικὲς του συλλήψεις μὲ τὴ θαυμαστὴ λιτότητα τῶν γραμμῶν καὶ σύνθεσιν σημάτων πού τὰ κόβει συχνὰ καὶ τὰ δένει κάποτε ἢ σχη-

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΙ ΘΑ ΠΗ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΣΜΟΣ,"

Δείγμα του ήπειρωτικού πατριωτισμού, είναι η απάντησις που έδιδεν ο ήπειρώτης την καταγωγήν ήγεμών της Βλαχίας Άλέξανδρος Γκίκας, θετός της γνωστής συγγραφέως υπό το ψευδώνυμον «Δόρα δ' Ίστρια Γκίκα». Έλεγε λοιπόν ο άείμνηστος εκείνος ήπειρώτης.

—Μπορώ να είμαι ήγεμών των Βλάχων και να τους αγαπώ, αλλά δεν ήμπορώ να λησμονήσω ποτέ ότι είμαι "Έλλην».

Ο δέ μέγας έθνικός ευεργέτης Άρσάκης, έρωτηθείς από τους φίλους του, διατί δεν κατέρχεται εις Άθήνας, δια να ίδη με τα μάτια του το κτίριον που φέρει το όνομά του, απήντησε:

—«Προτιμώ να τ' άκούω από μακρυστά, γιατί φοβομαι πως δεν θ' άνθέξω στη μεγάλη αυτή συγκίνηση».

ματική άραιή σκιά της νύχτας — έτσι βάζει τα τεχνικά μέσα στην ύπηρεσία της λεπταίσθητης καλαισθησίας και προοδευμένης μορφικής αντίληψως και του Παπαδημητρίου που αφήνοντας τις ώραιες έπιτυχίες του με τα φωτεινά τοπία της Άττικής και τις νεκρές φύσεις ακολουθεί γνωστά κυβιστικά πρότυπα.

Γενικά η έλληνική χαρακτική με τις άναζητήσεις και την κυριαρχία των τεχνικών μέσων πάει παράλληλα με τη μεγάλη τέχνη, τη ζωγραφική, που πολλοί αντιπρόσωποι της δοκιμάζουν με έξαιρετική έπιτυχία τις δυνάμεις τους και στην τέχνη του άσπρου και του μαύρου είτε στο ξύλο είτε στο μέταλλο και την πέτρα.

* Συνέχεια εκ του προηγούμενου και τέλος.

Ίδου τώρα και τα πατριωτικά αισθήματα του Κορυτσαίου Σίνα:

—«Δέν έχω λέξεις ίκανάς να δοξάσω τον "Υψιστον, έλεγεν ούτος, δι' όλα τα άγαθά που μου έδωσε. Άλλ' έν μόνον δέν ήδυνήθην δυστυχώς να πράξω. Να δώσω όλως έλληνικήν άνατροφήν εις τον υιόν μου, και να τον έξοικειώσω προς την γλώσσαν και τα έθιμα, ώστε να μη διακρίνηται των λοιπών Έλλήνων μόνον δια τον πλοστον, αλλά μάλλον δια τον άκραιφνή και γνήσιον έλληνισμόν».

Και δέν άντικατώπτριζεν όλην την άγάπην προς την πατρίδα, την θρησκείαν και την έλευθερίαν, η πράξις εκείνη των ήρωιδων του Σουλίου, που τραγουδοῦσαι εις τους άποκρήμνους βράχους της πατρίδος των το κύκνειον άσμα των, έπιπτον μαζί με τα παιδιά των εις την άβυσσον ίνα μη πέσουν εις τας χείρας του αίμοδόρου υιού της Χάμκως:

Και όταν η Μόσχω Τζαβέλλα, εις τας άπειλάς του Άλη ότι θά έψηνε ζωντανόν τον υιόν της Φώτον εάν δέν ήλλαξοπίσται αύτη, του παρήγγειλε να της στείλη και της ίδιας ένα κομμάτι να φάγη, και ότι εινε αρκετά νέα και θα κάμη και άλλα παιδιά, δέν ένεπνέετο από άκρατον πατριωτισμόν, θυσιάζουσα και αυτόν τον υιόν της εις τον θωμόν της πατρίδος:

"Αν δέν ένεπνέοντο τέλος από άκρατον πατριωτισμόν αι ήπειρώτισσαι δέν θα έδιδον εις την Πίνδον το 1940 το «παρών», όπου με τον ένθουσιασμόν των, τον ήρωισμόν και την άυταπάρησιν των, συνέβαλον εις την νίκην, δίδουσαι χείρα βοηθείας, μεταφέρουσαι τρόφιμα και πολεμειφόδια εις τους ήρωας μαχητάς.

Τελευταίον όνειρον του ταξιδευμένου ήπειρώτου είναι να κλείση τους όφθαλμούς του, εις την γενέτειραν, διότι όπως λέγει ο Ξακυνθινός ποιητής «είναι γλυκός ο θάνατος μόνον όταν κοιμώμεθα εις την πατρίδα».

Εάν όμως ή σκληρή μοίρα του άρνηθ ή την τελευταίαν του αυτήν επιθυμίαν και τον ύφαρπάσ η εις τὰ ξένα, πάλιν μίαν και μόνην παραγγελίαν αφήνει ούτος εις τους ιδιικούς του, όπως τὰ όστα του σταλοϋν εις την ιδιαιτέραν του πατρίδα και έναποτεθούν εις τους τάφους των προγόνων του, επιθυμία την όποιαν οι επιζώντες επιτελοϋν εύλαβώς.

Εις τὸ άγονον του έδάφους, που αναγκάζει τον πληθυσμόν να άπομακρύνεται της πατρίδος προς εύρεσιν τύχης, αποδίδουν πολλοί την φιλομάθειαν του ήπειρώτου, ή όποια σϋν τῷ χρόνῳ έμορφώθη εις παράδοσιν, άποτελεί δε και αυτή στοιχείον του «ήπειρωτισμού».

Η ανάπτυξις της παιδείας εις την πατρίδα μας, χρονολογείται από τον καιρόν του Δεσποτάτου, όταν εις την Μονήν του Αγίου Νικολάου, του έπονομαζόμενου Σπανού, ιδρύθη ή περίφημος Σχολή των Φιλανθρωπινών, εκτοτε δε ή ανάπτυξις της συνεχίζεται, ή δε επίδρασις της είναι ανυπολόγιστος.

Εις την ήπειρον όλα τὰ χωρία ειχον άλλοτε ακμάζοντα σχολεία, όπου έδίδασκον δοκιμώτατοι διδάσκαλοι, διετηροϋντο δε από δωρεάς και κληροδοτήματα των κατοίκων, και έλειτούργουν υπό την έποπτείαν του Μητροπολίτου, όστις ήτο ο ρυθμιστής της παιδείας επί τουρκοκρατίας εις την πατρίδα μας, έφρόντιζε διά την άπρόσκοπτον και τακτικήν λειτουργίαν των, υποβοηθών τὸ διδάσκον προσωπικόν και τὰς κατά τόπους έφορείας, διά την εκπλήρωσιν των καθόντων των.

Ο ήπειρώτης είναι τόσο φίλος των γραμμάτων, ώστε υπολογίζεται ότι τὰ 9)10 των κληροδοτημάτων που άφιερώθησαν εις εκπαιδευτικούς σκοπούς ανήκουν εις ήπειρώτας.

Εις την εξαπλωσιν αυτήν της παιδείας εις την ήπειρον, έχει όλίγον συνετέλεσαν και αι πολλάί Μηναι, όπως της Καμίτσα-

νης και Γηρομερίου παρά τὰς Φιλιάταις, του Βησσαρίωνος εις Δουγκιάδες, Προφ. Ηλιού εις Ζίτσαν, Βελλας παρά τὰ Δολιανά, Μολυβδοσκεπάστου παρά την Διπαλίτσαν, αι όποιαι όχι μόνον διετήρουν αι ίδιαι σχολεία, κατά τὸ παράδειγμα των Φιλανθρωπινών και Στρατηγοπούλων, αλλά και έχορτήγουν σεβαστά ποσά διά την πληρωμήν των διδασκάλων των περίξ χωρίων.

Η πνευματική αυτή άγθησις που παρετηρείτο άλλοτε εις την ήπειρον μαρτυρεί ότι εις την έπαρχίαν αυτήν, υπήρχε κοινωρία εις την όποιαν εάν έδίδετο ό άπαιτούμενος χρόνος και τάξις, θά ήδύνατο ίσως να αναπτύξη ένα πολιτισμόν θετικής αληθώς αξίας.

Η φιλομάθεια όμως αυτή του ήπειρώτου, έχει ακόμη μεγαλύτεραν αξίαν και σημασίαν, όταν διαπιστοϋται κατά την έποχήν μιὰς ξενικής κυριαρχίας.

Η προς τὰ γράμματα αυτή τάσις του ήπειρώτου, και ή προς την πίστιν των πατέρων, διά την όποιαν έγράψαμεν ανωτέρω, άφροσύσις του, έμόρφωσαν χαλύδον τον χαρακτήρα, ώστε με ψυχικόν σθένος να διαδίξη ούτος προς τὰ έμπρός.

Ιδού ο λόγος διά τον όποιον ή έπαρχία αυτή, ήνθεξεν επί αιώνας εις τὰς διαφόρους έπιδρομάς, κατακτητάς, στερήσεις πόνους και μακραιώνα δουλείαν χωρίς νικησι ή ήθνική της ψυχή και συνείδησις και ή όποια έπαρχία τηρούσα με θρησκευτικήν εύλάβειαν τὰ αίσθήματα αυτά έμεινεν άδιάφορος εις τον άνεμοστρόβιλον τῷ συνθηκῶν του συγχρόνου ψευδοπολιτισμοϋ

Ελάχισται πράγματι χώραι έχουν να έπιδείξουν τὸ μοναδικόν και υπέροχον παράδειγμα φιλοπατρίας, φιλομουσίας και ήθρωπισμοϋ, που έχει να έπιδείξη ή ένδοξι μὲν άλλ' άτυχής γή της ευάνδρου πατρός μας.

Σπάνια είναι αι χώραι που υπέστηρο τόσας έπιδρομάς ξένων κατακτητῶν όσο ή ήπειρος. Αι έπιδρομαί αυτές θά έπρεπε να ειχον δημιουργήσει εις αυτήν έιμίγμα φυλών, όπου να μη δύναται κανεν' αναγνωρίση την αρχικήν φυλήν των κτοίκων της.

Και όμως έλίγα είναι αι χώραι, ο

τὰς ὁποίας νὰ δύναται κανεὶς νὰ εὕρη ἀμι-
γῆ καὶ ἀμόλυντον τὴν ἀρχικὴν. ὑπερήφα-
νον φυλὴν, τόσον αἰωνόβια τὰ ἔθιμα, τὰς
συνηθείας, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν πνευμα-
τικὴν προδιάθεσιν τῆς.

Αἱ φυλαὶ ποὺ ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Ἡ-
πειρον, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν αἰώνων,
Σλαῦοι τὴν παλαιὰν ἐποχὴν, Τοῦρκοι ἀρ-
γότερον, Ἴταλοι καὶ Αὐστριακοὶ μετέπει-
τα, τυραννικὸν καθεστῶς τοῦ Ἐμβέρ Χό-
τζα καὶ τοῦ Σέχου σήμερον, καίτοι προσ-
επάθησαν νὰ ἐδραιώσουν ἐκεῖ πεδίου προ-
παγανδιστικῆς δράσεως καὶ νὰ μεταβά-
λουν τὸν ἐθνικὸν τῆς χαρακτήρα, ὅχι μό-
νον δὲν μετέβαλον τὸν πληθυσμὸν, ἀλλ'
εἰς πλείστας περιπτώσεις ἀφωμοιώθησαν
ἀπὸ αὐτοὺς μέχρι βαθμοῦ ἀληθῶς καταπλη-
κτικῶς. Ἀπόδειξις καὶ τοῦτο ὅτι ὁ πολιτι-
σμὸς ἐνὸς λαοῦ δὲν κρίνεται ἀπὸ ὅ,τι ἔχει
συσσωρεύσει εἰς μουσεῖα καὶ ἀρχεῖα, ἀλλὰ
ἀπὸ τὰς πολιτιστικὰς ἐκείνας δυνάμεις,
ποὺ εἶναι ἀκόμη ζωνταναὶ εἰς τὸν λαὸν
καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐπενεργοῦν ἐπ' αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δυνάμεθα νὰ
εἰπώμεν ὅτι ἡ Ἡπειρος, δύναται νὰ καυ-
χᾶται, ὡς οὐδόλως ἐπηρσασθεῖσα ἀπὸ τὰς
ἐπιδρομὰς αὐτὰς, διότι οἱ διάφοροι λαοὶ
ποὺ κατὰ καιρὸν ἐπέρασαν ἀπὸ αὐτὴν ὡς
μόνα ἵχνη τῆς διαβάσεώς των ἀφήκαν με-
ρικὰ ὀνόματα κακὸν ἡχοῦ τοποθεσιῶν, καὶ
οὐδὲν πλέον.

Αὐτὸ εἶναι καθ' ἡμᾶς τὸ περιεχόμενον
τοῦ «ἠπειρωτισμοῦ».

Τοιαῦτα δὲ αἰσθήματα εἶχον οἱ πρόγο-
νοί μας ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐκκινήσαντες ἀπὸ
τὰ κατώτατα κοινωνικὰ στρώματα, ἐλάμ-
πρυναν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα καὶ
ἐλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, ἐστόλισαν δὲ τὸ
κλεινὸν ἄστυ μὲ τὰ ἀθάνατα μνημεῖα τῆς
φιλογενείας, φιλοπατρίας, πατριωτισμοῦ
καὶ εὐαγγελικῆς φιλανθρωπίας.

Ὅλοι σχεδὸν αἱ μεγάλοι μορφαὶ τῆς
Ἡπέρου, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ σέμνωμα καὶ
καύχημα τοῦ ἔθνους, εὐηργέτησαν τὴν Ἑλ-
λάδα, διότι ἐθεώρουν τὴν εὐεργεσίαν ὡς ἱε-
ρόν καὶ ἐθνικὸν καθήκον, πλουτίζοντες
ἐξ ἐθεώρουν τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πλούτου
ἔχι ὡς σκοπὸν πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐπιμέ-
λων των, ἀλλὰ ὡς μέσον διὰ τὴν πραγματο-

ποίησιν τῶν εὐγενεστέρων σκοπῶν τῆς παι-
δείας καὶ φιλανθρωπίας.

Σχορπίζοντες οὗτοι τὰς εὐεργεσίας των
ὠραματίζοντο μόνον τὸν πνευματικὸν φω-
τισμὸν τοῦ γένους, τὴν ἀνακούφισιν τῶν
πτωχῶν, τὴν διατήρησιν τοῦ θρησκευτικοῦ
αἰσθήματος τῶν ὑποδούλων ὁμογενῶν χω-
ρὶς οἱ ἴδιοι νὰ ἀποβλέπουν εἰς τιμὰς, πα-
ράσημα ἢ νὰ καρπωθοῦν ἀπὸ τὰς εὐεργε-
σίας των.

Ἡ μόνη κινητήριος δυνάμις τῶν ἐθني-
κῶν εὐεργετῶν ἦτο μία ψυχικὴ ἀνωτερό-
της, εὐλάβεια καὶ βαθεῖα πίστις πρὸς τὸν
Θεόν, τὰ δὲ κληροδοτήματά των εἶναι ἡ εὐ-
γενεσττέρα ἔκφρασις τῆς ἑλληνικῆς των ψυ-
χῆς καὶ ἡ εὐγλωττοτέρα σελὶς τῆς ἱστορί-
ας τοῦ ἔθνους, ὅπως ἔλεγεν εἰς τὴν Ἐθνο-
συνέλευσιν τοῦ 1925 ὁ πληρεξούσιος Σκεῦ-
ος Ζερβός.

Εἰς τὰς ἐνεργείας των ἐκείνας μία καὶ
μόνη πνοὴ διέπνεε τοὺς ἄνδρας ἐκείνους.
Ἡ πνοὴ τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης, τοῦ θερ-
μοῦ ζήλου πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν πατέ-
ρων, τοῦ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ, τῆς
ἀγάπης πρὸς τὰ γράμματα, καὶ τὴν ἐθني-
κὴν παιδείαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἠλπίζον ὅτι
εἴ ἤρχετο τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

* *

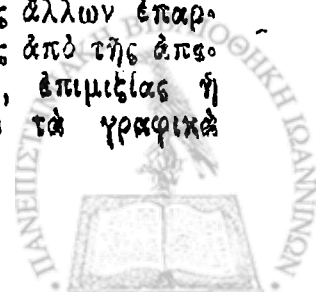
Τί γίνεται ὅμως σήμερον αὐτὸς ὁ ἠπει-
ρωτισμὸς; Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑψίσταται εἰς
τὴν ἠπειρωτικὴν συνείδησιν;

Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δὲν
εἶνε δυστυχῶς καὶ τόσον καλακευτικὴ.

(1) «ἠπειρωτισμὸς» αὐτὸς, ὅπως τὸν
ἐσκιαγραφῆσαμεν ἀνωτέρω καὶ ὅπως τὸν
ἀντιλαμβάνονται οἱ ἀκραιφνεῖς ἠπειρωταί,
οἱ ὅποιοι ἂν ὑπερηφανεύονται διότι εἶναι
Ἕλληνες, αἰσθάνονται διπλὴν ὑπερηφά-
νειαν διότι εἶναι Ἡπειρωταί, δὲν λέγομεν
ὅτι δὲν ὑπάρχει σήμερον, ἀλλὰ δὲν εὐρί-
σκεται ἐκεῖ ὅπου πρέπει, καὶ ἐκεῖ ποὺ τὸν
ἐγνώρισαν αἱ προηγούμεναι γενεαί.

Τὰ αἷτια τῆς χαλαρώσεως ταύτης εἶναι
πλείστα ὅσα.

Ὁ παλαιὸς ἠπειρωτισμὸς ἐχαλαρώθη,
κατὰ πολὺ ἐν πρώτοις λόγῳ τῆς ἐκ-μίσθιας
τοῦ πληθυσμοῦ μὲ κατοίκους ἄλλων ἐπαρ-
χιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀπε-
λευθέρωσως καὶ ἐντεῦθεν, ἐπιμίσθιας ἢ
ὁποῖα ἠλλοίωσε κατὰ πολὺ τὰ γραφικὰ

ἦθη, ἔθιμα καὶ ἀρχαὶ τῆς πατρίδος μας. Ἐνας λόγος διὰ τὸ ὅποτον ὁ Κουμουνδοῦρος ἐπέδρασε τὸ 1881 τὴν προσάρτησιν τῆς Ἑπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι καὶ διότι ἠλπίζεν ὁ ψυχραϊμὸς καὶ συντηρητικὸς χαρακτήρ τοῦ Ἑπειρώτου θὰ ἐπέδρα ἐπὶ τοῦ λαοῦ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Δυστυχῶς ὁμοῦς ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος διεψεύσθη ἀπὸ τὰ πράγματα.

Τὰ πατροπαράδοτα ἡπειρωτικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα μὲ ἱστορίαν τόσων αἰώνων, μὲ θαυρατὰ τὰς ρίζας των εἰς τὰ σπλάγγνα τῶν προγόνων μας, μὲ τὴν ποίησιν, γραφικότητα καὶ ἰδιορρυθμίαν, ποῦ καὶ αὐτὰ ἀποτελοῦν περιεχόμενον τοῦ ἡπειρωτισμοῦ, ἤρχισαν συνετελεσθῆναι τῆς ἐπιμιξίας ταύτης, σιγὰ—σιγὰ νὰ παραμορφῶνται, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐγκαταλείπονται, χάνονται, σβήθουν.

Ἡ παιδεία ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος μας καὶ ἐντεῦθεν, ἀφ' ὅτου ἡ διοίκησις καὶ ἐποπτεία τῶν σχολῶν ἐξέφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων γονέων καὶ κηδεμόνων τῆς σπουδαζούσης νεολαίας, καὶ περιήλθεν εἰς τὸ Ἰπουργ. Παιδείας, ἤρχισε καὶ αὐτὴ νὰ χωλαίνῃ εἰς βαθμὸν ποῦ οἱ τῆς γενεᾶς μας καὶ τῆς προηγουμένης, μὲ ψυχικὸν πόνον νὰ ἐνθυμῶνται τὰ μαθητικά των χρόνια, ὅταν οἱ διδάσκαλοι ἦσαν πραγματικοὶ ἱσροφάνται καὶ μὲ θρησκευτικὴν πίστιν καὶ πόνον παρηκολούθουν τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νέας γενεᾶς.

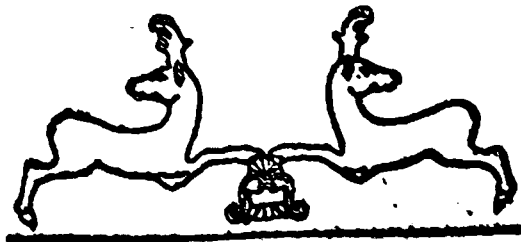
Ὁ ἡπειρωτισμὸς αὐτὸς ἐπὶ πλέον, εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν πολλὰ πράγματα ἔχουν ἐκπέσει καὶ πολλὰ ἀξία ἔχουν χάσει τὴν ἀρχικὴν των

σιλπνότητα, καὶ μὲ τὰ καταθλιπτικὰ θεάματα ἠθικοῦ ἐκπεσμοῦ καὶ ψυχικῆς πωρώσεως, ποῦ μᾶς παρουσιάζει αὐτὴ, ἤρχισε καὶ αὐτὸς νὰ νοθεύηται μὲ νεωτέρας θεωρίας ὡς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μεταπολεμικῆς κοινωνίας. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς ποῦ ἐγαλούχησαν ἡμᾶς τοὺς παλαιότερους ἔχει εἰσέλθει εἰς τὸν ὄργανισμὸν πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων.

Ἡ ἡπειρωτικὴ νεολαία σήμερον, ὅπως ὁ κόσμος, ἵσταται δυστυχῶς καὶ αὐτὴ μὲ κάποιον σκεπτικισμὸν ἐναντι καὶ αὐτῆς τῆς θρησκείας ἐνίοτε, παρασυρομένη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰς ροπὰς τῆς ἐποχῆς ποῦ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἔχουν προκαλέσει κάποιαν χαλάρωσιν εἰς τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν λαῶν.

Ἡ σημερινὴ νεολαία, εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ὄργανισμὸν τῆς ὁποίας ἔχει εἰσέλθει καὶ εἰσχωρήσει ὑπόυλως τὸ δηλητήριον τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν πατροπαράδοτων ἀξιών καὶ συμβόλων μας, ἀσπάζεται δυστυχῶς ἀβασανίστως τὰς μεταπολεμικὰς θεωρίας, ἵσως ἵνα μὴ φανῆ καὶ χαρακτηρισθῆ καθυστερημένη.

Μὲ τὰ ἀνωτέρω ἠβελήσαμεν νὰ δώσωμεν ἀσθενῆ καὶ πρόχειρον εἰκόνα τοῦ ἡπειρωτισμοῦ, ὅπως τὸν ἐγνωρίσαμεν ἡμεῖς, καὶ ὅπως, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, παρουσιάζεται σήμερον, ἐλπίζοντες πάντοτε ὅτι τὰ ἀνωτέρω θὰ δυνηθῶν νὰ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν ἄλλων ἀρμοδιωτέρων καὶ ἐξωθήσουν αὐτοὺς εἰς πληρεστέραν μελέτην ἐνδὲς σημαντικοῦ φαινομένου τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἡπειρωτικῆς ζωῆς.

† ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΑΣΙΔΗ

ΜΙΚΡΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΥΜΩΝ ΠΑΤΡΙΩΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΥ ΤΣΙΑΒΙΔΗ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Δημοδιδάσκαλος και γνώστης βαθύς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ὁ Ἀθανάσιος Τασίδης ἐγεννήθη ἐν Καστανιάνῃ τῆς Ἐπαρχίας Παγωνίου. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Κεστορατίῳ Ζωγράφειον Σχολήν, ἐξ ἧς ἐξελεθὼν διδάσκαλος ἐδίδασκε κατὰ σειρὰν εἰς Τσαραπλανά (Βασιλικὸν), Βήσσανην, Συρράκον, Ἰωάννινα, Βούρμπιανην, Πλησιβίτσαν, Διπαλίτσαν, Ἐσκή Σεχίρ, Τσορλοῦ (Τυρολόην), Χλωμόν, Καστανιανήν, Ἀργυροκάστρον, Βοστίναν (Παγωϊανήν) Ἐπισκοπήν(1) καὶ κατὰ προφορικὴν πληροφορίαν καὶ εἰς Ριζάρειον Σχολήν ὡς συνταξιούχος.

Πολλοὶ ἐκ τῶν κατεχόντων ὑψηλὰς θέσεις, ὡς ὁ νῦν Πατριάρχης Κων/πόλεως Ἀθηναγόρας, καὶ διακριθέντων εἰς τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸ ἐμπόριον ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ.

Ὅτε ὑπηρετεῖ ἐν Ἀργυροκάστρῳ (1908) ἐθεωρήθη ὑποπτος συνεργασίας μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Σωμάτων, οὗ ἔνεκεν ἐπυρπολήθη ἡ οἰκία του μετὰ τινων ἄλλων οἰκίων τῆς Καστανιανῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλβανοῦ ληστήρχου Τσερτσιζ Τόπουλου Ἀργυροκαστρίτου.

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ὀλίγων προσωπικῶν του ἐγγράφων ὑπῆρξε πρόσωπον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία προσέκλυε τὸν σεβασμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων.

Φίλος τοῦ ἀειμνήστου Λαβδανίτου Σπυρίδωνος Σίμου, θαυμαστῆς δὲ πιστὸς καὶ ἀφωσιωμένος τοῦ γίγαντος τῆς πολιτικῆς Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἔφθαιεν εἰς σημεῖον νὰ ἐκδηλώσῃ δι' ἐπιστολῶν(2) τὸν θαυμασμὸν του πρὸς τὸν ἐμεγάλον πατέρα», ὡς ἔλεγεν (3).

Ἀπέθανεν ὑπερεινηκοντούτης ἐν Καστανιάνῃ τῷ 1947. Μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ βίου του διειρήνη θανασμοῦ ἀξίαν πνευματικὴν διαύγειαν.

Τὸν ἐνθυμοῦμαι κατὰ τὸ 1946, ὅτε ἐπεσκέφθην τὴν γενέτειράν μου, νὰ ἐντροφῶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ἐκ τῶν στερεοτύπων ἐκδόσεων τῆς Λειψίας.

Δυστυχῶς διὰ τὸ μικρὸν τῆς ἡλικίας οὐδὲν ἠδυνήθην νὰ καρπωθῶ ἐκ τῶν τεραστίων ἀποθεμάτων τῆς μνήμης του, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ ἴδιος ἐφρόντισε νὰ διασωθῇ ἐγγράφως τίποτε τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου του ἢ ἄλλο τι, ἔχον ἀξίαν καὶ ἀνάγκην ἱστορικῆς διασώσεως. Δὲν ἀποκλείω ὅμως τὸ νὰ ἐχάθησαν σημειώσεις του καὶ ἡ σκέψις αὕτη δικαιολογεῖται, ἐὰν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀλλεπάλληλοι συμφοραὶ, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ χωρίον μας κατὰ τοὺς τελευταίους πολυταράχους χρόνους.

Διὰ τὴν σύνταξιν (6—2—45) τῆς δημοσιευομένης βιογραφίας ἐκίνησε τὴν γεροντικὴν καὶ τρομαγμένην του χεῖρα παράκλησις τοῦ μακαρίτου Νικολάου Τσαβίδη, προθύμως δὲ εἰς τὴν πρώτην ζήτησιν ὁ υἱὸς αὐτοῦ κ. Γεώργιος Τσαβίδης μοι ἐνεχείρισε τὸ χ(φ)ον τὸ ὁποῖον παρουσιάξον ἀστάθειαν γεροντικὴν γραφικοῦ χαρακτῆρος καὶ δυσανάγνωστον εἰς πολλὰ σημεία ἀντέγραψα μετὰ τινων τροποποιήσεων καὶ παραλείψεων καὶ ἀποστέλλω πρὸς δημοσίευσιν(4).

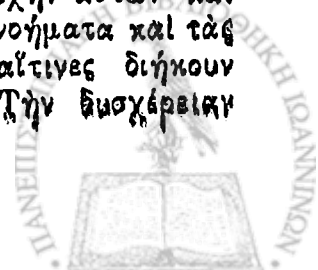
Πιστεύω ὅτι τὸ περιεχόμενον παρουσιάζει ἐνδιαφέρον ἐντὸς τῶν πλατῶν τῆς ἡπειρωτογνωσίας καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τῆς «Ἠπ. Ἐστίας» εὐρισκόμενον καὶ θεωρῶ τὴν δημοσίευσιν ὡς μνημόσυνον καὶ τοῦ καπετάνιου καὶ τοῦ διδασκάλου.

Πειραιεὺς 17—5—55

Ἐδάγγελος Πριώνης

Ἦνωρίζω ἐκ τῶν προτέρων πόσον δύσκολον πρᾶγμα εἶναι ἡ βιογραφία ὄχι μόνον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἀπλῶν ἀνθρώπων, ὥστε γὰ εἰς-

δύσῃ τις βαθέως εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν καὶ ἐκθέσῃ λεπτομερῶς τὰ διανοήματα καὶ τὰς βαθείας σκέψεις αὐτῶν, αἵτινες διήκουν καθ' ἕνα τὸν βίον αὐτῶν. Τὴν δυσχέρειαν

δὲ ταύτην κατανοῶν πλήρως ἀνέπτυξα πολ-
λάκις ἀπὸ τοῦ θήματος τῆς Ἐκκλησίας
ὁσάκις ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ὀμιλήσω μὲ τὰς
ἀσθενεῖς μου δυνάμεις περὶ τῆς ἀρετῆς ἰδι-
ωτῶν καὶ ἀπλῶν πατριωτῶν μου, οὐχὶ δὲ
καὶ περὶ μεγάλων πατριωτῶν, τῶν ἑπείων
ἢ ἀρετῆ καὶ ἢ φιλοπατρία τυγχάνει πολὺ
ἀνωτέρα τῆς τῶν ἰδιωτῶν.

Οὐχ ἤτονον τολμῶ καὶ θὰ προσπαθῆσω
μὲ τὰς ἀσθενεῖς δυνάμεις μου νὰ σκι-
αγραφήσω καὶ περιγράψω τὸν βίον, τὰ
ἀγνὰ αἰσθήματα καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ
μεγάλου ἡμῶν πατριώτου καπετάνιου Τσια-
βίδη, ἵνα μὴ ἐκ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου
ἐπέλθῃ ἢ λήθῃ καὶ πέσῃ εἰς τὴν ἀφάνειαν
ἀνευ τῆς ἐξιστορήσεως τῆς φιλοπατρίας του
καὶ τῶν μεγάλων ἔργων του, ἅτινα διέπρα-
ξε καθ' ὄλον τὸ ἐνδοξον αὐτοῦ στάδιον,
πρὸ γυνῶσιν τῶν ἐπερχομένων καὶ ἀπομι-
μησιν αὐτῶν, ἂν ὄχι τῆς ἀνδρείας του, κα-
θότι αὕτη ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς νεωτέρας
ἐφευρέσεως (εἰ καὶ πάντοτε αὕτη εἶναι πο-
λύτιμος) καὶ δὴ καὶ τῆς φιλοπατρίας του,
λέγω δὲ τοῦ μεγάλου ἡμῶν πατριώτου, δι-
ότι ὄντως ὑπῆρξε μέγας μεταξὺ ἡμῶν τῶν
μικρῶν ὡς τοῦτο θέλει καταδειχθῆ ἐκ τῆς
διηγῆσεως τῶν μεγάλων καὶ θαυμαστῶν
ἔργων του.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι μεγάλοι ἄνδρες ἐν τῇ
ἱστορίᾳ καλοῦνται ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι εἶναι
πεπρωκισμένοι ὑπὸ τῆς Θεῆας Προνοίας νὰ
ἀρπάζωσιν εἰς τὴν καμπὴν τῆς τῆν ἱστο-
ρίαν καὶ νὰ δίδουν κατεύθυνσιν κατὰ τὰς
βουλάς των. Οὐχ ἤτονον καὶ ὁ περιγραφό-
μενος ἥρωες ἡμῶν ἀνήκεν εἰς τὴν χορείαν
τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ 21, εἰς τὸ Ἑλ-
ληνικὸν Πάνθεον, ὡς τοῦτο θέλει καταδει-
χθῆ ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τῶν ἔργων του, εἰς
ἣν προβαίνω τοῦτο μὲν ἐξ ἐπιβεδλημένου
καθήκοντος ὡς διανοούμενος καὶ ἀφ' ἐτέ-
ρου διὰ τῆς παρακλήσεως τοῦ δισεγγόνου
του Νικολάου Τσιαβίδη, ἵνα μὴ διὰ τῆς
παρόδου τοῦ χρόνου πέσῃ εἰς τὴν λήθην
καὶ ἵνα ἔχῃ ἢ οἰκογένεια βοήθημά τι εἰς
μνήμην τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἔργων.

Καὶ προβαίνω εἰς τὴν ἀφήγησιν ταύτην,
ἣν ἔχω ἐξ ἀσφαλῶν πηγῶν καὶ αὐτοπτῶν
μαρτύρων, ὡς τοῦ μακαρίτου πάππου μου
Σπυριδῶνος Τάση καὶ Κ. Γιάχου, οἵτινες
συνεπολέμησαν μετ' αὐτοῦ κατὰ τὸν πόλε-

μον τῶν Σουλιωτῶν πρὸς τὸν Ἄλῃ πασᾶν.

Πρῶτον προβαίνω εἰς τὴν ἀφήγησιν ἐξ
ἀκοῆς, εἰ καὶ αὕτη δὲν εἶναι ἐξ ἀκοῆς, κα-
θότι μοὶ τὴν διηγοῦντο οἱ προμνησθέντες
πάπποι μου, οἵτινες συνεπολέμησαν μετ'
αὐτοῦ.

Ὁ ἥρωες ἡμῶν καπετάν Τσιαβίδης ἐγεν-
νήθη ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ κατὰ τὸ ἔτος 1795
ὑπὸ εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων γονέων. Ἦτο
ὑψηλοῦ ἀναστήματος, μέτωπον εὐρὺ, σῶμα
λευκόν, ὡς γέροντα ποῦ τὸν ἐνθυμοῦμαι
ἐγώ, ρίνα ἑλληνικὴν, κόμην λευκὴν (ὡς γέ-
ρων) καὶ εὐειδέστατος. Διεκρίνετο μεταξὺ
τῶν ὀμηλικῶν του διὰ τὴν ἐξύνοιαν τοῦ
πνεύματος, ἣτις δὲν ἤργησε νὰ καταστῇ
γνωστὴ καὶ εἰς τὴν Τουρκ. κυβέρνησιν, ἣτις
ἐκτιμῶσα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ
νέου τούτου διώρισεν αὐτὸν ὀπλαρχηγόν
(ντερβέναγα) κατὰ τὸ ἔτος 1820 ἀπὸ τὴν
Πετσαλούδα ἕως Τσαρακλιμάνι, ἵνα περι-
φρουρῇ καὶ ἐξασφαλίξῃ τὴν ἀσφάλειαν τῆς
τιμῆς καὶ περιουσίας τῆς λάκκας τοῦ Μου-
χτάρ πασᾶ, ὡς ὠνομάσθη βραδύτερον. Ὡς
ντερβέναγα ποῦ τὸν εἶχε διορίσει τοῦ ἔδω-
σε ἢ Τουρκ. κυβέρνησις μισθὸν διὰ 7 ἄν-
δρας, βραδύτερον δὲ τοῦ ἔδωσε διὰ 30 ἐκ-
τιμῶσα τὴν πίστιν του καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς
τὸ ντοβλέτι (τὸ ἔθνος). Διώριζε καὶ εἰς ἄλ-
λας περιφέρειας ἢ Τουρκ. κυβέρνησις ντερ-
βενάγαδες ὀπλαρχηγούς.

Τὸ ἀρματωλικὸ αὐτὸ διετήρησεν ὁ ἥρωες
ἡμῶν καθ' ὄλον σχεδὸν τὸν μακρὸν αὐτοῦ
βίον. Διψύχησε δὲ τὴν περιφέρειάν του με-
τὰ τὴν εἰλικρινείας, ἀφιλοκερδείας, ἀγα-
θότητος καὶ ἀνιδιοτελείας, ὥστε τὸ ὄνομα
του κατέστη πασίγνωστον καθ' ὄλην σχε-
δὸν τὴν Ἠπειρον, ὅπερ ἐξ ἰδίας ἐπιστοσί-
ας γνωρίζω, διότι καθ' ὄλην σχεδὸν τὴν
Ἠπειρον ὡς διδάσκαλος ὑπηρέτησα.

«Εἰσθε ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ καπετά-
τιου μας Τσιαβίδη»; μοῦ ἔλεγον.

Ὅτε ἦτο εἰκοσιπενταετής, ἂν καὶ εἶχε
παρὰ τῆς κυβερνήσεως μισθὸν ἑπτὰ ἀνδρῶν,
ὡς τέκνον τῆς ἐλευθερίας ποῦ ἦτο, μετέ-
βαινε κάθε ἀνοιξιν μὲ τοὺς ἀνδρας του εἰς
τὸ Σοῦλι καὶ συνεπολέμει μετ' αὐτῶν κατὰ
τοῦ Ἄλῃ.

Οἱ ἄνδρες τοὺς ὁποίους εἶχε ἦσαν ἐκ
Καστανιάνης Κουμέλης πρωτοπαλλῆκαρος,
Σπύρο—Τάσης καὶ Κώστα—Γιάχος, ἐκ

Στρατινίστης Κώστα—Κουτσός, Μέξιος και Μπίλης.

Τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὰς ἀγαθοεργίας, ἃς διέπραξεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα. Καὶ πρῶτον μὲν κατὰ τὸ 1840 ἔδρυσεν τὴν βρύσιν τοῦ Τρέλλη, τὴν ἐκτίσεν, τῆς ἔθεσεν δύο πηγὰς, δύο στύλους, δύο λεκάνας νὰ πίνουν τὰ ζῶα νερόν, τὴν ἐσκέπασεν διὰ προφύλαξιν τῶν ὑδρευομένων ἀπὸ τὴν βροχὴν καὶ κατὰ τὴν πλύσιν. Τὸ ὄνομά του «καπετάν—Τσαβίδης» ἐχαράχθη ἐπὶ πλακός, ἡ ὁποία ὑπάρχει μέχρι σήμερον.

Δεύτερον ἔργον διήνοιξε κατὰ τὸ ἔτος 1842 τὸ πηγάδι εἰς τὸ μεσοχώρι μαζί μὲ τὸν μακαρίτη τὸν Κώστα Ντόνα, βάθους 9 μέτρων, ἕως οὗ εὖρε ἀφθονον νερόν, τὸ ἐκτίσεν, τοῦ ἔκαμε καλὸν στόμιον, τὸ ἔστρωσεν κάτω καλῶς, τοῦ ἔκαμε καλὸν στόμιον, τὸ ἔστρωσεν κάτω καλῶς, τοῦ κατεσκεύασεν 4 στήλας καὶ τὸ ἐστέγασεν διὰ προφύλαξιν τῶν ὑδρευομένων ἀπὸ τὴν βροχὴν. Τρίτον ἀγαθὸν αὐτοῦ ἔργον τὸ καὶ μεγαλύτερον πάντων ἡ ἔδρυσεν τῆς Ἐκκλησίας μας Ἁγίας Τριάδος. Ἴδου πῶς αὕτη ἐγένετο. Ὁ Ἄλῃ πασᾶς διενόθη νὰ γίνῃ Σουλτάνος καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἦλθεν εἰς σχέσεις καὶ συνεννοήσεις μὲ τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ καὶ αὐτοὶ νὰ τύχῃσι τῆς ἐλευθερίας καὶ οἱ δύο δὲ ὠρμῶντο ἀπὸ πονηρὰς σκέψεις. Ὁ μὲν Ἄλῃ ἐσκέπτετο νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του καὶ ὕστερα νὰ διορθώσῃ τοῦ Ἑλληνας, οἱ δὲ Ἑλληνας νὰ καταβάλουν τὸν Σουλτάνον καὶ ὕστερα νὰ διορθώσουν τὸν Ἄλῃ. Ὁ Ἄλῃ ἐπρόδωσεν τὸ μυστικὸν εἰς τὸν Σουλτάνον, ἀλλὰ δὲν ἐπιστεύθη καὶ μετὰ τὴν πτώσιν του ἡ Τουρκ. Κυβέρνησις ἐδήμεισεν τὴν περιουσίαν του καὶ ἐξηκολούθει νὰ στέλλῃ βεβαιωτὰς πρὸς εἰσπραξίν τοῦ γεωμόρου.

Κατὰ καλὴν τύχην κατὰ τὸ ἔτος 1855 ἔστειλεν ὡς βεβαιωτὰς δύο ἀδελφοὺς Μπεκαίους, τὸν Κων. Μπέκιον καὶ Δημ. Μπέκιον, ἀπὸ τὸ Ἐρίντι τῆς Λετσοῦριᾶς, ἀνδρας γενναίους καὶ παλληκάρια, ποὺ ἦσαν εἰς τὴν πατρίδα τους τὸ φόβητρον ὄχι μόνον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ τῶν συγχωριανῶν των· τοὺς εἶχαν ὀκιάδες, ὡς μοῦ ἔλεγεν ὁ Πόγας δικηγόρος ὅταν ἐδικαζόμην μὲ τὸν Ταῆρ Ἐφέντην διὰ τὴν περιοχὴν (ᾶ).

Οὗτοι ἐκάθησαν εἰς τὴν κώμην μας ὡς βεβαιωτὰ ἐξαετίαν ὄλην καὶ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος ἐκεῖ ποὺ ἐκάθηοντο εἰς τὴν κούλα (ᾶ) τους, ποὺ τὴν εἶχε κτίσει ὁ Ἄλῃς, ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ εἶναι τώρα ἡ Ἐκκλησία, ἐσκέφθησαν καὶ εἶπαν καλὰ ποὺ εἶναι τώρα αὐτοὶ βεβαιωτὰι, αὔριον ποὺ θὰ ἔρθουν Τούρκοι θὰ βλέπουν τίς γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια ποὺ θὰ διασκεδάζον κατὰ τίς ἀπόκρηες καὶ πασχαλιές—διεσκέδαζον οἱ κόσμοι τότε. Δὲν σηκῶνομεν, λοιπόν, τὴν κούλα ἀπ' ἐδῶ ἀπὸ τὸ μεσοχώρι; Ἡ σκέψις αὕτη τοὺς ἐβασάνιζε ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα. Ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισαν νὰ τὴν σηκώσουν ἀπ' ἐκεῖ, ἀλλ' εἰς ποῖον νὰ εἶπουν τὴν ἀπόφασίν τους;

Τότε εἰς τὴν κώμην μας ἦτο κατὰ τύχην ἀγαθὸς καὶ σεβάσμιος γέρον, ὁ Κώστα—Στούκας ὁ προσπάππος μου καὶ εἰς αὐτὸν ἀπεφάσισαν νὰ ἐκμυστηρευθοῦν τὴν σκέψιν των.

Μίαν ἡμέραν ἐπήγαν καὶ οἱ δύο καὶ τοῦ λέγουν ὅτι ἐσκέφθησαν νὰ σηκώσουν τὴν κούλα ἀπὸ τὸ μεσοχώρι. Τώρα ποὺ εἶναι αὐτοὶ βεβαιωτὰ δὲν πειράζει, ἀλλὰ αὔριον, ἂν θὰ φύγουν καὶ ἔρθουν Τούρκοι, θὰ βλέπουν τίς γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια καὶ θὰ ἐκτροχιασθοῦν, διὰ τοῦτο δὲ ἐσκέφθησαν νὰ σηκώσουν τὴν κούλα ἀπ' ἐκεῖ καὶ νὰ τὴν μεταφέρουν εἰς ἄλλο μέρος ἀπόκεντρον. Ὁ γέρον—Κώστας ὡς φρόνιμος ποὺ ἦτο ἐνόμισεν μήπως ἦρθαν νὰ τὸν βολιδσκοπήσουν καὶ νὰ τοῦ ἐξαγοράσουν τὴν καρδιά καὶ τοὺς λέγει: «Ἄ! αὐτό, παιδιὰ μου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ» Τότε τοῦ λέγουν ὅτι τοὺς ὑπωπτεύθη, ἀλλὰ τοῦ ὀρκίζονται ὅτι ἔλαβον ἀπόφασιν νὰ τὴν σηκώσουν. Μετὰ τὸν ὄρκον ἔλαβεν καὶ αὐτὸς θάρρος καὶ τοὺς λέγει ὅτι αὐτὸ εἶναι θέλημα τοῦ Κυρίου· γεννηθήτω τὸ θέλημά του. Εἰς τὴν ἀντικρυνὴν τῆς κούλας γωνίαν ἦτο εἰκόνησιν Ἁγίας Τριάδος κτισθὲν τῷ 1815· δὲν τὸ ἐχάλασε ὁ Ἄλῃς.

Ἐν συνεχείᾳ οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ λέγουν εἰς ποῖον ἄλλον θεωρεῖ καλὸν νὰ ἐκμυστηρευθοῦν. Τοὺς λέγει εἰς τὸν καπετάν Τσαβίδην. Καὶ οἱ τρεῖς ἦλθον εἰς τὸν καπετάνον μας, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐδέχθη φιλοφρόνως. Τοῦ λέγουν οἱ δύο ἀδελφοὶ τὰς σκέψεις των καὶ τὴν ἀπόφασίν των, ἀλλ' ὁ καπε-

τάνος ως φρόνιμος πού ἦτο τούς λέγει καί αὐτός διὰ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, διότι ἐνόμισεν διὰ θέλουν νὰ τὸν ἐξαγοράσουν. Ἐξώσαν ὄρκον περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ὁ καπετάνιος συγκατανεύσας εἶπε διὰ αὐτὸ εἶναι θέλημα Κυρίου. Τὸν ἐρωτοῦν πῶς θὰ γίνῃ καὶ τούς λέγει διὰ αὐτὸ πλέον εἶναι δουλειὰ δική του.

— Μεθαύριον Κυριακὴν θὰ πῶ ἐγὼ εἰς τὸν παπᾶ νὰ πῆ εἰς τὸν κόσμον μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας νὰ μὴ φύγῃ κανεὶς, ἀλλ' ὡς εἴμεθα συνηνωμένοι νὰ πᾶμε εἰς τὴν Κούλα. Ἐχουν οἱ μολτεζήμηδες νὰ μᾶς ποῦν κάτι.

Οἱ τέσσαρες ὁμοῦ ἐσκέφθησαν πού νὰ τὴν μεταφέρουν. Ἐπῆγαν εἰς τὴν ράχην τοῦ Τσιαδάκου, δὲν τούς ἄφησαν. Ἐπῆγαν στὸ Σπυρώνη ἐπίσης καὶ ἐκεῖ δὲν τούς ἄφησαν. Τότε τούς λέγει ὁ πάππος μου ὁ γέρο—Κώστας νὰ τὴν μεταφέρουν εἰς τὸν κῆπον τὸν δικόν του, ὅστις ἦτο τότε ἡνωμένος μετὰ τὴν λοιπὴν περιουσίαν. Δρόμος δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἐγένετο ἀφ' οὗ ἐκτίσθη ἡ κούλα. Ἀφ' οὗ εὔρον τὸν χώρον ἠτοίμασαν τὴ σκάλα καὶ ὁ καπετάνιος μᾶς διέταξε νὰ κρίνῃ εἰς τὴν Ἐκκλησία καὶ ἡνωμένοι ὡς ἦτον (διότι τότε ὅλοι ἐπαιρναν ἀντίδωρον) ἦλθον εἰς τὴν κούλα.

Τότε τούς λέγει ὁ ἀδελφὸς Δημήτριος, ὅστις ἐγνώριζε καὶ νὰ ψάλλῃ «τώρα θὰ μεταφέρωμε τὴν κούλα εἰς τὸν κῆπο τοῦ γερο - Κώστα καὶ σεῖς παραταχθῆτε εἰς τὴν γραμμὴν καὶ χέρι μετὰ χέρι νὰ τὴν μεταφέρωμε».

Παρετάχθησαν καὶ ἐπῆραν τὴν σκάλαν καὶ πρῶτος ἀνέβη ὁ Δημήτριος, ὕστερα ὁ Κώστας, ἔπειτα ὁ καπετάνιος μᾶς καὶ τε-

λευταίος ὁ γέρο - Κώστας ὡς γέρον πού ἦτο καὶ ἔτσι χέρι τὸ χέρι τὴν μετέφερον καὶ διὰ νὰ μὴ διακοπῇ ἡ ἐργασία διέταξαν νὰ τοὺς φέρουν ψωμί καὶ σῦτως ἐξηκολούθησε ἡ μεταφορὰ καὶ τὴν νύκτα, καθότι ἡ κούλα ἦτο μεγάλη. Ἐπειτα εὔρον δύο μπουλούκια μαστόρους, 23 ἐν ὄλῳ καὶ εἰς 25 ἡμέρας τὴν ἔκτισαν. Οὐδὲ κἄν ἐπῆρε εἰδησίην ἡ κυβέρνησις. Οὕτως, ὁ καπετάνιος μᾶς θεωρεῖται ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας μᾶς ὁμοῦ μετὰ τοὺς δύο ἀδελφοὺς Μπεκαλοῦς ὡς καὶ τοῦ γέρο - Κώστα.

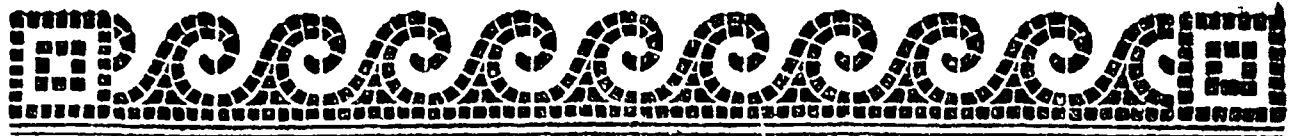
Ταῦτα μὲν τὰ πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ἔργα κοινωφελῆ, τὰ δὲ πρὸς ἰδιώτας πολλά.

(Συνεχίζεται)

ὑποσημειώσεις :

1. Ἀνεξακρίβωτον εἰς ποίαν ἐκ τῶν πολλῶν Ἐπισκοπῶν (χωρίων).
2. Σώζεται ἀντίγραφον ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Βεν. εὐρισκόμενον ἐν Δωζάνῃ μετὰ περιεχόμενον συμβουλευτικῶν χαρακτήρος.
3. Ἐκ τῶν εὐρισκομένων χ)φων τῶν λόγων του, πανηγυρικῶν ἢ ἐπ' ἀλλαις εὐκαιρίαις, συμπεραίνει τις ὅτι οὐδέποτε παρέλιπεν εὐκαιρίαν, καθ' ἣν νὰ μὴ ἐκφρασθῇ ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τῶν δύο προμνησθέντων.
4. Δέον νὰ ληφθῇ ὅτι ὅφιν ὅτι δὲν ἐγράφη ἡ ἐξιστόρησις διὰ δημοσίευσιν, ἀλλὰ κατὰ παράκλησιν διὰ τὴν ἀποτελέσει οἰκογενειακῶν ἐνθύμιον καὶ ὡς ἐκ τούτου δικαιολογεῖται ἡ εἰς τινα σημεῖα χαλαρότης ὕφους.
5. Δὲν ἠδυνήθη νὰ πληροφορηθῶ τὰ περὶ τῆς διέτης οὗτε καὶ ἂν αὕτη παρουσιάξῃ ἐνδιαφέρον σχετικῶς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Καστανίανης. Ε. Π.
6. Κούλα = ἀπεθήκη.

ΚΩΝ. ΦΡΟΝΤΖΟΥ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ*

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ—ΚΕΙΜΕΝΑ—ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΙΣ)

Τὴν ὑπαρξιν καὶ σπουδαιότητα τῶν ἐν συνεχείᾳ δύο ἐγγράφων (ἐνδεκάτου καὶ δωδεκάτου) ἐπεσήμανον ὁ τε Σάρρος⁽¹⁾ καὶ ἡμεῖς⁽²⁾ ἀνωτέρω. Χρονικῶς εἶναι πολὺ προγενέστερα τῶν προηγουμένων. Θὰ ἔδει νὰ προταχθοῦν, ἀλλὰ δὲν περιήλθον ἐγκαίρως εἰς τὴν κατοχὴν μας⁽³⁾.

Τὸ πρῶτον τούτων ἀφορᾷ ἐπικύρωσιν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου «κοι- νῆς ἀναφορᾶς κατησφαλισμένης ὑπογραφαῖς τῶν τῆς Μητροπόλεως ταύτης (Ἰωαν- νίνων) κληρικῶν, ἀρχόντων τε τῆς πολιτείας καὶ τοῦ λοιποῦ σχεδὸν πληρώματος τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας . . . ἥτις διαλαμβάνει . . . διορισμὸν περὶ τὰς προικοδοσίας...».

Τὸ δεύτερον ἀφορᾷ «ἐπικύρωσιν ἢ ἀνανέωσιν . . . τοῦ Τόμου τῶν Προικῶν τὴν γενομένην ἐπὶ ἀρχιερατείας . . . Κλήμεντος, τὴν δὲ ἀνανέωσιν καὶ ἐπικύρωσιν ἐπὶ Γρηγορίου . . . » ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Παΐσιου. Τὸ δεύτερον τοῦτο ἐγγράφον φέρει θεαβαίαν χρονολογίαν ἥτοι 30 Ἰανουαρίου 1776. Τοῦ πρώτου τὴν χρονολογίαν ἐκδόσεως ὁ Σάρρος τοποθετεῖ εἰς τὸ ἔτος 1801⁽⁴⁾. Πόθεν ἀρύεται τοῦτο τόσον ἀποφασιστικῶς ἀγνωσοῦμεν. Ἐξ ἀντιπαραβολῆς ὁμοῦ τῶν ἀνωτέρω ἀποσπασμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐγγράφων ἐξάγεται σαφῶς ὅτι τοῦτο ἐξαπελύθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Β' τοῦ Ἀκαρνανός ὡς καὶ ὁ Σάρρος δέχεται⁽⁵⁾ καὶ οὐχὶ ἐτέρου Πατριάρχου ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, διότι τούτου ἡ ποιμαντορία συμπίπτει μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1680 καὶ 1716 ὅτε Μητρο- πολίτης Ἰωαννίνων ἦτο ὁ Κλήμης⁽⁶⁾. Πάντως δὲν δύναται νὰ εἶναι μεταγενέστερον τοῦ ἔτους 1702, διότι Καλλνίκος ὁ Β' ἔπαυσε ποιμαίνων τὸ ἔτος τοῦτο. Τὸ πρῶ- τον ἔθεν τῶν ἐγγράφων, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ πρώτη καταγραφή εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως «Στίμας Προικῶν» ἐγένετο τέλος δεκάτου ἐβδόμου ἢ ἀρχᾶς δε- κάτου ἐγδόμου αἰῶνος ἐπὶ Κλήμεντος καὶ ὅτι ἡ «Στίμα» αὕτη ἀνευῆθη καὶ ἐπεκυ- ρώθη «ἐπὶ Γρηγορίου, τὸ πρῶτον μὲν παρόντος αὐτοῦ, ὕστερον δὲ ἀπόντος, ἐπιτρο- πεύοντος δὲ τοῦ ἀρχιδιακόνου Μητροφάνους». Μητροπολίτης Γρηγόριος⁽⁷⁾ ἐν Ἰωαν- νίνοις μνημονεύεται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1736 — 1767.

Ὁ Ἀθηναγόρας⁽⁸⁾ ἀκολουθῶν τὸν Ἀραβαντινὸν⁽⁹⁾ ἐμφανίζει τὸν Γρηγόριον ποιμαίνοντα τὸ βῆν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1771 — 1776. Ἐκ τοῦ δευτέρου ἐγγράφου ἡ πληροφορία ἀμφοτέρων ἐλέγχεται ἐσφαλμένη. Τοῦτο ἐξεδόθη τὸ 1776 καὶ μάλι- στα τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου. Ἀναγράφει τὴν φράσιν « . . . ἐ ρ ε υ ν ῶ ν τ ε ς ε ὑ ρ ῖ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ 36ου τεύχους.

1. «Ἡπ. Χρ.» 1928 σελ. 293.

2. «Ἡπ. Βοτ.» 1955 σελ. 224.

3. Ὁφείλω χάριτας εἰς τὸν εὐγενέστατον κ. Παπανδρέου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, τὸν μεριμνήσαντα διὰ νὰ καταστήθῃ δυνατὴ ἡ δημοσίευσίς των.

4. «Ἡπ. Χρ.» 1928 σελ. 293.

5. «Ἡπ. Χρ.» 1928 σελ. 293.

6. «Ἡπ. Χρ.» 1929 σελ. 33.

7. «Ἡπ. Χρ.» 1929 σελ. 38.

8. «Ἡπ. Χρ.» 1929 σελ. 39.

9. Χρονογρ. τ. Β' σελ. 238.

σκομην εἰς τοὺς κώδικας . . . τὴν ἀρχὴν τοῦ . . . τόμου τῶν προικῶν . . . τὴν δ' ἀναγένεωσιν καὶ ἐπικύρωσιν ἐπὶ Γρηγορίου . . .». Ἐκ ταύτης δύνανται τις εὐκόλως νὰ ἀχθῆ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Γρηγόριος δὲν ἐποίμανεν ἐν τῇ Μητροπόλει Ἰωαννίνων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1771—1776, ἀλλὰ πρότερον, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1736 — 1767.

Ἐκ φράσεως τοῦ δευτέρου ἐγγράφου καθ' ἣν « . . . καὶ νὰ ἀφήσωμεν τὰ ἀρχαιότερα, διὰ τὰ ὅποια δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν διὰ πολλὰς αἰτίας ἀκριβῆ εἰδησίαν, ἐρευνῶντες εὐρίσκομεν καὶ τοὺς κώδικας . . .» σαφῶς προκύπτει ὅτι καὶ πρὸ τοῦ 1700 ὑπῆρχον ἔθιμα ρυθμίζοντα τὰς «Προικοδοσίας» πλὴν ταῦτα ἦσαν ἄγραφα ἀπὸ « . . . ἀμέλειαν ὅς εἰποῦμεν ἐκείνην ὅπου εἶχον χρέος ἀπαραίτητον νὰ συστήσουν τὸν προρρηθέντα τόμον καὶ ταῖς καλαῖς συνηθείαις τῆς πόλεώς μας . . .».

Καὶ ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων καταφαίνεται ἡ προσπάθεια τῶν προϋχόντων τῆς πόλεως πρὸς περιστολὴν τοῦ ὕψους τῶν προικῶν, ἔπερ εἶχε συντελέσει εἰς τὸ νὰ καταπέσῃ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων «ἀπὸ εὐζωῶν εἰς κακοζωῶν».

ΠΕΡΙ ΠΡΟΙΚΟΔΟΣΙΑΣ

Καλλίνικος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Πᾶν μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίαι δ' ἐλειναί· καὶ καλῶς πᾶσαν ὑπερβασίαν καὶ ἀμετρίαν, ὡς ὀδικον καὶ ἐπιβλαβῆ, αἱ νομοθεσίαι μακρὰν τῶν πολιτειῶν ἀποσκορακίζουσιν. Ἴδιον γὰρ νομοθεσίας ἀδιαλώβητον τὴν πολιτείαν τηρεῖν, καὶ πῶρρω που ἀπωθεῖν, καὶ ἐκδιώκειν τὰ τὸ πολίτευμα καταβλάπτοντα. Ἄλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως, οἱ τῆς αὐτόθι πολιτείας χριστιανοί, ἐκ μακρᾶς συνηθείας καὶ φασύλης, τὸ μέτριον καὶ φύσει δίκαιον ἀποποιούμενοι, ὑπερβασίαις δὲ ἀκρίτως καὶ παρανενομημένως χρώμενοι καὶ ταῦτα περὶ τὴν ἀναγκαίαν διεξαγωγὴν καὶ κυβέρνησιν τῆς ζωῆς αὐτῶν, καὶ τῶν οἰκείων καὶ γνησίων αὐτῶν τέκνων, λύπαις καὶ βλάβαις οὐ ταῖς τυχοῦσας, καὶ συμφοραῖς ἀνηκέστοις ἐθελουσίως ὑπὸ ἀβουλίας περιπίπτουσι. Μέλлонτες καὶ γὰρ ὑπανδρεῦσαι τὴν πρώτην θυγατέρα αὐτῶν προικοδοτοῦσιν αὐτῇ κακοβούλως πάντα σχεδὸν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, μηδὲν ὅλως περὶ τῶν λοιπῶν αὐτῶν παίδων φροντίζοντες, καταλιπεῖν καὶ ἐκείνοις τὸ ἀνήκον αὐτοῖς μέρος, ὅπερ ἔδει ἀπολαβεῖν ἐκείνους, ὡς συμμετόχους τῆς προγονικῆς αὐτῶν περιουσίας καὶ κληρονομίας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς οἱ τοιοῦτοι γονεῖς ἐν ἀπορίᾳ παντελεῖ καὶ ἐνδείᾳ καταλιμπάνουσιν, ἀπογυμνούμενοι τῶν προσηκόντων αὐτοῖς κτημάτων· κἀντεῦθεν δειναῖς περιστάσεσιν ἐμπίπτουσιν ἀγανακτοῦντες εἰς τέλος, καὶ τοῖς ὅλοις ἀμηχανοῦντες, καὶ γίνεται τοῖς τοιοῦτοις ὁ γάμος πικρίας, καὶ θλίψεως καὶ ἀκυβερνησίας παραίτιος, ἢ περ εὐφροσύνης καὶ θυμηδίας ὑπόθεσις· ἀνθ' ὧν οἱ τοῦ νῦν καιροῦ ἐμπολιτευόμενοι αὐτόθι μὴ ὑποφέροντες τὴν ὀλέθριον καὶ ἐξωλεσιάτην ταύτην κακοπάθειαν, προῦνοήθησαν ἀναχαιτίσαι καὶ ἀνατρέψαι τὴν πέρα τοῦ δέοντος παραταθείσαν ἀμετρίαν τῆς χορηγίας τῶν προικῶν, καὶ ἀπαλλάξαι τὴν πολιτείαν τῆς λυπηρᾶς, καὶ ἀδίκου, καὶ ὀλεθρίας ταύτης ἐπαγωγῆς, καὶ τῆς πρὸς πάντας κοινῆς συμφορᾶς, συνδρομῇ κοινῇ, βουλῇ τε καὶ σκέψει συντετηρημένη μετριάσαι τὸ πρῶγμα διενεοήθησαν, καὶ ἐξομαλίσαι τὰ τῆς προικοδοσίας καὶ ἀποκροῦσαι τὴν ἀμετρίαν, καὶ ἀντεπαγαγεῖν ἐλάφρωσιν καὶ μετριωτέραν κατὰστασιν, ὅπως τε καὶ τὰ ἐπίλοιπα αὐτῶν τέκνα παρὰ τὴν πρώτην δηλονότι θυγατέρα μὴ παρεωρῶνται ἄμοιρα παντελῶς, καὶ ἄκληρα τῆς ἀνηκούσης αὐτοῖς μερίδος· καὶ μὴν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι γονεῖς ἔχωσιν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ περὶ τὸ γῆρας αὐτῶν τὴν ἀναγκαίαν ὅπως οὖν καὶ μετρίαν περίθαλψιν, καὶ μὴ ταλαιπωρῶνται καὶ καταφθείρωνται ὑπὸ ἐνδείας καὶ ἀπορίας ἐσχάτης· οὐ ἔνεκα καὶ διὰ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἀποφάσεως διορισμὸς ἐγένετο ἀπὸ τοῦδε τῆς μελλούσης δίδοσθαι προί-

κός ὑπὸ τῶν γονέων, τῇ τε πρώτῃ αὐτῶν θυγατρὶ, καὶ τοῖς λοιποῖς τέκνοις, καὶ διὰ κοινῆς ἀναφορᾶς κατησφαλισμένης ὑπογραφαῖς τῶν τῆς μητροπόλεως ταύτης κληρικῶν, ἀρχόντων τε τῆς πολιτείας, καὶ τοῦ λοιποῦ σχεδὸν πληρώματος τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ἐδηλοποιήθη ὁ σκοπὸς αὐτῶν κοινῇ ἀναφορᾷ, ἥτις διαλαμβάνει καὶ παρίστησι τὸν πρὸς κυβέρνησιν καὶ ὠφέλειαν τῆς πολιτείας συντελεσθέντα διορισμὸν περὶ τὰς προικοδοσίας, κατὰ κοινὸν οἰκονομικὸν σύνθημα πεπραγμένον παρὰ πάντων, πρὸς διόρθωσιν καὶ συστολὴν τῆς προβάσεως τέως παραλόγου ἀμετρίας καὶ ὑπερβολῆς, ἀνυποίστου περὶ τὰς αὐτὰς προικοδοσίας, ὡς διείληται. Ἔχει δὲ ὁ διορισμὸς οὕτως· ὅπως δηλαδὴ οἱ εὐποροῦντες περιουσίας πέντε χιλιάδων γροσίων καὶ ἐπέκεινα, εἴτε ἀπὸ πατρικῆς κληρονομίας περιελθούσης αὐτοῖς, ἢ ὑπὸ ἰδίου κόπου καὶ μόχθου, ἢ καὶ ἀπὸ προικιμαίων καὶ ἄλλοθεν ποθεν ἐπικτηθείσης, ὀφείλωσι παρέχειν τῇ πρώτῃ μὲν θυγατρὶ αὐτῶν λόγῳ προικὺς δύο χιλιάδας τῶν γροσίων, ἐξ ὧν εὐποροῦσι κτημάτων καὶ ὑπαρχόντων, χωρὶς τῶν νυμφικῶν ἐνδυμάτων, ἱματίων δηλονότι καὶ ρουχικῶν τοῦ ὀσπητίου· τὰ δὲ μαλαγματικά, ἀσημικά τε καὶ μαργαριτάρια, καὶ χαλκωματικά συναριθμῶνται ταῖς δυοῖς χιλιάσι τῶν γροσίων εἰς συνδιατίμησιν μετὰ τῶν διδομένων λοιπῶν κτημάτων, καὶ συμπλήρωσιν τῶν αὐτῶν τούτων δύο χιλιάδων γροσίων καὶ μὴ πλείονα· τοῖς δὲ λοιποῖς παισὶ διδόναι ἀνὰ τεσσαράκοντα γρόσια καθ' ἑκάστην ἑκατοντάδα τῆς περιλειφθείσης αὐτῶν περιουσίας καὶ τὰ νυμφικὰ ἐνδύματα προσέτι, ἥτοι ἱμάτια καὶ ρουχικά τοῦ ὀσπητίου, καθὼς καὶ τῇ πρώτῃ θυγατρὶ. Οἱ δὲ κεκτημένοι περιουσίας καὶ ὑπάρχοντα ἐλάττονα τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων, ὀφείλωσι παρέχειν καὶ αὐτοὶ πᾶσιν ἐξ ἴσου τοῖς παισὶ, καὶ τῇ πρώτῃ δηλονότι θυγατρὶ, καὶ τοῖς λοιποῖς τέκνοις, ἀνὰ τεσσαράκοντα γρόσια καθ' ἑκάστην ἑκατοντάδα τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, ὡσαύτως καὶ τὰ ἐνδύματα, ὡς προείρηται, καὶ ρουχικά τοῦ ὀσπητίου καὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι ὑπὸ τινος πλείονα τῶν διωρισμένων τούτων παρέχειν, τὴν δὲ διατίμησιν τῶν προικοδοτουμένων γίνεσθαι ἐν ἀληθείᾳ, καὶ χωρὶς τινος φιλοπροσωπίας καὶ δολιότητος, ἐν φόβῳ Θεοῦ, ὑπὸ τῶν ἐκλεγέντων καὶ ἀποκαταστάσιων ἐπ' αὐτῷ τούτῳ τεσσάρων ἀνδρῶν, εἰδήσει τῆς ἀρχιερωσύνης σου, καὶ κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀρεσκείᾳ τῆς πολιτείας, ὥστε εἶναι διατιμητὰς τῆς προικὸς τοὺς οὕτως ἐκλεγέντας τέσσαρας ἀνδρας, καὶ λέγεσθαι τὴν προῖκα διατετιμημένην κατὰ νόμους καὶ γράφεσθαι ταύτην εἰς τὸν κώδικα τῆς αὐτῆς μητροπόλεως μηδενὸς ἔχοντος ἄδειαν ἐντεῦθεν ἀθελῆσαι τὴν κοινὴν ταύτην συνθήκην καὶ διάταξιν, ἣν καὶ ἐδεήθησαν βεβαιωθῆναι καὶ παρ' ἡμῶν τῇ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Τούτων χάριν ἢ μετριότης ἡμῶν, ὡς τὴν ἀκροτάτην προστασίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐμπιστευθεῖσα θεόθεν, καὶ τὴν σύστασιν, καὶ εὐτακτὸν τε καὶ ἐπωφελῆ κατὰστάσιν καὶ διοίκησιν τῶν ἀπανταχοῦ πολιτειῶν τοῦ χριστωνύμου ἐπιποθοῦσα πληρώματος καὶ τὰ παράλογα πάντα καὶ ἐπὶ βλαβῇ καὶ ὀλέθρῳ ἀποσοβεῖν ἀπαραιτήτως ἐπειγομένη, τὴν δέησιν αὐτῶν εὐλογον, καὶ πρὸς ἀγαθὸν ἀφορῶσαν σκοπὸν κρίνασα, γράφει, καὶ ἀποφαίνεται συνοδικῶς γνώμη κοινῇ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν ἵνα πάντα τὰ προειρημένα ταῦτα, ὅσα κοινῇ βουλῇ καὶ γνώμῃ τῆς αὐτόθι πολιτείας, ἐκρίθησαν καὶ διετάχθησαν περὶ τῆς προικοδοσίας τῶν ἐν τῇ αὐτῇ πολιτείᾳ χριστιανῶν, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἕξῃς ἔχωσι τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχύν, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα φυλαττόμενα, καὶ ἐνεργούμενα παρὰ πάντων, ὡς διώρισται, ἀπαράτρεπτα, μηδενὸς τολμῶντος τὸ σύνολον ἀντειπεῖν καὶ ἀντιπράξει τοῖς διωρισμένοις τούτοις. Ὅποιοι δ' ἂν τολμήσωσιν ἄλλως ποιῆσαι παρὰ τὰ γεγραμμένα, καὶ σύγχυσίν τινα, ἢ ἀνατροπὴν τούτων, καθ' ὁσονδήποτε τρόπον ἐπινοῆσαι καὶ πράξει, καὶ εἴτε οἱ γονεῖς κρυφίως θελήσωσιν ὑποσχεθῆναι καὶ δοῦναι, παρὰ τὰ κοινῶς γνωμοδοτηθέντα, εἴτε οἱ διατιμηταὶ χαριζόμενοι τῷ ἐνὶ μέρει οὐ ποιήσωσι τὴν διατίμησιν ἀδόλως καὶ ἄνευ τινὸς φιλοπροσωπίας, οἱ τοιοῦτοι ὡς προδότηι καὶ ἐπίβουλοι τοῦ συμφέροντος τῆς

πολιτείας, ὅποιας ἂν εἴησαν τάξεως ἢ βαθμοῦ, ἀφοριζέσθωσαν (κλπ. ὡς συνήθως).

Ἐπικύρωσις ἢ ἀνανέωσις τοῦ τόμου τῶν προικῶν,
ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου ἀγίου Ἰωαννίνων κυρίου Παΐσιου.

Ὅτι ἡ δόσις καὶ λήψις τῆς προικὸς κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ καθ' ἑνὸς εἶναι ἓν, ἀπὸ ὅσα συντρέχουν εἰς σύστασιν ἐκάστης πόλεως καὶ εὐζωίαν ἐκείνων ὅπου κατοικοῦν εἰς αὐτάς, μᾶς βεβαιώνει ἡ πολυχρόνιος δοκιμὴ καὶ τὰ παραδείγματα τῶν κατὰ μέρους πόλεων. Δὲν (εἶναι) καμμία πόλις, τόσον ἀπὸ τὰς μεγάλας καὶ ὀνομαστάς, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς παραμικράς, ὅπου νὰ σώζεται εἰς αὐτὴν ἡ εὐνομία καὶ καλὴ κυβέρνησις καὶ νὰ μὴν ἔχη πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς καλὴν τάξιν καὶ διορισμὸν καὶ τὴν δοσοληψίαν τῶν προικῶν. Ἡμεῖς ὅμως ἔχομεν οἴκοθεν τὸ παράδειγμα παραδεδομένον πολλαῖς φοραῖς καὶ ἀπὸ αὐτοῦ τοὺς προγόνους μας, καὶ νὰ ἀφήσωμεν τὰ ἀρχαιότερα, διὰ τὰ ὅποια δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν διὰ πολλὰς αἰτίας ἀκριβῆ εἶδησι, ἐρευνῶντας εὐρίσκομεν εἰς τοὺς κώδικας τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Ἰωαννίνων τὴν ἀρχὴν τοῦ καλουμένου τόμου τῶν προικῶν γενομένην ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας καὶ πανευδαίμονος καταστάσεως τῆς παρούσης πόλεως τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιερέως Κλήμεντος, τὴν δὲ ἀνανέωσιν καὶ ἐπικύρωσιν ἐπὶ Γρηγορίου, τὸ πρῶτον μὲν παρόντος αὐτοῦ, ὕστερον δὲ ἀπόντος, ἐπιτροπεύοντος δὲ τοῦ ἀρχιδιακόνου Μητροφάνους. Πολλὰ ἐπιθυμητὸν καὶ ὠφέλιμον πρᾶγμα ἦτον, ὅσα ἐδιωρίσθησαν μίαν φορὰν καλῶς καὶ ἐπροξένησαν καλωσύνην καὶ ὠφέλειαν εἰς ἐκείνους ὅπου τὰ ἐφύλαξαν, νὰ διαμένουν αἰωνίως, νὰ συντηροῦνται ἐπιμελῶς καὶ νὰ σώζονται ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους ἀπαρασάλευτα· ἀλλὰ τὸ εὐόλισθον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐναντιοῦται εἰς αὐτὸ διὰ πολλὰ καὶ ἡ κακία μερικῶν ὅπου πάντοτε εἶναι ἀντίμαχος καὶ πολεμία τῆς ἀρετῆς σηκώνει συχνάκις ὄπλα ἐναντίον της, καὶ ἀγκαλὰ κατὰ τὸ προφητικὸν λόγιον οὐκ ἀντισχύσει ποτὲ κακία σοφίας, μ' ὅλον τοῦτο πρὸς καιρὸν φέρει ἐμπόδιον καὶ ἐπισκiasμόν, εἰ καὶ μὴ τελείαν ἀνατροπὴν, εἰς τὰ κατορθώματα τῆς ἀρετῆς, τὸ ὅποῖον ἠκολοίθησε καὶ εἰς ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν ὀμέλειαν ἃς εἶπομεν ἐκείνων ὅπου εἶχον χρέος ἀπαραίτητον νὰ συστήσουν τὸν προρρηθέντα τόμον καὶ ταῖς καλαῖς συνηθείαις τῆς πολιτείας μας, ἐφθάσαμεν ἀπὸ τὴν προτέραν εὐνομίαν εἰς διάφορας παρανομίας, ἀπὸ εὐζωίαν εἰς κακὴν ζωίαν, ἀπὸ μίαν ζηλωτὴν καὶ εὐδαιμονεστάτην κατάστασιν εἰς ἀθλιωτάτην καὶ ἐλεεινὴν ἀκαταστασίαν, ἐγενόμεθα παράδειγμα ἐν τοῖς ἔνθεσι, ἐλεγμὸς ἐν τοῖς λαοῖς, καὶ ἡ περίφημος πόλις τῶν Ἰωαννίνων δυσφημισμένη καὶ καταφρονημένη διὰ πολλὰ· ὅμως ἀναλογιζόμενοι πολλαῖς φοραῖς κοινῶς καὶ κατὰ μέρος τὰ ἐπακολουθοῦντα αἴτια καὶ προβλέποντες ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τὸν ἀφανισμόν τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν κατάκρισιν τῶν ψυχῶν μας καὶ διὰ τὴν ὀλιγορίαν τῶν καλῶν καὶ διὰ τὴν περιφρόνησιν τῶν περὶ διατηρήσεως τούτων ἐκφωνηθέντων πολλακίς φρικωδεστάτων ἀφορισμῶν, μάλιστα στοχαζόμενοι, ὅτι δὲν ἠμποροῦμεν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἀποφύγωμεν ταῖς αἰτοπίαις καὶ νὰ ἐξιλεώσωμεν τὸν Θεόν, τὸν ὅποῖον ἐπαρωργίσασμεν μὲ τὴν παραβίαν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ καταφρονησιν τόσον διὰ τοὺς ἀποθαμένους ὅσον καὶ διὰ τοὺς ζωντανούς, εἰμὴ μὲ τὴν συνδρομὴν εἰς τὰ καλὰ καὶ τὴν τήρησιν τῶν ὑπ' ἐκείνων διορισθέντων καλῶν, ἀποφασίσασμεν, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὸν σωματικὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ψυχικὴν κόλασιν νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν τὴν ἀπόφασιν τῶν προγόνων καὶ μὲ κάποιαν ἀνανέωσιν καὶ προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν ἐκείνων, ὅπου δὲν ἐγγίζουν εἰς τὰ καίρια ἐπειδὴ τὰ πράγματα καὶ αἱ συνηθείαις συμεταβάλλονται τοῖς καιροῖς καὶ κάθε καιρὸς ἔχει ταῖς ἰδικαῖς του συνηθείαις καὶ δὴ συναθροισθέντες κοινῶς καὶ μιᾷ ψυχῇ καὶ γνώμῃ, συνδιασκεψάμενοι, καὶ τὴν προῖκα ἐκλαμβάνοντες κατὰ τὸ παλαιόν, ἦτοι εἰς τε τὰ μετρητὰ καὶ τὰ ἐπακολουθοῦντα τῇ προικί, ἦτοι πανικά, σκουτικά, ἀγγεῖα ἢ καὶ

κανένα ἂν τύχη χρυσαφικὸν ἢ ἀσημικὸν ἐκθέτομεν πρῶτον τὰς τάξεις τῶν προικῶν βαθμηδόν, ἔπειτα κάποια κεφάλαια ἀνήκοντα εἰς τὸν γάμον καὶ ἀρραβῶνα, ὑποσχόμενοι μὲ ὀρθὴν καὶ καθαρὰν συνείδησιν νὰ τὰ φυλάξωμεν ὅλοι κοινῶς μικροὶ καὶ μεγάλοι ἀπαρασάλευτα, ὑποβεβαιοῦντες ἕκαστος τὴν κοινωνικὴν κοινωφελῆ ταύτην ἀπόφασιν καὶ ἰδιοχείρῳ αὐτοῦ ὑπογραφῇ. Τῆς πρώτης τάξεως ἡ προῖκα ἰζουρούκικα ἄσπρα 180.000—τὰ ἀκόλουθα ἐκτιμηθησόμενα εἰς τὰ ἡμίση, ἦτοι ἄσπρα 90.000—τῆς δευτέρας ἄσπρα 150.000—τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 75.000—τῆς τρίτης ἄσπρα 90.000—τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 45.000—τῆς τετάρτης ἄσπρα 60.000—τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 30.000—τῆς πέμπτης ἄσπρα 40.000—τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 20.000—τῆς ἕκτης ἄσπρα 30.000—τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 15.000—τῆς ἑβδόμης ἄσπρα 20.000—τὰ ἀκόλουθα ἄσπρα 10.000. Εἰς ταῖς κατώτεραις τάξαις ἡ ποσότης τῆς προικὸς ἄς εἶναι ἀδιόριστος, πλὴν παρακάτω ἀπὸ τὰς εἴκοσι χιλιάδας, καὶ ἄς τρέχη κατὰ τὴν συμφωνίαν καὶ εὐχαρίστησιν καὶ τῶν δύο μερῶν ἀλλὰ νὰ φυλάττεται εἰς αὐτὰς ἡ ἀναλογία τῶν ἀκοιούθων πρὸς τὰ μετρητά, δηλονότι νὰ ζετιμῶνται τὰ ἀκόλουθα εἰς τὸ ἥμισυ τῆς προικὸς.

Κεφάλαιον Α'. Ἡ προῖκα νὰ δίδεται εἰς τὸν καιρὸν τοῦ γάμου καὶ κατ' οὐδένα τρόπον πρωτύτερα ἀπὸ τὸν γάμον· τὰ δὲ ἀκόλουθα τῆς προικὸς νὰ ζετιμῶνται ἀπὸ τοὺς διωρισμένους εἰς τοῦτο ἐπιστάτας, οἱ ὅποιοι νὰ κράζωνται ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύμφης τὴν πέμπτην τῆς ἑβδομάδος πρὶν τοῦ γάμου, νὰ ζετιμοῦν κάθε ἓν ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ μὲ καθαρὰν συνείδησιν, καθὼς ἀξίζει, καὶ ὄχι καθὼς ἔτρεχεν ἕως τῶρα ἀδιάκριτα τὸ ἥμισυ ἢ καὶ ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπου κοσιίζει, τὴν δὲ ἐκτίμησιν τῆς προικὸς σημειώνοντες νὰ τὴν δίδουν ὑπογεγραμμένην ἰδιοχείρως τοὺς συγγενεῖς νύμφης· τὴν ὁποῖαν νὰ τὴν λαμβάνῃ ὁ γαμβρὸς ἀπὸ αὐτὴν ὕστερα ἀπὸ τὸ στεφάνωμα, ἔχοντας χρέος νὰ στέργῃ εἰς αὐτὴν καὶ νὰ μὴν ἤμπωρῃ νὰ ἐναντιοῦται εἰς κανένα ἀπὸ ὅσα ἐκεῖνοι ἐδιώρισαν, καὶ εἰ μὲν εἰς τὰ ἀκόλουθα εἶναι μαξιλάρες ὁμοίως καὶ προσκεφάλαια χρυσαῖς ἢ κερκεφένιαις, ἤμποροῦν νὰ ἔχουν καὶ ἀπὸ μέσα ἓνα σώντυσμα κεντητὸν μὲ ἐλαφρὰ κεντήματα, ὅμως μόνον· εἰ δὲ καὶ εἶναι μοναχὰ κεντημένα καὶ μὲ βαρῆ κεντήματα, νὰ μὴν εἶναι διπλὰ τὰ σωνύσματα, ἀλλὰ τὸ κεντημένον καὶ ἕτερον ἀπὸ μέσα ἀκέντητον, μοναχὰ ἐπιστάτας διὰ τὴν ἐκτίμησιν νὰ ἐκλέγῃ κάθε ρουφέτι ἀπὸ τοὺς προκρίτους τοῦ δύο τοὺς πρεστώτερους καὶ διακριτικούς καὶ θεόφοβους, οἱ ὅποιοι νὰ ἀκολουθοῦν, ὡς εἴρηται, καὶ νὰ λαμβάνουν διὰ τὸν κόπον τοὺς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύμφης ἀπὸ ἓν μανδήλιον ὁ καθ' εἷς, εἰ δὲ καὶ τὰ πρόσωπα ὅπου ἔρχονται εἰς γάμον κοινωνίαν ἀναφέρονται εἰς διάφορα ρουφέτια νὰ πηγαίνουν ἐξετιμηταὶ ἓνας ἀπὸ τὸ ἓν καὶ ἄλλο ἀπὸ τὸ ἄλλο ρουφέτι.

Κεφάλαιον Β'. Ὅποῖαν ἀντὶ μετρητὰ τάξῃ κανένας ὀσπήτιον, νὰ ζετιμᾶται ἀπὸ τοὺς διωρισμένους ἐπιστάτας ὡς ἄνωθεν ἀφιλοπροσώπως καὶ μὲ ὀρθὴν συνείδησιν.

Κεφάλαιον Γ'. Ἐξω ἀπὸ τὰ διορισθέντα μετρητὰ καὶ ἀκόλουθα νὰ μὴ δίδῃ κανεὶς ἄλλο τίποτε εἴτε φορέματα, εἴτε χρυσαφικά, εἴτε ἀσημικά, κρυφίως ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, μήτε νὰ ὑπόσχηται καὶ νὰ τάξῃ κληρονομίαν ἢ μετρητὰ ἢ νὰ βάνῃ καπιτάλι μὲ συμφωνίαν διὰ νὰ τὸν κάμῃ γαμβρόν.

Κεφάλαιον Δ'. Τὰ χαρίσματα καὶ τὰ δῶρα νὰ λείπουν παντελῶς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ μήτε ὁ γαμβρὸς νὰ στέλλῃ ἢ παρῶν ἢ ἐρχόμενος ἀπὸ ταξείδια πολὺ ἢ ὀλίγον χάρισμα εἰς τὴν νύμφην, ἔξω ἀπὸ τὴν πρὸ γάμου δωρεάν, ἢ ὁποῖα εἶναι μία φορεσιὰ μοναχικὴ καὶ ὄχι διπλῆ, καὶ τῆς δουλεύτρας τῆς ἢ βάγιας τῆς ἀντύχῃ καὶ ἔχῃ κανένα φόρεμα κατὰ τὴν τάξιν του· ὁμοίως καὶ τὰ σταλσίματα τῆς Ἀπόκρεω καὶ τῆς Τυριῆς καὶ Λαμπρᾶς νὰ λείπουν ὁλότελα, ἤγουν ὄρνιθες καὶ ψάρια καὶ ἄρνιά, μήτε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς νύμφης νὰ στέλλεται τίποτε εἰς αὐτόν, ἢ παρόντα ἢ ὅταν ὑπάγῃ, ἢ ὅταν γυρίσῃ ἀπὸ ταξείδι, οὔτε εἰς τοὺς συγγενεῖς του· εἴτε ἄσπρα, εἴτε ντουλούκια, εἴτε ἄλλο κανένα δῶρον· πλὴν ὁπόταν πηγαίνει πρώτην φορὰν ὁ

γαμβρός εις χαιρετισμόν τῆς πενήθεράς νὰ δίδῃ μόνον εις αὐτὴν ἓν μανδηλι, εις δὲ τοὺς λοιπούς, ὅπου φέρει μαζὶ του νὰ μὴ δίδῃ τίποτε.

Κεφάλαιον Ε'. Μήτε μαζιά, μήτε ἀντὶ τούτων ἄσπρα νὰ στέλλωνται πλέον ὅπου ἕως τώρα ἐστέλλοντο κατὰ τὴν συνήθειαν.

Κεφάλαιον ΣΤ'. Τὰ προξενητικὰ νὰ δίδωνται πρὸς πέντε τὰ ἑκατόν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ μὲν τρίτον μέρος νὰ τὸ λαμβάνῃ ὁ προξενητὴς ἢ οἱ προξενηταί, τὰ δὲ λοιπὰ οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

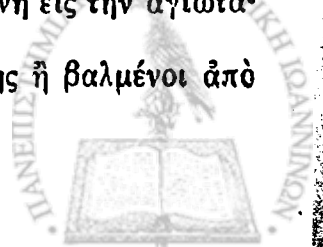
Κεφάλαιον Ζ'. Τέλειος καὶ ἀδιάλυτος ἄρραβὼν ἐννοεῖται καὶ ἀποφασίζεται κατὰ τὴν τοπικὴν συνήθειαν, ὅπου ἐξ ἀρχῆς ἐπεκράτησεν, ὁπότεν ἀλλαγθοῦν τὰ δακτυλῖδια καὶ δοθῆ εἰς τὸν γαμβρόν τὸ προικοσύμφωνον, καὶ τὰ προξενητικὰ, ἀλλὰ νὰ φυλάττεται ἡ παλαιὰ συνήθεια, ἥτοι νὰ πηγαίνουν ἀπὸ ἑνὸς ἢ δύο ἐξ ἑκατέρου μέρους ὁμοῦ μὲ τὸν ἐφημέριον, νὰ σημειώνηται τὸ αὐτὸ προικοσύμφωνον εἰς τὸν κώδικα τῆς μητροπόλεως, ἢ τότε εὐθύς, ἢ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὑστερον εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν νὰ κράζωνται οἱ ἐξετιμηταὶ τῶν ἀκολούθων τῆς προικός, νὰ ἐρωτῶνται καὶ νὰ μαρτυροῦν μὲ καθαρὰν συνείδησιν ἂν ἡ προίκα εἶναι δοσμένη κατὰ τὴν τάξιν τοῦ ὑποκειμένου.

Κεφάλαιον Η'. Ἀνίσως κανένας ἀθετήσῃ τὸν ἄρραβῶνα εἴτε σημειωμένον εἰς τὸν προσδιωρισμένον κώδικα τῆς μητροπόλεως, εἴτε τελειωμένον μόνον μὲ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ δακτυλῖδιου καὶ τὴν δόσιν τοῦ προικοσυμφώνου καὶ τῶν προξενητικῶν, ἄνευ τινὸς νομικοῦ κωλύματος, ὁ τοιοῦτος νὰ ἀφορίζηται καὶ νὰ ἐξωκκλησιασθήσεται καὶ νὰ μὴν ἔχῃ πλέον ἄδειαν νὰ ὑπανδρευθῆ εἰς τὴν παροῦσαν πόλιν ἢ ἐπαρχίαν μὲ ἄλλο ὑποκείμενον.

Κεφάλαιον Θ'. Προσέτι ἀνίσως γνωρισθῆ κανένας ὀλότελα αὐθάδης καὶ ἀπειθῆς καὶ παρήκοος καὶ παραβάτης τῆς κοινῆς ταύτης συμφωνίας καὶ ἀποφάσεως τάζοντας ἢ δίδοντας περισσότερα ἀπὸ τὰ διωρισμένα καὶ συντόμως εἶπεν ἀθετῶντας κανένα ἀπὸ ὅσα ἀποφασίσθησαν κοινῶς, εἰ μὲν ἡ παράβασις μένη φανερὰ πρὸ τοῦ στεφανώματος νὰ διαλύεται ὁ ἄρραβὼν καὶ νὰ ἐμποδίζεται τὸ συνοικέσιον, καὶ νὰ χωρίζηται, διδομένης καὶ ποινῆς ἐξ ἑκατέρου μέρους εἰς τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Ἰωαννίνων ἀπὸ διακόσια πενήκοντα γρόσια· εἰ δὲ μετὰ στεφάνωμα, νὰ μὴ χωρίζηται, ἀλλὰ ὑπόσχηται ὁ πανιερώτατος ἡμῶν Δεσπότης νὰ λειτουργῇ καὶ νὰ μοιράζωνται ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μαῖρα κηρία εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ νὰ ἀφορίζη καὶ νὰ ἐξωκκλησιασθῆ καὶ τὰ δύο μέρη τοῦ συνοικεσίου καὶ τοὺς μεσάζοντας καὶ τοὺς προξενητὰς καὶ τοὺς συνεργοὺς καὶ τοὺς συνδρομητὰς κοινῶς παίρνοντας καὶ διὰ ποινήν ἀπὸ κάθε μέρος ἀπὸ τριακόσια γρόσια, καὶ πρὸς τούτοις νὰ τοὺς κατατρέχη κοινῶς μὲ τὴν συνδρομὴν καὶ κοινότητα τῶν λοιπῶν χριστιανῶν καὶ ἐξωτερικῶς, ἕως οὗ ἢ νὰ ἐξοδύσῃ ἐκεῖ ἢ νὰ δώσῃ εἰς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας τὰ ὅσα ἐπῆρε παραπάνω ἀπὸ τοῦ ὅ,τι τοῦ ἐτύχαιε καὶ τοῦ ἐδιωρίσθη ὡς ἄνωθεν· εἰ δὲ κανένας διὰ συγγένειαν ἢ φιλοπροσωπίαν ἢ χατῆρι ἢ ἄλλο κανένα ἰντερέσσο ἀμελήσῃ τὴν τοιαύτην καταδρομὴν καὶ δὲν συντρέξῃ διὰ τὸ κοινὸν καλὸν καὶ τὸν σωφρονισμόν τῶν ἀπειθῶν καὶ τὴν σύστασιν τῆς κοινωφελούς ταύτης συμφωνίας, ὁ τοιοῦτος νὰ ἔχῃ ἀντίδικον τὸν ἀδέκαστον κριτὴν καὶ νὰ ἀποδώσῃ λόγον ἐν τῇ φοβερῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· ἡ προορισθεῖσα ποινὴ ἐννοεῖται τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως, εἰς δὲ τὰς λοιπὰς τάξεις κατὰ ἀναλογίαν τῆς προικός.

Κεφάλαιον Ι'. Ἀνίσως ὁ ἄρραβὼν ἐνεργηθῆ καὶ τελειωθῆ εἰς ἄλλον τόπον ἔξω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, εἰ μὲν καὶ γίνῃ κατὰ τὴν κοινὴν ταύτην συμφωνίαν καὶ παροῦσαν διάταξιν ἀπαράλλακτα, νὰ ἔχῃ τὴν ἰσχύν καὶ νὰ εἶναι ἀδιάλυτος· εἰ δὲ τελειωθῆ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ εἶναι ἄκυρος καὶ ἀνίσχυρος καὶ νὰ διαλύεται καὶ νὰ χωρίζηται τὸ συνοικέσιον καὶ νὰ δίδεται καὶ ἡ προορηθεῖσα ποινὴ εἰς τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν, ἥτοι διὰ τὰ διακόσια πενήκοντα γρόσια.

Κεφάλαιον ΙΑ'. Οἱ προξενηταὶ ἀνίσως ἢ ἐξ οἰκείας γνώμης ἢ βαλμένοι ἀπὸ

ἄλλους τάξουν περισσότερα ἀπὸ τὰ διωρισμένα νὰ παιδεύωνται κατὰ τὴν παιδείαν ὅπου τοὺς ἀρμόζει καὶ κατ' ἀξίαν τοῦ σφάλματος.

Κεφάλαιον IB'. Αἱ γυναῖκες νὰ μὴν ἔχουν ἄδειαν νὰ φοροῦν εἰς τὰ σοκάκια ἢ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἄλλο κανένα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα τζοβαϊρικά, εἰ μὴ μόνον τὸ κεμέρι καὶ τὰ σκουλαρίκια καὶ αὐτὰ χωρὶς φλωριά, καὶ ταῖς λεγόμεναις πόχαις ἀπὸ μαργαριτάρη, ἔξω ἀπὸ ταῖς νεόνυμφαις, διὰ μόνην καὶ μίαν φορὰν, ὅταν μετὰ τὸν γάμον τὰς ἐβγάλουν πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· μετὰ ταῦτα νὰ ἀκολουθοῦν αὐταῖς ὡσὰν αἱ ἄλλαι· εἰ δὲ παραβῆ καμμία τὴν κοινὴν ταύτην ἀπόφασιν, νὰ ἀφορίζεται καὶ νὰ ἐξωκλησιάζεται.

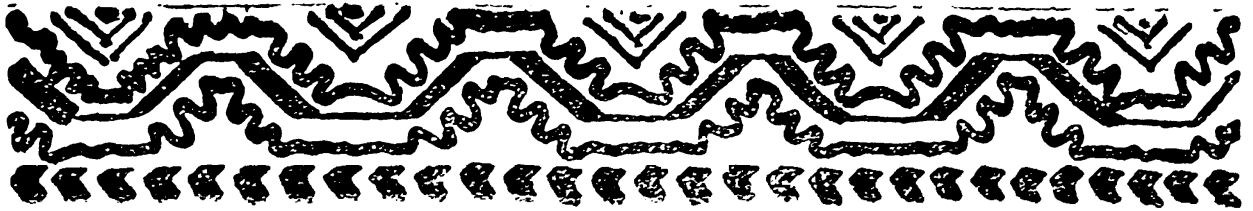
Αὕτη εἶναι ἡ κοινὴ γνώμη ἀπάντων καὶ ἀπόφασιν τοῦ τε πανιερωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη κυρίου Παΐσιου καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ ἀρχόντων καὶ χρησιμωτάτων πρωτομαϊστόρων καὶ προκρίτων τῶν ρουφετίων καὶ ἅπαξ ἁπλῶς ὄλων τῶν ἐν τῇ παρουσίᾳ πόλει χριστιανῶν ὑποσχεθέντων πάντων νὰ φυλάξουν τὸν προορηθέντα διορισμὸν καὶ νὰ συντρέχουν χρεῖας καλούσης εἰς κάθε καιρὸν ὁμοθυμαδὸν ἢ καὶ νὰ διαφεντεύουν τὸ δίκαιον καὶ τὴν σύστασιν τῆς πατρίδος τὸ κατὰ δύναμιν. Ὁ δὲ πανιερώτατος ἡμῶν δεσπότης διὰ τὸν ἔνθεον ζῆλον ὅπου ἔχει πρὸς σύστασιν τῆς ἐπαρχίως του καὶ τήρησιν καὶ διαμονὴν τῶν ἐνταῦθα διορισθέντων, σιμὰ ὅπου ἐξεφώνησεν εἰς ἐπήκοον πάντων, ὅτι ἂν ἀθετήσῃ κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι παρητημένος ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν του, ἔδωκε ἄκόμα ἄδειαν εἰς τοὺς χριστιανούς ἔτι ἀνίσως ἢ διὰ ἰντερέσσο, ἢ διὰ χατήρι, ἢ διὰ φιλοπροσωπίαν παρέβῃ αὐτὰ πολὺ ἢ ὀλίγον καὶ χαλάσῃ καὶ ἀνατρέψῃ τὴν κοινὴν ἀπόφασιν, νὰ τὸν κυνηγοῦν ὅλοι καὶ νὰ τὸν καιατρέχουν κοινῶς ὡς λυμεῶνα καὶ πολέμιον τῆς κοινῆς ταύτης ἀπαφάσεως καὶ συστάσεως. Ἀρᾶς καὶ ἀφορισμοὺς δὲν προσθέτομεν· ἀρκετοὶ εἶναι δ.ἀ τοὺς ἀπειθεῖς οἱ προλαβόντες, καὶ ἄς γένη εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἕλεως! ἀλλὰ ἀφήνομεν κάθε ἕναν νὰ ἐννοήσῃ τὸ φοβερὸν βῆμα τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ καὶ τὴν μέλλουσαν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αψος', ἰανουαρίου λ'

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἰωαννίνων Παΐσιος βεβαιοῖ
 Κοσμᾶς ἱερεὺς οἰκονόμος Ἰωαννίνων καὶ διδάσκαλος βεβαιοῖ
 Τρύφων ἱερομόναχος βεβαιοῖ
 Χριστόδουλος ἱερεὺς βεβαιοῖ

Καὶ καθ' ἑξῆς οἱ ἄρχοντες καὶ προεστοὶ τῆς πολιτείας ἕκαστος ἰδιοχείρως ὑποβεβαιοῖ.

† ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου Κορυθαῖς

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ*

ΛΟΓΙΟΙ·ΣΧΟΛΕΙΑ & ΓΡΑΜΜΑΤΑ·ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΟΙ'ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΙΤΗΣ
ΚΑΙ Η ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

Ἐπιλεγόμενα διὰ τὸν Ἀνθρακίτην καὶ τὸν ἔπαινον Ἰωαννίνων

Ἡ διεξοδική ἐρευνα περὶ τοῦ Ἀνθρακίτου μᾶς προσέθεσε καὶ τὴν Καστορίαν εἰς τὰς πόλεις τῆς διδασκαλίας τοῦ Παπαβασιλοπούλου⁽¹⁾. Ἐπειδὴ εἰς τὸν βίον του ὑπάρχουσι πολλὰ κενὰ διαστήματα, ἐλπίζω, ὅτι ὁ χρόνος, «ὅ πάντων διδάσκαλος» θὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ καὶ ἄλλα κέντρα, εἰς ἃ ἐδίδαξεν ὁ διδάσκαλος οὗτος τοῦ Γένους. Εἶχε μέγα δίκαιον ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ (τόμ. Β'. σ. 282, σημ. 1) νὰ ἀποκαλέσῃ τὴν σχολὴν τοῦ Γκιόμα πνευματικὴν κιβωτὸν τοῦ νεογραι-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

1. Τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Εὐαγγελίδης (ἴσ. ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἀντλῶν) ἐν τῷ Α' τόμῳ σ. 120 καὶ παρουσιάζει ὄντως τοῦτον ὡς διάδοχον τοῦ Ἀνθρακίτου τῷ 1723—1726. Περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀνθρακίτου δὲν ἐξητάσαμεν τὸν κατάλογον τῆς Λαύρας· ὅθεν, ἐκτὸς τοῦ Βατοπ. κώδ. 467, θὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, οἵτινες θὰ συμπληρώσουν καὶ θὰ διασαφήσουν τὸ κείμενον τῆς «Ἐλλάττονος Λογικῆς». Προχειρῶς ἐξετάσας εὗρον, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐιβλιοθήκῃ τοῦ Βουκουρεστίου, ἀριθ. 362, ὑπάρχει (βλ. 25ετηρίδα τοῦ Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου ΚΠόλεως σ. 101). Κακῶς ἀναγράφει ὁ κ. Χρήστου ἐν τῶν σπουδαιότερων κατ' ἐμὲ ποιμαντικῶν ἔργων αὐτοῦ, τὸ Ἐξομολογητᾶριον, ὡς ἐξῆς: «Ἐπίσκεψις πνευματικῆ, ἦτοι με ποῖον τρόπον χρεώσατο ὁ πνευματικὸς νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀσθενεῖς...» εἶναι ἡ α' ἐκδοσις τοῦ 1707· ἀναφέρει δὲ καὶ τὸ ἔτος τῆς β' 1780 (σ. 41). Τὴν β' ταύτην ἐκδοσιν ἔχω εὐτυχῶς εἰς τὴν ἐιβλιοθήκην καὶ ἔχει ἔτος 1781 καὶ τὸν ἐξῆς τίτλον ἀνευ δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως, διότι εἶχε κατηγορηθῆ. «Ἐπίσκεψις πνευματικοῦ πρὸς ἀσθενῆ, ἦτοι ἐξομολογητᾶριον ὠφέλιμον πολλὰ καὶ ἀναγκαῖον περὶ τοῦ Μυστηρίου τῆς Μετανοίας καὶ περὶ διορθώσεως τῶν ἀσθενούντων. Ἐτι καὶ περὶ ἐξετάσεως τῆς συνειδήσεως ἐκείνων, ὅπου ἐπιθυμοῦν νὰ διορθωθοῦν καθὼς πρέπει. Νῦν τὸ δεύτερον μετατυπωθὲν δαπάνῃ τινός εὐγενεστάτου καὶ θεοσεβεστάτου ἀνδρός πρὸς ὠφέλειαν τῶν χριστιανῶν καὶ πρὸς εἰδησιν μικρὰν τῶν πνευματικῶν. Ἐνετίησιν ἀψφα'. Παρ' Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι». 16ον σ. 136. 3 φύλλα ἐν ἀρχῇ περιέχοντα τὸν πρόλογον καὶ τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων ἐκτὸς σελίδος. Ὁ Μπαλάνος (ἐνθ. ἀνωτ.) γράφει: «Μεθόδιος ἱερομόναχος ὁ Ἀνθρακίτης, ὅπου συνέγραψε τὸ ἐπωφελεὲς ἐκεῖνο βιβλίον, οὗ ἡ ἐπιγραφή: «Βουκὸς λογικῶν προβάτων καὶ τῆς φιλοσοφικῆς διδασκαλίας», ὁ ὁποῖος μετεκόμισεν ἀπὸ τὰ δυτικὰ μέρη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας καὶ μετέφρασεν, ὅπου πρὸ χρόνων εἶχον λείπει ἀπ' αὐτήν, φέροντας ὡσὰν μία μυροφόρος ὄλκας διάφορα εἶδη ἐμπορίας» (Παρὰ τῷ κ. Κ. Μάρτζιφ, Ἡπειρ. Χρονικά ΙΔ', σ. 109). Περὶ τῆς ἐν Τρίκκῃ διδασκαλίας τοῦ Παπαβασιλοπούλου βλ. τὸ ὑπὲρ τοῦ σχολείου πατριαρχικὸν σιγγίλιον ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθ. Κ', σ. 202. Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν εἰρημένων βλ. καὶ Σάθαν (Νεοελλ. Φιλολ. σ. 506) Περὶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων Νικ. Βάρκοση ἢ Μιτάρκοση, ὅτι ἐδίδασκεν ἐν Σιατίστῃ καὶ ἐν Κοζάνῃ καὶ εἰς Τύρναβον ἀνεψιὸς ὢν τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς του Καλλίνικος (σ. 507). Περὶ τοῦ ἐν Σέρραις διδόντος Μαρούλλη ἔγραψεν ἀρκετὰ ὁ Πέτρος Πάνας (Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Ἀθῆναι 1938, 140—144, καὶ σύντομον βιογραφίαν ὁ μακ. Γ. Γάγαρης ἐν τῇ «Ἡπειρ. Ἔσθ», τόμ. Β'. 1953, σ. 358. Περὶ τῆς ἐν Κοζάνῃ σχολῆς 1668—1783 ἔγραψεν ὁ ἀρχιμ. Νικηφόρος Καλογεράς ἐν Ξενοφάνει, τόμ. Δ' σ. 375—384.

κικοῦ κόσμου» ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ. Ὁ δὲ Κοσμάς Μπαλάνος εἰς τὴν «Συνοπτικὴν ἐκθεσιν Ἀλγέδρας» (1798, σ. ΧΙΥ) ἐξάγει τὸ «Ἀρχιγυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων», ὅπως οἱ Μπαλάνοι μετωνόμησαν τὸ σχολεῖον, μὲ τὸν ἐπιγραμματικὸν ὕμνον: «Εἰς αὐτὸ τὸ σχολεῖον ἤδη ὀλέκληρον αἰῶνα συνεχῶς καὶ ἀδιακόπως διδάσκειται πᾶν εἶδος μαθήσεως καὶ ἡ ὀρθότης τῶν δογμάτων καὶ ἡ κοσμιότης τῶν ἠθῶν. Αὐτὸ τὸ σχολεῖον περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο προτέρημα ἔδειξε τὴν πατρίδα μας ἐξάκουστον, ζηλευτὴν καὶ περίφημον». Ὡς ἐπιφθόσ καὶ συμπλήρωμα τούτων εἶναι τὰ λόγια τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, ὅστις ἀφιερῶνων τὴν β' ἐκδοσιν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Μελετιοῦ εἰς τὸν Ζῶνῃν Καπλάνῃν (Βενετία 1807) γράφει: «Πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ἤδη ἄρχισαν πρῶτοι οἱ Ἰωαννῖται νὰ ἀποδεικνύωσι τὴν ἐπαινετὴν καὶ ἀντάξιον πολλῶν ἄλλων προθυμίαν, αὐτοὶ πρῶτοι ἄρχισαν μετὰ τὴν νπτῶσιν τῆς πατρίδος ἡμῶν... καὶ ἐσύστησαν σχολεῖα εἰς τὰ Ἰωάννινα, αὐτοὶ ἀνεκάλεσαν πάλιν τὰς Μούσας εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν κατοικίαν» (σ. ε'—ς'). Τέλος καὶ αὐτὸς ὁ Ι. Φιλήμων εἰς τὸ «Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας» (1836, σ. 61) ἀνομολογεῖ, ὅτι «ὁ ἱστορικὸς τῆς νέας Ἑλλάδος θελεὶ διαιωνίσει τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους πρὸς ἐκείνους, διὰ τῆς γενναίας προσπαθείας τῶν ὁποίων ἔλαβον ὑπαρξιν τὰ Γυμνάσια τῶν Ἰωαννίνων. Τὰ σχολεῖα αὐτὰ διέχυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ φῶτα τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπέφερον τὴν ἀναγέννησιν».

Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἡ παιδαγωγικὴ μέθοδος ἐπὶ Παπαβασιλοπούλου.—Γεωμετρία, ἀστρονομία καὶ μαθηματικά.—Αἱ Γραμματικά τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ ἡ ἐπελθοῦσα μεταρρύθμισις καὶ συντόμευσις.—Οἱ Ἰωαννῖται γραμματικοὶ καὶ ἡ κυριαρχία τοῦ Γενναδίου καθ' ὄλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα.—Ἡ κοινὴ γλῶσσα.—Διδασκόμενα μαθήματα καὶ μέθοδος.

Οἱ πρῶτοι ἐν γένει διδάσκαλοι τοῦ Γένους δὲν ἐξέδωκαν πολλὰ ἔργα, οὐδ' αὐτὰ, ἀπερ ἐδίδασκον, ἀναγκάζοντες τοὺς μαθητὰς ν' ἀντιγράφουν. Ἦσκολοῦντο εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ δὲν εἶχον τὸν διαθέσιμον πρὸς ἐκτύπωσιν διβλίον χρόνον. Περὶ τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου ὁ Σάββας (σ. 590) γράφει: «Οὐδὲν τῶν ἀνω μνημονευομένων συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐξεδόθη, ἐκτὸς ἐνὸς ἐπιγράμματος εἰς τὰς ἐπιστολὰς Συνεσίου τοῦ Κυρηναίου (1792), τεσσάρων ἐπιτυμβίων καὶ ἐνὸς πτερυγίου εἰς Νεόφυτον Καυσοκαλυβίτην (ὅστις ἦν ὁ ἐκδότης τῶν ἐπιστολῶν ἐν Βιέννῃ 1792 καὶ διδασκάλος του) καὶ μιᾶς ἐπιστολῆς πρὸς Κοσμᾶν τὸν Μπαλάνον καὶ ἐνὸς ἐπιγράμματος εἰς Ὑψηλάντην» παραλαμβάνει δὲ ταῦτα ἐξ ἄλλης πηγῆς⁽¹⁾. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναγράψωμεν τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀναστασίου, δεόν νὰ σημειώσωμεν ὀλίγα περὶ τῶν διδασκομένων μαθημάτων ὡς καὶ περὶ τῆς διδασκαλικῆς μεθόδου, δι' ἧς τόσον ἐφημίσθη καὶ ἐγένετο περιζήτητος. Ἀπαντῶν, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸν Παρρησίον εἶπε λακωνικώτατα, ὅτι ἐδίδασκε «μαθήματα γεωμετρικά, ρητορικὰ καὶ γραμματικά» (ἐπιστ. 15). Εἶναι περιεργὸς ἡ προσήλωσις τῶν διδασκάλων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὰ μαθηματικά καὶ δὴ τὴν Γεωμετρίαν. Ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἤδη αὕτη ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων εἰς μόρφωσιν τοῦ λόγου μαθημάτων συγχρόνως

1. Piccolos, Supplement de l'anthologie Grecque σ. 285. Οὗτος ἐξέδοτο τὴν ἐπιστολήν, τὰ δὲ ἐπιγράμματα ὁ Κ. Ἀσώπιος ἐν Β' περιόδῳ τῆς Ἑλλην. συντάξεως ἢ καὶ ἀμφότεροι. Ὁ Πικκόλος, ἐν ἐμνημονεύσαμεν ὡς τὸν ἔσχατον μαθητὴν τῶν Ἠπειρωτῶν διδασκάλων ἐν Ἀρβανιτοχωρίῳ (Τυρνάβου), ἐτύπωσε τὸ βιβλίον ἐν Παρισίοις τῷ 1839. Τὴν ἀξιόλογον «Μετρικὴν τοῦ Φωτιάδου, ἣν ἔχω εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου, ἔφερον εἰς φῶς διὰ τοῦ τύπου ὁ μαθητὴς τοῦ Ζηνοῦδου Πάπ τῷ 1808. Εἶναι ἡ πρώτη Μετρικὴ. Ὁ Ἰωαννῖτης λόγιος ἐν Ρουμανίᾳ Νικ. Δόσιος ἐξέδωκεν ἐν Γαλαζίῳ (1884) εἰς πολυτελεῆ ἐκδοσιν τὴν Εὐριπίδου Ἑκάβην τοῦ Φωτιάδου μετὰ ψυχαγωγίας καὶ σχολίων ἐξ ἰδιογράφου. Εἶναι τὸ μόνον βιβλίον, ὅπερ ἐξεδόθη τοῦ σχολαστικοῦ ἐκείνου συστήματος, ὅπερ ἐπὶ 100 καὶ πλέον ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἀριστον. Καὶ αὐτὸ τὸ σπανιώτατον ἐν Ἑλλάδι βιβλίον ἔχω εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου. Ὁ Δόσιος προτάσσει καὶ βιογραφίαν

καὶ εἰς παράστασιν τῶν ἰδεῶν, ἃς διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων παρίστα ὁ φιλόσοφος, ὅθεν καὶ ἐπὶ τῶν πυλῶν τῆς ἑαυτοῦ Ἀκαδημίας ἔγραφε: «μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίστω» κατ' ἀπομίμησιν δὲ καὶ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις εἰς τὴν περιώνυμον Ἀθωνιάδα συνεπλήρου:

«Γεωμετρήσων εἰσίστω· οὐ κωλύω
τῷ μὴ θέλοντι συζυγῶσω τὰς θύρας».

Ὁ διδάσκαλος τοῦ Εὐγενίου Ἀνθρακίτης κατὰ Ζαβίραν «διδάσκων ἐν Καστοριά μετέφρασε τὰ τοῦ Νικολάου Μαλεβραγχίτου, Καρτεσιῦ καὶ ἄλλων τινῶν συγγράμματα, τὰ ὅποια καὶ παρέδιδε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ» (Ἑλλην. Θέατρον, σ. 419) ἀλλ' οὗτοι, ἴν' ἀπαλλαγῶσιν ἐκ τῆς ἀριστοτελείου σχολαστικῆς φιλοσοφίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἰσήγαγον τὰ μαθηματικά. Βεβαίως ἐθεωρήθη τόλμη τοῦ Μεθοδίου τόσον ἐνωρὶς ἐν Ἑλλάδι νὰ μνημονεύσῃ τὸν Μαλεμβράχιον ὡς θεοσεβῆ ἐπιστήμονα, ἐν ᾧ ἡ ἐκκλησία μόλις ἠνείχετο τὸν Ἑλληνα ἔθνικόν Ἀριστοτέλην διὸ καὶ κατεδικάσθη. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ ὁ Εὐγένιος ἐκδοὺς τὰ «Στοιχεῖα μαθηματικῶν» τῷ 1767 ἐν Λειψία ἠκολούθησε κατὰ γράμμα τὰ μαθηματικά τοῦ ἐν Χάλλῃ καθηγητοῦ Σεγνέρου μεθ' οὗ καὶ συνδιητάτο, ἅπερ περιελάμβανον ἀριθμητικὴν, γεωμετρίαν, λογαριθμούς τῶν ἡμιτόνων καὶ ἐφαπτομένων μετὰ παραπομπῶν εἰς τὰ Στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου ὡς γράφει ὁ ἴδιος πρὸς τὸν ἀναγνώστην: «Ἐγὼ μὲν οὖν, ὡ παῖδες Ἑλλήνων φιλεπιστήμονες, τοῦ θαυμασίου ἀφ' ὅπως μοι ἐνδεδωκότος, καθάπερ ὁ Λυδὸς τῷ Ἀθηναίῳ Ἀλκμαίῳ, ὅπως... ἂν δυναίμην τοῦ θησαυροῦ ἀποφέρεσθαι.. ὑπ' ἀπληστίας καὶ τὸν κόλπον πάντα ἐνέπλησα», συμφύρας τὰ μαθηματικά τῇ φιλολογίᾳ καὶ τὴν νέαν φιλοσοφίαν τῇ θεολογίᾳ, ἀλλ' «ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ἕως εἰς τὸν Ἄθω, ἀπὸ τὸν Ἄθω ἕως εἰς τὴν ΚΠολιν συνοδεύουν τὸν ἡρώά μας, ἀνομολογεῖ ὁ Καλλιγᾶς, κατακραυγαὶ καὶ συκοφανταί!» (Πανδώρα Α', 1851, σ. 525). Τοιοῦτοι ἄνθρωποι ἐπιστήμονες ὡς ὁ Ἀνθρακίτης καὶ ὁ Βούλγαρις, ἀπετέλουν ἐξαιρέσιν τότε, καὶ δὲν κατελάμβανεν ὁ πολὺς κόσμος, ὅτι ὁ Κοπέρνικος, ὁ Κέπλερ, ὁ Νεύτων προσεπάθουν νὰ ἐρμηνεύσωσι διὰ γεωμετρικῆς ἀποδείξεως τὴν ὑπαρξίν τοῦ θεοῦ πρὸς ἐκείνους, οἵτινες εἶχον ἀνάγκην τοιαύτης ἀποδείξεως. Τὸ «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ» ἐγένετο καταληπτὸν τοῖς ἀνθρώποις διὰ τῶν νεωτέρων ἀστρονόμων διὸ καὶ ἀπὸ τῆς συστάσεως τῶν σχολείων ἐν Ἰωαννίνοις ἐδιδάσκετο ὡς κύριον μάθημα ἡ ἀστρονομία. Ὁ ἀμφιβάλλων ἀναγνώτῳ τὸ βιβλίον «Λόγοι ἐν λίθοις», ἐν ᾧ πεφωτισμένη διάνοια συμβιδάζει τὴν μωσαϊκὴν Γένεσιν πρὸς τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας τῶν φυσιοδιφῶν γεωγνωσίας καὶ γεωγονίας⁽¹⁾.

Ὁ Παπαθασιλόπουλος ὡς σπουδᾶσας ἐν Ἰταλίᾳ ἦν θιασώτης τῆς τε γεωμετρίας καὶ ἀριθμητικῆς. Περὶ τοῦ μαθήματος τούτου ἐφρόντισε νὰ ἐκδώσῃ μεταφραστικὰ κυρίως δοκίμια χάριν τῶν μαθητῶν. Εἶχον τεθῆ ἕκτοτε ἐρυμνὰ θεμέλια τῆς ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίας τῶν μαθηματικῶν. Ὁ μέγας Οἰκονόμος ἀποφαίνεται ὡδε περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν: «Ἡ γνῶσις τῆς Γεωμετρίας καὶ Μαθηματικῆς θέλει τοῦ γυμνάσειν τὸν νοῦν εἰς εὐταξίαν τῶν ἰδεῶν του» (Γραμματικ. σ. μα') διὸ καὶ ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν ταύτην, ἅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι ἐθεωροῦντο κύριον μά-

1. Αἱ προσπάθειαι πρὸς ἀνατροπὴν τῶν νέων τούτων θεωριῶν δὲν ἔπαυσαν καὶ ἀφῆνων τοὺς παλαιότες χρόνους ἔρχομαι εἰς τοὺς νεωτέρους. Ὁ Δημ. Παλαμάς, καθηγητὴς ἐν Ναυπλίῳ ἔγραψεν ἀρκούντως σοβαρὸν ἔργον: «Τοῦ κόσμου ἡ σύστασις καὶ τοῦ θεοῦ ἡ ὑπαρξίς ἦτοι κοσμογονία καὶ θεογνωσία» σ. 310, 1887. Ἐσχάτως ὁ πόλεμος ἐπεξετάθη μετὰ τὸν κλονισμόν καὶ θεωρίας τοῦ Δαπλάς περὶ τῆς τοῦ φωτὸς ταχύτητος. Ἐν Ἀμερικῇ ἤρχισε νὰ ἀμφισβητηθῆται τὸ ὄλον οὐράνιον σύστημα (βλ. Κανθηλώρου, Γεωμετρικὸν καὶ ἀστρονομικὸν ζήτημα), ἡ Ἐκκλησία εἰσέτι δὲν προσεχώρησε καὶ ἐμμένει εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Βίβλου, ἥτις λέγειται τὴν κίνησιν τοῦ ἡλίου ἀντίκειναι ὁ ἥλιος καὶ «στήτω ὁ ἥλιος κατὰ Γαβαθὸν».

θημα⁽¹⁾· διό και μέχρι σήμερον δὲν δύνανται οἱ δυστυχεῖς γυμνασιόπαιδες ν' ἀπαλλαγούν αὐτοῦ τοῦ μαθήματος. Κατὰ τὸν Π. Καλλιγᾶν ἡ εἰσαγωγή τῆς γεωμετρίας ἐν τῷ σχολείῳ τῶν Ἰωαννίνων ὀφείλεται εἰς τὸν Ἀναστάσιον. «Τοῦ Ἀναστασίου Παππᾶ (sic) Βασιλείου συγχρόνως μετὰ τοῦ Σουγδουρῆ διδάξαντος τὰς στοιχειώδεις περὶ γεωμετρίας ἀρχάς, ἐξέτεινεν ὁ Ἀνθρακίτης Μεθόδιος, ὅστις προέστη τῆς σχολῆς κατὰ τὸ 1715» (Πανδώρα, Α', σ. 497α)⁽²⁾. Ὁ ἀνώνυμος τῆς «Χρυσοαλλίδος» ἀρθρογράφος (ἴσως ὁ Χαραλ. Καρμίτσης Ἀχιρδιηνὸς φιλόλογος) γράφει, «ὅτι αἱ πρώται νύξεις περὶ ἀριθμητικῆς κατὰ τὰ τότε Εὐρωπ. ὑποδείγματα ἐδόθησαν εἰς τὸ αὐτὸ (τοῦ Γκιόνμα) σχολεῖον ὑπὸ «Ἀναστασίου Παπαδοβασιλείου» (Δ', 1886, σ. 581). Μετὰ τὰ μαθηματικὰ δεύτερον νέον μάθημα, ὅπερ τὸ πρῶτον ἐδιδάχθη κατὰ τὸ εὐρωπ. σύστημα ἐν Ἰωαννίνοις εἶναι ἡ φιλοσοφία, κυρίως ἡ Λογικὴ καὶ ἐν μέρει ἡ Ψυχολογία καὶ ἡ Ἠθικὴ⁽³⁾. Χαρακτῆρ τοῦ 18' αἰῶνος εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας ὑπὸ τὴν μορφήν καὶ θεωρίαν τῶν εὐρωπ. Πανεπιστημίων, εἶχε καταντήσει μόδα οὕτως εἶπεν—. Ὁ αὐτὸς Οἰκονόμος γράφει: «Μεταξὺ τῶν σήμερον παιδευμένων εἶναι τινές, οἱ ὅποιοι νομίζουσιν, ὅτι πρέπει νὰ ἐκδοθῶσιν ὄλοι εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀμελοῦσι τὴν γραμματικὴν παιδείαν· εἶναι καὶ τινες, οἵτινες περιχλειόνται εἰς τὴν γραμματικὴν παρατρέχοντες ἐπιπολαίως τὰ φιλόσοφα μαθήματα· οἱ πρῶτοι γίνονται φιλόσοφοι ἀγράμματοι, οἱ δεύτεροι ἀφιλόσοφοι γραμματικοί» (σ. 5'). καταλήγει δὲ ὁ σοφὸς διδάσκαλος εἰς συνδυασμὸν ἀμφοτέρων τῶν παιδευμάτων: «ἐνώνυτε τῆς φιλοσοφίας τὴν μεγαλοπρέπειαν μὲ τὰς χάριτας τῆς φιλολογίας»⁽⁴⁾. Ἐντὸς δὲ τοῦ κειμένου ἐξάγει τὴν θέσιν τῆς φιλοσοφίας ὡδε: «Ἡ φιλοσοφία λοιπὸν ἡ ἀληθὴς τῶν γραμματικῶν τεχνῶν ὀδηγός, καθὼς καὶ τὰ γράμματα (ἴσως γραμματικὰ) ἀμοιβαίως ὑπάρχουσιν οἱ πιστότατοι ἐρμηνεῖς καὶ σύντροφοι καὶ συνεργοὶ τῆς φιλοσοφίας. Αἱ Μοῦσαι περιπατοῦσι πάντοτε συνημμέναι μὲ τὰς χάριτας. Εἰς μάτην κοπιᾶζουσι νὰ τὰς χωρίσουν ἀπ' ἀλλήλων, ὅσοι δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀπὸ τῆς ἡδίστης αὐτῶν συζυγίας ὠφέλειαν»⁽⁵⁾. Μετὰ τῆς φιλοσοφίας ἦν ἠνωμένη καὶ ἡ Φυσικὴ διότι οὕτως εὐρίσκειται παρ' Ἀριστοτέλει, ὃν ἐδίδασκον κατὰ προτίμησιν τότε εἰς τὰ σχολεῖα. Εἰς τὸν κώδικα K66 τῆς Λαύρας περιέχοντα τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως τὸ «περὶ τῶν ἐκτῶ διδλίων τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως» μετὰ σχολίων ἐπὶ τῆς ζ' αἰ., ἀναγινώσκωμεν ἐν τέλει: «,αχ 4 ζ' (1797) Ὀκτωβρίου 1, εἰς

1. Μάθημα καὶ ἐν τῇ ἐκκλησ. μουσικῇ λέγονται οἱ ἀργοὶ καὶ ἐμμελῶς ἐντεχνοὶ μετὰ κρημάτων καὶ τερερὲ ψαλλόμενοι κατανοκτικοὶ ὕμνοι (Ἄνοιξαντάρια, Πολυέλεος, τῇ Ἰπερμάχῳ καὶ τῇ τῷ Θεοτόκῃ Παρθένῳ)· κυρίως τὸ κρᾶτρημα ἦτο ἡ ἐπιπόδός. Τοῦτο λέγεται τερερὲ καὶ τὰ «ἄρρητα ῥήματα», ὁ ὕμνος τῶν ἀγγέλων, ὃν ἠνωτίσθη ὁ εἰς τὸν τρίτον οὐρανὸν ἐπαρθεὶς ἄπόστ. Παῦλος.

2. Ὁ Σουγδουρῆς ἦν κυρίως γραμματικὸς καὶ ἡ Γραμματικὴ τοῦ τετράκις ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ 1752, 1768, 1781, 1795 ἐνθα ὑπάρχει καὶ *Συνταγμάτιον περὶ στίξεως τοῦ Ἰεροσολύμων Σωφρονίου* σ. 131—135 τῆς β' ἐκδόσ. Μετὰ ἑκτασιν ἔχει ἡ στίξις καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους γραμματικούς, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἴδιαν σύντομον Ἀγγλικὴν γραμματικὴν.

3. Ἐγχειρίδιον τοῦ μαθήματος τούτου μετῆνεγκεν ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἐλληνικὴν ὁ Παπαδοβασιλόπουλος (βλ. κατωτ.)

4. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Ἱστορικῆς βιβλιογραφίας» ἡμῶν, τόμ. Α', 1938, σ. 8 ἐγράφωμεν: «ὁ θεὸς Πλάτων συνεβούλευε τὸν μαθητὴν Ξενοκρατὴν συχνῶς νὰ θύῃ ταῖς χάρισιν, ἵνα καλλιεπῆ καὶ διανθίσῃ τοῖς τούτων δακρυῖς τὸν λόγον. Ἄνευ τῆς εὐμεθοῦς καὶ φιλοσόφου φιλολογίας ἡ ἐπιστὴς ἄδυνα εἶναι νὰ τῆ τὴν ἡμέρωσιν ψυχῶν καὶ ὑποβιβάζεται εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν κατὰ τὸν τεχνῶν...». Κ. κ. εἰς τὴν τὴν κατάστασιν ἐφθασεν εἰς τὸν αἰῶνα τούτον ἡ γλῶσσα ἡ κατωμειλιχτικὴ τῶν πλαίστιν ἀμαθῶν λογοτοχνῶν!

5. Αἴτ. σ. 12—13· ἔθεν καὶ τὸ διβλίον ὁ Οἰκονόμος, «Γραμματικὰ ἢ ἐγκύκλια παιδεύματα» ὠνόμασεν. Ὁ Γεώργιος Φαράκας γράφει εἰς τὴν «εὐγραφικὴν γραμματικὴν» ἣν δὲν εἶδον καὶ ἀρῶμαι ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Ἀιχαλοποῦλου τὸ χριτόν (σ. 14), ὅτι ἀρχομένου τοῦ 18' αἰῶνος ὑπῆρχον ἐν Ἰωαννίνοις ἀπὸ σχολεῖα τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων· εἰς αὐτὰ σταθερῶς εἶδοντο γρηματικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα», τόμ. Β', σ. 148. Ἐγραφε δὲ ταῦτ' ὁ γγῶστος ἐφημέριος τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἑλλ. ἐκκλησίας τῷ 1791.

Ἰωάννινα». Καὶ ἡ μὲν φιλοσοφία περιέχει τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπίνης παιδείας, καὶ εἶναι γνῶσις θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, «ἡ δὲ σπουδὴ τῆς Φυσικῆς θέλει τοῦ στολιζεῖν τὸν λόγον μὲ πολλὰς καὶ καλὰς τῆς φύσεως εἰκόνας καὶ διαγραφὰς καὶ ἐν ταύτῳ θέλει τοῦ συνεργεῖν εἰς ἐξηγήσιν πολλῶν φαινομένων μὲ τὰ ὅποια μαστίζει ἡ δεισιδαιμονία τὸν ἀπαιδευτὸν ὄχλον» (1). Ἄλλ' ἡ φιλοσοφία ἡ τόσον χρησιμὸς ἐν τῇ περιοχῇ πάσης ἐπιστήμης ὅταν ὑπερβῆ τὰ ὄρια καὶ γένηται κατάχρησις αὐτῆς, ὅπως ὡς εἶδομεν συνέβη μὲ τὸν Ἀνθρακίτην εἰς τὴν θεολογίαν, προξενεῖ βλάβην ἀντὶ ὠφελείας. Νεόφυτος ὁ Κουσοκαλυδίτης, ὁ πατριάρχης (princeps) κατὰ Willoison τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν (2), κατεξανέστη κατὰ τοῦ φίλου του καὶ συνδιδασκάλου ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Εὐγενίου, διότι ἀνemieγνε τὰς «λογικὰς συζητήσεις τῆς Ὀντολογίας εἰς τὴν γραμματικὴν». Κατ' αὐτὸν ἡ Γραμματικὴ ἦν «rerum humanorum atque divinarum scientia» καὶ δι' αὐτῆς καὶ μόνῃς ἐπιτρέπεται ἡ συζήτησις τῶν θεῶν! Μηδὲν ἄγαν εἶπον οἱ ἀρχαῖοι, εἰς ἄλλην ὑπερβολὴν κατέληξεν ὁ εὐλογημένος θελήσας διὰ τῆς γραμματικῆς νὰ ἐξηγήσῃ τὰ ἀπόρρητα τῆς θεολογίας! Γράφων «πῶς μέρος τοῦ λόγου ἡ λέξις ἐστίν» ἀναβαίνει μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, ἐξετάζων τί ὁ νοῦς, οἱ ἄγγελοι, ὁ θεὸς καὶ πῶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ εἶναι τοῦ πατρὸς ὁ λόγος (σ. 54—55). Κατακρίνει δὲ ὁ Εὐγένιος εἰς τὰς «Κριτικὰς ἐπιστάσεις» οὐ μόνον τὴν ἀπεραντολογίαν τοῦ Νεοφύτου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσάφειαν: «καὶ προῦθη ἡμῖν... εἰς ὑπερβολὴν ὄξυνθὲν τὸ σπούδασμα, ἐκ τοῦ δεινοῦ Ἀπολλωνίου διὰ τοῦ δεινοτέρου Γαζῆ ἐπὶ τὸν δεινότατον τούτου ἐξηγητὴν μετεωρισθὲν, ὡς μηκέτι Δηλίου δεῖσθαι καλυμβητοῦ, τὸ εἰρημένον, δελφίνος δὲ αὐτόχρημά τις, εἰ μέλλοι δι' αὐτοῦ νῆξεσθαι. Ὠκεανὸς γὰρ ἀντικρὺς ἐκ πολλῶν θαλασσῶν συνέστη, ἀβύσσου ἄβυσσον ἐπικαλουμένης κτλ.» (ἐν ἀρχῇ τοῦ ὑπομνήματος) (3). Ἄλλ' ὁ Νεόφυτος δι' εὐφροσύνης παρομοιώσεως κατακεραυνώνει τὸν ἀντίπαλον: «Παιδίσκη Γραμματικὴ Φιλοσόφῳ ξυμφθαρεῖσα δεσπότη τέκνα τε αὐτῷ χαρίεντα τέτοκε καὶ εἰς δεσποτείαν μικροῦ (δεῖν) τὰ τῆς τύχης μετήμειψε. Περιαλόγησασα δ' ἐπὶ τούτῳ ζηλοτύπως φιλοσοφία ἡ δέσποινα, τὴν μὲν ἀπεπέμψατο τῶν ἀνακτόρων, αὐτὴ δὲ δ' ἀγενέσι καὶ ἐκδεδητημέναις ἐξυπηρετουμένη, μᾶλλον δὲ ξυνδιαιωμένη θεραπευαίνισιν εἰς τὴν αὐτῶν μικροῦ δεῖν διαμόχθηρον ἔξιν μετέβαλε θαρραλίζουσα τὰ πολλὰ καὶ τὴν πρῶην φωνὴν ἐκμελῆ καθιστῶσα καὶ σόλοικον κτλ.» (αὐτ.) Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀποδεικνύει εἰς τίνας σχολιάς ἀτραποὺς εἶχεν ἐκτραπῆ ἡ γραμματικὴ. Καθ' ὅλον τὸ β' ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐκυριάρχει τὸ σχολαστικὸν πνεῦμα τοῦ Γαζῆ, διότι καὶ αὐτὴ ἡ σύνοψις τοῦ «Ἰπομνήματος» τοῦ Νεοφύτου, ἦν κακῶς ὀνομάζει Γραμματικὴν ὁ Πάριος, εἶναι φιλοσοφία τῆς γραμματικῆς, ἥτις ὑπήγαγε τὸ σύνολον αὐτῆς ἥτοι τὰ ὀκτώ μέρη τοῦ λόγου συνεβίβαζε πρὸς τὰς ὀκτὼ κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους (οὐσία, ποσόν, σχέσις, τόπος, χρόνος, θέσις, ἔχειν, πράττειν, πάσχειν). Κατηγορίαι δὲ εἶναι

1. Οἰκονόμος αὐτ. σ. μα'—μβ'. Ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ὁ Ἡπειρώτης Δημ. Στροῦμπος, ἀπέδειξε τοῦτο εἰς «τὰ ἐπιστημονικὰ παράδοξα», ὡς τὸ περὶ τραπεζῶν περιστρεφομένων καὶ ἄλλα φαινόμενα τοῦ μαγνητισμοῦ καὶ ζωϊκοῦ ἠλεκτρισμοῦ, διβλ. εἰς 10ον, σ. 188.

2. Βλ. Ἀσωπίου, Περὶ συντάξεως Β'. 1858, σ. κς'—κθ'. Ἐχω ἐνώπιόν τὸ ὀγκωδέστατον «Ἰπομνήμα» εἰς τὸ Δ' βιβλίον τῆς γραμματικῆς Θεοδώρου Γαζῆ, ἐκδοθὲν εἰς 4ον, Βουκουρεστίῳ 1768, ἐκ σελ. 1340 εἰς δίστηλο.

3. Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα ἀνομολογοῦσι πάντες οἱ μετὰ χεῖρας λαβόντες τὸ βιβλίον διὸ καὶ μετὰ 20ετίαν ὁ μαθητὴς τοῦ Νεοφύτου, Ἀθανάσιος ὁ Πάριος συνώψισε τῷ 1787 εἰς τὸ 1)3 περὶ τοῦ καὶ ὑπέγραψεν. «Ἡ γραμματικὴ τοῦ κυροῦ Νεοφύτου ἐκείνου συνοψισθεῖσα, εἶτ' οὐδ' ἀπαλλαγείσά τε καὶ καθαρθεῖσα πάντων τῶν ἐν αὐτῇ περιττῶν τε καὶ ἀλλοτριῶν τῆς γραμματικῆς...» εἰς 8ον σ. 487. Ἐνδεικτικὸν τὸ ρητόν, τὸ προτασσόμενον ὑπὸ τοῦ ἐκδότου: «Οὐκ ἐν τῷ μεγάλῳ τὸ εὖ κείμενόν ἐστιν, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ μέγα». Ζήνων Κιτιεύς, διδ. ζ' παρὰ Διογένη Δασετίῳ, Περὶ ἄλλων ἐκδοτῶν τῆς γραμματικῆς τοῦ Γαζῆ βλ. Ἐμμ. Παντελάκη, σ. ὁ Κοραῆς καὶ ἡ γραμματικὴ» (Τεσσαρακονταετηρίε τῆς καθηγησίας Κ. Σ. Κόντου, Ἀθήναι 1908, σ. 142).

θεμελειώδεις έννοιαι μὴ ἐπιδεχόμεναι περαιτέρω ἀνάλυσιν τῆς στοιχειωδεστέρας έννοιας. Ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθησαν καὶ αἱ «γραμματικαὶ κατηγορίαι», παριστώσαι τὰς σχέσεις τῶν πραγμάτων ἤτοι τῶν γραμματικῶν τύπων πρὸς τὰς έννοιαις τοῦ λόγου, καὶ εἶναι τὸ γένος, ἡ πτώσις, ὁ ἀριθμὸς, ὁ χρόνος, ἡ διάθεσις, ἡ ἐγκλισις, τὸ πρόσωπον, τὸ ὄργανον, τὸ ἀπραγματοποίητον (εἰς τὰς ὑποθέσεις), τὸ συγκεκριμένον καὶ ἀφηρημένον κτλ. δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ὁμοιόμορφος γλωσσικὴ ἐκφρασις καὶ ἡ ἐναρμόνισις τῶν πραγμάτων πρὸς τὰς ὁμολόγους έννοιαις, ἣτις ἀπαρτίζει τὸν διάκοσμον τοῦ γραπτοῦ λόγου⁽¹⁾. Ὁ Κων. Λάσκαρης, οὗ ἡ Γραμματικὴ ἐκδοθεῖσα ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῷ 1476 καὶ ἀνατυπωθεῖσα τῷ 1480, 1499 κ.ο.κ. ἀποτελέσασα τὸ ἐφόκιον παντὸς μαθητευομένου, παρηγκωνίσθη κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπὸ τοῦ Δ' βιβλίου τοῦ Γαζῆ· ἔθεν Ματθαῖος ὁ Γανοχωρίτης (σ. 312), Δανιὴλ ὁ Κεραμεὺς (σ. 446), ὁ Δαμασκηνὸς ὁ Δημιτζίαναιος (σ. 320) καὶ Γεράσιμος ὁ Βυζάντιος (σ. 133 εἰς σχῆμα 4ον) καὶ εἰτις ἄλλος ἀπηθανάτισαν τὸ ὄνομα τοῦ Γαζῆ. Ἀλλ' ἀντετάχθησαν ἐγκαίρως εἰς τὴν πρόοδον καὶ ἐπέκτασιν τῆς πολυλόγου αὐτῆς γραμματικῆς, γράψαντες συντόμους γραμματικὰς, ὁ Χρυσολωρᾶς (σ. 64), Παχώμιος ὁ Ρουσάνος, μοναχὸς Ἀγιορείτης (σ. 18)⁽²⁾ «ἵνα εὐκόλως ἔχοιεν ἀποστηθίζειν ταύτας οἱ εἰσυχόμενοι». Τέλος καταλήγουμεν εἰς τὴν κλεινὴν δυάδα τῶν Ἰωαννιτῶν γραμματικῶν, οἵτινες ἔθεσαν τέραμα εἰς τοὺς θαυμασιὰς τοῦ Γαζῆ καὶ Λασκάρεως καὶ τὴν γραμματικὴν σχολαστικότητα καὶ οἵτινες ἐπὶ ἓνα καὶ πλεόν αἰῶνα ἐκυριόρησαν εἰς τὸν ὀρίζοντα τῶν γραμματικῶν, τὸν Βησσαρίωνα Μακρῆν καὶ τὸν Γεώργιον Σουγδουρῆν, ἀμφοτέρους ἱερομονάχους καὶ πολυῦμνήτους διὰ τὴν διδασκαλικὴν αὐτῶν ἐν Ἰωαννίνοις δρᾶσιν. Τοῦ πρώτου εἶναι ἡ καλουμένη: «Σταχυολογία τεχνολογικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν τῆς γραμματικῆς τέχνης ἐκδοθεῖσα παρὰ Βησσαρίωνος ἱερομονάχου Μακρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων πάνυ ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαία, νῦν πρῶτον τυπωθεῖσα καὶ πάση ἐπιμελείᾳ Μιχαὴλ ἱερέως Μήτρου (ὁ εἶτα Μελέτιος Ἀθηνῶν) διορθωθεῖσα, οὗ τῆ προτροπῆ προστέθη καὶ τὸ περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων τοῦ Ἀμμωνίου χάριν τῶν φιλομαθῶν. Ἐνετίησι, αχπς'» (1686)

«Οἰκοδομεῖν χωρὶς θεμέθλου πόνος ἐστὶ μάταιος,
νόσφι δὲ γραμματικῆς ἀνεμώλιόν ἐστι μαθῆσαι».

8ον, σ. 345, ὧν 107 ὁ Ἀμμώνιος. Πρόλογος τοῦ Μιχαὴλ Μήτρου μετὰ τετραστίχου ἐπιγράμματος. Ἐκδόσεις γνωρίζω τὰς ἑξῆς: 1649 μετὰ προσθήκην «τῶν χρυσῶν ἐπῶν τοῦ Πυθαγόρου καὶ ἄλλων τινῶν ὠφελίμων», 1768 δις, 1780, 1784, 1801, 1804, 1813. Ὁλίγον ἦν εὐτος τοῦ Σουγδουρῆ πρεσβύτερος, ὅστις ἀρχομένου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν τὴν γραμματικὴν, ἀπηλλαγμένην τῶν ἐρωταποκρίσεων, ἧς ἡ δ' ἐκδοσις ἐπιγράφεται: «Ἐπιτομὴ γραμματικῆς συντεθεισα εἰς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν παρὰ τοῦ ἔλλογιμωτάτου καὶ ἀρίστου ἀνδρὸς κυρίου κυρίου

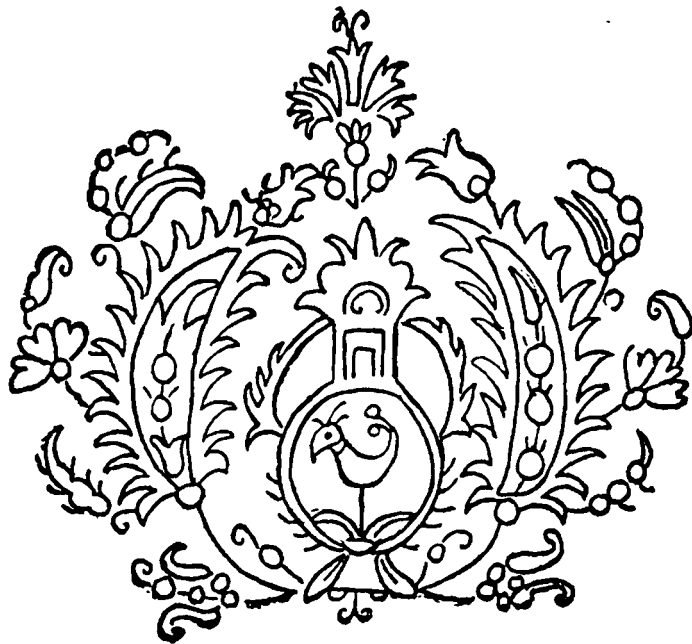
1. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κατηγορίας αὐτὰς εὗρισκομεν πολλὰς ἀνωμαλίας· π.χ. ὡς πρὸς γένος ἐδημιούργησαν τὸ σδδότερον γένος, ὅπερ εἶναι ὄντως ἀστέλον· διότι οὐδὲν ἐκφράζει· ἀφῆκαν ἐκτὸς τῆς ἐμάδος ταύτης πλεῖστα δσα· διότι οὐτε ὁ θρόνος εἶναι κατ' οὐσίαν ἀρσενικόν ὄν, οὐτε ἡ τράπεζα θηλυκόν· Πολλὰ ὀνόματα ἔχουσι μόνον ἓνα τύπον ἡμίονος, ὄφις, ἀλώπηξ, τὰ λεγόμενα ἐπίκοινα. εἰς ἄλλα ἔξ ἄλλου θέματος, ἵππος—φορβᾶς—ἀλέκτωρ—ὄρνις.

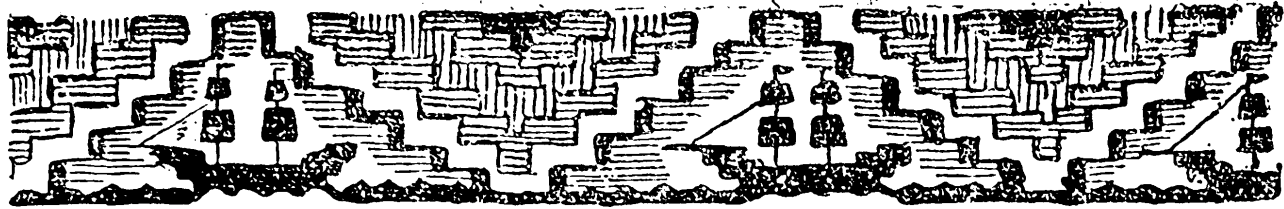
2. Ἐνταῦθα σφάλλεται δεινῶς ὁ Παντελάκης (ἐνθ' ἀνωτ. σ. 145), διότι ὁ Παχώμιος δὲν ἔγραψε Γραμματικὴν ἀλλὰ «Προθεωρίαν εἰς τὴν γραμματικὴν» καὶ δὴ «ἐρωτήματα μερικὰ μετὰ σχολίων» τὸ ὄλον σ. 15 (βλ. «Κανέλλου Σπανοῦ, Γραμματικὴ τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Παχώμιου Ρουσάνου κατὰ χυδαῖζόντων καὶ αἰρετικῶν καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενα ἐκ κωδικῶν τῆς Μαρκανθῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰωάννου Βασιλικοῦ, ἐφημερίου τῆς ἐν Βενετίᾳ Ὀρθοδόξου ἑλλην. ἐκκλησίας, ἐν Τεργέστη 1908». Ταύτην δηλ. τὴν Προθεωρίαν λέγει γραμματικὴν συνοπτικὴν εἰς 18 σελίδας, ἐνῶ οὗτος ἀπεναντίας ψέγει τοὺς δραχυλόγους γραμματικούς· «οἱ μὲν γὰρ τασούτων τῆ συντομῆς ἐχρήσαντο ὡς καὶ πολλὰ τῶν χρησίμων παραλιπεῖν» (σ. 120)· γράφων

Σουγδουρή, και νῦν τὸ δεύτερον τύποις ἐκδοθεῖσα. Ἦτινι προσετέθη συνταγματικὸν περὶ στιγμῆς καὶ (Θεοφίλου) Κορυθαλλέως περὶ μέτρων ποιητικῶν (ἐν τῷ κειμένῳ σ. 136—168 περὶ ποιητικῆς μεθόδου), τὰ πάντα μεθ' ὅσης οἶόν τε τῆς ἐπιμελείας διορθωθέντα. Ἐνετίησι 1763. παρ' Ἀντ. τῷ Βόρτολι». Ἐν ἀρχῇ «Πρὸς τὸν ἀναγνώστην» σ. 3—6, ἡ γραμματικὴ σ. 7—130, σ. 169 «παροιμίαι Πλουτάρχου καὶ ἄλλων χρήσιμαί καὶ ὅσα ἐπὶ ἀδυνάτων καὶ σ. 170—175 πίναξ τῶν περιεχομένων. Αὕτη καὶ αἱ τρεῖς ἐκδόσεις, ἂς ἀνεφέραμεν, ἐντὸς 50ετίας μαρτυροῦσι τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ βιβλίου, τὴν α' ἐκδοσιν τοῦ 1752 δὲν γνωρίζω. Τὰς δύο ταύτας γραμματικὰς παλαιωθεῖσας ἀντικατέστηεν ἄλλος Ἡπειρώτης, ὁ κορυφαῖος τῶν ἐλληγιστῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου, Νεόφυτος ὁ Δούκας, ἱερομόναχος καὶ αὐτὸς κληθεὶς ἐκ Βουκουρυστίου εἰς Βιέννην ὡς διδάσκαλος καὶ ἐφημέριος συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐκδώσῃ τοὺς Ἑλληνας κλασσικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἀμέσως πρόεβη εἰς ἐκδοσιν τῆς γραμματικῆς του: «Ἡ κατ' ἐπιτομὴν γραμματικὴ Τερψιθέα. Βιέννη, αὐτῷ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ». Δὲν πιστεύω ἢ Τερψιθέα νὰ ἐξεδόθη ἔπειτα ὡς Τερψιχόρη. Ὅπως δὴποτε μετὰ τὰς «Ἐπικρίσεις» τοῦ φίλου τοῦ Κοραῆ Ἀλεξ. Βασιλείου ἔχομεν τὰς ἐξῆς βελτιωμένας ἐκδόσεις 1808, 1809, 1812, 1820.

[Συνεχίζεται]

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Θεολόγου καθηγητοῦ

ΜΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΟΠΟΥΛΑ ΕΛΕΝΗ

ΗΡΩΪΔΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821

Ἄφοῦ ἐδημοσίευσα τὸ βιβλίον μου «Ἡπειρώτες Ἀγωνισταὶ τῶν ἐτῶν 1430—1830», πληροφορήθηκα, ὅτι στὴν Κέα εἶχε πάει ἀγωνιστὴς ἓνας ἀπὸ ἀγνωστον μέρος τῆς Ἡπείρου, ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς Μάνθος.

Ἀμέσως ἔγραψα στὸ Βουρκάρι τῆς Κέας (Τζιᾶς τῶν Κυκλάδων), ὅπου ὑπηρετεῖ ὡς δημοδιδάσκαλος ἓνας παλιὸς μαθητῆς μου ὁ κ. Κώστας Παπαβασιλείου ἢ Ζατσόπουλος ἀπὸ τοὺς Ἀγ. Ἀναργύρους τῶν Γραμμενοχωρίων μας.

Αὐτὸς ὕστερα ἀπὸ ἔρευνα μου ἀπάντησε, ὅτι βρῆκε στὴν «Ἱστορία τῆς Κέας» πὺ δημοσίευσσε στὰ 1921 ὁ Ι. Ψύλλας μιὰ σημείωση γιὰ κάποιον Κ. Μάνθον, μὲ τὸν ὁποῖον συνεργάσθηκε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν γιὰ τὴν ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα τῆς Κέας, καὶ ὅτι στὴν Ἱστορία τοῦ Ψύλλα δὲν γίνεται λόγος γιὰ Ἡπειρώτη καπετὰν Κωνσταντῆ Μάνθο. Τὸ ζήτημα αὐτὸ χρειάζεται περὶ σόστερη ἔρευνα μήπως ὁ ἀρχαιολόγος αὐτὸς Κ. Μάνθος ἔχει σχέση μὲ τὸν ἀγνωστο Ἡπειρώτη καπετὰν Κωνσταντῆ Μάνθο, μήπως εἶναι τυχὸν ἀπόγονός του. Ἐπίσης ἡ Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδεία στὴ βιβλιογραφία της γιὰ τὴν Κέα ἀναφέρει, ὅτι ὁ Κ. Μάνθος ἀφησε χειρόγραφη ἀρχαιολογία καὶ Ἱστορία τῆς Κέας «ἧς προτάσσονται 4 ἐπιστολαὶ τοῦ πρὸς Ποθητὸν Ρεβελάκη».

Στὶς Κυκλάδες καὶ στὴν Κέα εἶχαν ἀπὸ παλιότερα χρόνια ἐγκατασταθῆ ἀλβανόφωνοι, ἀλλὰ ἠπειρώτες ἀλβανόφωνοι καὶ ἑλληνόφωνοι ἔχουν ἐγκατασταθῆ καὶ στὰ

χρόνια τῶν τουρκικῶν διωγμῶν στὴν Ἡπειρο καὶ στὰ χρόνια τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821, ὅπως ὁ ἀπὸ τὶς Φραγγάδες τοῦ Ζαγοριοῦ ἱερομόναχος στὴ Μονὴ τῆς Λογγοβάρδας τῆς Πάρου Ἡλίας Γεωργιάδης καὶ ὁ συνεργάτης του Ἡπειρώτης ἱερομόναχος Ἀρσένιος, πὺ τιμᾶται ὡς ἅγιος στὴν Πάρο — γιὰ τοὺς ὁποῖους ἔγραψε στὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» (Γ' τόμος) ὁ Μητροπολίτης Πολύκαρπος Συνοδινὸς καὶ γιὰ τοὺς ὁποῖους γράφω καὶ ἐγὼ στὸ ὑπὸ ἔκδοσιν ἔργον μου «Οἱ Ἅγιοι τῆς Ἡπείρου». Ἐπίσης στὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασεως ἀναφέρεται καὶ κάποιος Σώφρονιος ἀπὸ τὸ Σκαμνέλι ἐπίσκοπος Παροναξίας, ὅπως ἀναγράφει στὴ χειρόγραφη σὲ στίχους Ἱστορία τοῦ Ζαγοριοῦ ὁ ἀπὸ τὶς Νεγάδες διδάσκαλος Γεώργ. Σωτήρης, καὶ ὁ ἑποῖος ἀναφέρεται καὶ στὸ βιβλίον «Ἡ Ὀρφανὴ τῆς Χίου».

Ὁ Ι. Ψύλλας γιὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῆ γράφει: «Κατὰ τὸ 1821 διάφοροι στρατηγοὶ ἄνευ συγκαταθέσεως τῆς Κυβερνήσεως ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατεῖαν εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου καὶ Συρίας, ἵνα ἐπαναστατήσωσι τοὺς κατοίκους τοῦ Λιβάνου κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ. Τόπος συγκεντρώσεως ὠρίσθη ἡ Κέως. Εἰς ταύτην ἐλιμενίσθησαν 18 καράβια Σπετσιώτικα καὶ 2 χιλιάδες περίπου Λιάπηδες, οἳτινες κατὰ τὴν ἐξάμηνον παραμονὴν τῶν ἐν Κέα ὑπῆρξαν ἡ μάστιξ τῆς νήσου, δέροντες, ἀτιμάζοντες, κλέπτοντες, ποιοῦντες πᾶν τὸ ἀτιμον, μὴ ὑπακούοντες εἰς κανένα. Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἦτο ὁ Χα-

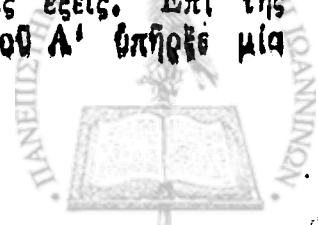
τζημιχάλης Ἀργυροκαστρίτης. Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν πολλοὶ Λιάπηδες ἔμειναν μὴ θέλοντες ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἐκστρατείαν. Τούτους οἱ Κεῖοι ἐξέβαλον κακὴν κακῶς μὴ ἔχοντες νὰ διαθρέψουν αὐτούς. Λέγεται ὅτι μετέβησαν εἰς Ἄνδρον».

Φαίνεται ὅτι ὁ Ψύλλας ὀνομάζει Λιάπηδες τοὺς Ἠπειρώτες τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς, διότι πιθανὸν μερικοὶ νὰ ἦσαν καὶ ἀλβανόφωνοι καὶ μάλιστα καὶ μουσουλμᾶνοι ἢ διότι Λιάπηδες ὀνομάζονται τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα ἢ καὶ διότι τοὺς ἀνακατῶνει μὲ τοὺς παλιότερους ἀλβανοφώνους κατοίκους τῆς Κέας καὶ τῶν Κυκλάδων. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Χατζῆ Μιχάλη Νταλιάνη (1775—1828), ὁ ὁποῖος ὄχι χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως γράφει ὁ Ψύλλας, ἀλλὰ μὲ τὴν προτροπὴ τοῦ Ἰωάν. Κωλέττη στὰ 1826 πῆγε ἀφοῦ συγκέντρωσε στὴν Κέα τὸ σῶμα τοῦ ἀπὸ 800 ἀνδρας στὴ Συρία γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Ἐμίρη τοῦ Λιβάνου κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ γιὰ νὰ φέρῃ κάποιον ἀντιπερισπασμὸ γιὰ τὴν ὠφέλεια τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ στὴ Συρία ἀπέτυχε, ἀλλὰ ἔμειναν τότε ἀρκετοὶ Ἠπειρώτες στὴν Κέα, στὴν Ἄνδρο, στὶς Κυκλάδες. (Ἴδε Μητροπολίτου Ἐρμουπόλεως Ἐυαγγέλου Ψῆνα τοῦ Ἠπειρώτου «Ὁ πολέμαρχος Χ. Μ. Νταλιάνης», Ἀλεξάνδρεια 1952, καὶ σχετικὴ μελέτη τοῦ Γ. Θεοδορίδη στὴν «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια» Αὐγούστου 1954).

* * *
Ὁ κ. Παπαβασιλείου ὡς Ἠπειρώτης εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ γράψῃ καὶ μὴ ἀλλήπερικοπή ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ψύλλα, γιὰ μιὰ Ἠπειρωτοπούλα ἠρωίδα Ἐλένη, τῆς ὁποίας τὸ ἄγνωστον ἐπίθετον ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῆς πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ στὴν Κέα, στὴν Ἄνδρο, στὸν Πειραιᾶ, στὰς Ἀθήνας.

«Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς διαμονῆς τῶν Λιάπηδων ἐν Κέῳ ἔζη οἰκογένειά τις, ἥτις ἔνεκα καταδιωγμῶν ἐν Ἠπειρῷ μετώκησε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος (1800) ἐν Κέῳ συνεπάγουσα μεθ' ἑαυτῆς νῆπιον θυγάτριον, Ἐλένην καλούμενον, τὸ ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ διαδραματίσῃ ἐν τῷ μέλλοντι πρόσωπον ἠρωίδος. Διατρέ-

χουσα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡ νεῆνις αὐτὴ τὴν καλλίστην ἐποχὴν τῆς νεότητος, στίλβουσα ἐκ κάλλους καὶ ἔμπλεως χαρίτων, εἰς ζηλότυπον ἔρωτα ἐνέβαλε τὸν Μαυροβούνιον στρατηγὸν Βάσον. Ψυχὴ ὄνειροπόλος ἡ Ἐλένη καὶ κόρη ἐκτάκτου νοημοσύνης δὲν εὗρισκε, φαίνεται, τέρψιν τινὰ ἐν τῷ ἐγκλείστῳ βίῳ τῆς νήσου, ἀλλὰ τοῦναντίον ῥέπουσα πρὸς εὐγενῆ καὶ περιπετειώδη δρᾶσιν δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ στρατηγοῦ καὶ ν' ἀκολουθήσῃ αὐτόν. Ὁ ἱστορικὸς πύργος Γιαννούλη (Δημητρίου τοῦ Ἀνδρίου φιλικῶ) ἐν Ἄνδρῳ ὑπεδέχθη τὴν ὠραίαν Ἐλένην ἐν συνοδείᾳ μιᾶς γυναικὸς μετὰ τὴν ἐκ Κέῳ ἀναχώρησίν τῆς. Ἡ θύρα τοῦ πύργου ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ, ἔμπροσθεν ἐτέθη φρουρά, αἱ δὲ τροφαὶ ἐδίδοντο ἐκ τοῦ παραθύρου διὰ σχοινίου. Ὁ στρατηγὸς ἀπῆλθεν εἰς τὴν πολυθρύλητον ἐκστρατείαν τῆς Βηρυττοῦ μετὰ τῶν συστρατηγῶν του καὶ ἐπανελθὼν μετὰ τινὰς μῆνας ἐγκατεστάθη μετὰ τῆς τέως πυργοδεσποίνης συζύγου του ἐν Πειραιεῖ. Σύζυγος καὶ στρατιώτης ἕκτοτε ἡ Ἐλένη, ἰατρὸς καὶ νοσοκόμος ἠκολούθει τὸν στρατηγὸν ἀτρόμητος εἰς μάχας. Εἰς τὴν ἐν Καματερῷ τῆς Ἀττικῆς μάχην τῆς 27—1—1827, καθ' ἣν ὁ Βάσος ματαίως ἠγωνίσαστο ἀπολέσας 900 ἀνδρας καὶ μόνος αὐτὸς μετὰ τινῶν Ἑλλήνων σωθεὶς, ἡ γενναία σύζυγός του περιέδενε τὰς πληγὰς τῶν τραυματιῶν σχίζουσα τὰ ἐνδύματά τῆς. Διὰ τὸ θάρρος, τὴν τόλμην καὶ τὰ πλεονεκτήματα ἐν γένει δύναται ἡ γυνὴ αὐτὴ νὰ καταταχθῇ μετὰ τῶν συγχρόνων ἠρωίδων, αἵτινες ἐλάμπρυναν τὴν πατρίδα των κατὰ τοὺς τρομεροὺς καὶ ἐνδόξους χρόνους τῆς μεγάλης καὶ μοναδικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἡ σύγχρονος ποίησις ὕμνησε καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν τόλμην καὶ τὴν εὐφυΐαν τῆς. Ἀναγνωρισθείσης τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ἡ μάλλον ἀντιδρῶσα κατὰ τῆς πολιτείας τοῦ Ἰω. Καποδιστρίου καὶ ἐργαζομένη πρὸς ἀνατροπὴν αὐτοῦ διακηρύττουσα ὅτι ἐν Ἑλλάδι δὲν δύναται νὰ ἐγκλιματισθῶσιν αἱ ἀπολυταρχικαὶ τῆς Ρωσίας ἕξεις. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ὀθωνος τοῦ Α' ὑπῆρξε μία

τῶν εὐγενεστέρων καὶ φιλοξενωτέρων δεσποινῶν τῆς πρωτεύουσας. Ἀπέθανεν ἐν θαλαρῶ γήρατι τὴν 7 — 1 — 1891».

Ὁ Βάσος ὁ λεγόμενος Μαυροβουνιώτης (1797 — 1847) ἦτο ἀπὸ οἰκογένεια Ἡπειρωτικῆ, ἣ ὁποία στοὺς χρόνους τῶν τουρκικῶν διωγμῶν στὴν Ἡπειρο εἶχε καταφύγει στὸ Μαυροβούνιον. Ὁ Βάσος στάθηκε σ' ὅλον τὸν ἀγῶνα ἡγέτης, ἔλαβε μέρος σὲ 36 μάχες καὶ στὴν Κέα, ὡραιότατος νέος καὶ αὐτός, ἐρωτεύθηκε, ὅπως γράφει στὴ Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδεία ὁ Τάκης Κανδηλῶρος, «τὴν νεόνυμφον Ἑλένην περικαλλῆ καὶ νεαρωτάτην σύζυγον τοῦ προὔχοντος τῆς Κέας Μιχαὴλ Τζώρτζη (ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Παγκάλων) ἣτις κατήγετο ἐξ Ἡλείρου φυγοῦσα ὡς θυγάτριον μετὰ τῆς οἰκογενείας της εἰς Κέαν εἰς τὰ 1800 ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ Ἀληπασᾶ καὶ εἰς τὰ 1826 τὴν ἐνυμφεύθη εἰς

τὸ Γαύριον τῆς Ἄνδρου». Καὶ μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ὡραίας Ἑλένης προσθέτομε καὶ λίγα λόγια γιὰ τὴν κόρη τοῦ συστρατηγοῦ τοῦ Βάσου, τοῦ Χ. Μ. Νταλιάνη, τὴν Ἡπειρωτοπούλα Δέσπω. Αὐτὴ ἔμενε στὸ Δελβινάκι μαζὶ μετὰ τὴν Δελβινακιώτισσα μητέρα της καὶ ντυμένη ἀνδρικὰ ἔφυγε κρυφὰ ἀπὸ τοὺς Ἀγίους Σαράντα στὸ Ναύπλιον νὰ συναντήσῃ τὸν πατέρα της. Ἐκεῖ ὅμως δέχθηκε ὡς δῶρον ἀπὸ τὴν Κρήτη ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ κεφάλι τοῦ πατέρα της, ὃ ὁποῖος μαζὶ μετὰ ὅλα τὰ παλληκάρια του σχεδόν, 385 Ἡπειρωτόπουλα, ἔπεσε ἡρωϊκὰ μαχόμενος στὸ Φραγκοκάστελλο τῶν Σφακιῶν στὰ 1828. Τὴν Δέσπω ὁ Ὄθων ὡς κόρη ἀγωνιστοῦ τὴν προίκισε μετὰ ἐθνικὰς γαῖες καὶ τῆς ἔδωσε ἄνδρα τὸν ἀρχιτρίκλινό του Χρῆστον Ἀνδρέου.

ΚΩΝ. Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΡΙΖΟΣ

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἀνάμεσα στὰ ἀρχαῖα ἔγγραφα, πού ἔχω μαζεμένα ἐδῶ καί πολλά χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα ὑπηρετῶ στό χωριό μου δάσκαλος, ὑπάρχουν καί ἀρκετά ἀπ' αὐτά, πού ἀναφέρονται στή ζωή καί στή δασκαλική ἐργασία τοῦ Κουκουλιώτη Δημητρίου Ρίζου, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε γιά πολλά χρόνια σέ διάφορα μέρη τοῦ ἐλεύθερου τότε Ἑλληνικοῦ Βασιλείου Ἑλληνοδιδάσκαλος.

Ὁ μακαρίτης αὐτός Ἑλληνοδιδάσκαλος Δημ. Ρίζος εἶχε τή συνήθεια νά κρατῆ ἀντίγραφα ὅλων τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ὑπό τήν ἰδιότητά του σάν Ἑλληνοδιδάσκαλος ὑπέβαλλε στίς διάφορες ἀρχές, ἀκόμα δέ καί νά σημειώνη διάφορα γεγονότα σχετιζόμενα μέ τήν ἰδιωτική του ζωή.

Ἀπ' τὸ πλῆθος λοιπὸν τῶν χαρτιῶν αὐτῶν, διάλεξο ἀρκετά, τὰ ὁποῖα θεωρῶ κάπως πῶς ἐνδιαφέροντα καί προβαίνω στή δημοσίευσή τους, γιὰτί νομίζω πῶς ἀπ' τὰ δημοσιευόμενα μποροῦν νά προκύψουν ἀρκετά χρήσιμα στοιχεῖα. Δὲν ἀποτελοῦν αὐτά μονάχα κομμάτι ἀπ' τή βιογραφία ἐνός Ἡπειρώτη δασκάλου τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἀλλὰ ταυτόχρονα παρέχουν καί σαφῆ εἰκόνα τῆς ἐδῶ καί ἑκατὸ χρόνια καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας μας καί ἰδιαίτερα τῆς λειτουργίας καί τῆς καταστάσεως τοῦ παλιοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Κατὰ συνέπεια ἀποτελοῦν αὐτά ἓνα σημαντικὸ κομμάτι τῆς ἱστορίας τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς χώρας μας.

Ἐχουν ὁμως, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἐπικαιρότητα τὰ δημοσιευόμενα στοιχεῖα γιὰ νά δώσουν ἀποστομωτικὴ ἀπάντηση σέ κείνους πού τὸν τελευταῖο καιρὸ προσπαθοῦν νά δημιουργήσουν στήν κοινὴ γνώμη καί στήν Πολιτεία τὴν ἐντύπωση, ὅτι ἡ κακοδαιμονία, πού ὑπάρχει σήμερα στό ἐκπαιδευτικὸ μας σύστημα — καί δὲν μπορεῖ κανένας βέβαια νά ἀρνηθῆ, ὅτι κάπως στή χώρα μας χωλαίνει γενικὰ ἡ παιδεία — μόνο μέ τὴν ἐπανασύστασιν τοῦ παλιοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου μπορεῖ νά θεραπευθῆ.

Εἶναι βέβαια γεγονὸς ἀναμφισβήτητο, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο ἔπαιξε κάποιον σπουδαῖο ρόλο στήν ἐποχὴ του. Σήμερα ὁμως τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει τόσο πολὺ, ὥστε εἶναι ἀδύνατο νά θεωρηθῆ ὅτι μπορεῖ νά ἀνταποκριθῆ στίς συνθήκες τῆς σημερινῆς ζωῆς ὁ θεσμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Ἡ ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς τῆς ἐκπαιδεύσεώς μας στή σημερινὴ πραγματικότητα ἐπιβάλλεται ὀπισθοδρόμησι ἔμως σὲ ἐποχὴ ἑκατὸ σχεδὸν χρόνων πρέπει νά θεωρηθῆ σάν νά ἀντλοῦμε σὲ πῖθο Δαναῖδων, ἐπαναφορὰ δὲ σὲ παλιότερο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, στό θεσμὸ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, πρέπει νά θεωρηθῆ παραγνώρισι τῆς πραγματικότητος, ἀδικαλόγητη οὐτοπία καί καταστρεπτικὸς ἀναχρονισμὸς.

Τὰ στοιχεῖα, πού μᾶς παρέχει τὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου Δημ. Ρί-

ζου, πού αναφέρονται όχι μόνον στην κατάρτιση του διδακτικού προσωπικού, αλλά και στα προγράμματα, στα διδασκόμενα μαθήματα και στις λοιπές συνθήκες της λειτουργίας του τότε Έλληνικού Σχολείου μας πείθουν ολοφάνερα γι' αυτό.

Α'. ΟΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΡΙΖΟΥ

Ο Δημ. Ρίζος γεννήθηκε στο Κουκούλι του Ζαγορίου κατά το 1805 ή 1806. Τα πρώτα γράμματα τα έμαθε στο σχολείο του χωριού μας, πού βρισκόταν σε κάποια άκμη κατά τα χρόνια εκείνα (1).

Διετέλεσε και μαθητής του σοφού διδασκάλου του Γένους Νεόφυτου Δούκα, γιατί μέσα σε κάποιο τετράδιό του βρίσκεται το παρακάτω σημείωμα:

«Ο σεβάσμιος Αρχιμανδρίτης κύριος Νεόφυτος Δούκας, ο πολυσεβαστός μοι διδάσκαλος μετά ολιγοήμερον ασθένειαν έτελεύτησε σήμερον(2) τῆ 10 1)2 π. μ. ώρα περί τὸ 90ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του(3) καταλιπὼν λύπην ἀπαρηγόρητον εἰς τοὺς φίλους του καὶ εἰς τὴν νεολαίαν, μάλιστα δὲ εἰς ἐμέ, ὅστις εὗρον ἐν αὐτῇ δευτέρον πατέρα».

Πότε όμως και πού έμαθήτευσε κοντά στο Νεόφυτο Δούκα ο Δημ. Ρίζος δεν φαίνεται (4). Φαίνεται όμως, ότι τις σπουδές του τις άπετελείωσε στην Όδησσό. Ποιά έποχή όμως σπούδασε στην Όδησσό ούτε κι' αυτό δυστυχώς δεν το ξαίρουμε καθαρά, γιατί το σχέδιο της έπιστολής του, πού δημοσιεύουμε παρακάτω προς τους έμογενείς της Όδησσοῦ δεν φέρνει ήμερομηνία. Πάντως αυτός θάχη πάει εκεί σε έποχή πολεμικής αναταραχής, γιατί γράφει: «έκφυγὼν τὴν μάχαιραν τῶν βαρβάρων». Το αντίγραφο της έπιστολής του αὐτῆς λέγει τὰ ἑξῆς:

«Έντιμότατοι έμογενεῖς

Ο ταπεινότατος συμπατριώτης σας Δημήτριος Γ. Ρίζος εκφυγὼν τὴν μάχαιραν τῶν βαρβάρων

1. Για τὴν άκμή τῆς Σχολῆς Κουκουλίου στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας βλέπε βιβλίο μου: «Ἡ Ἐθνική Πνευματική λαμπάρα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἡ ἱστορία τῆς Σχολῆς Κουκουλίου—Ζαγορίου».

2. Ο Νεόφυτος Δούκας πέθανε στις 20 Δεκεμβρίου 1845.

3. Ἐδῶ ἀσφαλῶς πρόκειται γιὰ λάθος Ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὅταν πέθανε ἦταν μόνο 85 χρόνων καὶ ὄχι 90.

4. Ο Νεόφυτος Δούκας, καθὼς εἶναι γνωστό, ἔκαμε τὸ δάσκαλο στὸ Βουκουρέστι. Βιέννη, στὴν Ἀθηνεϊκή Σχολή, Τρανσυλβανία, Ἀίγινα καὶ Ριζαίρειο Σχολή.

εἰς τὴν πρώτην κοινήν σφαγὴν ἔφθασα εὐτυχῶς εἰς Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ δὲ μαθὼν, ὅτι ἐδῶ εἰς Ὀδησσὸν εἶναι σχολεῖον συντηρούμενον ὑπὸ φιλογενῶν Ἑλλήνων ἐκίνησα ἐκεῖθεν διὰ τὴν Ὀδησσὸν, ἔχων ὀλιγώτατα ἔξοδα μὲ σκοπὸν νὰ ἀφιερῶ ὀλοτελῶς εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μαθημάτων διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ λάβω ἐξ αὐτῶν τινὰ ὠφέλειαν ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ ἔξοδα μικρότατα ὄντα ἔτελειώσαν εἰς διάστημα μηνῶν τιῶν εἰς τὴν ἔξακολούθησιν τῶν μαθημάτων μου, διὰ τοῦτο ἄλλο καταφύγιον νὰ προστρέξω δὲν ἔχω εἰ μὴ σὲ σὰς, ὃ φιλόμουσοι πατριῶται, νὰ μὲ συνδράμητε διὰ νὰ ἀπολαύσω ἀκόμη εἰς διάστημα ὀλίγων μηνῶν τοῦλάχιστον καρπὸν τινὰ τῶν μαθημάτων. Σὰς παρακαλῶ λοιπὸν νὰ κινηθῆτε εἰς συμπάθειαν καὶ φιλογένειαν, ἵνα μὲ βοηθήσητε δαπανῶντες καὶ διορίζοντες ἀνά ἐν ποσὸν τοῦλάχιστον διὰ τὸν καθ' ἕκαστον μῆνα, μὲ ὑπόσχεσίν μου νὰ σὰς τὰ ἀνταποδώσω εἰς τὸν θέοντα καιρὸν μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν καὶ νὰ σὰς μακαρίζω καθ' ὅλην μου τὴν ζωὴν ὡς αἰτίους τοῦ φωτισμοῦ μου καὶ τῆς εὐδαιμονίας μου.

Ὁ ταπεινότατος καὶ εὐπειθέστατος δούλος σας
Δημήτριος Γ. Ρίζος»

Β'. Ο ΔΗΜ. ΡΙΖΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΙΚΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Πόσον καιρό παρέμεινε σπουδάζοντας στην Όδησσό ο Δημ. Ρίζος δεν φαίνεται από πουθενά. Πάντως όμως σ' αυτές τις ξένες χώρες ύστερα απ' τις σπουδές του διετέλεσε δάσκαλος. Γίνεται αυτό φανερό απ' το παρακάτω αντίγραφο της αίτησέως του. Μετά τὴν άπελευθέρωση φαίνεται, ότι ήρθε στην Ελλάδα και ζήτησε νὰ διορισθῆ δάσκαλος. Ἡ αίτησή του γιὰ διορισμὸ διαλαμβάνει τὰ ἑξῆς:

«Τῆ... Νοεμβρίου 1836. Ἐν Ἀθήναις.

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Βασιλικὴν Γραμματεῖαν.

Ὁ κατωτέρω ὑποφαινόμενος, ἐφωδιασμένος μὲ ἀποδεικτικόν, ὅτι ἐσπούδασεν εἰς Ὀδησσὸν τὰ τῶν προπατόρων μας τὴν γλῶσσαν ἀφορῶντα μαθήματα καὶ τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Μαθηματικῆς τὰς ἀρχὰς καὶ ἐπιθυμῶν νὰ μετέρχηται καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι, τὸ ὅποιον καὶ εἰς ἔξινους τόπους μετήλθε διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσῃ τὴν Βασιλικὴν γραμματεῖαν εἰ μὲν ὑπάρχει θέσις κενὴ διδασκάλου εἰς Δημόσιον Σχολεῖον νὰ διορισθῆ αὐτός, εἰ δὲ πρὸς τὸ παρὸν θέσις τοιαύτη δὲν εἶναι, νὰ τῆ ἐπιφυλαχθῆ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄφιν κατὰ τὴν πρώτην συγκαίριαν.

Ἐὐπειθέστατος κ. λ. π.»

Δέν φαίνεται όμως να διωρίσθηκε δάσκαλος άμέσως μόλις υπέβαλε την παραπάνω αίτησή του. Πάντοτε όμως παρέμεινε στην Αθήνα, γιατί κατά το 1846 υπέβαλε και άλλη αίτηση ζητώντας να διορισθῆ δάσκαλος. Στην καινούργια του αυτή αίτηση διαλαμβάνονται τὰ ἑξῆς :

«Έν Αθήναις τῆ 19 Αὐγούστου 1846

Πρός τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Σ. Ὑπουργεῖον.

Ἐπιθυμῶν νὰ μετέρχωμαι τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, τὴν πάτριον ἑλληνικὴν γλῶσσαν διδάσκων, τὴν ὁποῖαν ἀρκούντως ἐσπούδασα καὶ καιρὸν ἰκανὸν ἐδίδαξα, παρακαλῶ τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον νὰ εὐαρεστηθῆ νὰ με διορίσῃ εἰς θέσιν τινὰ διδασκαλικὴν καὶ ὑπόσχομαι, ὅτι εὐσυνειδήτως θέλω ἐκπληροῦ τὰ χρέη μου.

Ἐδπειθέστατος

Δημήτριος Γ. Ρίζος»

Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἔγγραφα ὑπάρχει καὶ ἓνα ἀντίγραφο πιστοποιητικοῦ, ἀπ' τὸ ὁποῖο ἐμφαίνεται, ὅτι πάντοτε αὐτὰ τὰ χρόνια παρέμεινε στὴν Αθήνα. Μάλιστα γιὰ νὰ διορισθῆ δάσκαλος ἔπρεπε ἵναναι κάτοχος ἑνὸς τέτοιου πιστοποιητικοῦ. Χρειαζόταν καὶ τότε πάνω κάτω ἓνα σὰν τὸ πιστοποιητικὸ κοινωνικῶν φρονημάτων, πὺ χρειάζεται καὶ σήμερα. Τὸ ἀντίγραφο αὐτὸ διαλαμβάνει τὰ παρακάτω, χωρὶς νὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφή τῆς ἀρχῆς, πὺ τὸ ἐξέδωσε.

«Αθήναι τῆ 10 Σεπτεμβρίου 1843.

Πιστοποιοῦμεν ὅτι

ὁ ἐν τῇ Δήμῳ Ἀθηνῶν διαμένων Δημήτριος Γ. Ρίζος, Ἐπειώτης, παρευρέθη κατὰ τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1843 ἐνταῦθα, ὅτε ἔλαβε μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὰ συμβάντα τῆς Ἐθνικῆς ταύτης ἡμέρας» (1).

Γ' Ο ΔΗΜ. ΡΙΖΟΣ ΚΑΙ Ο Γ. ΡΙΖΑΡΗΣ

Κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα, πὺ μεσολάβησε ἀπ' τὰ 1836, πὺ παρουσιάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Αθήνα ὁ Δημ. Ρίζος καὶ ζήτησε νὰ διορισθῆ δάσκαλος στὴν

1. Λέγοντας «Τρίτη Σεπτεμβρίου» νοοῦμε μιὰ ἔκφραση πὺ ἔχει ἐπικρατήσει γιὰ νὰ δηλώσῃ τὴ στρατιωτικὴ ἐπανάσταση τῆς Φρουρᾶς τῶν Ἀθηνῶν στίς 3 Σεβρίου 1843. Μὲ τὴν ἐπανάσταση αὐτὴ ἀνατράπηκε ἡ ἀπόλυτη μοναρχία τοῦ Βασιλεῖα μας Ὄθωνα καὶ ἀναγκάστηκε αὐτὸς νὰ παραδεχθῆ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ σύστημα τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας (Πρὸλ. σχετικὸ ἄρθρο Ἐγκυκλ. Λεξικοῦ Ἐλευθερουδάκη).

Ἑλλάδα, μέχρι τὸ 1846, κατὰ τὸ ὁποῖο διωρίσθηκε ἑλληνοδιδάσκαλος στὸ σχολεῖο τοῦ Πόρου, καθὼς θὰ δοῦμε πὺ κάτω, αὐτὸς παρέμεινε στὴν Αθήνα. Εἶχε προσληφθῆ γιὰ ὑπηρεσία στίς ὑποθέσεις τοῦ Μεγάλου Ἐθνικοῦ Εὐεργέτη Γεωργίου Ριζάρη, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1837 εἶχεν ἀφήσει τὴν Ὀδησοῦ καὶ εἶχεν ἔλθει στὴν Αθήνα. Μὲ τὸ Ριζάρη ὁ Ρίζος εἶχε καὶ κάποια συγγένεια, γιατί καὶ ὁ Ριζάρης ἦταν γιὸς κάποιου Ρίζου ἀπὸ τὸ Μονοδένδρι. Ἀργότερα μετέτρεψαν τὸ ἐπώνυμό τους «Ρίζος» σὲ «Ριζάρης». Ἡ συγγένεια τοῦ Δημ. Ρίζου πρὸς τοὺς Ριζάρηδες συνάγεται ἀπ' τὸ ἑξῆς : Ὁ Γεώργ. Ριζάρης στή διαθήκη του (2) μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 55 ἄρθρο τῆς κληροδοτεῖ στοὺς συγγενεῖς του τὰ κάτωθι : «Ἀφήνω διὰ μιαν καὶ μόνην φορὰν εἰς τὴν Ἀγγελικὴν, Καλούσων, Σάναν, θυγατέρας τῆς Οἰκονόμαινας (ἡ τελευταία Σάνα εἶναι σύζυγος τοῦ Κωνσταντοῦ Φακίδη) ἀνά δραχμὰς ἑκατὸν εἰς ἐκάστην, τὸ ὅλον δραχμὰς τριακοσίας, τὰς ὁποῖας θέλουν λάβει μετὰ τὴν ἀποβίωσίν μου. Εἰς αὐτὰς ἔκαμα ἔτι ζῶν καὶ ἄλλας εὐεργεσίας· ἀν αὐτὰς προαποθάνωσι δύνανται νὰ τὰς λάβωσιν οἱ κληρονόμοι των».

Ἡ μιὰ δὲ ἀπ' αὐτὲς ἡ Καλούσω, ἦταν ἀπ' τὸ Κουκουλι καὶ ἦταν συγγενῆς τοῦ Δημ. Ρίζου, γιατί, καθὼς θὰ δοῦμε καὶ πὺ κάτω στή θυγατέρα τῆς Καλούσως, τὴν Κασσάνδρα, πὺ ἦταν ἀνεψιά του, ξέπεσε ὁ Δημ. Ρίζος στὰ βαθεῖά του γηρατειά, ἀδύνατος πιά γιὰ νὰ τὸν περιποιῆται καὶ νὰ τὸν γηροκομήσῃ.

Τὸ ὅτι δὲ διετέλεσε αὐτὰ τὰ χρόνια, ἴσως καὶ προσωρινὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Γ. Ριζάρη γίνεται φανερὸ ἀπ' ὅσα ὁ ἴδιος μεγάλος εὐεργέτης διαλαμβάνει στὸν κωδικελλό του τῆς 29 Μαΐου 1841: (3) «Ἐάν ὁ Δημήτριος Γεωργίου Ρίζος μείνῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς, ἐκτὸς τῶν μισθῶν του, ἀφίνω εἰς αὐτὸν κληροδοσίαν δραχμὰς πεντακοσίας».

Ὁ Δημ. Ρίζος ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Γεωργίου Ριζάρη (1 Ἰουνίου 1841), φεύγοντας δέβια ἀπ' τὴν ὑπηρεσία του, ζήτησε καὶ πῆρε ὅσα ὁ Ριζάρης διέλαβε ὑπὲρ αὐτοῦ στὸν κωδικελλό του. Σὲ κάποιο τε-

2. Ὁλόκληρη ἡ διαθήκη τοῦ Γ. Ριζάρη διαλαμβάνεται στὸ βιβλίον «Μητρώον κληροδοτημάτων ὑπουργεῖου Παιδείας».

3. Στὸ ἴδιο βιβλίον ὑπάρχει καὶ ὁ κωδικελλός αὐτοῦ.

τράδιό του ο Δημ. Ρίζος έχει αντιγράψει όλα τα σχετικά της πληρωμής σ' αυτόν των 500 δραχμών:

«Αριθ. 16218. 'Ενώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Κοσμᾶ Κοκκίδου, (1) κατοίκου τῆς ἰβίας πόλεως, ἐντὸς τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς Ἑρμαῖκῆς ὁδοῦ εἰκίας μου, ἐμφανισθεὶς ὁ Κύριος Δημήτριος Γεωργίου Ρίζος, ἐκ Ζαγορίου τῆς Ἠπείρου, διδάσκαλος, (2) κάτοικος Ἀθηνῶν, γνωστός μοι, ὡς ὠμολόγησεν ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῶν κατωτέρω μαρτύρων, ὅτι κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπὸ εἰκοστῆς ἐνάτης Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοστοῦ τεσσαρακοστοῦ πρώτου ἔτους κωδικέλλου τοῦ μακαρίτου Γεωργίου Ριζάρη ἔλαβε παρὰ τοῦ Κυρίου Χριστοδοῦλου Κλωνάρη (3), Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, Μιχαὴλ Ἀποστολίδου, καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ὁθωνος καὶ Γεωργίου Σπανιολάκη, Γενικοῦ Ταμίου τοῦ Κράτους, ἐπιτρόπων καὶ ἐκτελεστῶν τῆς τε διαθήκης καὶ τοῦ κωδικέλλου τοῦ μακαρίτου Γεωργ. Ριζάρη τὰς κληροδοτηθείσας εἰς αὐτὸν δραχμὰς πεντακοσίας, ἀρ. 500, καὶ ἐξώφλησε μὴ ἔχων τοῦ λοιποῦ οὐδεμίαν ἀπαίτησιν παρὰ τῶν εἰρημένων ἐπιτρόπων καὶ ἐκτελεστῶν.

Ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τῇ εἰκοστῇ ἐνάτῃ Ἰανουαρίου μηνὸς τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ δευτέρου ἔτους καὶ ἀναγνωσθὲν ἐνώπιον τοῦ ἐξωφλούντος καὶ τῶν δύο μαρτύρων πολιτῶν Ἑλλήνων Κυρίων Ἐμμανουὴλ Ἀφθονίδου, κτηματίου, καὶ Κων)τίνου Ἀποστόλου, Κήρυκος, κατοίκων Ἀθηνῶν, γνωστῶν μοι, ὑπεγράφη παρ' αὐτῶν καὶ ἐμοῦ.

Ἐμμ. Ἀφθονίδης Δημήτριος Γ. Ρίζος
Κ. Ἀποστόλου Ὁ συμβολαιογράφος Ἀθηνῶν
Κοσμᾶς Κοκκίδης

Γ'. ΕΛΛΗΝΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΣΤΟΝ ΠΟΡΟ

Ἵστερα ἀπ' τὴν ὑποβολὴ καὶ τῆς δευτέρας αἰτήσεως κατὰ τὸ 1846 διωρίσθηκε ὁ Δ. Ρίζος δάσκαλος στὸ σχολεῖο τοῦ Πόρου. Γιὰ τὴν ὑπηρεσίαν του σ' αὐτὸ τὸ σχολεῖο ὑπάρχουν τὰ παρακάτω μονάχα στοιχεῖα τὰ ὅποια ἔχει καταχωρημένα σὲ κάποιον τετράδιο. Τὸ πρῶτο ἀπ' αὐτά, ποῦ δὲν φέρνει ἡμερομηνία, ὑποβάλλεται στὸν Δήμαρχο Τροιζήνος καὶ ἀναφέρεται στὴν καθυστέ-

1. Ὁ Κοσμᾶς Κοκκίδης, συμβολαιογράφος Ἀθηνῶν, ἔγραψε τὸν παραπάνω κωδικέλλο τοῦ Γ. Ριζάρη.
2. Ὁ Δημ. Γ. Ρίζος δηλώνει ὡς ἐπάγγελμά του «διδάσκαλος». Ἄν καὶ ἐχρημάτισε καὶ σ' ἄλλη ὑπηρεσία, ἐν τούτοις τοῦ ἄρρεσε νὰ φέρῃ τὸν τίτλο τοῦ δασκάλου.
3. Ὁ Χρ. Κλωνάρης, κληρονόμος τοῦ Γ. Ριζάρη μετὰ τὸν Νικόλαο Θεοχάρη, Γραμματεῖα ἐν ταῖς Γραμματεῖαις τῆς Ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

ρησὴ τῆς μισθοδοσίας του. Περιλαμβάνονται δὲ σ' αὐτὸ τὰ ἐξῆς:

«Πρὸς τὸν Κύριον Δήμαρχον Τροιζήνος.

Σὰς κοινοποιῶ, Κύριε Δήμαρχε, ἐν ὀπισθογράφῳ τὴν ὑπ' ἀριθ. 4478 διαταγὴν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ἵπουργείου μετὰ τὴν πληροφορίαν, ὅτι ἀφ' ἧς ἡμέρας διωρίσθην διδάσκαλος τοῦ Σχολείου, τῷ ὀποῦ προῖστασθε Δήμου, ἦτοι τὴν 18 Ὀκτωβρίου π. ἔ. δὲν ἔλαβον οὐδεμίαν πληρωμὴν ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ Ταμεῖου μέχρι τῆς σήμερον. Παρακαλεῖσθε ὅθεν νὰ διαβιβάσητε τὴν παρούσαν ἀρμοδίως εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. Ἵπουργεῖον, ὅπως διαταχθῇ ἡ πληρωμὴ τῶν μισθοδοσιῶν μου».

Ἀπ' τὸ παραπάνω φανερώνεται, ὅτι τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπῆγοντο στὴν ἀρμοδιότητα τῶν Δημάρχων καὶ ὅτι ὑπέφεραν πολὺ οἱ δάσκαλοι ὥσπου νὰ πληρωθοῦν τοὺς μισθοὺς των. Ὑπάρχει καὶ τὸ παρακάτω ἀποδεικτικὸν σχετικὰ μετὰ τὴν ὑπηρεσίαν του στὸν Πόρο, ἀπ' τὸ ὁποῖο φανερώνεται καθαρά, ὅτι στὸ σχολεῖο αὐτὸ διωρίσθηκε ὁ Δημ. Ρίζος ἑλληνοδιδάσκαλος τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1846. Τὸ ἀποδεικτικὸν αὐτὸ μᾶς δείχνει ἀκόμα καὶ μερικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μετὰ τὰ διδασκόμενα μαθήματα.

«ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟΝ

Ὁ Νικόλαος Βατικιώτου ἐκ Πόρου, μαθητεύσας παρ' ἐμοὶ ἀπὸ τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1846 ἔτους μέχρι τῆς 2 Ἰουλίου 1847 ἐδιδάχθη τὰ τῆς Α' τάξεως τῆς ἐν Πόρῳ Βασιλικῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς μαθήματα, ὅσον: α) τὸν περὶ Παίδων Ἀγωγῆς λόγον τοῦ Πλουτάρχου, β) τὴν ἐν Λιμῶ καὶ Αἰχμῶ ὁμιλίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, γ) τὸν κατ' Ἐσατοσθένους λόγον τοῦ Λυσίου, δ) τὸ συντακτικὸν Κ. Μ. Κούμα, θεωρητικῶς τε καὶ πρακτικῶς, ε) τὴν Ἰερὰν Κατήχησιν τοῦ Δαρβάρους, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τέλους, στ) τὴν ἐν συνόψει Γενικὴν Ἱστορίαν Γ. Γενναθίου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τέλους τοῦ Μεσαίωνα, ζ) τὸ πρῶτον μέρος ἐκ τῆς στοιχειώδους Γεωγραφίας Γ. Π. Κοκκῶνη, τὴν Μαθηματικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν τῆς Παλαιᾶς Πολιτικῆς Γεωγραφίας η) καὶ τὴν Ἀριθμητικὴν τὴν πρακτικὴν Χ. Βάφα ἀπὸ τὰ κλάσματα μέχρι τέλους. Εἰς ὅλα δὲ ταῦτα τὰ μαθήματα, δεῖξας τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν, φιλοτιμίαν καὶ φιλομάθειαν εὐδοκίμησε καὶ εἰς τὰς δημοσίας ἐξετάσεις ἐσημειώθη ἀριστα. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τῆς προόδου, τὴν ὁποῖαν ἔκαμεν εἰς τὰ προειρημένα μαθήματα δίδεται εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ παρὸν ἔγγραφο ἀποδεικτικὸν ὑπογεγραμμένον παρ' ἐμοῦ.

Ἐν Πόρῳ τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1847

Δ'. ΕΛΛΗΝΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΣΤΟ ΛΟΙΔΩΡΙΚΙ

Στὸ σχολεῖο τοῦ Πόρου ἔ Δημ. Ρίζος θὰ διδάξει ἕνα ἢ δύο χρόνια, γιατί κατά τὸ 1848 φέρεται νὰ ὑπηρετῇ Ἑλληνοδιδάσκαλος, στὸ Λοιδωρικί. Πότε ἀκριβῶς ἔφυγε ἀπ' τὸ σχολεῖο τοῦ Πόρου καὶ γιὰ ποιά αἰτία ἔφυγε δὲν φαίνεται προϋθενῶς ἀπ' τὰ σωζόμενα χαρτιά του. Σχετικὰ μὲ τὴν ὑπηρεσία του στὸ Λοιδωρικί δημοσιεύουμε τὰ παρακάτω, πρὸς ἀφορρὴν α) τῆς μισθοδοσίας του, β) τῆς συναλλαγῆς του μὲ τὸ Γενικὸ Λογιστήριον, γ) τὴν καθυστέρησιν τῆς μισθοδοσίας του, δ) τὴν ἀρρώστειάν του, ε) τὰ τοῦ ἐνοικίου τοῦ σχολείου του, στ) τὴν ὑποβολὴ προγράμματος καὶ ζ) τὸ πάθημά του, κατὰ τὸ ἔποςθεν τοῦ ἐκλεψάν τὰ ὑπάρχοντά του.

α') Τὰ τῆς μισθοδοσίας του

Ἐν Λοιδωρικίῳ τὴν 14 Αὐγούστου 1848.

Ἐλαβον παρὰ τοῦ κωρίου Κωνσταντίνου Ἀναγνώστου Μαργέλιου, Ταμίου Δωριδος ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν βραχυῶν διακοσίων ἑξήκοντα (ἀρ. 260) τοῦ ὑπ' ἀριθ. 32 ἐπ' ἐνόματί μου χρηματικῶ ἐντάλλματος διὰ μισθὸν τῶν δύο μηνῶν τοῦ π. ἔ. Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου καὶ τὰς ἄλλας ἑκατὸν τριᾶκοντα βραχυῶς καὶ ὑποφαίνομαι.

Ἐν Λοιδωρικίῳ τὴν 20 Ἰανουαρίου 1849.

Ἐλαβον παρὰ τοῦ Ταμίου Δωριδος κ. Ρίζου Δεσποτοπούλου τὴν ποσότητα τῶν βραχυῶν ἑπτακοσίων ὀγδοήκοντα ἀριθ. 780 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66 ἐπ' ἐνόματί μου χρηματικῶ ἐντάλλματος διὰ μισθὸν τοῦ κατὰ τοὺς μῆνας Μαΐου, Ἰουνίου, Ἰουλίου, Αὐγούστου, Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου π. ἔ. καὶ ὑποφαίνομαι.

β') Ἐγγραφὰ του πρὸς τὸ Γεν. Λογιστήριον

Μὲ τὴν ἴδια ἡμερομηνία πρὸς ἔχει ἡ παραπάνω ἐξωφλητικὴ του ἀπόδειξις ὑπέβαλε καὶ τὴν παρακάτω ἀναφορὰ πρὸς Γενικὸ Λογιστήριον ζητώντας νὰ τοῦ πληρωθῶν οἱ μισθοὶ του. Διγὰν δυνεξήγητο αὐτὸ.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 20 Ἰανουαρίου 1849.

Πρὸς τὸ Γενικὸν Λογιστήριον

Ἐπισυνάπτω τὰ ὑπ' ἀριθ. 66 καὶ 90 ἐπ' ἐνόματί μου δύο χρηματικὰ ἐντάλλματα τῆς μισθοδοσίας μου ἀπὸ πρώτης τοῦ μηνὸς Μαΐου μέχρι τῆς δεκάτης ὀγδοῆς Δεκεμβρίου π. ἔ. πληρωτέα ἐπὶ τοῦ ταμείου Δωριδος καὶ παρακαλῶ ὅπως ἐνεργήσῃτε τὰ θέοντα διὰ νὰ πληρωθῶ τῆς μισθοῦς τούτους ἀπὸ τὸ ἐνταῦθα Κεντρικὸν Ταμεῖον.

(Τὸ παρακάτω ἔγγραφο δὲν ἔχει ἡμερομηνία).

Πρὸς τὸ Γεν. Λογιστήριον.

Ἐπειδὴ ἔχω νὰ ἐμβάσω εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις διαμένοντα Κόριον Νικόλαον (ἀξίη θυσανόγιστον) βραχυῶς πεντακοσίας ἑξήκοντα πέντε ἀριθ. 565 παρακαλῶ τὸ Γεν. Λογιστήριον νὰ ἐβαρετῆν ἢ νὰ σταλῆ ὑμῶν ἀδειαν εἰς τὸν ταμίαν Δωριδος διὰ νὰ μοὶ δοθῇ ἐν γραμματίῳ διὰ τὸ Κεντρικὸν ταμεῖον Ἀθηνῶν.

γ') Ἀναφορὰ γιὰ τὴν καθυστέρησιν τῆς μισθοδοσίας.

Ἐν Λοιδωρικίῳ τὴν 22 Αὐγούστου 1848

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. Σ. Ὑπουργεῖον.

Δαβὼν ἀπὸ τὸ Βασιλικὸν Ἐπαρχεῖον Δωριδος τὸ ὑπ' ἀριθ. 32 ἐπ' ἐνόματί μου χρηματικὸν ἐντάλλμα διὰ μισθὸν τῶν δύο μηνῶν τοῦ π. ἔ. Νοεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου ἐνεχείρισα αὐτὸ εἰς τὸν ταμίαν Δωριδος ἀλλ' ἰδὼν αὐτὸ μὲ εἶπεν ὅτι δὲν δύναται νὰ τὸ ἐξαργυρώσῃ, ἐπειδὴ παρῆλθον τρεῖς μῆνες καὶ ἔληξε τὸ Διοικητικὸν ἔτος δι' ὃ στέλλω αὐτὸ εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον καὶ παρακαλῶ νὰ μοὶ σταλῇ ἄλλο.

δ') Σχετικὰ μὲ τὴν ἀρρώστειάν του.

1) Ἀναφορὰ του πρὸς τὸ Ὑπουργ. Παιδείας

Ἐν Λοιδωρικίῳ τὴν 23 Αὐγούστου 1848.

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. Σὸν Ὑπουργεῖον.

Δοθε εὐσυνειδήτως μέχρι τέλους μαθήματα, τὴν πρώτην Ἰουλίου ἤρχισα νὰ προετοιμάζω τοὺς μαθητὰς, οἱ ὅποιοι εἶναι ἕξ τῶν ἀριθμῶν, διὰ τὰς δημοσίας ἐξετάσεις ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα τὴν ἐσθόμην τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὅτε καὶ ὁ κωριος Νομάρχης Φθιωπιδοφυκίδης ἦλθεν ἐνταῦθα, τὸν ὅποιον δὲν ἤθνην ἢ νὰ ἐπισκεφθῶ, κατελήφθη ἀπὸ πορετόν, ὅπως εἰς δύοδεκα ἡμερῶν διάστημα ὀλίγον ἄλειψα νὰ ἀφαιρέσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ὑπασθῆν μου μετὰ εἰκοσιν ἡμέρας, ἀπὸ ἀνέλαβον ὀλίγον, πάλιν μὲ ἤνολησε δύο ἡμέρας. Ἦδη δὲ εἶμαι ἐλευθέρος ἀπὸ πορετόν, ἀλλ' αἰσθάνομαι ἀδυναμίαν. Τούτου ἐνεκεν ἀνέβαλον τὰς ἐξετάσεις ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἐνεργήσω αὐτὰς κατὰ τὴν χειμερινὴν ἐξαμηνίαν.

Ἐπιειθέστατος κ.λ.π.

2) Πιστοποιητικὰ ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς

Ἐν Λοιδωρικίῳ τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1848.

Ἡ κατὰ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἐπαρχίας Δωριδος ἐπιτόπιος τῆς ὑγείας ἐπιτροπῆ.

Πιστοποιεῖται διὰ τοῦ παρόντος, ὅτι ὁ ἐνταῦθα Ἑλληνοδιδάσκαλος κ. Δημ. Γ. Ρίζος πάσχει πρὸ καιροῦ ἀπὸ περιοδικῶν καὶ ἀνώμαλων πορετόν, εὐρίσκειται κλινητός καὶ ὄχι μόνον δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐξοπορήσῃ ἀλλ' ὅτε καὶ τῆς οἰκίας νὰ ἐξέλθῃ εἰς βεβαίωσιν ὅθεν δίδομεν τὸ

παρόν μας κατ'αίτησιν του εν έλλείπει τακτικού
ιατρού προς χρήσιν του.

Τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐπιτοπλοῦ υγείας
τῆς πρωτευούσης τῆς Ἐπαρχίας Δωρίδος.

Π. Κολποδίνος ἑπαρχος
Α. Μαργέλος Δήμαρχος»

ε') Οἱ φασαρίες του γιά τὸ ἐνοίκιον τοῦ
Σχολείου.

«Ἐν Λοιδωρικῷ τὴν 7 Ἰανουαρίου 1849.

Πρὸς τὸ Βασιλικὸν Ἐπαρχεῖον Δωρίδος

Ἐλθὼν, Κύριε Ἐπαρχε. Ἐλληνοδιδάσκαλος
Δωρίδος περὶ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς τοῦ
1847 ἔτους κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλη-
σιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Σοῦ
Ἰπουργείου καὶ μὴ εὐρῶν ἐνταῦθα Ἐλληνικὸν
Σχολεῖον εἰς κατάστασιν καλὴν διὰ τὰ γίνηται
παράδοσις μαθημάτων, κατ' ἀπόφασιν τοῦ τότε
ἐπάρχου Δωρίδος κ. Α. Δεσύλλα, ἐνοίκισα τὴν
τρία δωμάτια ἔχουσαν οἰκίαν τοῦ κ. Δ. Καραν-
δρέου, πρὸς δέκα δραχμὰς κατὰ μῆνα, διὰ τὰ
χρησιμεύσῃ καὶ διὰ κατοικίαν μου καὶ διὰ σχο-
λὴν, ἀφοῦ προηγουμένως ὁ Κορ. Α. Α. Μαργέλος
Δήμαρχος Διγίτιου(1) ὑποσχέθη νὰ μὲ διδῆ
δραχμὰς τὸν καθέκαστον μῆνα. Εἰς ταύτην τὴν
οἰκίαν ἔμεινα κατὰ τὴν εἰρημένην συμφωνίαν ἀπὸ
τῆς 9 Δεκεμβρίου τοῦ 1847 ἔτους μέχρι τέλους
Σεπτεμβρίου τοῦ π. ἔ. ἦτοι μῆνας ἑννέα καὶ ἡμέ-
ρας εἴκοσι δύο· καὶ ἐγὼ μὲν ἐπλήρωσα μέχρι
λεπτοῦ τοῦ ἐνοικίου εἰς τὸν κ. Δ. Καρανδρέαν, ὁ
κ. ὁμοῦς Δήμαρχος δὲν θέλει νὰ μὲ πληρῶσῃ τὸ
ἀνωτέρω ὑποσχεθὲν ἐνοίκιον δι' ὃ παρακαλῶ εὐ-
σεβάστως τὸ Βασιλ. Ἐπαρχεῖον νὰ τὸν κράξῃ
καὶ νὰ τὸν ὑποχρῶσῃ νὰ μὲ πληρῶσῃ δραχμὰς
τεσσαρακοντα ὀκτώ καὶ λεπτὰ ἑξήκοντα ἑξ. ἀρ.
48,66, ἦτοι ἑννέα μηνῶν καὶ εἴκοσι δύο ἡμερῶν
ἐνοίκιον πρὸς πέντε δραχμὰς τὸν καθέκαστον
μῆνα πού ὑποσχέθη».

στ') Ἀναφορά ὑποβολῆς προγράμματος

«Ἐν Λοιδωρικῷ κλπ. (δὲν ὑπάρχει ἡμερομηνία)

Πρὸς τὸ Β. Ἐπαρχεῖον Δωρίδος

Ἐπιουάνπτω πρόγραμμα τῶν κατὰ τὴν χει-
μερινὴν ἑξαμηνίαν μαθημάτων καὶ παρακαλῶ νὰ
ἐνεργήσῃτε τὰ περαιτέρω».

ζ') Τὰ παθήματα τοῦ Ἐλληνοδιδασκά-
λου στὸ Λοιδωρικί.

Κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν του στὸ Λοιδωρικί
ὁ καημένος ὁ Ἐλληνοδιδάσκαλος ὑπέστη
λεηλασία πρωτοφανῆ τοῦ σπιτιοῦ του. Φαί-
νεται αὐτὸ καθαρὰ ἀπ' τὸ παρακάτω ὑπό-
μνημά του πρὸς τὸ Ἰπουργεῖο τῆς Παι-
δείας. Ἀπ' τὸ ἴδιο ὑπόμνημα καταδεικνύ-
εται ἡ κατάντια τοῦ Ἐλληνοδιδασκάλου,
ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τὸν μεταθέσουν ἀπ' τὸ
Λοιδωρικί. Στὸ ὑπόμνημά του αὐτὸ διαλαμ-
βάνονται τὰ ἑξῆς:

1. Ἀρχαία πόλη στὴ Δωρίδα.

«Ἐν Λοιδωρικῷ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1847

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ.

Σὸν Ἰπουργεῖον

Εἶναι ἀμάρτημα τῷ ὄντι νὰ φέγγῃ τις κοινω-
νίαν, τὴν ὅποیان πρώτην φοράν βλέπει· ἀλλ' ἤθε-
λεν ἀμαρτήσῃ πρὸς Θεὸν καὶ ἀνθρώπους πολὺ πε-
ρισσότερον, ἐὰν ἀποσιωπήσῃ ἰδιώματα αὐτῆς καὶ
πράξεις κακούργους, ὡς τὴν ἐπομένην τὴν ἐπισυμ-
βᾶσάν μοι καὶ δὲν στηλιτεύσῃ αὐτὰς κατὰ τὴν φύ-
σιν των· διότι πολλοὶ μέλλοντες νὰ πατήσωσι τὴν
γῆν ταύτην, βασίζόμενοι εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν νόμων
καὶ τὴν τάξιν, ἐπόμενον εἶναι νὰ πάθωσι δεινότερα
καὶ ν' ἀποκατασταθῶσι δυστυχέστεροι τοῦ ὑποφαι-
νομένου, ν' ἀπολέσωσι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν των.

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν τὴν γῆν ταύτην
ἐπάτησα, συνέλαβον ἴσως τὴν ἰδέαν κακούργου
τινες, στολίζοντες τὴν κοινωνίαν αὐτὴν νὰ μὲ γυ-
μνώσωσι, ἀλλὰ δὲν τοῖς ἐδόθη περίστασις. Ἔνεκα
τῶν προφυλακτικῶν μέτρων, ὅσα καθ' ἑκάστην
ἐλάμβανα.

Τὴν ἰδέαν ὁμοῦς αὐτὴν ἐπραγματοποίησαν τὴν
26 λήγοντος Δεκεμβρίου, περὶ τὴν 9ην ὥραν μ.μ.
ἐν ἣ εὐρισκόμην μετὰ τοῦ Κυρίου Ἐφόρου Δωρί-
δος εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς τῶν προκρίτων τῆς κώ-
μης ταύτης. Τὴν ὥραν ταύτην εἰσελθόντες δι' ἀν-
τικλειθροῦ εἰς τὸ κατάλυμα μοῦ ἀφήρσαν ὄ,τι
εἶχον καὶ δὲν μοῦ ἔμεινεν, εἰμὴ τὰ ὅποια φορῶ
ἐνδύματα καὶ τὰ βιβλία μου. Ἐξ ὧν οὐδὲν ἔβλα-
ψαν. Ἡ προξενηθεῖσά μοι ζημία ἀναβαίνει εἰς
δραχμὰς ὀκτακοσίας εἴκοσι κατὰ τὸν ἐπισυνημ-
μένο κατάλογον.

Τὴν πρᾶξιν ἔσπευσα νὰ ἀναφέρω εἰς τὸν Κύ-
ριον Ἐπαρχον Δωρίδος καὶ νὰ τὴν μηνύσω ἐγκαί-
τως ἐνώπιον τοῦ Δημάρχου Διγίτιου· ἀλλὰ μ' ὅλας
τὰς ἐνεργηθείσας προσπάθειάς καὶ ἐρεῦνας αὐ-
τῶν καὶ τινῶν ἄλλων προκρίτων δὲν ἀνεκαλύφθη-
σαν μέχρι σήμερον οἱ κακούργοι, καίτοι γνωρίζο-
μενος ὑπ' αὐτῶν ἑξ εἰκασίας.

Ἐργὸν ἀριστον ἤθελε πράξει τὸ Σὸν Ἰπουρ-
γεῖον. ἂν μὲ διώριζεν εἰς ἄλλον τόπον πρὸς ἐκ-
παιδεύσιν λύκων καὶ ἄλλων ἀρπακτικῶν θηρίων,
παρὰ εἰς τὴν κώμην ταύτην, τῆς ὅποίας πάντοτε
ληστρικὸς ἔσεται ὁ χαρακτήρ, ἐὰν δέκα, κατὰ τὴν
ὁμολογίαν τῶν καλῶν, ἐνυπάρχοντες κακούργοι
δὲν ἐξοντωθῶσιν, οἱ τινες ἀενάως λυμαινόνται τὴν
μικρὰν ταύτην κοινωνίαν.

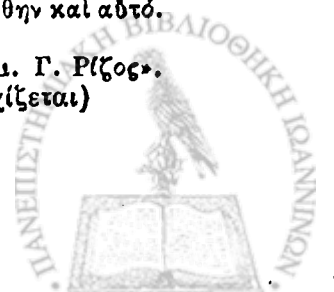
Ὡς ἄλλο δυστύχημα ἐνόμισα καὶ τὴν παρὰ
τοῦ Κυρίου Ἐπάρχου Δωρίδος κοινοποιηθεῖσαν
εἰς Κατοῦναν μετάβασίν μου· πρῶτον, διότι οὔτε
παπούτζια πρὸς πρὸς ὁδοιπορίαν ἔχω, οὔτε ἐν-
δύματα καὶ δεύτερον, διότι, ἐμοῦ ἀπόντος καὶ ἐκ
τῶν ἐνεργηθησομένων ἀνακρίσεων δὲν ἐλπίζεται
ἐξακρίβωσις τῶν κλαπέτων πραγμάτων μου.

Δι' ὃ παρακαλῶ τὸ Σὸν Ἰπουργεῖον νὰ λάβῃ
συμπάθειαν καὶ οἰκτον εἰς τὸν ὑποφαινόμενον
καὶ μὲ τὴν ἀναστολὴν τῆς μεταθέσεως διατάξῃ καὶ
τὸν Κύριον Ἐπαρχον νὰ μοι χορηγήσῃ ὀλίγας
δραχμὰς πρὸς θεραπείαν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαί-
ων περὶ τῆς ὑπάρξεώς μου ἔξοδα· διότι καὶ τὸ
κονδύλιον, μὲ τὸ ὅποιον γράφω, ἐδανείσθη καὶ αὐτό.

Ἐδπειθέστατος

Ὁ Ἐλληνοδιδάσκαλος Δημ. Γ. Ρίζος·

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΤΑ ΖΩΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ*

Η ΠΕΡΔΙΚΑ

•Πούησουν, πέρδικα μ' γραμμένη,
κι' ήρθες τό πρωί βρεμένη;
—'Ημουν πέρα στήν πλαγιά
στις δροσιές και τὰ χορτάρια
—Τ' έτρωγες πέρα στα πλάγια;
'Ετρωγα τό Μάη τριφύλλι
και τόν Αύγουστο σταφύλι».

Τò ώραίο αυτό δημοτικό είναι μόνο ένα, από τὰ πολλά, τὰ πάρα πολλά τραγούδια, πού έχει αφιερώσει ό ελληνικός λαός στήν αγαπημένη του πέρδικα, είτε για νά εξυμνήσει τὰ κάλλη της και τή χάρη τῆς περπατησιᾶς της, είτε για νά ζωγραφίσει τή ζωή της.

Ἐάν κρίνουμε από τόν κοφτό στίχο, τό στρωτό μέτρο, τό λαγαρό νόημα, τή ζωηράδα τῶν εικόνων και τή γοργή ἐναλλαγή τους, κι' ἄν προσέξουμε ἀκόμα και τήν ἰδιωματική ἠπειρωτική λέξι «γραμμένη» (') (=ἐξαιρετικά ὁμορφη, «κούζλα») μπορούμε νά ποῦμε ὅτι και τό πανελλήνια, σχεδόν, γνωστό αυτό τραγούδι τῆς πέρδικας ἔχει ἠπειρωτική τήν καταγωγή. Πόσα και πόσα, ἄλλως τε, δημοτικά τῆς Ἠπείρου, τῆς κοιτίδος τῶν δημοτῶν, δέν ἔχουν γίει πανελλήνια;

Τήν πέρδικα, πού συμβολίζει τὰ κάλλη και τίς ἀρετές τῆς τέλειαις γυναίκα, ἢ ἠπειρωτική μουσα τήν τραγούδησε ὅσο κανένα ἄλλο πουλί, περισσότερο κι' από τόν βασιλιά τῶν πετούμενων, τόν ἀετό. Τò ματόφρυδό της, θαῦμα φωτισκιάσεων και χρωμάτων, τό στήτο και προτεταμένο στήθος και τή λεβεντιά τῆς περπατησιᾶς της «ὁ δημοτικός στίχος τή χάρισε σέ χιλιάδες γυναῖκες».

Ἄλλ' ὅσο περισσότερα είναι τὰ τραγούδια, ἄλλο τόσο περισσότεροι είναι και οἱ τρόποι και τὰ σχέδια μαγειρέματος, πού καταστρώνονται για τήν πέρδικα, μέ τό στόμα τό «χοράλλινο», μέ τὰ φανταχτερά μεγάλα μάτια, (περδικομάτα), μέ τό γοργό και χαριτωμένο περπάτημα και τό ἀδρό στήθος, πού θυμήθηκε κι' ὁ μέγας μας Παλαμᾶς σιό Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου:

•Περδικόστηθη ταιγγάνα,
ὁ μαγεύτρα, πού μιλεῖς
Τὰ μεσάνυχτα πρὸς τ' ἄστρα,
λόγια προσαγῆς»

Αὐτή λοιπόν τήν πολυῦμνητη πέρδικα ἄλλοι τήν περνοῦν στή σούβλα, και ἀφοῦ τήν ψήσουν καλά, τήν τεμαχίζουν και τή βάζουν σέ σάλτσα καμωμένη μέ λάδι,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου

1. Ἡ «γραμμένη κοπέλλα» ἢ «γραμμένη τσιούπρα» παράλληλα πρὸς τήν «κοντυλένια» και «γραμμένο μ'» (παιδί) είναι πολύ συνηθισμένες φράσεις σιό ἠπειρωτικά χωριά.

λεμόνι και ρήγανη, άλλοι τὴ βράζουν ἢ τὴν κάνουν κοκκινιστὴ τῆς καταρόλας μὲ τομάτα, κι' ὕστερα μὲ τὴ σάλτσα τῆς «γραμμένης» περιχύνουν τὰ μακαρόνια ἢ τὸ πιλάφι τους, κι' ἄλλοι τὴν ψήνουν μὲ βούτυρο ἢ μὲ λάδι καὶ τὴ σβήνουν μὲ ἄσπρο ἀρεταίνωτο κρασί, ἄλλοι τὴν κάνουν φρικασὲ καὶ ἄλλοι...

Ἄλλὰ γιατί νὰ προχωρήσουμε; Φθάνουν αὐτὲς οἱ ἀνακολουθίες γιὰ νὰ μᾶς δείξουν πόσο ἰσορροπημένοι εἴμαστε. Φθάνουν αὐτὲς οἱ ἀποδείξεις γιὰ νὰ βεβαιώθουμε πὼς ὅτι μόνο οἱ ἀνθρώπινες ἀλλά, κάποιε, καὶ τῶν πουλιῶν οἱ ἀρετὲς εἶναι ἐπικίνδυνες γιὰ ὅσα τὶς κατέχουν. Ἡ ὁμορφιὰ καὶ τ' ἄλλα χαρίσματα τῆς ἑξακουσμένης πέρδικας γίνονται ἀφορμὴ νὰ ξυπνήσουν τὰ λρωτόγονα ἔνστικτα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ δάσους, πὺν παρὰ τὸν ἐκλεπτυσμένο σημερινὸ πολιτισμὸ δὲν ἔχουν ξεριζωθεῖ, ὄχι ἀπὸ τὴν ψυχὴ του, ἀλλ' οὔτε κὰν ἀπὸ τὸ στομάχι του ἀκόμα.

Αὐτὲς οἱ ὁμορφιὲς γίνονται στὴν πέρδικα κακὸς μπελᾶς καὶ δὲ σκανταλλίζουν μόνο τὸν ἀνθρώπο, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα σαρκοφάγα, ὅπως μᾶς τὸ λέει μὲ τόση παραστατικότητα τὸ ἡπειρώτικο (Σαρακατσαναίτικο):

«Μιά πέρδικα ξενόμερη, κι ἀπ' ἄλλο βιλαέτι
χρυσὸς ἀητὸς τὴν κυνηγᾷ καὶ τρέχει νὰ τὴν πιᾷκη.
—Τὶ σῶφταιξα, χρυσέ μ' ἀητέ, καὶ τρέχεις νὰ μὲ πιᾷκης;
Κι ἂν σῶφταιξαν τὰ μάτια μου, πὲς μου γιὰ νὰ τὰ κλείσω
Κι ἂν σῶφταιξε τὸ πρόσωπο, πὲς μου νὰ τὸ μαυρίσω
Κι ἂν σῶφταιξε ἡ καρδούλα μου, νὰ τὴνε ξερριζώσω.»

* *
*

Στὴν Ἠπειρο, ὅπως καὶ στὴ Θεσσαλία, Μακεδονία, Πελοπόννησο, Στερεά, Κεφαλληνία καὶ τὴ Βόρειο Εὐβοία, ἔχουμε τὴν καθ' αὐτὸ πέρδικα, τὴν «πέρδικα τοῦ Ἀριστοτέλους», τὴ βουνίσια. Στὰ αἰγαιοπελαγίτικα νησιά, ἀπὸ τὴ Σαμοθράκη, ὡς τὰ Δωδεκάνησα, τὴν κάτω Εὐβοία καὶ τὴν Ἀττικὴ ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸ καὶ κεῖθε ὡς τὴ Λαυρεωτικὴ ζῆ μιὰ πρώτη ἐξαδέρφη της, ἡ νησιώτικη πέρδικα μὲ μύτη ὄχι καὶ τόσο κόκκινη, καὶ μὲ τὰ φορέματά της λιγάκι «λερωμένα»⁽¹⁾. Ἡ πέρδικα αὐτὴ ἔχει κοινὴ φωνή, ὅμοια μὲ καρκάλισμα κότιας. Κάνει ἓνα μονότονο κὰρ—κὰρ—κὰρ—κὰρ ὁ ἀρσενικὸς τεντώνοντας τὸ κεφάλι καὶ τὸ λαιμὸ του πρὸς τὰ πάνω καθόλου ὁμορφο. Τῆς ἡπειρωτικῆς πέρδικας ἡ φωνὴ ἀντίθετα εἶναι μελωδικιά. Ἐκεῖνο τὸ τσιούκιρι, τσιούκ, τσιούκιρι, τσιούκ, τσιούκ, ὅταν τ' ἀκοῦς νὰ κατεβαίνει ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα μεταλλικὸ, πεταχτὸ, ρυθμικὸ, μέσα στὴν ἀπόλυτη σιωπὴ τῆς χαρᾶγῆς, λὲς κι' εἶναι μουσικὴ πὺν χύνεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ γίνεται ξυπνητήρι γιὰ νὰ γλυκοξυπνήσει ἢ Δῆμητρα, νὰ ξυπνήσει ἢ Γῆ, ἢ ἀκαμάτρα, πὺν εἶναι τυλιγμένη ἀκόμα μὲ τὰ σιντόνια τῆς νύχτας. Ὁ Θεόφραστος πρέπει νὰ εἶχεν ὑπ' ὄψη του αὐτὴ τὴ διαφορὰ στὶς φωνές, ὅταν ἔγραφε πὼς ἀπὸ τὸν Κορυδαλλὸ καὶ κεῖθε (πρὸς τὰ νησιά) οἱ πέρδικες «κακαβίζουν» καὶ οἱ ἀπὸ δῶθε «τιττυβίζουν».

Ἄλλὰ ὑπάρχει καὶ τρίτος ἑλληνικὸς τύπος πέρδικας, ὁ τύπος τῆς πέρδικας τοῦ κάμπου, τῆς λιβαδοπέδικας, πὺν μοιάζει μὲ τὴ βουνίσια, εἶναι ὅμως μισὴ στὸ μέγεθος κι' εἶναι γνωστὴ στὴν Ἠπειρο μὲ τὸ ὄνομα «τσιλί»⁽²⁾. Τὰ τσίλια βόσκουν σὰν τὶς βουνίσιες πέρδικες, κατὰ σμῆνη. «Κουμπούνια—κουμπούνια» σηκώνονταν ἄλλοτε, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀπὸ τὶς λαγκαδιές καὶ τὰ βοσκοτόπια τους στὰ γύρω τῆς Κοσμηρᾶς καὶ τῆς Δωδώνης χαμηλὰ βουνὰ ἀπὸ τὰ κυνηγετικὰ σκυλιά, θυμᾶμαι, γιὰ τὴν τσίλια ἀγαποῦν νὰ βόσκουν περισσότερο στὰ χωματοβούνια. Εἶναι ὁμορφα πουλιὰ κι' αὐτὰ μὲ χρωματισμοὺς ὁμοίους σχεδὸν σὰν τοῦ ὄρνυκιοῦ, ἀλλὰ δὲ φθάνουν τὴν ὁμορφιὰ τῆς πέρδικας. Ἡ πέρδικα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γυαλιστερὸ καταπόρφυρο ράμφος καὶ τὰ ὠραῖα κόκκινα πόδια, ἔχει καὶ γλυκοῦς

1. Π. Ζέρβα: Τὰ κυνήγια στὴν Ἑλλάδα σ. 252.

2. Τουρκ. Τσίλι=ἡ λιβαδοπέρδικα.

καὶ ἁρμονικοὺς χρωματισμοὺς, χωριστὰ ἀπὸ τὴν ἐξάισια μαύρη, σὲ κιτρινωπὸ φόντο, τραχηλιὰ πού κατεβαίνει, ἴδιο περιδέριο μὲ «παντατίφ» στὴ μέση, ἀπὸ τ' αὐτιά πρὸς τὸ στήθος. Γιὰ χατήρι τῆς τραχηλιάς αὐτῆς, αὐτοῦ τοῦ «γκιουλντανιοῦ», οἱ παλαιότεροι Γιαννιώτες ἦταν ἔτοιμοι νὰ θυσιαστοῦν, «νὰ γένουν κουρμπάν» ἂν πιστέψουμε στὸ γιαννιώτικο στιχοπλάκι:

«Πέρδικά μου, γκιουλντανάτη(1),
μιὰ ψυχὴ ἔχω, κι' ἔλα, νά τη!»

Μὲ τὴν ἴδια περιπάθεια ἄλλος Γιαννιώτης στιχοπλόκος ἀναθυμιάται τὴν πέρδικα τοῦ Δρίσκου:

«Πέρδικά μου ἀπὸ τὸ Ντρίσκο
ὄπ' νὰ πάω ἐσένα βρίσκω»

Κι' ἀφοῦ μαυλώντας τὴ τὴν κατηφορίζει στὸ πλάγι μὲ καλοπιάσματα:

«Πέρδικά μ' ἀπὸ τὸ πλάι
ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάει»

Τὴ φέρνει χαμηλά, πιά, στὴ φτέρη, κοντὰ στὴ λίμνη, στὴν Κρουόβουση ἄς ποῦμε, καὶ θέλοντας νὰ τὴ βάλει στὸ κλοιβί του τῆς λέει μὲ ἀνησυχία καὶ λαχτάρα:

«Πέρδικά μ' ἀπὸ τὴ φτέρη
ποιὸν νὰ στείλω νὰ σὲ φέρει(2)»

* * *

Ἡ φωλιά. Τὴ φωλιά τῆς, ἡ πέρδικα, τὴ φτιάνει χαμηλὰ στὴ γῆ, σὲ σχισμὲς βράχων, σὲ θάμνους, σὲ ρίζες δένδρων, καὶ μὲ τρόπο ἄτεχνο καὶ πρόχειρο. Λίγα τσάκνα, καὶ λίγα φύλλα, ὅπως—ὅπως, ριγμένα. Γεννάει 15—20 αὐγά, σταχτογάλαζια πού μοιάζουν μικρὸ μακρουλὸ ἀπίδι, μὲ στίγματα. Τὰ γεννάει ὅπως εἶπαμε σὲ ἀπόκρυφα μέρη ἢ καὶ ἀνάμεσα σὲ χαλίγια γιὰ νὰ μπερδεύονται μὲ τὰ κεχρολίθια καὶ νὰ μὴν τὰ βρίσκουν τὰ φίδια, οἱ καρακάξες καὶ οἱ κουρούνες.

Εἶναι, λένε, καὶ πολὺ νόστιμα τὰ περδικαύγα. Στὸ ὠραῖο τοῦ διήγημα «Ἡ Καθαρὴ Δευτέρα» ὁ μακαρίτης Χρηστοβασιλῆς μολογáει τί τραβῆξε, ὅταν ἐπιμένοντας νὰ ἀρτυθεῖ μιὰ Καθαρὴ Δευτέρα καὶ μὴ καταλαβαίνοντας, σὰν παιδί πού ἦταν, τὴν ἀστείότητα τῆς μάνας του, ξεκίνησε μ' ἕναν συνομήλικό του γιὰ τὰ βουνὰ νὰ βρεῖ περδικαύγα, γιὰ νὰ τὰ τηγανίσει ἡ μάνα του: «Τρέξαμε, λέγει, δεξιά, ζερβιά, μέσα στὰ βράχια καὶ στοὺς γκρεμούς, στίς γούβες καὶ στίς σπηλιές, στὰ κράκουρα καὶ στὲς νεροσυρμές, βγάλαμε ἀλεπὲς ἀπὸ τὲς τρύπες τους, λαγούς ἀπὸ τὲς σμοῦλες τους, προντίσαμε γεράκια ἀπὸ τὰ προσήλια τους, περδίκια ἀπὸ τὲς βοσκές τους, ἀλλὰ περδικοφωλιές καὶ περδικαύγα πουθενά».

Ἡ πέρδικα, ἐπειδὴ γεννάει πολλὰ αὐγά, ὅταν δὲν κυνηγιέται, πολὺ γρήγορα κάνει νὰ γιομίσουν οἱ πλαγιές καὶ τὰ λαγκάδια. Ὁ Ἀθηναῖος ἀναφέρει κάποιον ἀπὸ τὴν Ἀστυπάλαια, πού ἀπόλυκε κάποτε στὴν Ἀνάφη ἕνα ζευγάρι πέρδικες καὶ τόσες πολλές, λέγει, ἔγιναν ὕστερα, ὥστε «κινδυνεῦσαι ἀναστάτους γενέσθαι τοὺς κατοικοῦντας» (Ἀθῆν. Θ. 400D). Σ' αὐτὸν τὸν εὐκολο πολλαπλασια-

1. τ. γκερντάν, τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ. Στὰ Γιάννινα λέγανε γκιουλντάν τὸ περιδέριο. πού στὴν τουρκικὴ λέγεται γκερνταλίχ.

2. Δὲν πρέπει νὰ εἴμαστε ἀυστηροὶ κριταὶ τῶν στίχων καὶ νὰ ποῦμε πὼς εἶναι «τῆς κακιᾶς ὥρας». Τὰ γιαννιώτικα στιχοπλάκια ἦταν, ὅπως ξέρουμε ὅλοι, αὐτοσχέδια κατασκευάσματα τῆς στιγμῆς, ἀπάνω σὲ γεύματα καὶ διασκεδάσεις, καὶ πλέκονταν συνήθως ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ (τσαρουχάδες, κοντουρατζήδες, ταμπάκηδες κλπ.).

σμο φαίνεται πώς βοηθάει, όπως βεβαίως ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ τὸ ὅτι οἱ πέρδικες κάνουν διπλῆ κλωσσαριά, κλωσσοῦν, δηλαδή, σὲ δυὸ χωριστὲς φωλιές· μᾶνα καὶ πατέρες τὰ μεγαλώνουν ὕστερα χωριστὰ ἢ κάθε μιὰ τὰ περδικόπουλα. «Οἱ δὲ πέρδικες δυὸ ποιοῦνται τῶν ὠῶν σηκοῦς· καὶ ἐφ' ᾧ μὲν ἡ θήλεια, ἐπὶ θατέρῳ δὲ ὁ ἄρρην ἐπωάζει· καὶ ἐκκλέψας ἐκτρέφει ἑκάτερος» (Ἀριστ. περὶ Ζῴων Ἱστορ. 564α, 21).

Τὰ περδικόπουλα γεννιοῦνται πολὺ ζωηρά, ὥστε, προτοῦ ἀκόμα στεγνώξουν καλά, ἢμποροῦν καὶ ἀκολουθοῦν τὴ μᾶνα τους. Ἀπὸ δῶ θὰ εἶναι βγαλμένη καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις «θὰ γίνεις περδίκι», πού λένε στοὺς ἀναρρωνύοντες, γιατί τὸ περδίκι συμβολίζει τὴ ζωηράδα, τὴν ὑγεία καὶ τὴν εὐρωστία.

Στοργή. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ στοργὴ τῆς περδικομάνας γιὰ τὰ παιδιά της εἶναι πολὺ μεγάλη. Ἀλλὰ καὶ ὁ πατέρας εἶναι ἀνήσυχος, ὅταν ἡ φαμίλια του βγαίνει στὴ βοσκή. Τρέχει ἀπὸ δῶ, τρέχει ἀπὸ κεῖ, κι' εἶναι ἕτοιμος νὰ θυσιαστεῖ προστατεύοντας τὴν κλωσσαριά. Καὶ τί χαριτωμένο θέαμα, πού θὰ εἶναι, μπροστὰ ἢ πέρδικα καὶ πίσω τὰ κουτσιουβελάκια της, ὅπως τὰ ὄρνιθόπουλα πίσω ἀπὸ τὴν κόττα, μὲ τὴν ὁποία καὶ συγγενεῦει ἢ πέρδικα. Γιατί πέρδικα, ὀρτύκι καὶ φασιανὸς ἀνήκουν στὸ «γένος τῶν ὄρνιθοειδῶν».

Ἡ μᾶνα κάθε λίγο καὶ λιγάκι τὰ κράζει κοντά της γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρύνονται. Ὅταν ἀντιληφθεῖ κίνδυνο τὰ εἰδοποιεῖ μὲ ἄλλη φωνὴ καὶ μὲ ἄλλή φωνὴ τοὺς λέει ὅτι πέρασε ὁ κίνδυνος. Καὶ τὰ μικρούλια, ἂν εἶναι σιμά, ζαρώνουν κοντά της, κι' ἂν εἶναι μακριὰ μουλώνουν ἐπὶ τόπου, «λαγιάζουν», ἔνστικτα, ἢ τρυπώνουν στὰ χορτάρια. Κι' εἶναι ὅλο αὐτὰ γιὰ νὰ ἀκούσουν «τὴ λήξη τοῦ συναγεροῦ» ἀπὸ τὸ μητρικὸ στόμα, καὶ ὦπ, ξαναφανερώνονται σὲ λίγο πάλι.

Ὅταν μεγαλώσουν κομμάτι, μαθαίνουν ἀπὸ τοὺς μεγάλους, εἴτε καὶ ἐφαρμόζουν ἔνστικτα τὴν τέχνη τοῦ ξεγελάσματος τοῦ κυνηγοῦ. Πέφτουν, δηλαδή, ἀνάσκελα κι' αὐτὰ, πότε ξέσκεπα καὶ πότε σκεπασμένα μὲ κανὰ φύλλο, πού τὸ κρατοῦν μὲ τὰ ποδαράκια τους. Ἔτσι ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ ἀγριμοῦ ἢ τοῦ κυνηγοῦ, γιατί μπερδεύονται ἔτσι μὲ τὰ χρώματα τῆς γῆς. Ἀλλ' ὅταν ὁ κυνηγὸς ἔχει καὶ λαγωνικό, πού δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ κοιτάζει, ἔ, τότε ἄς ὄψεται...

Στὴν πανουργία του αὐτὴ τὸ περδικάκι εἶναι παιδί τῆς μάνας του. Γιατί, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης, πάλι, ὅταν ἡ πέρδικα καταλάβει ὅτι τῆς βρῆκαν τὴ φωλιὰ μὲ τὰ μικρά, βγαίνει ἔξω καὶ κυλιέται στὰ πόδια τοῦ κυνηγοῦ, κάνοντας νὰ ἐλπίζει πὺς θὰ τὴν πιάκει ζωντανή. Αὐτὸ τὸ κάνει ἀπὸ πανουργία, λέγει, γιὰ νὰ δώσει καιρὸ νὰ πετάξουν ἕνα—ἕνα τὰ περδικόπουλα κι' ἅμα καταλάβει πὺς πέταξαν ὅλα, τότε τὸ «σκάζει» κι' ἡ ἴδια «μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπιᾶσα αὐτή»... (Ἀριστ. Ζ. Ἱστορ. 613α, 50).

Τὴ λαχτάρω τῆς πέρδικας γιὰ νὰ παιδιά της καὶ τὴ μητρικὴ στοργὴ ὁ ἠπειρώτης ποιητὴς Γ. Ζαλοκώστας μᾶς τὴ ζωγραφίζει ἔτσι, στὸ ποίημά του, πού φέρει τὸν τίτλο «Ἡ Πέρδικα».

«Βόσκουν οἱ ἄλλες πέρδικες ἢ λούζονται στ' αὐλάκι (1)
καὶ μιὰ στὰ νύχια περπατεῖ, ἀπάνω σὲ κοτρῶνι,
καὶ γέρνει πίσω καὶ τηρᾷ μικρὸ ἕνα περδικάκι,
καὶ πότε τοῦ γλυκομιλεῖ καὶ πότε τοῦ μαλλώνει:
—Ἄκου τῆς μάνας τὴ λαλιά, κι' ἀνέβα στὸ λιθάρι,
γιατί ἡ καρδιά μου λαχταρεῖ, μονάκριβο πουλί μου.
—Γιὰ, ἰδέ, μανούλα, τὸ νερό, πού βρέχει τὸ θυμάρι
γιὰ, ἰδέ τὰ συνομήλικα, πὺς παίζουν ἀντικρὺ μου!
—Ἐχουν οἱ μάνες τους πολλὰ, ἔλα πουλί, κοντά μου

1. Ἐχουμε στὴν Ἠπειρὸ καὶ ἄλλη λέξη ὁμορφή γιὰ τέτοια περίσταση, τὴ λέξη «ἀρου-
άκι» (ρουάκι). Τὸ αὐλάκι εἶναι μεγαλύτερο, μὲ πολὺ νερό.

κι είδα τὸν ἴσκιο γερακιῦ ἐδῶ σιμὰ στ' αὐλάκι.
 — Πᾶμε, μανούλα. στὰ νερά, νὰ βρῶ τὴ συντροφιά μου.
 Αὐτὸ ἦταν σύγνεφο μικρὸ δὲν ἦτανε γεράκι
 Καὶ ὁ ἴσκιος πάλι ἐφάνηκε ἐπάνω στὰ λιθάκια,
 καὶ κατεβαίνει ἡ πέρδικα ζητώντας τ' ἀκριβό της.
 Σκούζει χτυπιέται ἡ πέρδικα μὲ τρόμο, μὲ λαχτάρα,
 καὶ τ' ἀκριβό της σπαρταρᾷ στοῦ γερακιῦ τὸ νύχι.

Παραστατικὰ ὅσο καὶ συγκινητικὰ μᾶς ζωγραφίζει τὴν ὑποδειγματικὴ ἀγάπη καὶ στοργὴ τῆς πέρδικας γιὰ τὰ παιδιὰ της καὶ τὸ δημοτικόν:

«Τῆρα μὴ μοιάσεις τοῦ λαγοῦ, ὅπου γεννάει κι' ἀρνιέται
 Μοιάσε τῆς πετροπέρδικας, τῆς ἀηδονολαλούσας,
 ποὺ κάνει δεκοχτὼ πουλιά, κανένα δὲν ἀρνιέται.
 Κι ἂν πέσ' καὶ πάρει ὁ αἰτός, ἕνα ἀπὸ τὰ πουλιά της,
 κάνει καιρὸ νὰ πιεῖ νερό, θολώνει καὶ τὸ πίνει.
 Κι ὅπ' εὔρει μαύρη καψαλιά(1) θὰ κάτσει νὰ βοσκήσει
 κι ὅπ' εὔρει μαῦρο κούτσουρο θὰ κάτσει νὰ λαλήσει».

Ἡ τροφή της. Ἡ τροφή τῆς πέρδικας εἶναι μεικτὴ. Τρώγει, δηλαδή, σκαθάκια, σαλιγκάρια, μαστάκια, μυρμήγκια, μυῖγες κι' ἄλλα ἔντομα, ἄλλα καὶ σπόρους, χλόη, βλαστούς, καρπούς. Χρειάζεται ὅμως πάντα καὶ λίγο χαλικάκι ἢ ἄμμο νᾶχει γύρω της γιὰ νὰ ἀλέθει τὴν σκληρὴ τροφή της καὶ, ἂν πιστέψουμε τοὺς παρατηρητικούς τσομπάνηδες, «γιὰ νὰ λαγαρίζει κι' ἡ φωνή της». Ἀλήθεια τί καταλάγαρη γιὰ τ' αὐτιά μας, καὶ κοφτερὴ γιὰ τὸν ἄερα καὶ γιὰ τὴν πρωϊνὴ ἄχνα εἶναι ἡ φωνή της!

Γιὰ τὴ γεωργία οἱ πέρδικες θεωροῦνται περισσότερο ὠφέλιμα πουλιά παρὰ βλαβερά. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι, ἂν στὴν πλαγιά ποὺ ζοῦν, εἶναι κοντὰ καὶ τίποτα ἀμπέλια, κατεβαίνουν, «μπαίνουν μέσα στ' ἀμπέλι, σὰν νοικοκυρὲς» ποὺ λέει καὶ τὸ τραγούδι καὶ γίνονται τακτικὲς πελάτισσές τους. Δὲν κρύβει, ἄλλως τε, ἡ πέρδικα τὴν ἀδυναμία της: «Ἐτρωγα τὸ Μάη τριφύλλι καὶ τὸν Αὐγουστο σταφύλι» μᾶς λέει. Ἀλλὰ καὶ ποιὸς στρατοκόπος ἀντέχει στὸν πειρασμὸ τοῦ ἀμπελιοῦ μὲ τὴ γυαλιστερὴ τὴ ρόγα;

Εἶναι ἡμερο, πρᾶο καὶ γίνεται κοινωνικὸ πουλιὶ ἡ πέρδικα μέσα σὲ κλούβα μαζὶ μὲ ἄλλα πουλιά. Οἱ πέρδικες ἐξημερώνονται εὐκόλα καὶ ὑπάρχουν μέρη, ὅπου βόσκουν κατὰ κοπάδια μὲ τὴ φύλαξη περδικοβοσκοῦ.

Τὸ βοσκόν, τὸν συνηθίζουν καὶ τὸν ἀναγνωρίζουν, ὑπακούουν στὴ φωνή του καὶ γυρίζουν στὴν κούρνια τους τὸ βράδυ.

Πολὺ πεζὴ ὅμως καταντᾶει ἔτσι ἡ ζωὴ τῆς χιλιοτραγοῦδισμένης πέρδικας. Κι ἐπροσέξατε ἕνα πράμα; Ὅλο ἄντρες ἐκθειάζουν τὴν πέρδικα. Κι αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ἄρθρο. Λέμε «ἔχω μιὰ πέρδικα στὸ κλουβί. Λαλάει ὁμορφα», ἐνῶ ὁ ἀρσενικὸς εἶναι ποὺ κελαηδαίει ὁμορφα, ὁ πέρδικος.

* * *

Τὸ λάλημα. Οἱ πέρδικες εἶναι κεφαῖτες καὶ ζωηρὲς δυὸ φορές τὴν ἡμέρα. Μιὰ στὰ χαράματα, πολὺ προτοῦ «κρούξ' οὐ ἥλιους» κατὰ τὴν ὥραία τοῦ ἡπειρώτη χωρικοῦ ἔκφραση, καὶ μιὰ κατὰ τὸ βραδάκι, καὶ πρὸ παντὸς κατὰ τὴν ἀνοιξη. Τότε

1. Καψαλιά ἢ καψάλα λέγεται τὸ καμμένο ἀπὸ πυρκαϊὰ δάσος, ὅπου τὰ ὄρθια καψαλισμένα δένδρα κάνουν τὰ δάσος νὰ ἔχει πένθιμη ὄψη.

ἀκούεται τὸ κρυστάλλινο τσιούκιρι, τσιούκιρι, πὸν ἂν τ' ἀκούσεις στὴν πολιτεία σὲ μεταφέρει στὶς δροσιές τῆς βουνοπλαγιάς, καὶ ἂν εἶσαι σὲ χωριό, ἂν εἶσαι στὴν ἔσοχή, σοῦ ἀνεβάξει τὴν ψυχὴ ἕως τὸ θρόνο τοῦ Ποιητοῦ τοῦ Κάλλους καὶ τῆς Μουσικῆς γιὰ νὰ δεηθεῖς καὶ γιὰ νὰ εὐχαριστήσεις.

Τὸ ἐγερτήριο αὐτὰ σάλπισμα τῆς πετροπέρδικας ἀκούεται ἀπὸ μακρὰ πολὺ πρῶτῃ, ὅταν ἀρχίζει κι' «ἀσπρογαλιάζει» ὁ ὄριζοντας. Αὐτὴ τὴν ὥρα ὅσοι Σαρακατσαναῖοι ἔχουν παρατηρητικότητα λένε ὅτι ὁ ἀρχηγός, ὁ «κότσος», τὸ γκεσέμι τοῦ σμήνους—γιατὶ οἱ πέρδικες ζοῦνε κατὰ σμήνη καὶ μόνο στὸ ζευγάρι πᾶνε δύο, δύο—ἀρχίζει τὸ κελήδημα πρῶτος, κι' ὕστερα ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλες. Κράζει τότε μέσα στὸν ὄρθρο τὸ κοπάδι τοῦ ὁ κότσος νὰ τὸν ἀκολουθήσει γιὰ τ' ἀρουάκι, ὅπου θὰ νιοφθοῦν τὰ ἀρσενικά καὶ θὰ πλυθοῦν καὶ θὰ καλλωπισθοῦν τὰ θηλυκά.

Ὁ Κ. Κρυστάλλης ἤξερε ὅτι οἱ πέρδικες λαλοῦν στὰ βαθειὰ χαράματα, τότε πὸν δὲν ἔχουν ξυπνήσει ἀκόμα οὔτε τ' ἀηδόνια, πὸν κεληδοῦν κι' αὐτὰ πολὺ πρῶτῃ, ὅταν ἔλεγε:

«Σίντας λαλοῦν οἱ πέρδικες, σίντας ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια»

Τὸ λάλημα τῆς πέρδικας στὸ γλυκοχάραμα τὸ θυμιέται καὶ τὸ γαμήλιο ἡπειρώτικο:

«Τώρα τὰ πουλιά, τώρα τὰ χελιδόνια,
τώρα οἱ πέρδικες συχνολαλοῦν καὶ λένε:
—Ἐύπν' ἀφέντη μου. ξύπνα, χρυσέ μ' ἀφέντη,
ξύπν' ἀγκάλιασε κορμί κυπαρισσένιο» (1)

Σὲ ἄλλο ἡπειρώτικο μεταμεσονύκτιο τραγούδι δίνεται καὶ ὁμορφή ἀπάντηση ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ «φωλιά» τάχα τῆς περδικομάτας, γιὰ χατήρι τῆς ὁποίας τραγουδοῦν:

«Ἐύπνα, περδικομάτα μου, κι ἤρθα στὸ μαχαλά σου,
Χρυσές πλεξοῦδες σοῦφερα νὰ βάλεις στὰ μαλλιά σου.
—Ἄν ἤρθες, καλῶς ὠρισες. Κι ἂν ἔκανες καὶ κόπο,
μᾶς ἤρθες καὶ μᾶς μόρφηνες τὸν ἄσκημό μας τόπο».
(Λεφτοκαρυὰ Ζαγορ.)

Ἀπὸ κανένα ἡπειρώτικο καὶ γενικὰ ἑλληνικὸ γάμο δὲν ἤμπορεῖ νὰ λείψει ἡ πέρδικα. Στὸν Τσαμίκο γάμο (2) ὅταν πηγαίνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης τραγουδοῦν:

«Ἐύπνα, περδικομάτα μου, κι ἤρθα στὸ μαχαλά σου,
σοῦφερα χρυσογάϊτανο νὰ πλέξεις τὰ μαλλιά σου».

Κι' ὅταν ξεκινάει τὸ «ψίκι» μὲ τὴ νύφη καὶ πᾶνε στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι λένε τὸ τραγούδι τοῦ γαμπροῦ:

Ἐκανα, πῶς ἔκανα, ὦρ' μάνα,
Ἐκανα, πῶς ἔκανα, μάτια μου,
Ἐπιασα μιὰ πέρδικα, ὦρ' μάνα,
Ἐπιασα μιὰ πέρδικα, μάτια μου,
Στὰ χεράκια τὴν κρατῶ, ὦρ' μάνα,
Στὸ κλουβὶ θεὸ νὰ τὴ βάλω, μάτια μου,
Νὰ λαλάει κάθε πρῶτῃ, ὦρ' μάνα,
Νὰ ξυπνάει τὰ μάτια μου, μάτι μου.

1. Τραγουδιέται στὸ Ζαγόρι (Λεφτοκαρυὰ) ἀπὸ φίλους τοῦ γαμπροῦ, μετὰ τὸ νυχτερινὸ γλέντι, κατὰ τὰ χαράματα δὲω στὸ δρόμο μπροστὰ στὸ σπίτι νιοπαντρῶν ἢ καὶ νεοφερμένου ταξιδιώτη κοντὰ πρὸς τὴ γυναῖκα τοῦ κατὰ τὸν Βασ. Φαντίσιο. Τὸχομε ἀκούσει κι' ἐμεῖς στὰ Γιάννινα, στοὺς γάμους.

2) Χρ. Παπασταύρου «Τσαμίκος Γάμος» (Λίστα—Φιλιατῶν).

Κι' όταν τέλος φτάσουν στο σπίτι λένε το τραγούδι του γαμπρού προς τη μάνα του:

Έβγα, μάϊκωμου, να ιδείς
πέρδικα που σουφερα
πέρδικα και περιστέρα
του παπᾶ τῆ θυγατέρα.

Ύστερα όταν ὁ νουνὸς βγάλει τὸν πέπλο, ὅταν «ξεμπουλώσει» τὴ νύφη συνεχίζουν οἱ λαλητάδες:

Γιὰ ιδέστε τη, γιὰ ιδέστε τη
ἥλιο, φεγγάρι πέστε τη
γιὰ ιδέστε τη τὴν πέρδικα
πῶς στέκεται λεβέντικα,
γιὰ ιδέστε τη πῶς περβατεῖ
τὸ ἀγγελένιο τῆς κορμὶ

Στὸ Πωγώνι, ὅταν ἡ νύφη μπεῖ στοὺς σπῖτι τοῦ γαμπροῦ, τραγουδοῦν:

Κάπου δῶ και κάπου κεῖ,
κάπου δῶ ῥθ' ἢ πέρδικα,
κάπου δῶ ἴσησε φωλιά.

(I. Λαμπρ. Πωγωνιακά σ. 24)

* *

Ἡ ὑποδειγματικὴ ἠθικὴ τῆς Ζαγορίσας «περδικούλας», ποὺ μόλις παντρεύονταν ἔπρεπε νὰ βαστάει τὸν βαρὺ σταυρὸ τοῦ ζωντανοῦ χωρισμοῦ γιὰ 20 και γιὰ 30, κάποτε, χρόνια μᾶς τὴν ἐκθειάζουν οἱ παρακάτω στίχοι:

— Ἀπόψε, περδικούλα μου, ἐδῶ θὰ ξημερώσω
Κι' ἂν ξημερώσεις, ξένε μου, στὴ ρούγα θὰ πλαγιάσεις
Τι εἶναι στενὸ τὸ σπῆτι μου, στρῶμα γιὰ σὲ δὲν ἔχω
στὸ στρῶμα τὸ νυφιάτικο ξένος δὲ θὰ πλαγιάσει.
Ὁ ἄντρας μου πάει στὴν ξενιτεία, τώρα δώδεκα χρόνους,
ἀκόμα δυὸ τὸν καρτερῶ και τρεῖς τὸν παντεχαίνω.
Κιαπὲ θὰ κόψω τὰ μαλλιά, καλογοιὰ θὰ γένω.
θὰ πάω σ' ἔρημο βουνό, θὰ στήσω μοναστήρι,
ἐκεῖνὸν νὰ τρώει ἡ ξενιτεία κι' ἐμὲ τὸ μαῦρο ράσο».

(I. Λαμπρίδη «Ζαγοριακά»).

Και τὴν πραγματοποίηση τοῦ ὄνειρου τῶν ἀγαπημένων οἱ παρακάτω:

«Σ' αὐτὰ τὰ σπῖτια τὰ ψηλά, τὰ μαρμαροφκιασμένα
κάθετ' ὁ νιὸς κι' ἡ νιούτσιχη, ἡ μικροπερδικούλα,
στὰ γόνατα τὴν κράταε, στὰ μάτια τὴν κοιτάει».

Ἡ πέρδικα ἔχει γοργὸ και λεβέντικο περπάτημα. Τὴν ξέρουν καλά αὐτὴν τὴν περπατησιὰ στοὺς Πωγώνι ὅταν τραγουδοῦν:

«Πῆρε τὴ στάμνα κι' ἔτρεχε, σὰν πέρδικα πετοῦσε»

ὅπως και οἱ βλαχόφωνοι τῆς Σαμαρίνας ξέρουν τι εἶναι λαιμὸς πέρδικας, ὅταν ἐκθειάζουν τὸ λαιμὸ παρθένου:

«Γαῖτάνια εἶναι τὰ φρύδια σου, τὰ μάτια σου φλυτζάνια.
Ἡ μύτη σου κοντυλωτή, τὸ στόμα σου κοράλλι.
Δαχτυλιδένια ἡ μέση σου, τὰ στήθια σου λεμόνια.
και περδικένης ὁ λαιμὸς. Κόρη μου, ποιὸς σ' ἐγέννησε;
— Μὰ τὸν Θεό: ἡ μάνα μου μ' ἐγέννησε, ἡ δική μου»
(Κ. Κρυστάλλη τ. Γ' σ. 28)

Σαμαρινιώτικο είναι και τούτο:

—Κόρη, ποιά μάνα σ' ἔκαμε
Μαυροματούσα κι ὄμορφη
Καὶ σὰν τὸ γάλα κάτασπρη;
—Πέρδικα ἦταν ἡ μάνα μου
κι ἀηδόνι ὁ πατέρας μου.
Μαργαριτάρι ἔτρωγα
τὴν ὥρα πού μ' ἐγένναγαν...

(Κ. Κρυστάλλη τ. Γ' σ. 46).

Ὅσο γιὰ τὰ κλέφτικα τραγούδια, ἐνῶ στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα λένε πάντα «τρὶα πουλάκια κάθονταν», ὅταν πρόκειται νὰ περιγράψουν καλὰ ἢ κακὰ μαντάτα, ἢ ὅταν εἶναι γιὰ νὰ θρηνολογήσουν δυστυχήματα, στὴν Ἠπειρο χρησιμοποιοῦν πάλι τὶς ἀγαπημένες τους πέρδικες.

Ὁ φόνος τοῦ ἀρματολοῦ Λεωνίδα τραγουδήθηκε λυπητερὰ ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μούσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Κόνιτσας ἔτσι:

• Τρεῖς περδικούλες κάθονταν στὴν ράχ' τῆς Σαμαρίνας
εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ γραμμένα (1)
εἶχαν καὶ στὰ κεφάλια τους μαντήλια λερωμένα.
Ἡ μιὰ κοιτάει τὰ Γρεβενὰ κι ἡ ἄλλη τὸ Ζαγόρι,
κι ἡ τρίτη ἡ ὄμορφότερη, τὸν πρῶτο καπετάνιο,
πούηταν καμάρι στὰ βουνά, μπαριάκι (2) στοὺς ἀντάρτες»

(Ἠπειρ. Χρον. 1941 σ. 160 Ε. Σούφρας).

Στὴν ἀρπαγὴ τῆς ὄμορφης Μετσοβίτισσας ἀρχοντοπούλας Δούκως (Τζοανοπούλου) ἀπὸ τοὺς κλέφτες, ἡ πέρδικα γίνεται παραφυλάχτρα καὶ συνετὴ σύμβουλος γιὰ τὶς κοπέλλες:

«Τρεῖς περδικούλες κάθονταν, ψηλὰ στὴν Τσιούκα Ρόσσα
Ἡ μιὰ τηράει τὰ Γιάννινα, ἡ ἄλλη τὸ Ζαγόρι
κι ἡ τρίτη—ν—ἡ μικρότερη, εἰσοτραγουδοῦσε
καὶ τόλεγε πικρά, πικρά, μ' ἀνθρώπινη λαλίτσα·
—Δὲ στόειπα. Δούκω, μιὰ φορά, δὲ στόειπα τρεῖς καὶ πέντε,
Στὸν Ἄη Γιώργη (3) νὰ μὴν πᾶς, στὴ Γκούρα (4) νὰ μὴν ἔβγησ
τ' εἶχαν οἱ κλέφτες σύναξη, πέρα στὴ Βάλεα—Κάλντα,
καὶ βγάλαν τὴν ἀπόφαση, σκλάβα τους νὰ σὲ πάρουν;
Κι ἡ Δούκω δὲ φηγκράστηκε τῆς πέρδικας τὰ λόγια

(Συλλογὴ Β. Σκαφιδᾶ)

Μὴ δὲν ἔκλαψαν καὶ δὲ μοιρολόγησαν οἱ καημένες οἱ πέρδικες καὶ τὸν ἡπειρωτὴ ἦρωα Παῦλο Μελά μὲ τὸ στόμα τῶν Σαρακατσαναίων;

«Τρεῖς περδικούλες κάθονταν, στὴ Σιάτιστα (5) στὴ ράχη,
εἶχαν τὰ νύχια κόκκινα καὶ τὰ φτερὰ βαμμένα
εἶχαν καὶ στὰ κεφάλια τους μαντήλια λερωμένα (6)
Τὸν Παῦλο μας τὸν βάρεσαν τὸν ἔχουν λαβωμένο»

(«Τραγούδια Σαρακατσαναίων» Ε. Τζιάτζιου).

1. Μᾶλλον β α μ μ ἔ ν α ταιριάζει γιὰ ἐνδειξη πένθους· βλέπε καὶ ἐπόμενο τραγούδι τοῦ Π. Μελά.

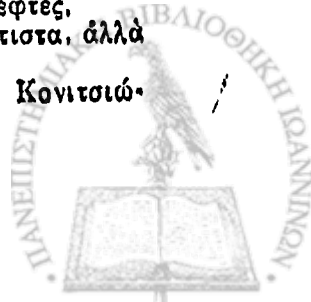
2. Μπαϊράκι (Τουρκ. ἡ σημαία).

3. Δημοτικὸς (τοῦ Ἄβερωφ) κῆπος.

4. Ἐξοχικὴ βρύση, πρὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχαν «στήσει καρτέρι» οἱ κλέφτες.

5. Τὸ ὄρθόθερο εἶναι Στάτιστα, γιὰτὶ ὁ Π. Μελάς δὲ χτυπήθηκε στὴ Σιάτιστα, ἀλλὰ στὸ χωριὸ Στάτιστα.

6. Γιὰ ἐνδειξη πένθους· τὸ τραγούδι εἶναι ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὸ παλαιότερο Κονιτιώτικο γιὰ τὸν ἀρματολὸ Λεωνίδα.

Πέρδικα επίσης μοιρολογάει καὶ τὴ σφαγὴ τῶν Ἑλλήνων καπεταναίων ἀπὸ τὸν Ἄλῃ Πασᾶ:

«Θέλω νὰ πάρω ἀνήφορο, νὰ πάρω ἀνηφοράκι
νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ριζιμιὸ λιθάρι,
νὰ γείρω ν' ἀποκοιμηθῶ, γλυκὸν ὕπνο νὰ πάρω
Μάηδ' ἔγειρα. ἤδὲ πλάγιασα, μαηδὲ τὸν ὕπνο πῆρα
κι ἀκούω τὰ πεῦκα νὰ βογγοῦν καὶ τὶς ὄξυες νὰ σκούζουν
κι ἀκούω μιὰ π ε τ ρ ο π έ ρ δ ι κ α. μιὰ πετροκελαδοῦσα
καὶ τόλεγε λυπητερὰ σὰν μαῦρο μοιρολόγι:

—Μωρ' τ' ἔχεις, π ε ρ δ ι κ ο ὑ λ α μ ο υ . π ο ῦ σ κ ο ῦ ζ ε ι ς καὶ φωνάζεις;
Μὴν εἶν' τ' αὐγά σου μελανὰ καὶ τὰ φτερά σου μαῦρα;
—Δὲν εἶν' τ' αὐγά μου μελαῖα καὶ τὰ φτερά μου μαῦρα
μόν' κλαίω γιὰ τὴν κλεφτουριά, γιὰ τοὺς καπεταναίους,
ποὺ τοὺς χαλάει Ἄλῃπασας, στὰ Γιάννενα, στὴ λίμνη»

Ἄλλὰ καὶ οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔχουν πολλὰ τραγούδια γιὰ τὴν πέρδικα, γιὰτὶ ζοῦν μαζί της. Κοντὰ στὴ φωλιά τῆς πέρδικας καὶ κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ στήνουν καὶ τὴ δική τους ἀνοιξιὰτικη φωλιά, μὲ φύλλα καὶ κλαδιά, τὴν ὁποία γιὰ εὐφημισμὸ τὴ λένε «κονάκι».

«Παίρνω ζαχαρομύδαλα
καὶ τὴν πετροβολᾶω
πετάχτηκε σὰν π έ ρ δ ι κ α
κι ἦρθε στὴν ἀγκαλιά μου».

Καὶ ξέρουν καλλίτερα οἱ βλάχοι κι ἀπὸ τὶς Ζωολογίες πόσα αὐγά γεννάει ἡ πέρδικα:

«Ἀπάνω στὴν Τρανταφυλλιά
ποὺ φκιάν' ἡ πέρδικα φωλιά
μὲ σύρματα (1) καὶ μὲ φλωριά
καὶ μὲ σαράντα πέντε αὐγά
ἀνατραντάχτη ἡ πέρδικα
καὶ πέσαν τὰ τραντάφυλλα.
Τὸ μάθαν οἱ ἀρχόντισσες
καὶ πᾶν νὰ τὰ μαζέψουν
νὰ φκιᾶξουν ἀνθινο νερὸ
νὰ λούσουν νύφη καὶ γαμπρό».

Στοὺς γάμους τῶν Σαρακατσαναίων τῆς Ἡπείρου ἡ πέρδικα εἶναι πάλι στὰ στόματα ὄλων. Ὄταν ξεκινᾶει ἡ γαμήλια ἐφιππη πομπὴ τῶν Σαρακατσαναίων μὲ τὸ φλάμπουρο τοῦ γαμπροῦ γιὰ νὰ πάει νὰ πάρει τὴ νύφη, ἡ ἀκολουθία του τραγουδάει :

«Ὄντας κινᾶει ὁ σταυραετὸς
νὰ πάει γιὰ τὴν πέρδικα
.»

Ὄταν ζυγῶσει ἡ πομπὴ στὴν καλύβα τῆς νύφης, οἱ γυναῖκες ποὺ τὴν συντροφεύουν ἀναρωτιέονται, τάχα δὲν ξέρουν τί τρέχει :

—Τοῦτο τ' ἀρχοντόπουλο
καὶ τὸ βεζυρόπουλο,
τ' ἔχασε, τί χάλευε
κι' ἔρχεται, χάλευοντας
κι' ὄλο ψαχουλεύοντας;

Κι' ἄλλες ἀπαντοῦν στὶς πρῶτες :

1. Τὰ χρυσανήματα.

Περδικούλαν ἔχασε
 κι' ἔρχεται χαλεύοντας,
 κι' ὄλο ψαχουλεύοντας.
 Τ'ν εἶχε μέσα στο κλουβί
 σκανταλίστ'κε (1) τὸ κλουβί
 κι' ἔφυγε τ' ἀποταχύ.

Κι' ἂν στο Μέτσοβο τὴ θέλουν παραφυλάχτρα, στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς Ἡπειροῦ,
 τὴ θαλασσινή, οἱ Παργινοὶ τὴ θέλουν προξενήτρα :

«Παρακαλῶ σε, πέρδικα, καὶ προσκυνῶ σε κόρη.
 νὰ μὸυ δανείσεις τὰ κλειδιά, νὰ μῶ στο περιβόλι.
 νὰ κόψω κιτρολέϊμονα καὶ κιτροκαρουφύλλι
 καὶ νὰ σοῦ στείλω χάρισμα διαμάντι δαχτυλίδι».

* *

Εἶναι καταραμένη; Ἄλλοῦ, στὴν Ἡπειρο ὄχι, ὑπάρχει ὁ μῦθος ὅτι τάχα
 ἡ πέρδικα εἶναι καταραμένη ἀπὸ τὸ Χριστὸ γιὰ τὴν ἐξῆς αἰτία:

Ἦταν ἐποχή, λένε, πὸ οἱ Ἑβραῖοι ἔψαχναν νὰ βροῦν τὸ Χριστὸ γιὰ νὰ τὸν
 σταυρώσουν. Γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὰ ἄνομα τὰ χέρια τους, ὁ Χριστὸς κρύβονταν
 πότε δῶ καὶ πότε κεῖ. Μιὰ μέρα βρέθηκε μπροστὰ σ' ἓνα βάτο φουντωτό, χώθηκε
 μέσα καὶ κρύφτηκε.

Μέσα στο βάτο ἦταν κρυμμένη καὶ μιὰ πέρδικα κι' ἀντὶ νὰ βουλώσει τὸ στό-
 μα της, ἡ ἄθλια, ἔρχισε νὰ κακαβίζει: βάτα, βάτ, βάτα, βάτ, τάχα ἐδῶ στὴ βάτο,
 ἐδῶ στὴ βάτο εἶναι. Κι' οἱ Ἑβραῖοι κατάλαβαν τὴ ἡθελε νὰ πεῖ, χώθηκαν στο
 βάτο, τὸν ἔπιασαν καὶ τὸν σταύρωσαν.

Κι' ὁ Χριστὸς, τὸ βάτο πὸ τὸν σκέπασε καὶ τὸν προφύλαξε τὸν εὐλόγησε,
 τὴν πέρδικα ὁμως, πὸ τὸν πρόδωσε τὴν καταράστηκε :

«Ν' ἀνθίσει κι' ἀπανθίσει τὸ βάτο, εἶπε, κι' ἡ ρίζα του, ποτὲ νὰ μὴ μαραΐ-
 νεται. Ἡ πέρδικα πὸ μὲ πίκρανε ν'ἀχει τὴν κατάρα μου. Ἀφίνω παραγγελιὰ
 σ' ὄσους πιστεύουν σὲ μένα νὰ στήνουν περδικόθερα (παγίδες) νὰ πέφτει ἡ πέρδικα
 μέσα κι' ὄλο νὰ πιάνεται».

Ἡ πέρδικα εἶναι πάντα καλοθρεμμένη κι' ἔχει νόστιμο κρέας. Γι' αὐτὸ καὶ
 κυνηγιέται πολὺ, ὅπως κι' ὁ λαγός, ὁ καημένος «ὁ Μίχος». Μὲ τὸ λαγὸ συντρο-
 φεμένες οἱ πέρδικες ἔδωσαν ἀφορμὴ νὰ γίνεῖ ἡ ἑλληνικὴ παροιμία, πὸ λέει:

«Μὲ λαγούς καὶ μὲ περδίκια
 τ' ἄδικα τὰ κάνεις δίκια».

καὶ ν' ἀνακατευθεῖ τὸ ὄνομα τῆς ἄπραγης κι' ἄδολης πέρδικας στὶς ἀνθρώπινες
 δολοπλοκίες.

Στὴν Ἡπειρο εἶναι διαδομένη παντοῦ. Ἄν κρίνουμε ἀπὸ τὰ διάφορα το-
 πωνύμια, Πέρδικα, (χωριὸ Θεσπρωτίας), στ' Περδικάρ' (2) (Ἐλεύθερο—Κονίτσης),
 σ' Μπερδικούλα (λόφος Κορύτιανης—Κατσανοχωρίων), Περδικόβρυση, Περδικόρ-
 ραχη κ. ἄ., ἡ Ἡπειρος θὰ εἶχε ἄλλοτε πολλὲς πέρδικες.

Ἀπὸ τὴ μεγάλη τους τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν πέρδικα οἱ Ἡπειρωτὲς παθαίνουν
 καὶ γλωσσικὴ σύγχυση κι' ἀνακατεύουν τὴν πέρδικα ἐκεῖ πὸ δὲ χρειάζεται. Λένε,
 δηλαδή, περδικλώθηκα ἀντὶ πεδικλώθηκα (πέδη) ἢ περδικοκλάρια τὰ περιπλοκάδια,
 περικοκλάδια (Γιάννινα) μὲ τὰ ὁποῖα ταΐζουν τὰ μανάρια.

1) Χάλασε, ἀνοίξε. Ὅλες οἱ ἰδιωματικὲς ἡπειρ. λέξεις ἀρχοντόπουλο, χαλεύω, (ἀνα-
 ζητῶ) σκανταλίζομαι προδίδουν ὅτι εἶναι καθαρὸ ἡπειρωτικὸ τὸ σαρακατσαναίικο αὐτὸ
 γαμήλιο τραγούδι.

2. Μπορεῖ νὰ εἶναι κι' ἀπὸ κτῆμα τοῦ Μιχαὴλ Περδικάρη, ἱατροφιλοσόφου καὶ ποιητοῦ,
 πὸ γεννήθηκε στὴν Κοζάνη (1766—1828) ἀλλ' ἐγκατεστάθηκε γιὰ πολλὰ χρόνια στὴν Ἡ-
 πειρο, ὅπου ἦταν καὶ γιατρός τοῦ Μουχτάρ, ἔγραψε μάλιστα ἐκεῖ καὶ τὴν Ἀληάδα, βιογρα-
 φία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Περδικομαχίες. Πολύ λίγος κόσμος ξέρει, ότι τὰ ἀρσενικά, ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους ἀκόμα χρόνους, χρησιμοποιοῦνται σὲ περδικομαχίες, γιατί ὅλα τὰ θοειδῆ εἶναι μαχητικά. Τὸ ἔθιμο τῆς περδικομαχίας, διάβαζα κάπου, διατηρεῖται ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα (Κυκλάδες, Κρήτη, Κύπρο) ὡς τὰ σήμερα. Ἄπ' αὐτοῦ θὰ βγῆκε καὶ ἡ φράση «τὸ λέει ἡ περδικούλα του», γιὰ ὄσους διακρίνονται γιὰ θάρρος καὶ γιὰ ἀντοχή.

Ἐπάρχουν στὶς πλαγιές τῆς Πίνδου καὶ κάτι ὀλόασπρα ἀνθάκια, πὺ τὰ λένε «περδικούλες», γιατί πιστεύεται ἀπὸ τοὺς κυνηγοὺς καὶ τοὺς τζομπαναραίους ὅτι τ' ἀγαποῦν πολὺ οἱ πέρδικες καὶ τὰ τρῶνε.

Τῆς πέρδικας ἀρέσει πάντοτε νὰ μεταχειρίζεται τὰ πόδια της, παρὰ τὰ φτερά της. Γιατὶ ἔχει βαρὺ σῶμα καὶ μικρὰ φτερά. Τρέχει πολὺ. Τώρα εἶναι δῶ καὶ σὲ λίγο βρῖσκεται, «σκαπετάει», πίσω ἀπὸ τὴ ράχη περπατῶντας. Ἐχει πέταμα βαρὺ καὶ βροντερό. Ἄν εἶσαι πρωτόπειρος κυνηγὸς σὲ τρομάζει καθὼς ξεπετιέται δίπλα σου, σχεδὸν μέσα ἀπὸ τὰ πόδια σου, τόσο ὥστε θ' ἀναγκασθεῖς νὰ τουφεκίσεις «στὸ βρόντο». Οἱ Σαρακατσαναῖοι γιὰ τὸ βροντερό, τὸ σκιαχερὸ σήκωμα τῆς πέρδικας θέλουν νὰ ποῦν «πῶς κι' ὁ Κατσαντώνης ἀκόμα σκιάχτηκε», αὐτὸς πὺ ἦταν τόσο θαρραλέος.

Πέρδικα καὶ Κουκουβάγια. Οἱ Ἑπειρώτες εἶπαμε πῶς τὴ βλέπουν καὶ πῶς τὴ θέλουν τὴν πέρδικά τους. Ὁμορφη σὰν τὴν Ἀφροδίτη, παραφυλάχτρα, μοιρολογήστρα, προξενήστρα, μάνα στοργικιά. Σὲ ἄλλη ἑλληνικὴ ἐπαρχία τὴ βλέπουν νὰ κάνει καὶ θελήματα. Κάποτε, λέγει ἡ παράδοσις ἡ ἑλληνικὴ, ἡ Πέρδικα πααίνοντας φαγητὸ στὸ παιδί της, στὸ σχολειό, πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὸ κουτσοκάλυβο τῆς Κουκουβάγιας.

—Γιὰ ποῦ, ὦρα καλή, κυρὰ Πέρδικα, τὴ ρώτησε ἡ Κουκουβάγια.

—Πααίνω φαί στὸ παιδί μ', τῆς εἶπε, πὺ εἶναι στὸ σχολειό.

—Ἄ! καλή μου Πέρδικα, τῆς λέει τότε ἐκείνη, θὰ μπορούσες νὰ πάρεις καὶ τὸ φαί πὺ ἔχω ἐτοιμάσει κι' ἐγὼ γιὰ τὸ δικό μου; Ἐχω πολλὲς δουλειές καὶ δὲν προφταίνω νὰ τὸ πάω ἡ ἴδια.

—Πολὺ εὐχαρίστως, τῆς ἀποκρίθηκε ἡ Πέρδικα, ἄλλα ποιὸ εἶναι τὸ παιδί σου; Δὲν τὸ γνωρίζω.

—Οὔ, καὶ σὺ, κυρὰ Πέρδικά μ', Ἄμ' δὲ θ' ἀργήσεις νὰ τὸ βρεῖς. Εἶναι τὸ πιὸ ὁμορφο ἀπὸ ὅλα «π' νὰ σκάσ' ἡ μάνα τ', νὰ σκάσ'...»!

(Συνεχίζεται)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Η ΒΟΥΛΓΑΡΑ ΚΑΙ Η ΠΕΡΔΙΚΑ

Μικρὴ Βουργάρα θέριζε σ' ἓνα κοντὸ κριθάρι
εἶχε δρεπάνι δαμασκί, παλαμαριά ἑσημένα,
γοργά, γοργά—ν—ἐθέριζε, γοργὰ καρδιοπονοῦσε.
Πάν' στὸ δρεπάν' ἀκούμπησε παιδί γιὰ νὰ γεννήσει
καὶ στὴ ποδιά της τῶβαλε, κι' ἔτρεχε νὰ τὸ θάψει.
Μιὰ πέρδικα τὴ σταύρωσε εἰς ἓνα σταυροδρόμι.

—Ποῦ πᾶς, Βουργάρα, τὸ παιδί, πὺ πᾶς γιὰ νὰ τὸ θάψεις;

Δὲν εἶναι κριμα κι' ἀσπλαχνιὰ νὰ μὴν τὸ κουναρίσεις;

Ἐγὼ ἔχω δώδεκα πουλιά, κανένα δὲν σκοτώνω

καὶ σὺ ἔχεις ἓνα μοναχὸ καὶ δὲ θὰ τὸ φυλάξεις;

—Ἄν ἔχεις δώδεκα πουλιά, τάχεις μὲ τὴν τιμὴ σου,

κι' ἐγὼ ἔχω ἓνα μοναχό, μόν' τῶχω δίχως ἄντρα.

—Ἄλλοιὰ του πὺ στὸ φονικὸ θάφτει τὴν ἐντροπή του.

"ΤΟ ΑΡΚΟΥΔΟΠΑΙΔΟ ΤΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΦΛΙΑΝΗΣ,"

Ὀλόκληρος ὁ παγκόσμιος τύπος ἤχολήθη ἐπὶ ἡμέρας τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον μὲ ἓνα λυκόπαιδο, πρὸ τυχαίως εὐρέθη μέσα εἰς ἓνα φροτηγὸ θαλάμιον εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Λουκνίου τῶν Ἰνδιῶν. Διάσημοι ἐπιστήμονες ἔσπευσαν ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου νὰ ζητήσουν πληροφορίας καὶ μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπεσκέφθησαν τὸν εὐρεθέντα ἀγριάνθρωπον, διὰ νὰ τὸν ἐξετάσουν καὶ νὰ διαπιστώσουν περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται. Μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων αὐτῶν καταλέγεται καὶ ὁ διάσημος Βρεταννὸς καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Σερ Φίλιπ Μάνσου Μπάρ. «Τὸν εἶδον, ἐδήλωσε πρὸς ἀνταποκριτὴν τοῦ Πρακτορείου «Ἄσσοσ. Πρέσ» ὁ σερ Φίλιπ, τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνεύρεσίν του. Ἔχει ἐμφάνισιν ἀγρίου ζώου καὶ συμπεριφέρεται ὡς ἀγριὸν ζῷον. Κάθεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ κατασπάρασσει τὸ ὠμὸν κρέας μὲ τοὺς ὀδόντας του, ροφᾷ δὲ τὸ γάλα ὅπως ἀκριβῶς τὸ ζῷον. Ἔχω ἀναγνώσει ὅτι τὰ ζῷα ἀνέθρεψαν παιδιὰ κατὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ ἔν ἐπίστευτα τὰ γραφέντα, τώρα ὅμως ἐπίσθη ἀπολύτως, διότι ἡ ἀπόδειξις ὑπῆρξε συντριπτική». Ἄλλοι εἰδικοί ἐπιστήμονες ἐξετάσαντες τὸ λυκόπαιδο τοῦ Λουκνίου, τὸ ὅποιον ἔλαβε τὸ ὄνομα Ῥαμόου, ὑπελόγησαν ὅτι ἡ μὲν ἡλικία του φθάνει τὰ ἔνδεκα χρόνια, ἀλλ' ἡ διανοητικὴ του ἡλικία μόλις τοὺς ἔνδεκα μῆνας!!

Τὸν παρελθόντα μῆνα Μάϊου δεῦτερο λυκόπαιδο συνελήφθη εἰς ἓνα δάσος, παρὰ τὸ Ἄλλαρχαμπὰδ τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ μικρὸ αὐτὸ παιδί ὑποτίθεται ὅτι ἀνετράφη ἀπὸ οἰκογένειαν λύκων εἰς τὴν ζούγκλαν. Οὐρλιάζει ὡς λύκος, περπατεῖ εὐχερέστατα μὲ τὰ τέσσερα, πόδια καὶ χέρια, καὶ εὐρίσκειται γενικῶς εἰς τελείως ἀγρίαν κατάστασιν. Παρόμοιον περιστατικὸν ἀναφέρε-

ται καὶ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀκριβέστερον τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας, τὸν Αὐγουστον τοῦ 1891, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ ἀνευρεθὲν καὶ συλληφθὲν ἐκεῖνο παιδί ἦτο ἀρκουδόπαιδο, εἶχε δηλαδὴ ἀπαχθῆ καὶ ἀνατραφῆ ἀπὸ κάποια ἰδιότροπη, ἀλλὰ στοργικὴ ἀρκούδα.

Τὸ ἀρκουδόπαιδο αὐτὸ συνελήφθη κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐποχὴν, πρὸ ἐξήντα τριῶν ἀκριβῶς ἐτῶν, ἀπὸ τὸν ἐπιστάτην τοῦ Βασιλικοῦ δάσους Καστανιάς τῆς Καλαμπάκας Δημητριάδην, ἀπόστρατον ἀξιωματικόν, σὲ κάποια στάνη τῆς περιφερείας ἐκείνης, τὴν ὥρα πού πεινασμένο ρουφούσε ἀχόρταγα τυρόγαλο, πρὸ τοῦ προσέφερε τακτικὰ τὸ καλοκαίρι ὁ τσέλιγγας τῆς στάνης. Τὴν περιεργὴ καὶ ἀπίστευτη αὐτὴν εἰδησιν εἶχα διαβάσει ὄλως τυχαίως πρὸ ἑπταετίας εἰς τὸ Περιοδικὸν «Ἔστια» τοῦ Γ. Δροσίνη τοῦ ἔτους 1891. Πρὶν ὅμως περιγράψω τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀνευρέθη καὶ συνελήφθη τὸ ἀγριο αὐτὸ παιδί καὶ τι ἐγράφη τότε εἰς τὰς ἐφημερίδας διὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἐμφάνισιν του εἰς τὸ δάσος τῆς Καστανιάς, θὰ ἀπασχολήσω τοὺς ἀναγνώστας μου μὲ μίαν λαϊκὴν παράδοσιν τοῦ χωρίου Κουτσούφλιανης, ἡ ὁποία διασταυροῦται μὲ παραιοίαν τοιαύτην τοῦ χωρίου Χαλίκι τῆς Καλαμπάκας. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1950 μεταβαίνων διὰ τὸ ἐτήσιον προσκύνημά μου εἰς τὴν γενέτειράν μου, τὸ Μέτσοβον, μέσα εἰς τὸ λεωφορεῖον Τρικκάλων—Ἰωαννίνων συνεταξίδευσ μὲ μιὰ συμπαθητικὴ καὶ ὀμιλητικὴ γυναικοῦλα ἀπὸ τὴν Κουτσούφλιανη, μὲ τὴν ὁποία ἀρχισα νὰ συζητῶ ὡς παλιὸς γνῶριμος γιὰ διάφορα ζητήματα καὶ πρὸ πάντων γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ τοιαῦτα τοῦ χωριοῦ τῆς, καθὼς καὶ γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦ Λιμποχόβου, πρὸ ἐπυρπό-

λησαν οι Γερμανοί το 1943. Μου έδωσε Ικανοποιητικές απαντήσεις σε έξι ερωτήσεις που έκανα και ήταν πλησιάζοντας στη Νέα Κουτσούφλιανη, που έκτισαν οι κάτοικοι της Παλιάς Κουτσούφλιανης το 1898 για να μη επανέλθουν πάλι εις τον Τουρκικόν ζυγόν, αντικρύσαμε τον δασώδη όγκον της Κατάρας, την ήρωτησα αν υπάρχουν άρκουδες στο μέρος αυτό και αν προξενούν ζημίες στα καλαμπόκια των, στα όποια έχουν ιδιαίτερη προτίμησιν τ' αγρίμια αυτά του δάσους. Μου απήντησε ότι παρουσιάζονται κάποτε, άλλ' όχι όπως τον παλαιότερο καιρό, όποτε οι χωρικοί ήταν υποχρεωμένοι να πηγαίνουν πολλοί μαζί στα χωράφια τους και με μεγάλο φόβον, γιατί πριν από 80 χρόνια μιá άρκουδα αρπάξε ένα μικρό παιδί από την Κουτσούφλιανη και το πήρε μαζί της και το μεγάλωσε.

Ώς σημειωθή, ότι ή Παλιά Κουτσούφλιανη την εποχή εκείνη άντηκεν εις την προνομιούχον περιφέρεια του Μετσόβου, αποτελουμένην από το Μέτσοβον, Βοστανόσι, Άνήλιον, Κουτσούφλιανη, Μηλιά και Μαλακάσι.

Ήταν καλοκαίρι του 1870, όταν κάποια γυναίκα της Κουτσούφλιανης σηκώθηκε πρωτ'—πρωτ' και πήγε στο χωράφι της, που βρίσκονταν μιá ώρα μακριά από το χωριό της για να σκαλίση το καλαμπόκι. Πήρε μαζί της και το μικρό άγόρι της 3—4 μηνών, σπαργανωμένο γιατί θά έλειπε ελη την ήμέρα και δεν μπορούσε να το αφήση μόνο του στο σπίτι της. Μόλις έφθασε στο χωράφι, ξεκουράστηκε λιγάκι από την πορεία, αφού ξεφορτώθηκε το μωρό της, έφαγε λίγο ψωμί, θήλασε το παιδί της και ύστερα το έτοποθέτησε σε μιá κατάλληλη πατουλιά για ν' αποκοιμηθή. Άφου σκάλισε με την τσάπα της αρκετό μέρος του χωραφιού της, όταν πλησίασε το μεσημεράκι—10η π.μ.—θέλησε να ξαναφάγη λιγάκι και γι' αυτό πήρε τή βουτσέλλα της—μικρό ξύλινο δοχείο—και έτρεξε να την γεμίση με νερό σε μιá βρυσούλα, που βρίσκονταν κάμποσο μακριά, μέσα σε μικρή χαράδρα.. "Όταν όμως γύρισε με τή βουτσέλλα γεμάτη νερό στο μέρος, που είχε αποθέσει το παιδάκι της, με έκπληξιν και απερί-

γραπτο τρόπο διεπίστωσε ότι το μωρό της δεν ήτο εκεί!! Μόνο ένα σπάργανον βρήκε στο μέρος και τον τροβό της με άνεπαφα το ψωμί και το λίγο προσφάι που είχε μέσα. Εις το θέαμα αυτό άρχισε να φωνάζη με ελη της την δύναμιν και να τρέγη άλλόφρων δεξιά και άριστερά ζητώντας το παιδάκι της. Στις γοερές και σπαρακτικές φωνές της έτρεξαν 3—4 συγχωριανοί της, που σκάλιζαν μακρύτερα τα καλαμπόκια των και ώρες όλόκληρες έρεύνησαν για να βρούν το παιδί, δυστυχώς όμως χωρίς αποτέλεσμα. Με την βοήθεια των συγχωριανών της γύρισε άπαρηγόρητη στο χωριό της κλαίοντας και τραβώντας τα μαλλιά από το κεφάλι της για το μεγάλο και άπίστευτο δυστύχημα που την βρήκε. Το άλλο πρωτ' άνδρες και γυναίκες με βπλα και με ξύλα στα χέρια βγήκαν παγάννα για να βρούν το παιδί, άλλ' ελοι οι κάποι των πήγαν χαμένοι. Το παιδί δεν βρέθηκε πουθενά. Τι είχε συμβή; Έπειτα από 2—3 χρόνια, έξηκολούθησε να μου διηγείται ή συνταξιδιώτισσά μου, μερικοί κάτοικοι της Κουτσούφλιανης και της Μηλιάς, που έκοθαν ξύλα στα γύρω δάση, είδαν κατ' επανάληψιν μιá άρκουδα να σέρνη μαζί της ένα μικρό, που δεν έμοιαζε με άρκουδάκι και που άλλοτε έβάδιζε με τα τέσσερα, χέρια και ποδάρια, και άλλοτε ερθιο, σαν άνθρωπος.

Άπό την παρατήρησιν αυτήν έξηκριβώθη ότι κάποια άρκουδα, που έπεσκέπτετο τακτικά τα χωράφια της Κουτσούφλιανης, σπαρμένα με καλαμπόκια και που θά είχε χάσει το μικρό της την εποχή εκείνη, αντικατέστησε αυτό με το μωρό της Κουτσούφλιανης. Μόλις άντελήφθη το μικρό στο χωράφι, άθέατη μέσα στο δάσος, έκαρδόκησε την στιγμή που απομακρύνθηκε ή μητέρα του παιδιού, και αφού το αρπάξε έτρεξε και κρύφθηκε στο πυκνότετο δάσος. Όπως ήτο φυσικόν ή άρκουδα έθήλασε το άτυχο παιδάκι με το γάλα της και όταν πλέον μεγάλωσε αναγκάσθηκε το κατμένο να προσαρμόζεται προς την καινούργια ζωή και να τρέφεται με χόρτα και ώμο κρέας. Δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε τα χρόνια, κατά τα όποια το παιδί έμεινε μαζί με την άρκουδα, ή όποια κάποτε θά πέ-

θανε και όταν αυτό ξμεινε έρφανό από τή μητέρα του, από τὸ δάσος τῆς Κατάρως περιπλανήθηκε και ξεφθασε στο δάσος τῆς Καστανιάς.

Ἐς σημειωθῆ στο σημεῖον αὐτὸ οτι στήν δατώδη αὐτῆ περιφέρεια τοῦ Μετσόβου ζοῦν και σήμερα ἀρκετὲς ἀρκουδες και συχνὰ κάνουν τήν ἐμφάνισίν τους σὲ διερχομένους ἀνθρώπους χωρὶς νὰ τους ἐνοχλήσουν.

Τὸ ἄγριο αὐτὸ παιδί ἀπὸ τὴν περιφέρεια τῆς Κουτσούφλιανῆς ἤρχισε νὰ κάνη τακτικὲς ἐμφανίσεις στὶς θέσεις Καταδόθρα και Σκάλα τοῦ Γκαβογιαννάκη, πλησίον τοῦ Μαλακασίου, ὅπως ἀφηγοῦντο πρὸ ἐτῶν γέροι τῆς Γκουντοβάσδας και τοῦ Χαλικίου. Κάποια χῆρα ἀπὸ τὸ Χαλίκι, 75 ἐτῶν σήμερα, μοῦ ἔλεγε πρόπερσι οτι εἶταν τὴν ἀνοιξιν πῆγαιναν μὲ τὰ κοπάδια των ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ τῶν Φαρσάλων στὰ βουνὰ τοῦ Χαλικίου και τῆς Λεπενίτσας και ὑποχρεωτικῶς διενυκτέρευαν στὰ μοναστήρια «Σουμάδες» ἢ στήν Καταδόθρα, οἱ γεροντότεροι ἐφιστοῦσαν τὴν προσοχὴ στὶς μητέρες, ποὺ εἶχαν μικρὰ παιδιὰ, νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικὲς, γιατί κάποια ἀρκουδα εἶχε ἀρπάζει πρὸ ἐτῶν ἕνα παιδάκι και τὸ μέγλωσε στὰ δάση, ὅπου ἀναγκαστικῶς εἶχε γίνει ἄγριο και περπατοῦσε μὲ τὰ τέσσερα και τρέφονταν μὲ θαλανίδια και ἄλλα χόρτα. Ἡ διασταύρωσις τῆς ἰδίας πληροφορίας ἀπὸ δύο ἀπομακρυσμένα χωριὰ—Χαλίκι και Κουτσούφλιανη—ἀποτελεῖ σοβαρωτάτην ἐνδειξιν, ἀν μὴ ἀπόδειξιν, οτι ἕνα ἄγριόπαιδο ποὺ συνελήφθη τὸν Αὐγούστου τοῦ 1891 εἰς τὸ Βασιλικὸν δάσος τῆς Καστανιάς εἶχεν ἀνατραφῆ ἀπὸ ἀρκουδα. Καὶ Πράγματι εἰς τὸ ἐβδομαδιαῖον Περιοδικὸν «Ἐστία»—ἀριθ. 42, σελ. 246, Ὀκτωβρίου 1891—ἔχει δημοσιευθῆ ἢ ἀκόλουθη εἶδησις ἐκ Τρικκάλων:

Ἄγριάνθρωπος ἐπὶ τῆς Πίνδου

«Εὐρέθη ἐσχάτως ἐπὶ τῆς Πίνδου διαιτώμενος ἄνθρωπος ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἀπορφανισθεὶς, ἐγκαταλειφθεὶς και διαιτώμενος ἐκεῖ ἐν ἄγρῳ. Ὁλως καταστάσει ἐντὸς σπηλαίων, τρεφόμενος διὰ ριζῶν και βλαάνων και ἐν γυμνότητι διατελών. Εἶναι ἤδη ἡλικίας νεανικῆς και δὲν δύνα-

σαι νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν. Βαδίζει δὲ, ὡς πῆχους ὅτε μὲν διὰ τῶν ποδῶν, ὅτε δὲ και διὰ τῶν χειρῶν. Ἡ παράδοξος αὕτη ὑπαρξίς ἀπὸ χρένων γνωστὴ εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Πίνδου, ὑφ' ὧν πολλάκις ἐφιλοδωρεῖτο διὰ τυρογάλου και γάλακτος, παρελήφθη ἐσχάτως ὑπὸ γέροντος ἀποστράτου και ἐσύρθη διὰ τῆς βίας εἰς Τρίκκαλα σχοινόδετος. Εἰς τὸν ἄγριον νεανίαν ὁ νέος προστατῆς αὐτοῦ ἔδωκε τὸ ὄνομα Σκίρων».

Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μου νὰ συγκεντρώσω πληρέστερα και ἀκριβέστερα στοιχεῖα διὰ τὴν ἐμφάνισιν και σύλληψιν τοῦ ἀγριανθρώπου τῆς Πίνδου ἠρεύνησα πέρυσι τὰς μεγάλας τῶν Ἀθηνῶν ἐφημερίδας τοῦ 1891 και εἰς τὸ φύλλον τῆς 10ῆς Ὀκτωβρίου τοῦ 1891 τῆς ἐφημερίδος «Ἀκρόπολις», ἢ ὅποια ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γαβριηλίδου εἶχε τὴν μεγαλυτέραν κυκλοφορίαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἶδα οτι ἔχει δημοσιευθῆ ἢ κάτωθι εἰδησις:

«Ἐν παιδίον τῶν δασῶν... Τρωγλοδύτης Βλαχορρουμάνος ἐπὶ τοῦ Πίνδου»

Τοῦ ἐκ Τρικκάλων ἀνταποκριτοῦ μας

«Μιὰ τῶν ἡμερῶν τοῦ παρελθόντος μηνὸς Αὐγούστου ὁ γέρον Διμητριάδης, ἐπιστατῆς τοῦ ἐπὶ τοῦ Πίνδου Βασιλικοῦ δάσους, περιερχόμενος τὰς κορυφὰς τοῦ Πίνδου πρὸς ἄγρην ἀρκτων, λύκων, ἐλάφων και λοιπῶν θηραμάτων και καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ καύματος διηυθύνετο πρὸς τινα στάνην ἵνα ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀναπαυθῆ πλησίον ἀνθρώπων, ἀφ' ἐτέρου δὲ ροφήσῃ ὀλίγον Πίνδιον γάλα, τὸ ὅποιον θεωρεῖται τὸ μεγαλύτερον βάλσαμον διὰ τὰς γεροντικὰς καρδίας.

Ἐγὼ δὲ ἐβάδιζε πρὸς τὴν στάνην και δὲν εὐρίσκετο πολὺ μακρὰν ταύτης, βλέπει προκῦπτον ἐκ τινος θάμνου και πότε τετραποδητὴ, και πότε μὲ δύο πόδας τρέχον πρὸς τὴν στάνην ἐπίσης, κάτι τι, τὸ ὅποιον οὔτε σὰν ἄνθρωπος, οὔτε σὰν ζῆον ὠμοίαζε. Κατ' ἀρχὰς τοῦ ἐφάνη οτι ἦτον ἀλώπηξ και ἦτοιμάσθη νὰ πυροβολήσῃ ἀλλὰ μόλις διηύθυε κατ' αὐτοῦ τὸ ὄπλον τῷ ἐφώνησαν γοερῶς οἱ ποιμένες: Μὴ... μὴ... εἶναι ἄνθρωπος!! Ἐν τούτοις τὸ ἀνθρώπινον τοῦτο ὄν χωρὶς προσῶς νὰ ἐννοήσῃ τὸν κίνδυνον, ὄν διέτρεξε

κατέφθασεν εἰς τὴν στάνην πρὸ τοῦ Γέρο Δημητριάδη καὶ ἐρρίφθη πειναλέον εἰς τὸ καρδάρι, ἐνθα ὑπῆρχε τυρόγαλο καὶ ἐρρόφα ἐξ αὐτοῦ μετὰ μεγίστης ἡδονῆς. Φθάσας μετ' ὀλίγον καὶ ὁ γέρων Δημητριάδης περιειργάσθη μετὰ περιεργείας τὸν ἀντι ζώου ὑπ' αὐτοῦ ἐκληφθέντα ἀνθρωπίσκον, τὴν ἀδαμιάϊαν φοροῦντα στολὴν καὶ ἐρωτήσας τοὺς ποιμένας ἔμαθε τὴν ἱστορίαν του. Ὁ ἀνθρωπίσκος αὐτὸς εἶχεν ἱστορίαν, ἐν ᾧ τόσοι καὶ τόσοι μεγάλσχημοι στεροῦνται. Εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Γέρο—Δημητριάδη ὁ ἀρχιποιμὴν ἤρξατο διηγούμενος: Τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι ἐκτῶ ἐτῶν, ἐγεννήθη στὴ Βλαχία ἀπὸ μάνα Βλάχα τῆς Βλαχίας, καὶ ἀπὸ πατέρα Καστανιώτη Βλάχο τῆς Θεσσαλίας. Ὁ πατέρας του ἐπειδὴ δὲν πῆγαιναν καλὰ αἱ δουλειές του ἐκεῖ, πῆρε τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του καὶ ἦρθε ἐδῶ στὴν Καστανιά, ἐδῶ καὶ 6—7 χρόνια, ἀλλὰ εὐθύς πού ἦρθε ἐδῶ ἀπέθανε καὶ ἔμεινεν ἡ γυναῖκα του στοὺς δρόμους καὶ ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ ζήσῃ τὰ παιδιὰ της, 4—5 εἶχε πιστεῦω, τὰ σκόρπισε στὸν ἕνα καὶ στὸν ἄλλον. Τοῦτο τὸ παιδί ἐφυγεν ἀπὸ ἐκεῖ πού τοῦχε δώσει καὶ βρίσκειται στὰ λόγγα ἐδῶ καὶ 4 χρόνια. Τὸ καλοκαίρι πορεύει καλὰ, γιατί δὲν κρυώνει, τὸν χειμῶνα ἔμωσ τραβάει δυσκολίες. Τρυπώνει εἰς σπηλιές καὶ τρώγει θαλάνια καὶ ρίζες. Δὲν ξέρει καμμιά γλῶσσα οὔτε τὸ ὄνομά του γνωρίζει. Ἀκούσας ταῦτα ὁ φιλεύσπλαχνος γέρων Δημητριάδης ἐζήτησε τεμάχιον τριχιᾶς καὶ δέσας τὸν τρωγλοδύτην τοῦτον, ὅστις δικαιοῦται νὰ λέγεται ελαγορρουμένος, ὡς καταγόμενος ἐκ μητρὸς Ρουμανίδος καὶ πατρὸς Βλάχου, τὸν ὠδήγησεν εἰς Καστανιάν, ἐνθα τὸν ἐνέδυσεν εὐρωπαϊκὰ ἐνδύματα καὶ τῷ παρέσχεν ἀνθρωπίνην τροφήν. Ἐκτοτε τὸν ἔχει μαζί του καὶ ἐννοεῖ νὰ τὸν ἐξαθρωπίσῃ καθ' ὀλοκληρίαν, ἀλλὰ τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι τὸ παιδίον τοῦτο τῶν δασῶν τοῦ Πίνδου λησμονῆσαν τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν δὲν δύναται νὰ μάθῃ τὴν ἐλληνικὴν καὶ ἔλη ἢ μετ' αὐτοῦ συνομιλία τοῦ Γέρο Δημητριάδη γίνεται παντομιμικῶς. Ἐχει φοβερὰν ἀντίληψιν καὶ εἶναι ἀριστος ἱππεὺς δυνάμενος, νὰ ριφθῇ ἐπὶ οἰονδήποτε ἵππον σεσαγμένον ἢ μὴ σεσαγμένον δίκην αἰλούρου καὶ νὰ κρατῆται ἐκ τῆς χαίτης αὐτοῦ

ὡς τσιμπούρα. Εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν ἀγνωστον πῶς ὠνομάζετο πρὶν, ἤδη ἔμωσ ὠνομάζεται: Σκίρων, χάρις εἰς τὸν Γέρο—Δημητριάδην, ὅστις εὐηρεστήθη νὰ τῷ ἀποδώσῃ τὸ ὄνομα τοῦτο. Πῶς καὶ διατὶ ὠνομάσθη οὕτω ἀγνοοῦμεν. Δὲν ἐπεμβαίνομεν εἰς τὰ οἰκογενειακά».

Ὅπως θὰ διαπιστώσουν οἱ ἀναγνώσται μου αἱ δύο περιγραφαὶ τοῦ ἀνευρεθέντος ἀγριανθρώπου, εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐστίαν» καὶ τὴν ἡμερησίαν «Ἀκρόπολιν», παρουσιάζουν μεγάλην καὶ οὐσιώδη διαφορὰν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἡλικίας τοῦ Σκίρωνος. Εἰς τὴν «Ἐστίαν» ἀναγράφεται ὅτι εἶναι ν ε α ν ι κ ῆ ς ἡλικίας, ἐνῶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὅτι εἶναι ὀκτῶ ἐτῶν, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ τσέλιγγα, δηλαδὴ παιδικῆς ἡλικίας καὶ ἡ διαφορὰ εἶναι μεγάλη διότι μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἡλικιῶν παρεμβάλλεται ἡ ἐ φ η β ι κ ῆ ἡλικία. Ἐκεῖνο ἔμωσ πού εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐλέγξωμεν, ἐπειτα ἀπὸ ἑβδομήντα χρόνια, εἶναι ἡ ὁμολογία τοῦ τσέλιγγα ὅτι τὸ παιδί εἶχε τέσσερα χρόνια εἰς τὸ δάσος, κατὰ τὰ ὅποια ἐλησμόνησε τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, ἂν καὶ ἦτο τότε πού ἐχάθη τ ε σ σ ἄ ρ ω ν ἐτῶν, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἢ πληροφορία τοῦ ἀνταποκριτοῦ ὅτι περπατοῦσε καὶ μὲ τὰ τέσσερα, πόδια καὶ χέρια, ὅτι ἔπινε τὸ γάλα ὅπως τὰ ζῶα καὶ ὅτι πηδοῦσε σὰν αἰλούρος σὲ σαμαρωμένα ἢ ἀσαμάρωτα ἄλογα... Ὅσηνδήποτε καλὴν θέλησιν καὶ ἂν ἔχη κανεὶς δὲν δύναται σοβαρῶς νὰ παραδεχθῇ, ὡς ἀληθῆ καὶ πραγματικὰ τὰ ἀνωτέρω, διότι ὅλα αὐτὰ δὲν ἀντέχουν καθόλου εἰς τὴν βίασιν τῆς λογικῆς.

Πρέπει νὰ εἶναι πολὺ ἀφελῆς κανεὶς διὰ νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ἕνα παιδάκι πού ἐξῆσε τέσσερα χρόνια μὲ τὴν μητέρα του καὶ μὲ τ' ἀδελφία του καὶ πού ἀσφαλῆστατα εἶχε μάθει νὰ μιλήσῃ, μόλις περιεπλανήθηκε καὶ χάθηκε στὸ δάσος δὲν ἔβαλε τίς φωτιές καὶ δὲν προσπάθησε νὰ εὕρῃ ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ προτίμησε νὰ μείνῃ ἐκεῖ, ἔπου θὰ κατεσπαράσσετο ἀπὸ τ' ἀγρίμια, καὶ ὅτι μπόρεσε τρεφόμενον μὲ χόρτα καὶ μὲ θαλανίδια ν' ἀνθέξῃ στὰ χιόνια καὶ στὰ κρύα γυμνά. Ὅλα αὐτὰ εἶναι τερατολογήματα, εἶναι ἀποκευήματα νοσηρᾶς φαντασίας τοῦ

τσέλιγγα και περισσότερο του έν Τρικκά-
λις ανταποκριτού τής έφημερίδος «'Ακρό-
πολις», όστις όλως άβασανίστως έγραψε
τήν ανταπόκρισίν του. Ούτε ή μητρική
γλώσσα λησμονιέται εύκολα, άλλ' ούτε και
μπορεί ένα παιδάκι τεσσάρων έτών να με-
ταβληθῆ σέ ζῶον και να ζήσῃ τέσσερα χρό-
νια στο δάσος ανάμεσα σέ τόσα άγρίμια.
Παρόμοιαι ανακρίβειαι και άπίστευτα γε-
γονότα, πραγματικά μυθεύματα, σεργιρον-
ται ακόμα και επί τών ήμερών μας από
πολλές έφημερίδας και όφείλονται δια
αυτά εις τους ανταποκριτάς, οί όποιοι χω-
ρίς να τά έλέγχουν δέν δυσκολεύονται να
τά μεταδίδουν όπως τά πληροφορούνται
από τόν τυχόντα άνθρωπον. Εθύνονται
όμως περισσότερο και οί άρμόδιοι διευ-
θύνται τών έφημερίδων, που προθυμοποι-
οῦνται να φιλοξενήσουν ανακριβείας και
μυθεύματα εις τάς στήλας των.

Τόν παρελθόντα Μάιον μετά τους σει-
σμούς τής Θεσσαλίας, εις πολλές 'Αθηναϊ-
κάς έφημερίδας έδημοσιεύθη ή πληροφορία
ότι τó παρά Δεμερλί χωρίον Σοῦπι έξηφα-
νίσθη έντελῶς λόγω μεγάλης καθιζήσεως
του έδάφους και ότι στην θέσιν του πα-
λαιού χωριού έσχηματίσθη μεγάλη λίμνη
γεμάτη με καθούρια!!! 'Αποκύημα φαντα-
σίας ζωηράς τó δημοσίευμα αυτό, διότι μό-
νον τά σπίτια κατέρρευσαν τότε στο Σοῦπι.
'Εδημοσιεύθη επίσης τότε ότι τά δύο φαρ-
μακεία τών Φαρσάλων κατέρρευσαν, ένῳ
έμειναν άθικτα!

'Ο άγριάνθρωπος τής Πίνδου δέν ήτο
παιδί όκτώ έτών, αλλά νεανίας 17—18
έτών, όπως αναγράφεται εις τó σοβαρώτα-
τον περιοδικόν «'Εστία». 'Εξῆσε κατά την
στοιχειώδη λογικήν από τής νηπιακής του
ήλικίας με άγρια ζῶα, έθήλασε τó γάλα
άγριου ζῶου και έσυνήθισε να ζῆ γυμνός,
να θαδίζῃ και με τά τέσσερα και να τρώγῃ
και να πίνῃ ό,τι και όπως τά άγρια ζῶα
και επί πλέον να μή γνωρίζῃ καμμίαν άν-
θρωπίνην γλώσσαν, έκτός από την γλώσ-
σαν τών άγρίων ζῶων, διότι αυτήν έμαθε.
Με την σειράν τών συλλογισμῶν αυτών κα-
τέληξα εις τó συμπέρασμα ότι ό ανακα-
λυφθείς και συλληφθείς εις την παρά τó
Βασιλικόν δάσος τής Καστανιάς στάνην
τόν Αύγουστον του 1891 άγριάνθρωπος ήτο

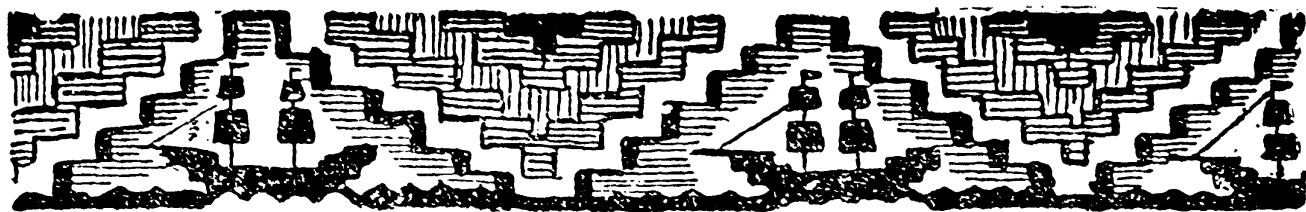
τό παιδί τής Κ ο υ τ σ ο υ φ λ ι α ν η ς του
Μετσόβου, που εις ήλικίαν τεσσάρων μηνῶν
τό άρπαξε κάποια άρκούδα και τó μεγά-
λωσε θηλάζοντάς το με τó γάλα της, που
δέν έπρόφθασε να μιλήσῃ την γλώσσα τής
πραγματικής του μητέρας και που για τόν
λόγον αυτόν ώνόμασα 'Α ρ κ ο υ δ ό π α ι δ ο
τής Κουτσούφλιανης και για την ιστορίαν
'Α ρ κ ο υ δ ο γ ι ά ν ν η ν από την Παλιά
Κουτσούφλιανη.

Κατά τά άφηγήσεις πολλῶν γερόντων
του Χαλικίου και τής Καστανιάς δ' Αρκου-
δογιάννης δέν μπόρεσε να συνηθίσῃ στην
καινούργια ανθρώπινη ζωή παρ' όλες τίς
προσπάθειες και φροντίδες του Γέρο—Δη-
μητριάδη. 'Υστερα από 2—3 μήνας απέ-
θανε τó δύστυχο πλάσμα εις τά 'Τρίκαλα
από μαρασμόν.

'Ας σημειωθῆ ότι τó όνομα Σκίρων, που
έχάρισεν ό Δημητριάδης εις τó άρκουδό-
παιδί τής Πίνδου άνήκει εις ένα περιβόη-
τον ληστήν τής αρχαιότητος, όστις διαμέ-
νων εις την έκ του όνόματός του όνομα-
σθεϊσαν Σκιρωνίδα όδόν ή Σκιρωνίδας Πέ-
τρας, μεταξύ Κορινθίας και Μεγαρίδος, υπε-
χρέωνε τους διαβάτας να του πλύνουν τά
πόδια του δια να τους ρίπτῃ με λακτίσματα
κατά τών κρημνῶν εις την θαλασσαν. 'Ε-
φονεύθη υπό του ήρωος Θησέως καθ' όν
τρόπον έφόνευε τους διαβάτας. 'Υπήρξεν ώς
έκ τούτου λίαν άτυχής ή έμπνευσις του Δη-
μητριάδη να δώσῃ τó διομα ενός τοιούτου
ληστοῦ εις ένα άθῶον πλάσμα, που υπό
τραγικάς περιστάσεις όταν ήτο νήπιον από
τή θερμή άγκαλιά τής δύστυχης μητέρας
του βρέθηκε προστατευόμενο μιᾶς άρκού-
δας. 'Από τά δύο δημοσιεύματα, που ανα-
φέρονται εις την άνεύρεσιν και σύλληψιν
του 'Αρκουδογιάννη προκύπτει ότι ή δη-
μοσιογραφία έν 'Ελλάδι προ έξήντα έτών
εύρίσκετο έν νηπιώδει καταστάσει.

Μία περίεργος και τά μέγιστα ένδιαφέ-
ρουσα είδησις μόλις μετά δέ μ η ν ο ν είδε
τό φῶς τής δημοσιότητος, ένῳ επί τών ήμε-
ρῶν μας θά είχε κάμει εις τó πρώτον είκο-
σιτετράωρον τόν γῦρον του κόσμου και πολ-
λοί έπιστήμονες θά έσπευδον εις τά Τρίκ-
καλα να έξετάσουν τόν άγριάνθρωπον και
περισσότεροι φωτορεπόρτερ να άπαθανατί-
σουν την φυσιογνωμίαν του.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΔΔΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Δ'.—ΜΕΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

6.—Χατζή Σεχρέτ και Τζουκαλάς

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ Βηλαρᾶ, ἐμφανίζονται στὰ Γιάννινα καὶ δύο ἄλλοι, γνωστῆς ταυτότητος, ἀξιοσῆμαντοι στιχουργοί: Ὁ ἀπὸ τὸ Δέλτινο ἀγρόματος Ἀλβανὸς Χατζῆ Σεχρέτ(ης), καὶ ὁ Γιαννιώτης λογιώτατος Κων(τίνος) Διαμάντου Τζουκαλάς (1). Δέκα καὶ πλέον χιλιάδες, στὴν Ἑλληνική, στίχους, ἀναφερομένους στὸ δῖο καὶ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Ἀλῆ Πασῆ τοῦ Τεπελενλή, ἐσύνθεσε ὁ πρῶτος· καὶ ἄλλοι δύο χιλιάδες τετρακόσιοι δέκα (2), ἀπὸ

μεγαλύτερο στιχοῦργημά του, σώζονται τοῦ δεύτερου. Κατὰ τὴν ἴδια δὲ αὐτὴ ἐποχὴ, ἐμφανίζονται καὶ ἄλλα, γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ἀνώνυμα στιχοῦργημένα κείμενα, ποὺ ἀποδίδονται στοὺς Ἡπειρώτες Κ. Παπαγεωργίου, Ἀναστάσιο Ἀποστόλου καὶ Ἱερομόναχο Κουμᾶ τὸ Θεσπρωτό (3).

Θὰ δώσουμε πῶς κάτω μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ σημαντικώτατα αὐτὰ δείγματα τῆς Γιαννιώτικης ἔντεχνης λαϊκῆς ποιήσης.

1. «Ἡπειρ. Χρονικά» 1934, σελ. 5 καὶ ἐπ.

2. Στὰ «Ἡπειρ. Χρονικά», ὅπου ἀμέσως πῶς πάνω, κατὰ τὴν ἀριθμηση τῶν στίχων, ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 2095, ἔχουν κατὰ λάθος μεταπηδήσει στὸν 3.000· καὶ ἔτσι στὸ τέλος τῆς ἐμφανίζονται 900 στίχοι περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πραγματικούς.

3. Ὅπου στὴν ὑποσ. 1, στὴ Σημ(είωση).

6α'.—Ἀπὸ τὴν Ἀληπασιάδα τοῦ Χατζῆ Σεχρέτη.

Ι.—Προοίμιο* (ἀποσπάσματα)

σελ. 128. Μὲ φέρν' ἡ ζούρλια (1) καὶ ὁ σεβδῶς, (2) δυὸ λόγους νὰ μιλήσω,
καὶ ἀρχίνησα τὸ γράψιμον, ὀλίγον νὰ γλενδίσω.
Παίρνω χαρτὶ καὶ μισκέπ (3), μὲ μιὰν χαρὰν μεγάλη,
διατ' ἔχω πόνους (4) στὴν καρδιὰν (5) καὶ λάβρα (6) στὸ κεφάλι.
Πιάνω καλέμι (1) καὶ χαρτί, διὰ νὰ ἱστορήσω,
πολλὰ ἱστορίας ἄξια, νὰ τὰ διασαφήσω.

σελ. 129 Ἀμέλι (6) δῶσε, γιαραμπῆ (7), σ' ὄλους τοὺς βεζιράδες,
νὰ κυβερνήσουν τὸν ντουνιά κ' ἑμᾶς τοὺς φουκαράδες.
Τὰ θαύματά τους ἱστορῶ καὶ ὄλους τοὺς γαζάδες (10).

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

πού κάμασι πολλά, λαμπρῶς, αὐτοὶ οἱ βεζιράδες.
Μὲ τὸ καλέμι ἱστορῶ τὰ ὅσα εἶχον κάμει.
Ἄρβανιτιὰν καὶ Ρούμελην τοὺς ἔδωσαν νιζάμι (11).
Τὰ γράφω σ' τοῦτο τὸ χαρτὶ τὰ κατορθώματά τους,
ταῖς νίκαις ταῖς πολλὰ λαμπραῖς κι' ἀνδραγαθήματά τους.

Γαζῆς σαῖν (12) Ἄλῃ πασαῖς ποτὲ δὲν ἀποθνήσκει,
τὸ ξαῖκουσμένον ὄνομα στὸν κόσμον ἀπομνήσκει.

Κι' ἀρχίνησα τὰ θαύματα τοῦ ξαῖκουστοῦ βεζιρη,
ἴσως μοῦ δώσ' ἱατρικὸν (13) κι' ἔμένα τοῦ φακίρη.
Τοῦ ξαῖκουσμένου Ἄλῃπασα, κορώνας βεζιράδων
πατέρος πολλὰ σπλαχνικοῦ ὄλων τῶν φουκαράδων.

σελ. 130 Εἶναι κορώνα Ἄρβανιτιάς, τῆς Ρούμελης ἀσλάνι (14)
σταῖς χάραις του ταῖς φυσικαῖς κανεῖς ἄλλος δὲν φθάνει
Εἶναι καὶ τοῦ Τεπελενιοῦ ἡ δόξα καὶ καμάρι,
ἡ Ἄρβανιτιά δὲν ἔβγαλε τέτοι' ἄλλο παλληκάρι.
Ὁ ἥρωας Ἄρβανιτιάς, τὸ φοβερὸν λιοντάρι,
ὁ τοῦ Βελῆ πασᾶ υἱός, ἡ δόξα καὶ καμάρι.

* Ὅπως αὐτὸ δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὸν Κ. Σάθα
στὸ βιβλίον τοῦ «Ἱστορικαὶ Διατριβαὶ» Ἀθῆναι
1870. (Κατὰ εὐγενικὴ ἀντιγραφή τοῦ Δέαντρου
Βρανούση).

1 καὶ 2. Εἶναι παραστατικώτατες οἱ λέξεις
πού μεταχειρίζεται ὁ Χατζῆς Σεχρέτ, γιὰ τὴν
ἐξηγήσει, πῶς καὶ γιατί καταπίασθηκε μὲ τόσο
μακροσκελὲς στιχοῦρημα. Πιὸ πέρα, κάνει, λόγῳ
καὶ γιὰ λάβρα πὺρ εἶχε στὸ κεφάλι, καὶ γιὰ
γιατρικὸ τελικὰ ὄλων αὐτῶν πὺρ ἴσως τοῦ θώση
τὸ περιστατικὸν ὅτι ἀρχισε νὰ ἐξιστορῇ τὰ θαύμα-
τα τοῦ ξαῖκουστοῦ Ἄλῃ Πασαῖ. Ἡ ἐντονώτατη
λοιπὸν ἐσωτερικὴ παρῶρησις νὰ δώσῃ ἐκφραση
στα διανοήματα καὶ τὰ αἰσθήματα πὺρ τὸν πτε-
ξαν, ἀλλὰ καὶ ὁ «σεβδᾶς», καὶ εἰ πῶς τῆς τερ-
διάς πὺρ δοκίμαζε γιὰ τὰ θέματα τοῦ πῶς τοὺς
ἥρωές του, ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸ στιχοῦρημα οἱ
παρωθήσεις πὺρ τὸν ἔκαναν νὰ δώσῃ ἐκφραση
στὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου, πὺρ τὸν ἀναστᾶτων.
Ζούρλια.=μανία, τρέλλα, ἔξαψη, ἰσχυρότατος
πύρος. Σεβντάς=λέξη ἀραβικὴ=μαύρη χολή, με-
λαγχολία, ὑποχόνδρια.

3. Δέξη ἀραβικὴ, μουρεκιέπ,=(σύνθετη) με-
λάνη.

4,5 καὶ 6. Δέξ στὴν ὑπόσ. 1 καὶ 2.

7. Δέξη ἀραβικὴ=καλάμι, πέννα.

8. Δέξη ἀραβικὴ, ἐμελ=εὐχή, ἐλπίδα. (Μή-
πως ἀπὸ τὸ ἀμελ αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐτυμολογῆται
τὸ ἀμελικό, ὅπως ὀνομαζόταν τὸ ἰδιαίτερο σὲ
κάθε χωριὸ οἶκημα γιὰ διαμονὴ τῶν κυβερνητι-
κῶν καὶ στρατιωτικῶν τοῦ Τούρκικου Κράτους
ὑπαλλήλων, πὺρ περιόδευαν γιὰ λόγους ὑπηρε-
σιακού; Ὅλοι αὐτοὶ ἔπρεπε, σὲ ὀρισμένους ὥρες
τῆς ἡμέρας, νὰ κάνουν τὴν προσευχή τους, πὺρ γι-
νόταν μὲ γονατισμὸν καὶ προσκυνήματα. Ἐπρεπε
λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ ἕνας ἰδιαίτερος γι' αὐτοὺς τόπος,
ὅπου θὰ μποροῦσαν νὰ προσκυνήσουν, μακριὰ ἀπὸ
τὰ μάτια τῶν γκισούρ' ἔτσι. ἀμελικό, θὰ πρέπει
νὰ ἦταν, τὸ εὐκτήριο κατὰ θέση αὐτὸ κτίσμα τοῦ
χωριοῦ).

9. Σύνθετη, (για--ραμπι), ἀραβικὴ λέξη=ὦ!
θεὸ (μου) (ραββί, ἐβραϊκά, δάκαλος).

10. Δέξη ἀραβικὴ, γαζά πληθ. τοῦ γαζῆ=μα-
χητῆς τῆς θρησκείας, νικητῆς, τροπαιοδύχος.

11. Δέξη ἀραβικὴ=τακτοποίηση, τάξη, κανο-
νισμός.

12. Δέξη ἀραβικὴ=γεράκι.

13. Δέξ στὴν ὑπόσ. 1 καὶ 2.

14. Δέξη ἀραβικὴ, ἀσλάν=λιοντάρι.

II.—Ἀπὸ τὰ ἱστορικά τοῦ Παπᾶ—Θύμιου (ἀπόσπασμα) *

Ἡ κλεφτουργιὰ μαζώχτηκαν ἀπάνω στὸ Κιστροάκι,
κι' εὐθὺς στὴν ὥρα κοίτησαν (1) ταμπούρι (2) καὶ μπαϊράκι (3).
Ἀπὸ τὶς τέσσερις μερίδες μαζώνονται ραγιαδες,
σὲ τρεῖς ἡμέρες γίνηκε μὲ τέσσερις χιλιάδες.
Οὐρδὶ μεγάλο γίνηκε ἀπάνου στὸ Κιστροάκι
καὶ κυβερνήτη ἔχουνε αὐτὸν τὸ Θεωρᾶκη (4);
τοῦ Παπᾶ—Θύμιου τὸνομα μουτλάκ (5) νὰ τοῦ τ' ἀξιώσουν,

τούς Τούρκους νὰ βαρέσουνε, τὸν τόπο νὰ ζαπώσουν⁽⁶⁾.
 Ἀπάνω εἰς τὴν μάζωξι, σὰν γίνηκαν χαζίρι,
 στοχάζονται νὰ κλείσουνε ταῖς σιράταις ⁽⁷⁾ τοῦ βεζίρη.
 Ταῖς σιράταις νὰ τοῦ κλείσουνε, πουλὶ νὰ μὴ περάση
 νὰ καταιβῆ στὰ Γιάννινα, χαμπέρι νὰ προφθάση, κτλ. κτλ.

* Ἀπὸ τὸ τμήμα τῆς Ἀληπασιάδας, τὸ δημο-
 σιευομένο ἀπὸ τὸν Κ. Σάθα, «Ἀπόπειραι πρὸς
 ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων», σελ. 595 καὶ ἐπ.

1. Ἀπὸ τὸ κουρδίξω (ρολόϊ, ἄλλο μηχανήμα)
 γιὰ νὰ μπῆ σὲ κίνηση ὀργανῶνω.

2. Γιὰ τίς συντάξεις, ἀνακλήσεις, πορεῖες
 στρατ. τμήματα.

3. Σημαία.

4. Τὸν ἀδερφὸ τοῦ Βλαχάβα, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ
 τελευταῖος εἶχε προσυνηνογηθῆ γιὰ τὴν ὀργάνωση
 τοῦ ἐπαναστατικοῦ σώματος.

5. Λέξη Τουρκικῆ—ὀπωσδήποτε, χωρὶς ἄλλο,
 ἀπαραίτητα.

6. Ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ ζάπτ=κατάληψη, κα-
 τοχή, λεία, κυρίευση.

7. Τίς διόδους, τὰ περάσματα, τὰ ντερβένια.

6β'.—«Ἱστορία τοῦ Βεζύρ Ἀλῆ Πασιᾶ Τεπελενλῆ» κτλ.,
 παρὰ τοῦ λογιωτάτου Κωνσταντίνου Διαμάντου Τζουκαλά.

(λίγοι χαρακτηριστικοὶ στίχοι)

Εἶχε κηρυχτῆ κατὰ τοῦ Ἀλῆ ὁ πόλε-
 μος ἀπὸ τὸ Σουλτάνο, κι εἶχαν πλησιάσει
 στὰ Γιάννινα τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα.

Καὶ μὲ τὸ πλησίασμά τους—sic transit glo-
 ria mundi!...—ἄρχισαν οἱ λιποταξίες κι οἱ
 ἐγκαταλείψεις.

στίχ. 502 Πῆγαν οἱ Ἀρβανίταις, εὐγαίνουν ἐν ταῦτῳ
 ἔμπροσθεν τοῦ Βεζύρη· τοῦ λέγουν—Τὸ καὶ τό.
 Ὁ κόσμος, σοῦ γυρίζει· πῶς νὰ φερθῶμ' ἔμεῖς;
 κι' ὅσοι γυρίζουν, φεύγουν, ἔξιώνονται τιμῆς.
 Ἀλῆ Πασιᾶς τοὺς λέγει:—Καθεὶς νὰ σηκωθῆ,
 νὰ πάρ' τὴν φαμιλιάν του νὰ πάνη νὰ σταθῆ,
 σῦρτε στὸ Τεπελένι, χωρὶς ἀναβολή.
 Τὸ πῶς θὰ τὸν θυμοῦνται, κλαίοντας, ὀμιλεῖ.

Οἱ ἐπιχειρήσεις δρῖσκονται στὴν ἀκμῆ
 τους· μεγάλος ἀγῶνας γίνεται γιὰ κύκλωση
 τοῦ Ἀλῆ, καὶ τὴν κατάληψη τοῦ Νησιοῦ

τῶν Γιαννίνων, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Χουρσήτ,
 εἶχε μεταφέρει «...καράβια μ' ἀρμάταν δυ-
 νατήν», καὶ Ὑδραῖους ναυτικούς.

Πολέμαγαν στὴ λίμνη βαροῦσαν τὸ νησί,
 κι ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ τ' ἄλλο περισσοί.

Κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς σκληρῆς μάχης ὕστερα ἀπὸ ἀπόβαση τῶν σουλτανικῶν
 στὸ Νησί.

ἦσαν καὶ μιὰ γυναῖκα, ἀνδρεία, δυνατή,
 ἀπὸ τὸ Τεπελένι, στ' ἄρματα ἄρκετῆ.
 Τὸν ἄνδρα τῆς σὰν εἶδε ὅπ' εἶχε σκοτωθῆ,
 τοῦ πῆρε τὸ ντουφέκι μαζί καὶ τὸ σπαθί,
 σκοτώνει δέκα ἄνδρας· τοιοῦτως πολεμεῖ...
 Καὶ ἀποθαίν' ἡ μαύρη, μὲ δόξα μὲ τιμῆ.
 Τῆς πῆραν τὸ κεφάλι, μὲ μιὰ οὐργιά ⁽¹⁾ μαλλιά,

Είναι πολλοί εκείνοι που τραγούδησαν, τις ανδραγαθίες και τις περιπέτειες, τις δόξες και το τραγικό τέλος του Τεπελελή. Ο Σάθας⁽²⁾ αναφέρει ένα Ίωάννη Κερασσίτη—και όπως είδαμε πιδ πάνου και ο υπομνηματιστής της Ιστορίας του Τζουκαλά⁽³⁾, προσθέτει και άλλους.

Από το στόμα δὲ τοῦ παλιοῦ Νησιώτη Γούλη Δεσπότη άκουσα κάποια μέρα και

τούς πιδ κάτω στίχους, από παλιό, όπως ο ίδιος μου ανακοίνωσε έντυπο, το οποίο, δὲν ήξερε κι αυτός να μου πη πως και τι, χάθηκε από το σπίτι του κάποια μέρα.

Είχε πια τελειώσει ή δραματική του Άλη ζωή, και το κεφάλι του, με ματωμένα τα κάτασπρα γένια, είχε προσκομιστή, στο νικητή του, Χουρσήτ. Κατόπι, το έτοίμασαν για να σταλή στην Πόλη, στο Σουλτάνο.

βαμπάκι και γαρούφαλα και μύσχο γεμισμένο
καλοπλυμένο εὔμορφα, καλουπαρμπερισμένο,
άπάνου σὲ χρυσὸ τζιβρέ τιμητικὰ βυλμένο,
—πὼς έφεγγει!... πὼς γυάλιζε τὸ ὠραῖο τὸ μέτωπό του!...

Αυτούς μονάχα από δλόκληρο το ένστιχο άγνωστο έπος⁽⁴⁾ είχε συγκρατήσει αλλάθευτα ο Γούλης ο Δεσπότης⁽⁵⁾.

1. Οργυιά.
2. Όπου στο κεφ. 6α, 2, ύποσ. *, σελ. 594.
3. Όπου στο κεφ. 6 ύποσ. 3.
4. Μας είναι αδύνατο—έδω που γράφουμε— να έξακριβώσουμε τον άγνωστο αυτό στιχουργό του Άλη.
5. Περισσότερες πληροφορίες για την έκτέλεση του Άλη Πασιά Τεπελελή, δέε, Δ. Σαλαμάγκα.

«Πὼς σκοτώθηκε ο Άλη Πασιάς», στην Έφημ Γιαννίνων «Έθν. Άγών» φύλλ. 1,2,4,5,6,7 και 8 Ιουλίου 1950. Για δὲ τις ναυτικές κατά του Άλη επιχειρήσεις στη Δίμνη των Γιαννίνων, δέε επίσης Δ. Σαλαμάγκα, «Ναυτικές επιχειρήσεις στη Δίμνη», στην Έφημ. Γιαννίνων «Ηπειρ. Άγών» φύλλ. 16 Ιουνίου 1946.

7.—'Η «Δωδεκάρα» κι' ο Ίωακείμ

Προχωρώντας χρονολογικά, διασώζουμε έδω ένα στιχοπλάκι, που αναφέρεται στον όξύτατο πολιτικό ανταγωνισμό που επικρατούσε στα Γιάννινα κατά την τέταρτη δεκαετηρίδα του 19ου αιώνα, ανάμεσα στις, κατά την εποχή εκείνη αντιμαχόμενες ομάδες των Άρχόντων της Πολιτείας των Γιαννίνων, για τη διαχείριση κυρίως των χρημάτων της Κοινότητας. Αυτά είχαν σχηματισθή από τὰ, από τον 17 άκόμα αιώνα κληροδοτήματα ταξιδεμένων Ήπειρωτών, που άφηναν μεγάλα ποσά για έργα θρησκευτικής και κοινωνικής ωφέλειας και συγκρατημένο υπόδουλο στη θρησκεία και τον έθνισμό του.

Το λάδι που είχε τότε ζωηρέψει άκόμα περισσότερο τη φωτιά, ήταν οι δεκάδες χιλιάδων τάλληρα που είχε, και στείλει και

προαναγγείλει για άποστολή, ο Νικόλας Ζωσιμάς: και για να έξυπηρετούνται τὰ δσα λειτουργούσαν, και για να χτιστούν τὰ καινούργια μεγάλα Σκολειά της πόλης.

Η διαμάχη αυτή, είχε φτάσει σὲ τόσο δξυ σημείο, ώστε είχε διαπραχθή άκόμα και το έγκλημα ν' ανακατέφουν την επίτοπια Τουρκική Άρχή στις μεγάλες διενέξεις τους. Κατά την περίοδο αυτή, κυριαρχεί σὰ μορφή εκκλησιαστικής Άρχής των Γιαννίνων, ο δυναμικός Ίωακείμ ο Χίτος, που καθὼς αναγκαστικά μετείχε στη διαμάχη, σάνκαι πολιτική άκόμα κεφαλή του τόπου, έπιτυχαίνεται ή έξωση του από το Μητροπολιτικό θρόνο της πόλης⁽¹⁾.

Η λαϊκή μουσα, δὲν άφησε ασχόλιαστα τὰ γεγονότα,

Άναθεμά σε

καταριέται

Γκόβελα(1), κι ἐσὺ κι ἡ Δωδεκάρα(2)
 πού βάλαταν καὶ διώξαταν Ἰωακείμ τὸν Κάρα(3)

1. Πλατότερη κάπως ἀνάπτυξη καὶ περισσό-
 τερα, γιὰ τὰ περιστατικά αὐτὰ στοιχεῖα, δὲς Δ.
 Σαλαμάρκα: 1.—«Περὶ πῦτοι στὰ Γιάννινα», στὴν
 Ἔφημ. «Κραυγὴ», φύλλα, ἀπὸ 20 Μαΐου, ἴσαμε 14
 Ὀκτωβρίου 1940· εἰδικώτερα, τὰ σημειώματα τῶν
 φύλλ. 9ης Σεπτεμβρίου, τῆς ἰδ. χρ. καὶ ἐπ. καὶ
 στενότερα, τὸ φύλλο τῆς 29ης τοῦ ἰδ. μ. 2.—«Ὁ
 Νεομάρτυρας Ἅγιος Γεώργιος Ἰωαννίνων»,
 Ἀθήνα 1954, κεφ. Ζ'. Εἰσαγωγῆς, σελ. 32 καὶ
 ἐπ. καὶ Ἰ. Ε. Ἀναστασίου, «Πατριαρχικὸν Σι-
 γίλλιον πρὸς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων». Θεσ-
 σαλονίκη 1952, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Γρη-
 γόριος ὁ Παλαμᾶς» τεύχ. Ἰουλίου—Αὐγού-
 στου 1952.

2. Ὁ τότε προσωπὸς τῆς Πολιτείας τῶν Γιαν-

νίων Μιχαὴλ Γκόβελας, (ἀδελφὸς τοῦ ἀπὸ μη-
 τέρα πρόσκαπού μου).

3. Ἡ Ἐπιτροπὴ πού διοικούσε τὰ «Ἐλέη»,
 τὰ Ἀγαθοεργὰ δηλ. Καταστήματα τῆς Κοινότη-
 τας τῶν Γιαννίνων.

4. Ἄγνωστο γιὰτὶ ὁ Χῖος Ἰωακείμ ὀνομάζε-
 ται ἀπὸ τὸ λαϊκὸ στιχοπλόκο Καρ (ας). Εἶναι
 ἴσως πιθανότερο, στὴν ἀρχικὴ σύνθεση νὰ γινόταν
 λόγος γιὰ (τὴν) κάρα τὸ κεφάλι, δηλ., τὸ γερὸ
 κεφάλι καὶ μυαλό, πού φαίνεται νὰ ἦταν ὁ Ἰω-
 ακείμ.—Στὸ Γιαννιώτικο ἰδίωμα—τὸ ὅποιο ἀπο-
 φεύγουμε ἐδῶ νὰ χρησιμοποιήσουμε—ὄλες οἱ ἄτο-
 νες φωνές ε, καὶ ο, προφερόταν ι καὶ ου: ἀνάθιμά
 σι Γκόβιλα, κι ἰοῦ κι ἡ Δουδεκάρα... τούν...

8'.—Ὁ Κρυστάλλης

Συνεχίζοντας τὸ πρὸς τὴ σύγχρονη
 ἐποχὴ ταξίδι μας, συναντᾶμε κατὰ τὴν πο-
 ρεῖα μας τὸν Arnoldus Passow, ὁ ὅποιος,
 στὰ 1860, τύπωσε στὴ Λειψία τὰ «Ρωμαί-
 κὰ τραγούδια», τὴν ἴσαμε τότε πληρέστερη
 αὐτὴ συλλογὴ ἀπὸ πανελλήνια δημοτικὰ
 καὶ λαϊκὰ τραγούδια καθὼς κι ἀπὸ στιχο-
 πλάκια, καὶ κατόπι του τὸν Ἀραβαντινὸ,
 πού οἱ ἀπόγονοί του τύπωσαν στὴν Ἀθήνα,
 στὰ 1880, τὴ «Συλλογὴ δημοτικῶν ἁσμα-
 των τῆς Ἡπείρου» εἰδικά. Καὶ οἱ δύο
 ἔμως αὐτὲς συλλογές, ἐπειδὴ πλαισιώνονται
 μέσα σὲ χρονικὰ ἔρια πού ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ
 16ο ἀκόμα αἰῶνα, θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν
 ἀργότερα, γιὰ νὰ μιλήσουμε πρὶν γιὰ τὸν

Κρυστάλλη (1868—1894), καὶ τὰ Ἑλληνο-
 —τουρκικὰ καὶ Ἑλληνο—εβραϊκὰ τραγού-
 δια τῶν Γιαννίνων, πού κι' αὐτὰ ἀνάγον-
 ται σὲ παλαιῆς ἐποχές.

Στὶς νοσταλγικὲς γιὰ τὰ Γιάννινα καὶ
 τὸ πανηγύρι τους τῆς Μεταμορφώσεως, τῆς
 ἀλλοιῶς Ἁγία—Σωτήρας ἀναδρομῆς του,
 θὰ συναντήσουμε τὸν Κρυστάλλη(1), καθὼς,
 μπαίνοντας σ' ἓνα καΐκι, στὸ Μῶλο(2) κα-
 τευθύνεται πρὸς τὸ Νησί τῶν Γιαννίνων,
 τόπο τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ Πανηγυριοῦ. Ἐνας
 τῆς παρέας, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ γοητεία
 τῆς στιγμῆς, ἀρχισε κιόλας τὸ τραγούδι,
 μὲ τὸ Ἀθηνιώτικο,

Πέτα βαρκούλα, πέτα κτλ.

Ἀμέσως ἔμως, σταματώντας τὸν κάποιος ἄλλος τῆς παρέας.

—Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, τοῦ φώναξε· ἐδῶ δὲν εἴμαστε στὴν Ἀθήνα· εἴμαστε στὰ Γιάννινα·
 καὶ θὰ ποῦμε τραγούδια Γιαννιώτικα. Καὶ κάνοντας ἀρχή

Στὰ Γιάννινα

τραγούδησε,

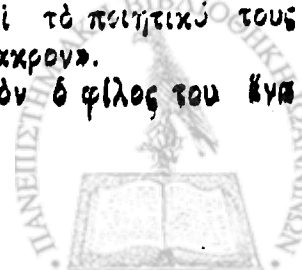
εἰν' οἱ ὄμορφες, στὴν Ἄρτα οἱ μαυρομάτες

καὶ στὴν καημένη Πρέβεζα, κοντοῦλες καὶ γιομάτες.

Κι' ἔτσι, συνεχίζει ἀφηγερούμενος ὁ Κ ρ υ-
 στάλλης, ἔκανε ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν στὰ πε-
 ριφήμα ἐκεῖνα—καὶ τὰ εἶχε ζήσει ὁ Κρυσ-
 τάλλης ἀρκετὰ τὰ Γιάννινα του—Γιαννιώ-

τικὰ ἔστιχα, πού ἡ περιπάθειά τους, τὸ εὐ-
 τράπελο, ἢ εὐφύτα καὶ τὸ ποιητικὸ τους
 ὄψος, φτάνουν στὸ «ἑπακρον».

Τραγουδοῦσε λοιπὸν ὁ φίλος τοῦ ἐνα

στιχοπλάκι, και καθένας από μᾶς, προσ-
θέτει ὁ Κρυστάλλης, τοῦ ἀπαντοῦσε, με-
ἄλλο, σχετικὸ μὲ τὸ δικό του. Ἔτσι ἀπαρ-

τιζόταν ἕνας στιχουργικὸς ἀγώνας, τὸν
ὁποιο—ὅπως ὁ ἴδιος ὑποθέτει—συνήθιζαν
καὶ οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὰ συμπόσιά τους:

Ἄγνάντια μούρνες κι ἑκατσοε σὸν χοτζερὸς (3) γραμμένος
σὸν φαρφουρένιος (4) μαστραπᾶς (5) ζουμπούλια (6) γιομισμένος

Ἦθελα νὰ σ' ἀγκάλιαζα ζάροκα (7) μὲ τὸ γελέκι (8)
κι ὕστερα ἄς μὲ κρεμάγανε ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ κουρμέκι (9)

Τὰ μάτια σου εἶναι μαχαιριὲς (10), τὰ φρούδια σου ντιβάνι (11)
κι ὁποῖος κι' ἂν ἔρθῃ νὰ κριθῇ τὰ λόγια του τὰ χάνει.

Καὶ καθὼς εἶχαν φτάσει στὸ δίαυλο, πού, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τενάγη τῶν σκαριῶν
τῆς Λίμνης, ὠδηγοῦσε πρὸς στίς ἀποβάθρες τοῦ Ναοῦ, κάποιος θυμήθηκε καὶ τὸ προσιδι-
άζον σ' αὐτὸν στιχοπλάκι:

Τράβα, νησιώτη, τὰ κουπιὰ καὶ μὴν τὰ φέρης γύρα
νὰ πᾶμε στὴ Ντραμπάτοβα (12) καὶ στὴν Ἄγια—Σωτήρα (13)

Ἄ βαρκάρης (14), «νεαρὸς (15) κι' αὐτὸς»
—χολακευμένος, καθὼς φαίνεται, ἀπὸ τὸ
δ,τι οἱ λογιώτατοι πού εἶχε στὴ θάρκα του
θυμήθηκαν καὶ τίς δικές του τίς περιοχές
στὴν ἀμιλλα αὐτῆ τῶν στίχων—«μᾶς χά-
ρισε», γράφει ὁ Κρυστάλλης «εἰλικρινὲς

μειδίαμα». «Καὶ καθὼς σὲ λίγο θὰ χωρί-
ζαμε, τὸν παρακαλέσαμε ἐπίμονα—ἦταν
δὰ τόσο συσταλμένος—νὰ μᾶς πῆ κι' ἐκεῖ-
νος ἕνα τραγουδί».

Καὶ ὑποχώρησε στίς παρακλήσεις τους.

—Κόρη ὅταν φιλιόμαστε, νύχτα ἦταν· ποιὸς μᾶς εἶδε;
—Μᾶς εἶδε τ' ἄστρο τὸ λαμπρό, μᾶς εἶδε τὸ φεγγάρι
καὶ τὸ φεγγάρι ἔσκυψε, καὶ τῶμαθεν ἡ λίμνη
Ἦ λίμνη τὸ εἶπε τοῦ κουπιοῦ καὶ τὸ κουπὶ τοῦ ναύτη
κι' ὁ ναύτης τὸ τραγούδησε, τῶμαθαν οἱ γειτόνοι...

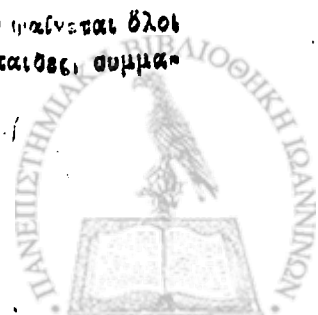
Καὶ τῶμαθαν καὶ οἱ γονοὶ τῆς, καὶ τῆς ἀπαγόρευσαν τῆς κόρης νὰ βγῆ, οὔτε στὴν
πόρτα οὔτε στὸ παραθύρι· ὅμως αὐτῆ,

—Στὸ παραθύρι ἐγὼ θὰ βγῶ γιὰ τὸ βασιλικό μου·
κι' ἐκεῖν (16) τὸν νέον ὅπ' ἀγαπῶ, θὲ νὰ τὸν κάμω ταίρι.

(Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι)

1. Μ. Περάνθη, «Κρυστάλλης». σελ. 684 καὶ ἑπ.
2. Στὴν προκομαία· στοῦ Μαβίλη.
3. Δέξη ἀραβική—κελλι, κυφέλη, μικρὸ δωμάτιο. Στὸ Γιαννιώτικο γλωσσάριο, μᾶλλον μικρὸς ὀντάς, καλὸς ὀντάς (δωμάτιο ὑποδοχῆς) πού, φυσικά, ἦταν κατὰ τὰ στοιλισμένους.
4. Στὸ κείμενο, φαρφουρένιος· ἀπὸ τὸ φαρφουρί=πορσελένη.
5. Πατήρι, βόξο.
6. Ν' οκταζο.
7. Κρυφῶς, γονιή· ἐδῶ, ἐάντιπῃ σήμερα, θὰ λέγαμε, μὲ τὸ «ομπινχιζόν».
8. Τὸ γυναικεῖο γελέκι, ἦταν τὸτὲ δαφνоруχὸ τοῦ κορμῶ.
9. Τελωνειακοὶ σταθμοὶ καὶ διόδων, στίς

- ἀκρες τῆς πόλης· τὸ πιδ δηλ. διαβατικὸ τῆς μέ-
ρος. (ἀπὸ τὸ commercium.)
- 10 Κατὰ ἀνάληθο τρόπο καταδικαστικά.
11. Δέξη ἀραβική=δικαστικὸ συμβούλιο, δι-
καστήριο.
12. Διάσημη σὰ ἱστορικὰ τῶν γλεντιῶν τῶν
Γιαννίνων πηγῆ τοῦ Μιτοκελιοῦ, ἀπὸ τὸν ἀπὸ τὸ
Νηοί· σήμερα Κρυονέρι.
- 13 Ἐν: ἀπὸ τὰ μοναστήρια τοῦ Πη. οὔ, στὴν
περιοχὴ ὅπου τῶρα ὁ Νητισκομικὸς Ἰταθμάς.
14. Τότε καϊκτυῖς· ἀπὸ τὸ καϊκ τασί
15. Ἦ παρὰ τοῦ καϊλιοῦ, ἦταν φαίνεται ὅλοι
τοὺς ἐφηβοί· πιθανότατα γυμνασιόπαιδες, συμμα-
θητὲς τοῦ Κρυστάλλη.
16. Στὰ κείμενο, ἐγῶ,

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΝΗΣΙΣΤΑΣ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ*
(ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΜΕ ΤΟ ΧΟΡΟ ΚΑΓΓΕΛΑΡΙ,
ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ)

Τὰ ἄλλα τραγούδια εἶναι τὰ ἑξῆς. Τὰ παραθέτω χωρὶς τὴν τοπικὴ προφορὰ.

1. Τῆς Ξενιτειᾶς

Ἔχω πουλί στὴν Ξενιτειά, δὲν ἔρω ποῦ κουρνιάζει·
πολιὰ παίνουσι κι ἔρχονται, κανένα δὲν ὁμοιάζει.
Παρακαλῶ στὴν Ξενιτειά καὶ πόλη τιμημένη (ἢ: ἀγαπημένη),
αὐτὸν τὸ νιὸ ποῦ σῶσται, αὐτὸ τὸ πώληγάρι,
νὰ μὴν τοῦ δώσης ἀρρώσται, νὰ μὴν τοῦ δώσης γάλι.
Τὰ ξένα θέλουσι φρόνιμα, θέλουσι ταπεινοσύνη,
θέλουσι ματάκια χαμπηῖά νὰ σκύρτουν νὰ διαβαίνουν.
Ἡ ἀρρώσται θέλει στρώματα, χρυσὲς προσκεφαλίδες,
θέλει μανούλιας γόνατα καὶ πατρικὲς ἀγκάλιες,
θέλει ἀδέρφια γκαρδιακά νὰ τὸν γεροκομᾶνε,
γιὰ νὰ τοῦ πλένουν τὰ σκουτιά, νὰ τοῦ πλένουν τὰ ροῦχα.
Τὰ πλένουν μιά, τὰ πλένουν δυό, τὰ πλένουν τρεῖς καὶ πέντε
κι ἀπὸ τρεῖς καὶ πέντε καὶ μπροστά, τὰ ρίχνουν στὸ σοκάκι:
— Πᾶρε, ξένε μ', τὰ ροῦχα σου, πᾶρε καὶ τὰ σκουτιά σου!
Σῦρε, ξένε μ', στὸν τόπο σου, σῦρε καὶ στοὺς δικούς σου.
Σὲ καρτεροῦν τ' ἀδέρφια σου καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς σου.
Σὲ καρτερεῖ ἡ μανούλια σου, μοιρολογάει καὶ λέγει:
— Ξενιτεμένο μου πουλί καὶ λυπημένο ἀηδόνι,
ἡ Ξενιτειά σὲ χαίρεται καὶ γὼ 'γω τὸν καημὸ σου.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, αὐτοῦ σιὰ ξένα ποῦ εἶσαι;
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προσδοήσω;
Νὰ στείλω μῆλο, σέπεται, κυδώνι, μαραγκιάζει.
Νὰ στείλω μοσχιστάφυλο, κι αὐτόνο σταφιδιάζει.
Νὰ στείλω τὸ δακράκι μου σ' ἓνα χρυσὸ μαντήλι;
Τὸ δάκρυ εἶναι καυτερό καὶ καίει τὸ μαντήλι.
Νὰ στείλω τῷ Βαγιῶ κερὶ καὶ τῇ Λαμπρῇ λαμπάδα
καὶ τῇ μερούλα τ' Ἀἰ—Γεργιοῦ χρυσοῦ ἀίλαξιά ν' ἀλλάξῃ.
— Βόθηθα το, Ἀἰ—Γιώργη μ', βέθηθα το, αὐτὸ τὸ καλληκάρι,
καλὰ νὰ πάῃ, καλὰ νὰ 'ρθῇ, νὰ 'ρθῇ καζαντισμένο,
νὰ φέρῃ τὰ γρόσια φόρτωμα (ἢ: σι' ἄλογο) καὶ τὰ φλωριά στὴν τσέπη.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ ἑξῆς τεύχους καὶ τόμου.

2. Τῶν Μελισσιῶν

Ἐδῶ στίς μάντρες τίς ψηλές, τίς καγκελοπλεγμένες.
 Μέσα ἔχουν χίλιες μέλισσες κι ἑξήντα δυὸ κρινιά.
 Βγάζουνε μέλι καὶ κερί καὶ πράσινες λαμπάδες.
 Τὸ μέλι τρώει ἡ ἀρχοντιά (ἢ: τῶν οἱ ἀρχοντες) καὶ τὸ κερί οἱ ἅγιοι
 κι αὐτὰ τὰ μελ'σοβότανα τὰ παίρνουν οἱ Λαζάρου.

3. Τῶν Γιδιῶν καὶ τῶν Προβάτων

Ἐδῶ στίς μάντρες τίς ψηλές τίς καγκελοπλεγμένες (ἢ: καγκελοκλεισμένες),
 μέσα ἔχουν χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσια γίδια.
 Σὰν τὰ μερμήγκια περπατοῦν, σὰν τὰ μέλισσα βάζουν,
 σὰν τὰ μελισσομέρηγκα ποὺ βάζουν τὰ κουδούνια (ἢ: στὰ χειμαδιὰ πηγαίνουν)
 Πέντε ν' ὀρμέγουν τὸ πρωῖ κι ὀχτῶ τὸ μεσημέρι
 καὶ μὲς στὸ γέρομα τοῦ ἡλιοῦ ν' ὀρμέγουν δέκα πέντε.
 Κι ὁ πιστικὸς ποὺ τὰ φυλάει, ὁ καγκελοφρουδάτος,
 σέρνει τὸ φέσι του στραβὰ καὶ τὸν τσιαμπᾶ κλωσμένο·
 σέρνει τὴν ἀγκλιτσούλα του σὲ βέργα κυπαρίσι·
 σέρνει τὴν καρδαρούλα του σὲ τρία ἄρια στεφάνια·
 σέρνει τὴν τσαντιλούλα του σαράντα πέντε πῆγες.
 Τά, Θέ μ', τσιαποῦ τὰ διάζονται; τά, Θέ μ', ποῦ τὰ τυλίγουν
 Στοὺς οὐρανοὺς τὰ διάζονται, στοὺς κάμπους τὰ τυλίγουν
 καὶ στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας τὰ λευκοκοπανίζουν.

4. Τοῦ Ζευγαριῦ ἢ τῶν Βωδιῶν

Τὰ πῶς νὰ τὸ τιμήσουμε τοῦτ' τ' ἄξιο τὸ ζευγάρι
 ποὺ τραβᾶει ἴσια κι ὁμορφα σὰν τ' οὐρανοῦ τὰ ζυγὰ (ἢ: τὰ ζύγια).
 Φυλάει καλοὺς, φυλάει χαμοῦς, φυλάει ἅ ὄρφανια ὅλη.
 Κι ἔμεῖς ἐδῶ οἱ ὄρφανοὶ τὸ Θεὸ παρακαλοῦμε
 νὰ δυναμώσῃ τὸ ζευγάρι νὰ φυλάξῃ ἐμᾶς τοὺς καημένους,
 γιὰ νὰ φυλάῃ ὄρφανους καὶ ὅλη μας τὴ φτώχεια.
 Κι ὁ πιστικὸς (ἢ: κι ὁ ζευγίτης) ποὺ τᾶκανε, ὁ καγκελοφρουδάτος,
 σέρνει τὸ φέσι του στραβὰ καὶ τὸν τσιαμπᾶ κλωσμένο·
 σέρνει τ' ἄλετρι ἀπὸ μηλιά καὶ τὸ ζυγὸ ἀπὸ δάφνη·
 σέρνει καὶ τὴ φκιαντρούλα του σὲ μιὰ χρυσὴ βεργούλα (ἢ: σὲ βέργα κυπαρίσι),
 σέρνει τὸ σκεπαράκι του τριγύρω στὸ ζωνάρι.

5. Τοῦ Παιδιοῦ ποὺ πηγαίνει στὸ Σχολεῖο

Κυρά μου, τὸν υἱιόκα σου, κυρά μ', τὸν ἀκριβό σου,
 τὸν ἔλουζες, τὸν χτένιζες, στὸ δάσκαλο τὸν στέλνεις.
 Τὸν καρτερεῖ κι ὁ δάσκαλος μὲ μιὰ χρυσὴ βεργούλα.
 Τὸν καρτερεῖ ἡ δασκάλισσα μὲ τρία κλωνάκια μόσχοι.
 Τὸ 'να τὸ δίν' τῆς μάνας του, τ' ἄλλο τῆς ἀδερφῆς του,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὸ βάνει στὸν κορφάκι,
 γιὰ νὰ μυρίξ' ὁ κόρφος του χειμῶνα καλοκαίρι,
 τὸ καλοκαίρι ζάχαρη καὶ τὸν χειμῶνα μόσχο.
 —Παιδί μου, ποῦ 'ν' τὰ γράμματα; παιδί μου, ποῦ 'ν' ὁ νοῦς σου;
 —Τὰ γράμματα εἶναι στὸ χάρτι κι ὁ νοῦς μου ἐδῶ ἴσια πέρα·

πέρα πέρα κι αντίπερα πέρα στις μαυρομμάτες
 ὀπώχουν τὰ ξανθὰ μαλλιά σαράντα πέντε πῆγες.
 —Τά, Θε μ', τσιαποῦ τὰ διάζονται; τά, Θε μ', ποῦ τὰ τυλίγουν;
 —Στοὺς οὐρανοὺς τὰ διάζονται, στοὺς κάμπους τὰ τυλίγουν
 καὶ στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας τὰ λευκοκοπανίζουν.

6. Τοῦ Σπιτιοῦ

Ἐδῶ στὰ σπίτια τὰ ψηλὰ τὰ μαρμαροχτισμένα.
 Ἄπ' ὄξω —ν—ἔχουν μάρομαρο καὶ μέσα χρυσωμένα.
 Μέσα κοιμᾶται ὁ ἀφέντης μας μὲ δώδεκα βαίτσες.
 —Ξύπνα, Κυρά μ', τίς βαίτσες (ἦ: τίς βάγιες σου) ν' ἀνάψουν τὰ λυχνάρια.
 νὰ βγάλουν κόκκινες φωτιές καὶ πράσινες λαμπάδες,
 νὰ φέξη τ' ἀφεντάκι μας νὰ λύση τὴ σακκούλα,
 νὰ κοσκινίση τὸ φλουρί, νὰ πέση τὸ διαμάντι,
 κι αὐτὰ τὰ κοσκινίσματα τὰ παίρνουν οἱ Λαζάρου.

7. Τοῦ Ἐτοιμοῦ νὰ Νυμφευθῆ ἢ τοῦ Ἀνύπαντρου

Κυρά μου, τὸν νιγιόκα σου, τὸν κόκκινο κρασᾶτο (ἦ: Κυρά μ', τὸν ἀκριβό σου)
 πέντε μικρὲς τὸν ἀγαποῦν καὶ δεκοχτὼ μεγάλες.
 Ἡ μιὰ τῆς ἄλλης ἔλεγε, —ν—ἡ μιὰ τῆς ἄλλης λέγει:
 —Ἄς εἶναι κι ἄς τὸν πάρουμε κουμπὶ καὶ δαχτυλίδι
 τὸ δαχτυλίδι νὰ φορῆ καὶ τὸ κουμπὶ νὰ πέση.
 Νὰ πέση καὶ νὰ διάβαινε στοῦ Δράκου τὸ λιβάδι
 κι ὁ Δράκος τὸ ἀγνάντευεν ἀπὸ ψηλὴ ραχούλα
 —Πέσε μ', καλέ μ', τὰ τί ἔχασες; καλέ μ', τὰ τί γυρεύεις;
 —Τὸ δαχτυλίδι μ' ἔχασα καὶ τώρα τὸ γυρεύω.
 Ἄν τὸ βρῆ νιός νὰ τὸ χαρῆ κι ἂν τὸ βρῆ παλληκάρι,
 κι ἂν τὸ βρῆ κάνας γέροντας γοργὰ νὰ μοῦ τὸ στείλῃ (ἦ: ὁ χάρος νὰ τὸν πάρῃ),
 κι ἂν τὸ βρῆ ἢ κόρη π' ἀγαπῶ, γυναῖκα θὰ τὴν πάρω.

8. Τοῦ Μωροῦ

Λέμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λέμπει στὸ κυπαρίσσι
 λέμπει καὶ τὸ μικρούτσικο μέσα στὴ σαρμανίτσα.
 Μολαματένια ἢ κούνια του, χρυσὸ τὸ στεφανάκι,
 καὶ γύρω—γύρω ἢ κούνια του χρυσὴ εἶναι φκιασμένη,
 καὶ γύρω—γύρω ἢ σκούφια του ἄγνὸ μαργαριτάρι.

9. Τοῦ Μικροῦ Παιδιοῦ

Ἐνα μικρὸ μικρούτσικο, τοῦ βασιλιᾶ τ' ἀγγόνι,
 καθολικεῖται, χαίρεται, πεξεύει, κομαρώνει.
 Γύρω τὴν πόλη —ν—ἔρχεται, βασιλικὸ μαζώνει,
 βασιλικὸ κι ἀμάραθλο καὶ τρία κλωνάκια μύσκο.
 Ἰὸνα τὸ δὶ' τῆς μάνας του, τ' ἄλλο τῆς ἀδερφῆς του,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὸ βάνει στὸν κορφάκι
 γιὰ νὰ μυρίζ' ὁ κόρφος του χειμῶνα καλοκαίρι,
 τὸ καλοκαίρι βάρκαρη καὶ τὸ χειμῶνα μύσκο.

10. Τοῦ Δέσποτα ἢ Παπᾶ

Ἐδῶ στὰ σπῖτια τὰ ψηλά, τὰ μαρμαροχτισμένα,
 ἀπ' ὄξω —ν— ἔχουν μάρμαρο καὶ μέσα χρυσομένα.
 Μέσα κοιμᾶτ' ὁ Δέσποτας μὲ τὰ χερσιὰ στὰ χέρια,
 κοιμᾶται καὶ ἡ Δεσπότισσα μὲ τὸ σταυρὸ στὰ χέρια.
 —Γιὰ σήκω σήκω, Δέσποτα, καὶ μὴ βαρειοκοιμᾶσαι·
 σημαίνουν ὅλες οἱ Ἐκκλησιᾶς καὶ ὅλα τὰ Μαναστήρια
 καὶ ἡ ἐδική σου Ἐκκλησιὰ στέκει μανταλωμένη (ἦ: ἄψαλτη μένει καὶ βουβή).
 Τὰ δασκαλοῦδια πέρασαν στὴν πόρτα παρακάτω
 νὰ ψάλουν τ' Ἅγιος ὁ Θεός, νὰ ψάλουν τ' ἀλληλούϊα.

11. Τοῦ Παλληκαριοῦ

Τὰ πῶς νὰ τὸ τιμήσουμε τοῦτ' τ' ἄξιο παλληκάρι,
 πῶχει πλατοῦλες γι' ἄρματα καὶ ὦμους γιὰ τὸ δοξάρι,
 ποὺ πάησε καὶ πολέμησε σὲ τρία μεγάλα κάστρα:
 στὴ Βενετιά γιὰ τὸ φλουρί, στὴν Πάτρα γιὰ τ' ἀσήμι
 καὶ στὴν καημένη τῆ Βλαχιά γιὰ τ' ὄμορφο κορίτσι.
 Βαστάει ἡ φούνια τέσσερα καὶ τὸ γαϊτάνι πέντε
 καὶ αὐτὸ τὸ χρυσογαϊτάνο βαστάει σαράντα πέντε.
 Καὶ μπεινοβγαίνει ὁ ποντικὸς καὶ κόβει τὸ γαϊτάνι.
 Γιὰ φεύγα φεύγα, ποντικέ, μὴν κόβης τὸ γαϊτάνι,
 λίτρες βαυπάκι ἢ ἀδερφή θέλει γιὰ νὰ τὸ φκιάξῃ

12. Τοῦ Ἀναγνώστη, Ψάλτη, Γραμματικοῦ

Γραμματικὸ καὶ Ἐπίσκοπε καὶ Ψάλτη καὶ Ἀναγνώστη,
 ἀνέλαβες καὶ ἀνέγραφες τῆς πόλης τὰ δεφτέρια.
 Βάνεις τὸν οὐρανὸ χαρτί, τὴ θάλασσα μελάνη.
 Καὶ ἀπ' τὸ πολὺ τὸ γράψιμο καὶ τὴν ψιλὴ γραφή του
 τὸ χέρι του ἀντραλίστηκε καὶ πέταξε (ἦ: χύθηκε) ἡ μελάνη
 καὶ βάψανε τὰ ροῦχα του καὶ τὰ μεταξωτά του,
 Διαλαλητάδες ἔβαλε σὲ τρία βιλαέτια,
 (ἦ: καὶ βῆκε καὶ ντελάλησε σὲ τρία μεσοχώρια):
 —Τὸ ποιὰ εἶν' ἄξια καὶ γρήγορη τὰ ροῦχα μου νὰ πλύνῃ.
 Βῆκε καὶ τοῦ ἀντικρίθηκε τοῦ Ρῆγα ἡ θυγατέρα:
 —Ἐγὼ εἶμ' ἄξια καὶ γρήγορη τὰ ροῦχα σου νὰ πλύνω.
 Βάνει τὸ σάλιο τῆς νερό, τὸ δάκρυ τῆς σαποῦνι·
 πῆγε καὶ τὰ λαγάρισε στὴν ἄκρη στὸ ποτάμι
 (ἦ: καὶ πῆγε καὶ τὰ ξέπλυνε σὲ τρία ποτομάκια)
 καὶ τὸ ποτάμι —ν— ἔχυσε καὶ βάψαν τὰ χορτάρια.
 Βοσκούντας καὶ τὰ πρόβατα —ν— ἔβάψαν τὰ μαλλιά τους·
 κουρεύντας τὰ πρόβατα —ν— ἔβάψαν τὰ ψαλῖδια·
 καὶ ἐκεῖνες ποὺ τὰ ἔγενθαν ἔβάψαν τὰ σφοντύλια
 (ἦ: γνέθοντας καὶ οἱ ὄμορφονιὲς ἔβάψαν οἱ ποδιές τους).

13. Αὐτοῦ ποὺ πρόκειται νὰ νυμφευθῇ

Ὁ γυιὸς τοῦ Ρῆγα ἐκίνησε νὰ πάῃ ν' ἀρρεβωνιάσῃ,
 μὲ τὸ σιδέρη τ' ἄλογο (ἦ: τὸ σιδερίκο ἄλογο), μὲ τὴ χρυσοῦ τῆ σέλλα.
 Στὸ δρόμο ποὺ ἐπήγαινε, στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει,

μιὰ κόρη τοῦ ἀντικρίθηκε, μιὰ κόρη τοῦ μιλάει
 κι αὐτὸς τῆς ἀντιμίλησε:—Μιὰ κόρη πάω νὰ πάρω,
 κι ἂν κατεβάσῃ ὁ Δούναβης καὶ πνίξῃ τὰ διοφύρια,
 ἐγὼ ἔχω γρίβαν ὄμορφο καλὸ καὶ παιγνιδιάρη,
 στὸ δαχτυλίδι νὰ διαβῆ, στὴ βέργα νὰ περάσῃ
 καὶ εἰς τὸ ἄσπροκόνδυλο νὰ διπλωθῆ νὰ κάτση.

14. Τῆς ἀνύπαντρης ποῦ θ' ἀρραβωνιασθῆ

Ἐδῶ ἔχουν φύγῃν ὄμορφη, φύγῃν καμαρωμένη
 τὴ δέρονουν (ἦ: τὴ θεωροῦν), τὴν καταπατοῦν, νὰ τὴν ἀρραβωνιάσουν.
 Τῆς τάζουν γυιὸ τοῦ βασιλιᾶ, τῆς τάζουν γυιὸ τοῦ Ρήγα.
 Δὲ θέλει γυιὸ τοῦ βασιλιᾶ, δὲ θέλει γυιὸ τοῦ Ρήγα,
 μόν' θέλει τ' ἀρχοντόπουλο μὲ τὶς πολλὰς χιλιάδες.
 Κι αὐτόνο τ' ἀρχοντόπουλο πολὺ προικιὸ γυρεύει
 γυρεύει τ' ἄστροι πρόβατα καὶ τὸ φεγγάρι γίδια
 καὶ τὸν καθαρανγερινὸ κρεββάτι νὰ κοιμᾶται.
 Γυρεύει ἀμπέλια ἀτρούγιστα μ' ὄλο τοὺς τρυγιστάδες.
 Γυρεύει χωράφια ἀθήριγα μ' ὄλο τοὺς θεριστάδες.
 Γυρεύει μύλους δώδεκα μ' ὄλο τοὺς μυλωνάδες,
 πέντε ν' ἀλέθουν μὲ νερὸ καὶ ἔξι μὲ τὸ γάλα
 κι ἓνας γοργὸς γοργόμυλος (ἦ: κι ἓνας καλὸς καλόμυλος)
 νὰ βγάξ' τ' ἀλεύρι κόκκινο καὶ τὸ πασπάλι μαῦρο
 [(ἦ: καὶ τὴν πασπάλα μαύρη)
 νὰ παίρνουνε οἱ ὄμορφες νὰ φκιάνουν τὰ φκιασίδια,
 νὰ παίρνουν οἱ γραμματικοὶ νὰ φκιάνουν τὴ μελάνη.

15. Τῆς θυγατέρας

Κυρά μ', τὴ θυγατέρα σου, κυρά μ', τὴν ἀκριβὴ σου
 τὴν ἔλουζες, τὴ χτένιζες, στὰ σύννεφα τὴν κρύβεις,
 νὰ μὴν τὴν κρούξ' ὁ κουρνιαχτός, νὰ μὴν τὴν κάψῃ ὁ ἥλιος.
 Τὰ σύννεφα σκορπίσανε κι ἡ κόρη λάμπει μέσα.
 Διαβαίνει —ν—ἓνας νιούτσικος καὶ πέφτει καὶ πεθαίνει.
 Διαβαίν' κι ἓνας πραιματευτὴς καὶ χάνει τὴν πραιμάτεια.
 —Γιὰ σήκω σήκω, νιούτσικε, μὴν πέφτεις καὶ πεθαίνεις.
 Γαμπρὸ στὴ θυγατέρα μου, γαμπρὸ στὴν ἀδερφή μου,
 γαμπρὸ στὴν ἐξαδέρφη μου ποὺ σταματᾷ τὸν ἥλιο.

16. Τῆς Περδικούλας

Μιὰ περδικούλα πλουμιστή, μιὰ πέρδικα γραμμένη,
 πῶχει πλουμπίδια στὸ λαιμό, πλουμπίδια στὸ κεφάλι.
 Στοὺς οὐρανοὺς ποὺ πέταξε, στοὺς κάμπους ποὺ πετᾷει
 καὶ στὴν ψηλὴ τὴν πιπεριά ποὺ μάζωνε πιπέρι,
 πιπέρι γιὰ τὶς ἔμορφες καὶ γιὰ τὶς μαυρομάτες
 ὁπῶχουν τὰ ξανθὰ μαλλιά σαραπέντε πῆγες.
 Τά, Θέ μ', τσιαποῦ τὰ διάζονται; τά, Θέ μ', ποῦ τὰ τυλίγουν;
 Στοὺς οὐρανοὺς τὰ διάζονται, στοὺς κάμπους τὰ τυλίγουν
 καὶ στὸν ἄφρὸ τῆς θάλασσας τὰ λευκοκοπανίζουν.

17. Τῆς Νιοστεφανωμένης

Ἄνδρονίτσα ροδανὴ καὶ νιοστεφανωμένη,
 ποῦ σὲ στεφάνωσ' ὁ Χριστὸς μὲ δώδεκα Ἀποστόλους,
 μὲ τετρακόσιους ἄρχοντες, μ' ἐξήντα καλοῦρους
 (ἦ: μὲ τετρακόσιες ἄρχοντιές, μ' ἐξήντα δυὸ παπάδες).
 Στὰ γόνατα τὴν κράταγαν, στὰ μάτια τὴν κοιτάζουν·
 —Κόρη μ', γιὰ δὲν εἶσ' ὄμορφη, κόρη μ', γιὰ δὲν εἶσ' ἄσπρη;
 —Ἄν θέλῃς νὰ ἴμαι ὄμορφη, ἄν θέλῃς νὰ ἴμαι ἄσπρη,
 στείλε στὴν Πόλη γιὰ γυαλί, στὰ Γιάννινα γιὰ χτένι,
 στείλε καὶ στὴν Πολίτσιανη γιὰ κόκκινο γελέκι·
 τὸ χτένι νὰ χτενίζωμαι καὶ τὸ γυαλί νὰ βλέπω,
 καὶ τὸ γελέκι νὰ φορῶ στὴν ἐκκλησιά νὰ πάω.
 Γιὰ πᾶρε με καὶ σῦρε με σὲ Σέρβικο παζάρι
 καὶ πᾶρε μου ἓνα φόρεμα καὶ Σέρβ.κο ζουνάρι
 γιὰ νὰ ζωθῶ ν' ἀρματωθῶ νὰ βγῶ σὲ πανηγύρι,
 νὰ κάμω ἀγόρια νὰ σφαγοῦν, κορίτσια νὰ πλαντάξουν,
 νὰ κάμω τὸν πρωτόπαπα νὰ χάσ' τὴ λειτουργία,
 νὰ κάμω τὸν πρωτόγερο νὰ χάσῃ τὰ δεφτέρια.

18. Τοῦ Ἀφέντη

Τὰ πῶς νὰ τὸν τιμήσουμε τοῦτ' τὸν καλὸν ἀφέντη,
 πέντε φορὲς ἀφέντεψε καὶ κάλι ἀφέντης εἶναι.
 Χίλιοι κρατοῦν τὸ γρίβα του, χίλιοι τὸν καλιγώνουν,
 καὶ χίλιοι τὸν παρακαλοῦν στὴ σκάλα νὰ πατήσῃ,
 κι αὐτὸς δὲν καταδέχεται στὴ σκάλα νὰ πατήσῃ.
 θέλει τὴ σκάλα μάρμαρο, τὴ σέλλα του χρουση.

19. Τῆς Νοικοκυρᾶς

Κυρὰ ψηλή, κυρὰ λιχνή, κυρὰ καμαρωμένη,
 κυρὰ μ', ὅταν στολίζεσαι νὰ πᾶς στὴν ἐκκλησία
 βάνεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστήθι
 κι αὐτὸν τὸ χρυσαυγερινὸ κουμπὶ καὶ δαχτυλίδι.
 Ἄπλώνει στὴν τσεπούλα της καὶ βγάξ' ἓνα κλειδάκι
 κι ἀνοίγει τὴν κασέλλα της τὴ σταυροκλειδωμένη
 καὶ βγάξει τὸ φακιόλι της τὸ σταυροφακιολάκι
 καὶ βλέπει στὸ φακιόλι της μελίσι γουδιασμένο.

20. Τῆς Συζύγου

—Ροδίτσα μὲ τὰ κόκκινα, μὲ τὸ ψηλὸ καμάρι.
 Γιὰ πούλα τὸ ζουνάρι σου κι ἀγόρασε καμάρι.
 —Δὲν τό 'χω γὼ γιὰ πούλημα, δὲν τό 'χω γιὰ παζάρι
 μόν' τό 'χω γιὰ τὸν ἄντρα μου, νὰ παίξῃ νὰ γελάσῃ (ἦ: γεράσῃ).

21. Τ' Ἀργαλειοῦ

Τὸ κέντισμα εἶναι γλέντισμα, κι ἡ ρόκα εἶναι σεργιάνι
 καὶ τὸ τσιρκίκι κι ὁ ἀργαλειὸς (ἦ: κι αὐτὸς ὁ ἔρμος ἀργαλειὸς)

εἶναι σκλα-
 βιά μεγάλη.

Τοῦ Παπαγιώργη ἡ ἀνεψιά, τοῦ Ρήγα ἡ θυγατέρα,
 πῶχει ἀσημένιον ἀργαλειὸ καὶ κρουσταλλένιο χτένι.
 Κι ἀπὸ τὸ βρόντα τ' ἀργαλειοῦ καὶ τὸν ἠχὸ τῆς κόρης
 ὁ ἥλιος ἀντραλίστηκε κι ἀργεῖ νὰ βασιλέψη.
 — Πολὺ κάνεις, ἦλιε μ', νὰ βγῆς κι ἀργεῖς νὰ βασιλέψης!
 Σὲ καταριῶται ἡ ὑργατιά κι οἱ ξενοδουλευτάδες.

22. Τῆς Βάβως

Μιά γοῖά γερόντισσα, μιὰ παινοσουσαμένη.
 Δὲ σουλλοῖῶται θάνατο, δὲ σουλλοῖῶται χάρο.
 Τάξει γοῖσια σ' τς Ἐκκλησιές, φλωριά στὰ Μαναστήρια.
 Κι ἀπλώνει στὴν τσεπούλα τῆς στὴν ἀργυρὴ τὴν τσέπη
 καὶ βγάζει τὸ κλειδάκι τῆς, τὸ ἀργυρὸ κλειδί τῆς
 κι ἀνοίγει τὴν κασσέλλα τῆς, τὴν ἀργυρὴ κασσέλλα
 καὶ βγάζει τὸ φακιόλι τῆς, τὸ σταυροφακιολάκι.

Τῆ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, τὰ παιδιὰ τοῦ
 σχολείου πηγαίνουν πάλι στὰ σπίτια ἀνά
 δύο, μὲ ἓνα καλάθι. Τὸ καλάθι τῶρα τὸ στο-
 λίζουν ἀπ' ἐξω μ' ἓνα μαῦρο μαντήλι καὶ
 δάφνη. Γυρίζουν μέχρι τὸ μεσημέρι ποῦ θὰ
 χτυπήσῃ ἡ καμπάνα γιὰ τὴν Ἀποκαθή-
 λωση, ὅποτε σταματοῦν, μοιράζονται ὅ,τι
 μάζεψαν, ἀφήνουν τὰ καλάθια καὶ ἔρχον-
 ται στὴν Ἐκκλησία. Ἐκεῖ θὰ βοηθήσουν

στὸ καθάρισμα τῆς Ἐκκλησίας, θὰ καθα-
 ρίσουν τὸν Πολυέταιο, τὰ Μανάλια καὶ τὰ
 Τρικέρια. Θὰ μάζεψουν λουλούδια καὶ θὰ
 στολίσουν τὸν Ἐπιτάφιο. Καὶ ὅταν εὐκαι-
 ρήσουν θὰ γτυπᾶν λυπητερὰ τὴν καμπάνα
 καὶ ἐκεῖ κοντὰ θὰ παίζουν τὶς τσιομάδες
 γιὰτὶ τῶρα ἔχουν λεπτά, αὐτὰ ποῦ μάζε-
 ψαν τὸ πρῶτὸ ποῦ πῆγαν στὰ σπίτια καὶ εἶ-
 παν τὸ

«Σήμερα μαῦρος οὐρανός, σήμερα μαύρη μέρα
 σήμερα ὄλοι θλίβονται καὶ τὰ βουνὰ λυπῶνται
 σήμερα ἔβαλαν βουλή οἱ ἄνομοι Ἑβραῖοι,
 οἱ ἄνομοι καὶ τὰ σκυλιὰ καὶ τρισκαταραμένοι,
 γιὰ νὰ σταυρώσουν τὸ Χριστὸ, τὸν πᾶν τοῦ βασιλιᾶ...»

Τὸ τραγούδι αὐτὸ εἶναι γνωστὸ σὲ πολλὰ μέρη καὶ εἶναι δημοσιευμένο καὶ σὲ λαϊκὰ
 φυλλάδια. Τελειώνει ὡς ἑξῆς:

«... Ὅποιος τ' ἀκούει, σώζεται, κι ὅποιος τὰ λέει ἀγιάζει
 κι ὅποιος τὰ καλογράφεται, Παράδεισο θὰ λάβῃ.
 Παράδεισο καὶ λίβανο ἀπὸ τὸν Ἅγιον Τάφο.
 Βάλε κρασί σιὸ μαστραπᾶ κι ἀφράτο παξιμάδι
 καὶ κάνε μιὰ παρηγοριὰ νὰ βρῆσκειται σιὸν κόσμῳ».

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΑΛΕΞ. ΛΙΒΑΔΕΩΣ

ΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τὸ Μητροπολιτικὸν Μέγαρον Ἰωαννίνων θὰ ἀποτελέσῃ τὸ κέντρον καὶ τὴν κορυφὴν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ συγκροτήματος, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται ἐν συνεχείᾳ μετὰ τοῦ κάτωθεν αὐτοῦ εὐρισκομένου Μητροπολιτικοῦ ναοῦ.

Εἰς τὸ ἔργον αὐτό, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν ἀλλὰ καὶ τὴν αἰσθητικὴν ἀντίληψιν τοῦ διακεκριμένου Ἀρχιτέκτονος κ. Πατρόκλου Καραντινοῦ, συντίθενται ἁρμονικῶς ἡ σύγχρονος τεχνικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀντίληψις μετὰ τὴν ζωντανὴν Ἑλληνικὴν θρησκευτικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν παράδοσιν καὶ τὸν ἀληθινὸν χαρακτῆρα τοῦ τόπου. Τὸ νέον Μητροπολιτικὸν Μέγαρον θὰ ἀποτελέσῃ τὸ κύριον στοιχεῖον καὶ τὴν βάσιν διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν καὶ ἀξιοποίησιν τῆς κεντρικῆς αὐτῆς περιόχης τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων.

Τὴν 2αν Μαΐου π. ἔ. ὁ Μεγάλος Γέροντας⁽¹⁾ κατέθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ μεγάρου τῆς πόλεως—τῆς Μητροπόλεως, ὅπως εἶναι τοῦτο γνωστὸν στοὺς παλαιότερους. Οὕτω ὁλοκληρῶνεται τὸ σύστημα τῶν κτιρίων τῶν κοινοτικῶν ἰδρυμάτων τῆς Ἡπειρωτικῆς πρωτευούσης: Γυμνάσια, Δημοτικὰ Σχολεῖα, Ἀκαδημία, Νοσοκομεῖον, Γεροντοκομεῖον, Στάδιον, Βιβλιοθήκη καὶ κορωνὶς ἡ Μητρόπολις. Ἡ πόλις ἐπὶ αἰῶνας θὰ φέρῃ τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητος τοῦ Γέροντα, ἡ πρὸς τὸν ὁποῖον εὐγνωμοσύνη τῶν Ἰωαννιτῶν θὰ εἶνε αἰδῖος, ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων μεγάλων πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Ἡπειρον ὑπηρεσιῶν του.

Τὶ δὲν ἐνθυμίζει εἰς ἡμᾶς τοὺς παλαιοὺς Γιαννιώτες ἡ Μητρόπολις;

Ὑπὸ τὴν στέγην τῆς ἐξεκολάφθη καὶ ἐγγιγαντώθη ὁ κοινοτικὸς θεσμὸς ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν προνομίων τοῦ Γένους, τὰ ὁποῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας διεφύλαξεν ἡ Ἐκκλησία. Εἰδικῶς διὰ τὰ Γιάννινα ὁ θεσμὸς οὗτος λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῶν Λάσσων—τῶν κοινοτικῶν περιουσιῶν—εἶχεν εὐρυτάτην ἐξέλιξιν. Ἡ Μητροπολιτικὴ Ἀρχὴ δὲν ἤσκει μόνον τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν διὰ τῶν Δημογεροντιῶν ἐπὶ ὑποθέσεων τοῦ οἴ-

κογενειακοῦ καὶ κληρονομικοῦ δικαίου, δὲν ἦτο μόνον τὸ ληξιαρχεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, δὲν ἦτο μόνον ἐπίσημος ἀρχή, ἐνώπιον τῆς ὁποίας συνετάσσοντο διαθῆκαι καὶ προικοσύμφωνα. Ἡ Μητροπολιτικὴ Ἀρχὴ εἶχε καὶ εὐρυτάτην διοικητικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστικὴν ἐποπτεῖαν καὶ σύμπραξιν ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν κοινοτικῶν περιουσιῶν τῆς πόλεως, αἵτινες ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀπέδιδον ἐτησίως περὶ τὰς Λ. χρ. 8.000. Παλαιότερον τὰ ἔσοδα τῶν Λάσσων ἦσαν περισσότερα.

Ἡ διαχείρισις ἀντίθετο εἰς ἐκπροσώπους τῆς κοινότητος ἐκλεγομένους διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας. Οἱ ἐκπρόσωποι οὗτοι διώριζον τὸ προσωπικὸν τῶν Ἐκπαιδευτηρίων, διηύθυνον τὸ Κοινοτικὸν Νοσοκομεῖον, τὸ Κοινὸν Φαρμακεῖον, τὸ Γεροντοκομεῖον, τὸ Πτωχοκομεῖον, ἐπετρόπευον τὰς Ἐκκλησίας τῆς πόλεως καὶ ἐλογοδότην εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν πολιτῶν, συνεργομένην συνήθως εἰς τὸ συνοδικὸν τῆς Μητροπόλεως, καὶ κατόπιν ἐκθέσεως τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ὁποίαν συμμετεῖχε καὶ ἡ μειοψηφία, ἐνέκρινεν ἢ ἀπέριπτε τὴν λογοδοσίαν τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων. Συνηθέστατα τὸ θέμα τοῦτο ἀπέτελει ἀντικείμενον σκληρῶν ἀγώνων, κύριον ἐλατήριον τῶν ὁποίων ἦτο τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν οἰκονομικωτέραν καὶ προσφορωτέ-

1. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κοσ. Κοσ. Σπυρίδων.

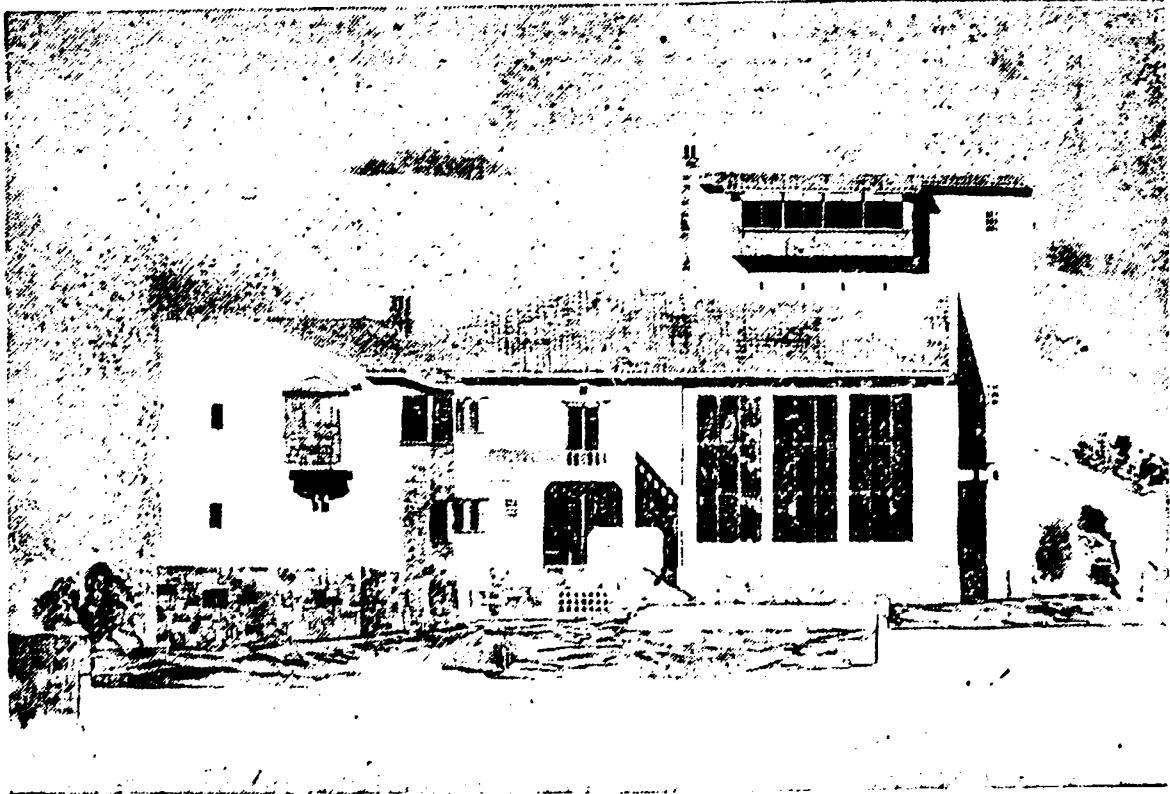
ραν διαχείρισιν τῶν κοινῶν. Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς πόλεως εἶχε τὰ γραφεῖα τῆς εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ συνεδρίαζεν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου.

Ἡ Δημογεροντία, ἥτις ἐκτὸς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας εἶχε καὶ εὐρείαν διοικητικὴν, ἐλέγχουσα τὴν διαχείρισιν τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν Μονῶν τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων, ἐστεγάζετο ἐπίσης εἰς τὴν Μητρόπολιν.

Οὕτω ὁ Ἡπειρωτικὸς κόσμος καὶ ἰδιαίτερα οἱ Ἰωαννῖται ὅταν ἀπέκτησαν τὴν ἐλευ-

σύλληψιν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐξεχόντων πολιτῶν ἐγκλεισθέντων ἐπὶ πολλοὺς μῆνας εἰς τὸν Ταρσανᾶν (1) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκεῖ συνετάχθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1910 τῆ ὑποδείξει τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας (Μυστ. Ἐθνικῆ Ὀργαν.) ἐντονωτάτῃ τηλεγραφικῇ διαμαρτυρίᾳ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Στρατιωτικοῦ Νόμου καὶ τῶν Στρατοδικείων εἰς τὴν Ἡπειρον.

Εἰς τὴν Μητρόπολιν συνετάχθη καὶ ὑπεγράφη ὑπὸ ἑκατοντάδων πολιτῶν ἔκκλησις πρὸς τὸ Βερολίνοιον Συνέδριον τὸ 1878, δι-

Τὸ νέον Μητροπολιτικὸν Μέγαρον Ἰωαννίνων

θερίαν των, εὐρέθησαν παρεσκευασμένοι διὰ τὴν ἄσκησιν τῶν ἐκ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἀπορρεόντων δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων των.

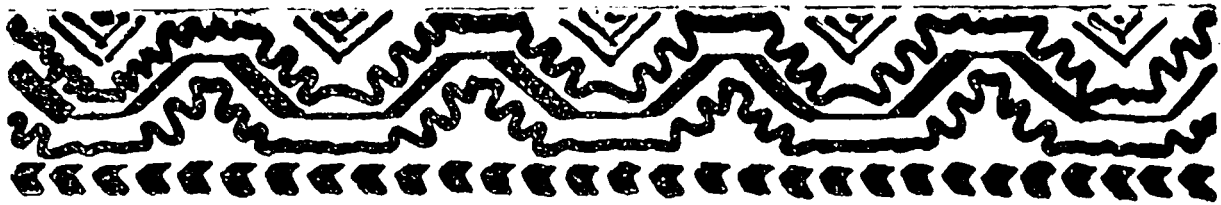
Εἰς τὴν Μητρόπολιν αὐτήν, ὅταν συνέπιπεν οἱ Μητροπολίται καὶ οἱ κοινοτικοὶ ἄρχοντες νὰ εἶναι ἄνδρες θαρραλέοι καὶ ἐνθουσιώδεις, συνετάσσοντο ἐντονοὶ διαμαρτυρίαι κατὰ τῶν Τουρκικῶν καταπιέσεων. Ἀπ' ἐκεῖ ἐξεκίνησεν ἡ διαδήλωσις διαμαρτυρίας διὰ τὴν καταπάτησιν τῶν προνομίων τοῦ Γένους, κατὰ τὸ 1891, ὅποτε ἔκλεισαν αἱ Ἐκκλησῖαι, καὶ ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν

ἣς ἐζητεῖτο ἡ προσάρτησις τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὑπὸ τὴν στέγην τῆς Μητροπόλεως συνεδρίαζε κατ' ἐπανάληψιν ἡ διοικοῦσα τὴν Α. Διεύθυνσιν τῆς Η.Ε. ἐπιτροπὴ κατὰ τὰ ἔτη 1908—1909, ἐν ἀπουσίᾳ εἰς Κων(πολιν) ὡς συνοδικοῦ τοῦ Μητροπολίτου Γερβασίου, ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιώδους ἐπισκόπου Φωτικῆς Χρυσοστόμου, ὅστις εἶχε θέσει ταύτην εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ὀργανώσεως. Ἐκεῖ ἐκρύπτοντο οἱ διωκόμενοι

1. Φυλακὴ τοῦ Ναυστάθμου.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΤΟ ΕΚΚΛΗΣΑΚΙ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Ο ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΟΜΩΝΥΜΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΚΥΡΙΩΝ

Στή γραφική και πευκόφυτη γωνιά τῶν Ἀθηνῶν, στὰ Τουρκοβούλια, προβάλλουν δύο ἀπέριττα δημιουργήματα τῆς πίστεως και τῆς ἀγάπης. Εἶναι τὸ Ἐκκλησάκι τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων και ὁ παιδικὸς σταθμὸς τῆς Ὁργανώσεως «Ἀσύλου Νεομάρτυρος Γεωργίου».

Εἶναι συγκινητικὴ ἡ ἱστορία τοῦ ἁγίου ὁ σκοπὸς τοῦ και ἀξίζει νὰ γίνουν εὐρύτερα γνωστὰ ὅσο και νὰ τύχουν θερμῆς ὑποστηρίξεως ἀπ' ὅλους.

Οἶκος εὐλαβείας και πίστεως, ἀλλὰ συγχρόνως και θάσις ἐξορμήσεως γιὰ τὴν πραγματοποίησιν ὠραίου κοινωφελούς ἔργου ἀποτελεῖ τὸ Ἐκκλησάκι τοῦ Νεομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου. Δὲν εἶναι οὔτε ἐπίδειξιν πλούτου κατασκευάσμα οὔτε ἰδιοτροπίας δημιουργήμα. Ἡ ἱστορία τοῦ Ναοῦ, σύντομη ἀλλὰ διδακτικὴ, ἀπλὴ ἀλλὰ μεγαλειώδης, ἀντικατοπτρίζει τὴν εὐσέβεια τῆς ἀποδήμου

ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς εἰς τὸ ἔξωτερον φυγαδεύσεώς των.

Αὐτὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα και αἱ ἀναμνήσεις ἡμῶν τῶν παλαιότερων συνδέονται μετὰ τὸ κατεδαφισθὲν συνεπείᾳ τῶν βομβαρδισμῶν τοῦ 1940—41 κτίριον τῆς Μητροπόλεως. Τὰς παραδίδομεν εἰς τοὺς νεωτέρους, διὰ νὰ ἐκτιμήσουν κατ' ἀξίαν τὴν χειρονομίαν τοῦ Μεγάλου Γέροντα διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἱστορικῆς Μητροπόλεως.

Ἡπειρώτιδος, τῆς Ἑλληνίδος γενικώτερα και τὴν εὐγενικὴ τῆς τάσι γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ.

Ἦταν βραδάκι, ὅταν κάποιος δειλὸ χέρι χτυποῦσε τὴν πόρτα τοῦ φτωχικοῦ σπιτιοῦ τῆς Ἀμαλίας Στρογγύλη. Ἦταν ἀκριβῶς ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὁποία ἡ φυσικὴ ἐναλλαγὴ μεταρσιώνει τὸν ἄνθρωπο, προκαλεῖ ἀνάταση

Ὁ Παιδικὸς Σταθμὸς

ψυχῶν και διαστέλλει τὰ χεῖλη σὲ θερμὴ προσευχὴ πρὸς τὸν Πλάστη. Ἡ Ἀμαλία Στρογγύλη, ἡ ἀγαθὴ Σουλιώτισσα, γόνος τῆς ἡρωικῆς οἰκογενείας Γαλασίδου, θυγατέρα τοῦ πυρπολητοῦ τῶν Τουρκικῶν πλοίων στὴν Κάρυστο, στὸ ἄκουσμα τῆς θύρας διέκοψε τὴ βραδυνὴ τῆς προσευχῆ και ἔσπευσε ν' ἀνοίξη. Φτωχὴ και ἀπροστάτευτη κοπελίτσα ζητοῦσε ἄσυλο. Ὑπηρετοῦσε σὲ φιλικὴ οἰκογένεια τῆς Ἀμαλίας και εἶχε διωχθῆ ἀπὸ ἐκεῖ. Δὲν εἶχε ποῦ νὰ καταφύγη και σκέφτηκε τὴν Ἀμαλία.

— Παιδί μου, τῆς εἶπε, πήγαινε ξανά στο σπίτι και πὲς τῆς κυρίας σου ἐκ μέ-

ρους μου να σε κρατήση, αὐριο δὲ τὸ πρῶτ θάρθω καὶ ἐγὼ ἐκεῖ νὰ σε τακτοποιήσω.

Ἡ νέα ὑπήκουσε, ἀλλὰ ἡ οἰκοδέσποινα δὲν ἐννοοῦσε νὰ τὴν δεχθῆ. Τότε τὸ φτωχὸ καὶ ἀπροστάτευτο κορίτσι, ἀπελπισμένο καὶ μὴ ἔχοντας ποῦ νὰ βρῆ ἄσυλο, τράβηξε πρὸς τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ ἄφησε νὰ τὸ διαμελίσῃ τὸ τραῖνο.

Ἡ αὐτοκτονία τῆς νέας συνεκίνησε πολὺ τὴν Ἀμαλία Στρογγύλη καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἰδρῶσῃ ἕνα ἄσυλο γιὰ τὰ ἀπροστάτευτα παιδιὰ. Ἔτσι δὲν θὰ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐπαναληφθῆ ἡ τραγικὴ ἱστορία τῆς φτωχοῦλας ὑπηρετρίας. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἡ Ἀμαλία Στρογγύλη ἰδρυσε Σωματεῖο κυριῶν, στὸ ὅποιο ἔδωσε τὸν τίτλο «Ἄσυλον Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων» καὶ τοῦ ὁποῦ το Ἄδιοικητικὸ Συμβούλιο, σήμερα τὸ ἀποτελοῦν οἱ Ἡπειρώτισσες κυρίες: Ἀγγελικὴ Μ. Ἀθανασούλα—Πρόεδρος, Βασιλικὴ Ν. Μανοπούλου καὶ Ἑλένη Γ. Ποταμιάνου—Ἀντιπρόεδροι, Θάλεια Δ. Ἰακωβίδου—Γεν. Γραμμ., Ματίνα Χ. Παπασταύρου—Ταμίας καὶ Καίτη Φ. Γεροθανάση, Ἐφη Τ. Καργαδούρη, Ὀλγα Π. Καρρᾶ, Δέσπω Μ. Μερκάτη, Ἀγγελικὴ Μπάλλου, Εἰρήνη Δ. Μπότσαρη, Βαλ. Σ. Παπαδοπούλου, Ἑλένη Μ. Πιπινέλη καὶ κ. Τηλ. Γουρτζῆς.

Ἡ πρώτη σημαντικὴ ἐπίσχυσις τοῦ Σωματείου δὲν ἄργησε: Ἡ κόρη τῆς οἰκογενείας Κουτσογιάννη ἦταν βαρεῖα ἄρρωστη. Στ' ὄνειρό της βλέπει ἕνα Φουστανελλᾶ νὰ τὴν θεραπεύῃ. Χαρούμενη ἀνοίξε τὰ μάτια της καὶ διηγεῖται στοὺς γονεῖς της τὸ ὄραμα. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη νὰ γίνεται καλὰ καὶ δὲ ἄργει νὰ θεραπευθῆ. Ὁ Φουστανελλᾶς, ἔκαμε τὸ θαῦμα του. Ποῖος ἕως ἦταν αὐτὸς ὁ Φουστανελλᾶς; Ἡ οἰκογένεια Κουτσογιάννη δὲν ἄργει νὰ τὸ πληροφορηθῆ. Ἐκεῖ κοντὰ ἦταν τὸ σπῆτι τῆς Ἀμαλίας Στρογγύλη καὶ στὸ εἰκονοστάσιό της ἐπρόβαλλε ἐλπιδοφόρος καὶ παραμυθητικὴ ἡ μορφή τοῦ μοναδικοῦ Φουστανελλᾶ ἁγίου, τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

Ὁ Νεομάρτυς, λοιπόν, ἔκαμε τὸ θαῦμα καὶ ἡ οἰκογένεια Κουτσογιάννη ἐθεώρησε χρέος της, εἰς ἐνδειξιν πίστεως καὶ εὐλαβείας νὰ ἐπισχύσῃ τὴν ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ ἁγίου Σύλλογον. Ἐδώρησε, λοιπόν, στὸ σύλλογο ἕνα οἰκόπεδο ἀπὸ 220 πῆχεις, ποῦ ἦταν στὰ Τουρκοβούνια πλάι στὸ σπῆτι τῆς Ἀμαλίας Στρογγύλη.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ἡ Ἀμαλία Στρογγύλη ἀπέθανε, λίγο δὲ πρὸ τοῦ θανάτου της κἀνκε καὶ τὸ σπῆτι της. Δὲν εἶχε σεβασθῆ τίποτε ἢ φωτιά καὶ μόνο τὴν εἰκόνα τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου καὶ τοῦ ἁγίου Φανουρίου κατώρθωσαν νὰ διασώσουν οἱ γείτονες. Κατεσκευάσαν τότε ἐπὶ τόπου ἕνα εἰκονοστάσιον, στὸ ὅποιο ἀπέθεσαν τὰς δύο εἰκόνας τῶν ἁγίων καὶ τὸ προφύλαξαν μὲ πρόχειρο παράπηγμα ἀπὸ μισοκαμένα ξύλα καὶ τενεκέδες.

Μετὰ τινὰ καιρὸν ἡ Ἀγγελικὴ Κωνσταντίνου, κάτοικος τῆς ὁδοῦ Τσιμισκῆ, εἶδε περίεργο ὄνειρο. Ἐνας φουστανελλᾶς ἁγιὸς τὴν καλοῦσε νὰ τοῦ κτίσῃ τὸ σπῆτι, γιὰτὶ κινδύνευε νὰ χαθῆ. Ἡ Ἀγγελικὴ δὲν εἶχεν ἀκούσει ποτὲ προηγουμένως γιὰ τὸν Νεομάρτυρα Γεώργιο, ἔταν δὲ ἔμαθε σχετικῶς, ἐκινήθη ἀμέσως γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴ τοῦ ἁγίου. Μετὰ πολλὰς ἀναζητήσεις βρῆκε στὰ Τουρκοβούνια τὸ παράπηγμα, ὅπου ἦταν τοποθετημένη ἡ εἰκόνα τοῦ Νεομάρτυρος καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸ μηχανικὸ ἀδελφὸ της Ἰωάννη Κωνσταντίνου νὰ κτίσῃ ἐκεῖ παρεκκλήσιο τοῦ ἁγίου.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ τὸ Συμβούλιο τοῦ Συλλόγου ἄρχισε νὰ κινῆται δραστηριώτερα πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ. Ἡ ἄδεια γιὰ τὸ παρεκκλήσιο, ποῦ θὰ χρησίμευε ὡς βάσις γιὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἁσύλου, δόθηκε ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ἄρχισε ἀμέσως νὰ κτίζεται τὸ ἐκκλησάκι. Τὸ παρεκκλήσιο τοῦ ἁγίου ὑπέστη ἀρκετὰς ἐπεκτάσεις καὶ βελτιώσεις. Ἀκόμα καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1954 ἐπεξετάθη σημαντικᾶ, ὥστε νὰ διπλασιασθῆ ὁ χώρος του καὶ ἐξωραϊσθῆ, ἀποτελεῖ δὲ τῶρα Οἶκον εὐλαβείας καὶ πίστεως, συγχρόνως δὲ καὶ πηγὴν πόρων γιὰ τὸν Παιδικὸν Σταθμόν.

Ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Παιδικοῦ Σταθμοῦ, τὸ Δ. Σ. συνετέλεσεν εἰς τὴν συγγραφὴν βιβλίου τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τοῦ Ἡπειρώτου συγγραφέως κ. Δ. Σαλαμάγκα, παρακολουθήσαν καὶ τὴν ἐκτύπωσίν του ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἠρωϊκοῦ πολέμου διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας καὶ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα τὸ Σωματεῖον ὑπέκον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς κυβερνήσεως, διέθεσε μετὰ τῶν μελῶν του σημαντικὰ ποσὰ γιὰ νὰ ἐφοδιασθῶν μὲ μάλλινα οἱ στρατιῶται μας, ποὺ πολεμοῦσαν στὰ βουνὰ τῆς Βορείου Ἡπείρου καὶ ἔκανε ὅ,τι ἦτο δυνατόν γιὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τοὺς πάσχοντας. Τὰ μέλη τοῦ Σωματείου ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ δρᾶδου καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πολέμου ἔπραξαν ἀσπρόρρουχα γιὰ τοὺς τραυματίας, φορέματα γιὰ τὰ πολεμοπαθῆ παιδιὰ, ἔπλεκαν κάλτσες, πουλόβερ γιὰ τοὺς πολεμιστὰς μας καὶ ἐφωδίασαν μὲ αὐτὰ κατὰ χιλιάδας τὸ Ἴδρυμα «Φανέλλα τοῦ Στρατιώτου» λαβόντα εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης.

Ἀκόμα τὰ μέλη ἔκαναν συχνὰς ἐπισκέψεις στοὺς τραυματίας στὰ Νοσοκομεῖα καὶ φρόντιζαν διὰ τὴν ψυχαγωγίαν των καὶ διανομὴν δώρων εἰς αὐτοὺς. Εἰς τὸ Νοσοκομεῖον 401 προσέφερε τὸ Σωματεῖον καὶ 2 ραδιόφωνα εἰς δὲ τὸν Ραδιοφωνικὸν Σταθμὸν Ἐνόπλων Δυνάμεων Ἰωαννίνων προσέφερε χρηματικὸν ποσὸν καὶ πλάκες γραμμοφώνου.

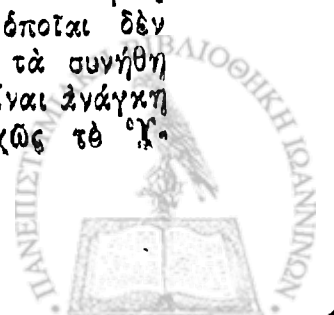
Οἱ θλιβερὰς ἐθνικὰς περιπέτειες ἀπὸ τὴν γενικὴν κατοχὴν ἐξηνέμισαν τὴν περιουσίαν τῆς ὀργανώσεως καὶ ἔτσι ἀπὸ τὸ 1946 τὸ Δ. Συμβούλιον ἤρχισε νέα ἐκστρατεία γιὰ τὴν συγκέντρωσιν πόρων πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀνεγερθῆ τὸ Ἄσυλον. Κατόπιν ὁμοῦς συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Προνοίας διεπιστώθη ὅτι ἡ συνοικία Γκούζη ἔχει περισσότεραν ἀνάγκην Παιδικοῦ Σταθμοῦ παρὰ Ἀσούλου, διότι διὰ τὴν προστασίαν αὐτῶν τῶν κοριταίων ὑπάρχει Ἰδρυμα. Τότε ἐτροποποίησε τὸ καταστατικὸν καὶ προέβη εἰς τὴν ἐκπόνησιν σχεδίου διὰ Παιδι-

κὸν Σταθμὸν. Εὐτυχῶς ὅλες οἱ δυσχέρειες ὑπερνήκηθησαν καὶ μὲ τὴν ἐνίσχυσιν πολλῶν εὐσεβῶν, μὲ τὴν πρόθυμη ἐκ μέρους του Κράτους χορήγησιν οἰκοπέδου, διότι τὸ ὑπάρχον ἦτο βραχῶδες καὶ ὁ ἐκβραχισμὸς του θὰ ἦτο δαπανηρὸς, ξυλείας καὶ οἰκοδομικοῦ ὕλικου, μὲ τὸ κληροδότημα τῆς Εὐρυδίκης Λιβιεράτου ποὺ ἀφείλεται εἰς προσπάθειες τῆς ἀειμνήστου Πόπης Ζαχαροπούλου, μὲ δωρεὰς καὶ εἰσπράξεις ἑορτῶν, κατέστη δυνατόν νὰ κτισθῆ ἕνας θαυμάσιος Παιδικὸς Σταθμὸς ποὺ ἀνέλαβε τὴν φροντίδα 60 παιδιῶν προσχολικῆς ἡλικίας.

Τὰ παιδιὰ αὐτὰ τὰ ὀδηγοῦν εἰς ἐργαζόμεναι πτωχαὶ μητέρες των, γιὰ νὰ ἐρίσκουν παιγνίδια, ψυχαγωγία καὶ περιποίηση. Ἐκτὸς ὁμοῦς ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τροφή, προσφέρεται εἰς τὰ παιδιὰ πρόγευμα, γεῦμα καὶ ἀπογευματινὸ, ὥστε νὰ ἀνακουφίζεται σημαντικὰ τὸ φτωχικὸν θαλάντιον τῶν γονέων των.

Ὁ Παιδικὸς Σταθμὸς τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου ἀποτελεῖ θαυμάσιον κτιριακὸν συγκρότημα. Διαθέτει μεγάλη αἴθουσα γιὰ τὰ παιγνίδια καὶ φαγητὸ τῶν παιδιῶν, ἀποδυτήρια, ὑπόστεγο μεγάλο, ἀμμοδόχο γιὰ παιδιὰς καὶ γυμναστικὰς ἀσκήσεις, μαγειρεῖο, ἀποθήκες, πλυντήριον, ἐγκατάστασιν καλοριφέρ, γραφεῖο διευθύνσεως καὶ κατοικία ὑπηρεσίας. Ἐπίσης διαθέτει ἰατρεῖον. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κτίρια, ὁ Παιδικὸς Σταθμὸς διαθέτει καὶ ἐκτεταμένον γήπεδο πευκόφυτον, ὅπου τὰ παιδάκια μποροῦν νὰ παίζουν καὶ νὰ δοξολογοῦν τὸν Ὑψιστὸ μὲ τὴν χαρούμενους φωνὰς των καὶ γέλια.

Τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ ὠραίου αὐτοῦ κτιρίου ποὺ δεσπόζει τῆς περιοχῆς Τυρκοβουνίων καὶ προβάλλει σὰν φάρος ἐλπίδος εἰς τὴν πτωχὴν μητέρα, διέθεσε ὁ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Βασιλίσσης μας ἕρανος Βορείων Ἐπαρχιῶν. Οὕτω ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Μαρτίου ὁ Παιδικὸς μας σταθμὸς λειτουργεῖ κανονικὰ. Ἡ συντήρησις του ὁμοῦς ἀπαιτεῖ δαπάνας μεγάλας, εἰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καλυφθῶν μὲ τὰ συνήθη ἔσοδα τῆς Ὄργανώσεώς μας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνίσχυται συνεχῶς. Εὐτυχῶς τὸ Ἰ-

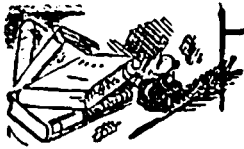
πουργείον Προνοίας έχει περιλάβει τὸν Σταθμὸν μεταξὺ τῶν ἐπιχορηγουμένων ὑπ' αὐτοῦ Ἰδρυμάτων καὶ τὸ Δ. Συμβούλιον μὲ τὰ ἔσοδα τοῦ Ναύσκου του, συνδρομῆν τῶν μελῶν του καὶ τὰς συνεχεῖς προσπάθειας του διὰ τὴν ἐξεύρεσιν πόρων, θὰ καλύπτῃ τὰς ὑπολειπομένας ἀνάγκας.

Ἄλλ' ἢ ἀνακούφισις 60 μόνον οἰκογενειῶν τῆς πτωχῆς αὐτῆς καὶ ἐστερημένης πάσης προνοίας περιφέρειας τῆς πόλεώς μας, εἶναι ἐλάχιστη συγκρινομένη μὲ τὴν διαπιστωθεῖσαν δυστυχίαν τῶν κατοίκων της. Δι' αὐτὸ δ κ. Ὑπουργὸς Προνοίας εἰς

τὴν πρόσφατον ἐπισκεψίν του, ἀναγνωρίσας τὸν ὄγκον τοῦ ἔργου καὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ προέτρεψε τὴν ταχεῖαν ἐπέκτασιν τοῦ Σταθμοῦ καὶ μάλιστα τὸν διπλασιασμὸν του καὶ μᾶς ἐνεθάρρυνε μὲ τὴν ὑποστήριξίν του.

Εἶναι περιττὸν τὰ περιγραφῆ δ ἐνθουσιασμὸς τῶν περιόικων. Καθημερινῶς ὑπάρχουν δείγματα εὐγνωμοσύνης. Ἔτσι καὶ τὸ Δ. Συμβούλιον ἱκανοποιημένον γιὰ τὴν προσπάθειά του ἐλπίζει ὅτι ἔθεσε ἓνα λίθο στὸ οἰκοδόμημα τῆς προσπάθειας ἀνακούφισεως τῶν συνανθρώπων του.

Η ΠΡΩΤΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

...ΤΙ ΤΟ ΓΙΟΦΥΡΙ ΕΡΡΑΓΙΣΕ...

(Πάνω σ' ένα σύμβολο)

Πικρὸς λυγμὸς πικρὸς σκοπὸς· κόμπο ἢ καρδιά νὰ δένει :

Μὲς ἄπ' τὰ βάθη τοῦ νεροῦ παράπονο ἀνεβαίνει.

Δὲν εἶναι τ' Ἄραχθου ἢ βουή, τοῦ ποταμοῦ ἢ γοργόνα
καὶ τὸ πουλί πὺν λάλησε στὴ μεσιανὴ κολῶνα :

«Πάρε σφυρὶ καὶ δύναμη καὶ τοὺς καιροὺς πελέκα».

Μόν' εἶν' τοῦ πρωτομάστορα πὺν χλίβεται ἡ Γυναῖκα.

—Καὶ ποιὸς θὰ μπεῖ καὶ ποιὸς θὰ βγεῖ καὶ ποιὸς—ψυχὴ νὰ δράμει;—

Τί τὸ γιοφύρι ἐρράγισε στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.

—Καλὴ μου, ἐσὺ τὸ στέριωσες στ' ὀρητικὸ τὸ ρέμμα

μὲ τὴ γυναίκα σου καρδιά, μὲ τὸ ζεστό σου τὸ αἷμα,

μ' ὅλα τὰ δῶρα τ' ἀκριβὰ τῆς νιότης σου τὰ μύρια...

Τί δὲ στεριώνουν εὐκόλα τῆς ζήσης τὰ γιοφύρια.

Καλὴ μου, ἐσὺ τὸ στοίχειωσες μὲ τὸ σκληρὸ τὸ νόμο,

πὺν ὅλο τελειώνει, στῶν καιρῶν, κι' ὅλο ἀρχινάει τὸ δρόμο.

Καὶ τῆς θυσίας εἶν' ἄσαστοι κι' ἀδερφωμένοι οἱ τόποι.

Εἶν' οἱ κορφὲς πὺν σμίγουνε μὲ τοὺς Θεοὺς οἱ ἀνθρώποι,

νὰ γεφυρώσουν τὴ ζωὴ γιὰ νὰ διαβοῦν οἱ χρόνοι :

«Ἄν δὲ στοιχειώσετε ἄνθρωπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει».

Καλὴ μου, ἐσὺ τὸ εὐχήθηκες—γιὰ μέγα ἕνα χατήρι—

«Ἄν τρέμουν τὰ ψηλὰ βουνὰ τρέμει τὸ γιοφύρι»

ὅταν ἐλύγισε ἡ ψυχὴ κι' εἶχε ἡ καρδιά δειλιάσει,

«τ' ἔχω ἀδερφὸ στὴν ξενιτεία, μὴ λάχει καὶ περάσει».

Κι' ὑψώθηκε περήφανο, ψηλὸ καὶ δοξασμένο.

Ἔγινε θρούλος, σύμβολο, τραγούδι παινεμένο.

Κι' ἀκέρια ἐπέρασε ἡ ζωὴ πάνω ἀπὸ τὴ θυσία

μὲ τοῦ μονάκριβου ἀδερφοῦ—γλυκειὰ—τὴν προσδοκία.

Χρόνια καὶ χρόνια καρτερεῖ, στιγμή, στιγμή νὰ φτάσει

καὶ τῶρα ποῦ κλονίζεται μὴ λάχει καὶ περάσει...
 Πικρὸς λυγμὸς, πικρὸς σκοπὸς, κόμπο ἢ καρδιὰ νὰ δένει.
 Ἐπ' τὰ βαθειὰ τὰ θέμελα παράπονο ἀνεβαίνει.
 Τὸ δαχτυλίδι χάθηκε στὴ μεσιανὴ κολῶνα·
 καὶ ποιὸς θὰ βρεῖ τῆς ἀκριβοῦς ζωῆς τὸν ἀρραβῶνα;
 Ἐόρκια νὰ κάνει τοῦ κακοῦ μὲ τ' ἅγια θυμιατήρια,
 τί, γιέ μου, ἀλλάξαν οἱ καιροὶ καὶ τρέμουν τὰ γιοφύρια.

Χρυσάνθη Ζιτσαία

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

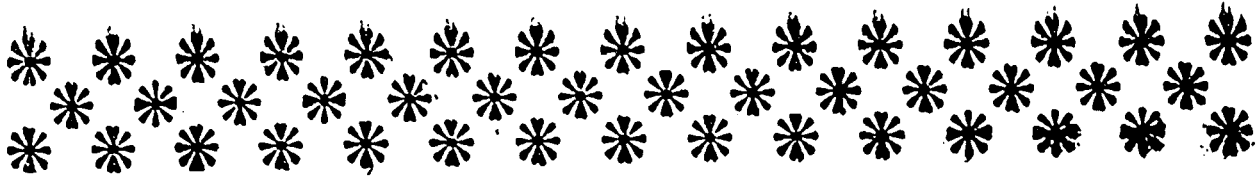
Ἐκ τῆς ἀνεκδότου μουσικολαογραφικῆς συλλογῆς τῶν: Ι.Κ.Κ.—Κ.Σ.Κ

Ρυθμὸς δίσημος

Ἦχος Γ' Γα.

Σα ραν τα πεν τε μα α στο ροι κίε
 ξην τα α μα θη τα α α δεσ γιο ο
 ο ο φυ υ ρι ν-ε ε γιο φυ ρι ν-ε
 ε στο ρι ω να γε

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΗΛΙΟ

Τόειχα σοφιστεῖ καὶ τόειχα τάξει
κι' ἔδεσα ἓνα Μάρτη στὸ λαιμὸ
μ' ἄσπρο καὶ μὲ κόκκινο μετὰξι.
Τώρα, μὲ τὸν ἥλιο πολεμῶ.

Θὰ ψαρέψω, λέω, τὸ φέγγος πῶχει
στὸ παρόχτι—νὰ περδικλωστεῖ
μέσα σ' ἓνα δίχτυ ἢ σὲ μι' ἀπόχη—
νὰ τὸ κάμω ράμα καὶ κλωστή.

Κι' ἔχω ἓναν καημὸ πολὺ καὶ χίλιο
μὲ χρυσάφι ροῦχο ν' ἄλλαχτῶ,
νὰ ντυθῶ τὸ φέγγος καὶ τὸν ἥλιο,
φόρεμα καὶ ξόρκι, φυλαχτό.

Τάχα ποὺ μὲ δέρνεις, τί πειράζει;
Τὴ μεγάλη χάρη σου βλογῶ,
γιὰ τὸν μέγαν ἥλιο τὸ μαράξι
νάχω μόνο ἐγώ.

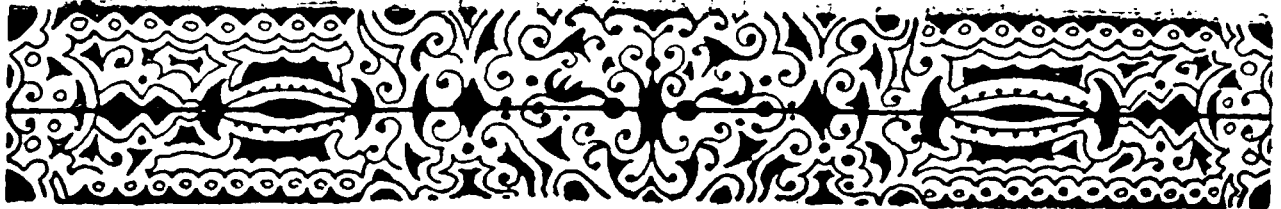
Τάκης Τσιάνος

ΠΛΑΣΜΑ ΤΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ ΜΟΥ

Πλάσμα τῆς ἀγωνίας μου,
Τῆς ψυχῆς μου τὸ παρηγόρημα.
Θεὲ Παντοδύναμε,
Βόηθα νὰ τὸ βαστάξω
Τὸ ἐφήμερο τῆς ζωῆς·
Δίνε μου τὴ δύναμη
Νὰ πιστεύω στὸ Δίκαιο·
Θόλωνε τὴν ὄρασή μου,
Ἄμβλυνε τὴν ἀκοή μου,
Γιὰ νὰ πιστεύω ἀκόμα
Στὴν ἀρετή,
Θεὲ Παντοδύναμε,
Τῆς ἀγωνίας μου πλάσμα,
Τῆς ψυχῆς μου τὸ παρηγόρημα.

Κατίνα Γ. Παπαῖ

ΕΥΑΓΓ. Δ. ΔΙΚΗΤΑ

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΩΝ ΧΕΛΙΔΟΝΙΩΝ (ΔΙΗΓΗΜΑ)

ΤΗΣ ΡΑΛΛΟΥΣ

«Είναι ένας πλούτος να μένουν
τα πρώτα μας νιάτα, ολοκάθαρα»

Γαλάτειας Σαράντη: «Η Έπιστροφή»

ΑΝΕΒΑΙΝΕΙ τον άνθηφορο ή Ραλλού, κι άνεμίζει το λευκό φόρεμα το κεντημένο με τις γοργόνες. Και μοιάζει με μιὰ αλθρία ή Ραλλού ή σαν τήν προσμονή της γοργόνας καθώς τα μαύρα μαλλιά άνεμίζουν κι αυτά μαζί με τα ύγεια.

Δεκαεννιά χαμόγελα στη ζωή της πέρασαν από τότε που τα χελιδόνια τήν αντίκρυσαν. Και θυμάται ακόμη το θαυμαστό παραμύθι των χελιδονιών που οι άνθρωποι πιστεύουν πως φέρνουν τήν άνοιξη. Όμως, ή Ραλλού δέν θυμάται καμμιά άνοιξη να χει έρθει στη γενιά της που μόνο τήν πίκρα και τους πολέμους και τον πόνο ένιωσε στο μελαγχολικό πέρασμα των έποχών.

—Πού νάναι τα χελιδόνια; ξανασκέφτηκε. Ο ουρανός κύτταζε αδιάφορος τις γέρινες στέγες με τις άδειες χελιδονοφωλιές που περίμεναν. Μιά άνεμώνια πουχε άνοιξει ντροπαλά τα πέταλα σε μιὰ μοναξιά, είδε τη Ραλλού και ξαναθυμήθηκε τη μοναξιά της. Δέν μπορεί το μελαγχολικό αυτό κορίτσι νάναι ή άνοιξη, είπε.

“Έξω από τήν πολιτεία, μόνο εκεί θα μπορούσαν νάρχονται τα χελιδόνια, σκέφτηκε και πάλι. Στις στέγες ύψωνότανε μιὰ άνθισμένη άγκαλιά από τη μπουκανδιλια. Και να ξαφνικά, σαν το παράπονο ενός ξεχασμένου παιδιού, έτσι σαν ύποψια,

ξεπρόβαλε το πρώτο χελιδόνι. Της φάνηκε πως ήταν ένα φτερούγισμα έδύνης. Δέν είναι ούτε των χελιδονιών ή άνοιξη, σκέφτηκε, καθώς τα γκριζα μάτια έδλεπαν το χελιδόνι μάταια να προσμένει το ταίρι του και να φτερουγίζει πάνω άπ' τις στέγες που περίμεναν...

Ο ΜΥΘΟΣ των χελιδονιών έπρεπε να ζωντανέψει για τη Ραλλού. “Έτσι σκεφτότανε ο Άλέξης καθώς άνέβαινε το μονοπάτι. Τήν άγαπούσε τη Ραλλού ο Άλέξης όπως άγαπά κανένας κάτι που φοβάται μήν το χάσει. Άγαπούσε το κορίτσι με το παιδιάστικο πρόσωπο και τα περίεργα γκριζα μάτια. Και ένιωθε τήν παρουσία της δεμένη με το παραμύθι των χελιδονιών που ήταν μαζί ένας έρχομός και μιὰ άποδημία.

“Η μπουκανδιλια ήταν πάντα εκεί στις στέγες των σπιτιών. Ίσως σε κάποιο δωμάτιο μιὰ κοπέλα θάνοιγε το παράθυρο για να πλημμυρίσει ή καρδιά της από φως. Θα κλεινε τα μάτια ζαλισμένη και κατόπι θα μένε εκεί, προσμένοντας στη γαλήνη της σιωπής το χαρούμενο φτερούγισμα. Μπορεί, το κορίτσι αυτό νάναι ή Ραλλού, σκέφτηκε το άγόρι. Ξαφνικά όμως αντίκρυσσε τα λευκά χέρια και τα δυο μάτια της θλίψης. Το κορίτσι δέν μίλησε. Μόνο που σούλ-

λογίστηκε ξανά τὸ μοναδικὸ χελιδόνι καὶ τὸ δέμμα τῆς τ' ἀναζήτησε, ἔτσι πού ὁ Ἀλέξης μάντεψε τὸν πόνο τοῦ κοριτσιοῦ. Τὰ χεῖλη τους ἔμεναν βουβὰ καὶ αἰσθάνθηκαν κι οἱ δύο μιὰ ἀπέραντη μοναξιά καὶ μιὰ θλίψη ἀφόρητη, σὰν τὴ λύπη ἑνὸς χαμοῦ. Κύτταξε τὸ κορίτσι στὰ μάτια καὶ διάβασε στὸ βουρκωμένο δέμμα, τὸν πόνο τοῦ χελιδονιοῦ πού ζήταγε τὸ ταῖρι του, κι ἀκόμα τὸ ἀναπάντητο ρώτημα τῆς γοργόνας στὸ λευκὸ φόρεμα. Ἀνοησίες, σκέφτηκε. Ἐκεῖ μπροστά του ἦταν ἡ ζωὴ καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ μπουκανβίλια. Κι' ἦταν κοντά του μιὰ κοριτσιίστικη ἀγκαλιά κι' ἦταν ὁ τόπος γεμάτος ἀγριολούλουδα καὶ δὲν ὑπῆρχε καμμιά ἀνάμνηση. Ἀνοησίες, σκέφτηκε κι' ἔπιασε τὸ χέρι τοῦ κοριτσιοῦ.

Ἡ Ραλλοῦ γεννήθηκε ἕναν Ἀπρίλη, τῶπε δυνατὰ καθὼς κατηφόριζε μαζί μὲ τὸ κορίτσι, κι' ἡ Ραλλοῦ πίστευε ἀκόμα στὸ παραμῦθι τῶν χελιδονίων. Πρόσμενε τὸ χελιδόνι νὰ τῆς φέρει κάτι πού ἀπὸ χρόνια τῆς ἔλειπε.

Κάπου ὁμως, σκέφτηκε ὁ Ἀλέξης, ἴσως κοντά τους, ὁ τόπος θὰ ἦταν γεμάτος ἀπὸ σταυρούς. Ἐκεῖ ἦταν ἡ ἀνάμνηση ἀπὸ πολλοὺς Ἀπρίληδες πού μάντευαν τώρα τὴ γλυκεῖα ἐποχὴ μόνο ἀπὸ τ' ἀγριολούλουδα πού σκέπαζαν τοὺς τάφους. Ἐκεῖ ὑπῆρχε πάντα ζωντανὴ ἡ μνήμη τῆς ἀνθρώπινης ἀνοιξῆς, σκέφτηκε ὁ Ἀλέξης. Καὶ ἡ Ραλλοῦ, τὸ ἀνόητο κορίτσι, περίμενε τὰ χελιδόνια πού ποτὲ δὲν ζωντάνεψαν τὸ παραμῦθι πού οἱ ἄνθρωποι ἄρσαν νὰ θυμοῦνται μαγεμένοι.

Ὅμως τὸ χέρι του ἀκουμποῦσε ζεστὰ στὸ δικό της, καὶ τί σημασία μπορεῖ νὰ εἶχαν οἱ σταυροὶ καὶ ὄλοι ἐκείνοι πού δὲν εἶχαν προφτάσει νὰ χαροῦνε τὸ φῶς. Τὰ δεκαεννέα χαμόγελα τῆς νιότης τῆς ἦταν κοντά του, κι ἦταν ἡ Ραλλοῦ πού δὲν τάχε νιώσει καὶ περίμενε μόνο ἕνα φτερούγισμα γιὰ νὰ τὰ ζήσει.

Ὅταν ἦταν μικρὴ, συλλογίστηκε τὸ κορίτσι, πόσα δὲν εἶχαν περάσει ἀπὸ τὸ παιδικὸ μυαλό. Ζοῦσε τὴν ὁμορφιά τῶν παραμυθιῶν καὶ ἔμαθε ν' ἀγαπᾶ τοὺς ἀνθρώπους. Μετά, ἦρθε ἀφθονο τὸ δάκρυ, καὶ οἱ πόλεμοι καὶ οἱ σταυροί... Τώρα ἀπ' ὄλα τὰ περασμένα πού εἶχαν ξεχαστῆ σὰν μιὰ

ἀνοιξιάτικη βροχὴ, ἔμενε μόνο ὁ μῦθος τῶν χελιδονίων. Ἐπρεπε νὰ ξαναφέρουν μιὰ ἀνοιξη, συλλογίστηκε.

ΚΑΘΕ ΕΡΧΟΜΟΣ ἔκρυβε μέσα του καὶ μιὰ ἐγκατάλειψη. Ἔτσι ἔλεγαν οἱ πονεμένοι ἄνθρωποι, ἔτσι ἔλεγε κι ὁ Ἀλέξης. Στὴ σκέψη αὐτὴ ἡ Ραλλοῦ βούρκωσε καὶ θυμήθηκε τὸ μικρὸ κορίτσι πού ἔγειρε κουρασμένο σὰν γέμισε τὴν ποδιὰ μ' ἀγριολούλουδα.

Μέχρι τώρα κανένας τους δὲν εἶχε ταραξοῦ τὴ σιωπὴ πού μόνο ὁ ἄνεμος κάπου κάπου τὴν ἔκανε νὰ σκιρτᾶ. Τὸ μονοπάτι στένευε πιά γιὰ νὰ τελειώσει πιδὸ κάτω στὴ δημοσιά. Μόνο σὰν ἔφτασαν ἐκεῖ πού ἡ μπουκανβίλια δὲν φαινότανε πιά, τὰ μάτια τοῦ ἀγοριοῦ κύτταξαν τὰ δικά της. Δὲν εἶπε τίποτε τὸ κορίτσι. Μόνο πού χαμήλωσε τὰ βλέφαρα καὶ ξαναντίκρυσε τὸ λευκὸ φόρεμα μὲ τὶς γοργόνες. Στὰ μαῦρα μαλλιά ἔμεναν ἀκόμα λίγα πέταλα ἀπὸ τὴ μπουκανβίλια. Ἴσως τὸ κορίτσι νὰ περίμενε ἀκόμη στὸ παράθυρο, γιὰ τὸ χελιδόνι, σκέφτηκε ὁ Ἀλέξης. Ἴσως νὰ περίμενε...

«Δὲν θὰ φέρουν τὰ χελιδόνια τὴν ἀνοιξη» ὁ Ἀλέξης μίλησε πρῶτος καὶ μετὰ πάλι ξαναγύρισε ἡ σιωπὴ. Τὸ φόρεμα μὲ τὶς γοργόνες ξεδιπλωνότανε στὸ ἀνοιξιάτικο ἀέρι, ἀνέμισαν ξανά τὰ μαῦρα μαλλιά καὶ γύρισαν πίσω τὰ ὄνειρα. Θυμήθηκαν κι οἱ δύο τους μιὰ νιότη βουρκωμένη, τὴ δική τους τὴ νιότη, πού δὲν ἦταν παρὰ μιὰ μελαγχολία, μιὰ ἐτοιμασία ψυχῆς. Πόσο ἀγαποῦσε τὴ θλιμμένη ἐκείνη παρουσία ὁ Ἀλέξης, τὴν ἐνιωθε σὰν ἀγαπημένο παιχνίδι στὰ χέρια ἑνὸς παιδιοῦ, ἑνὸς παιδιοῦ πού ξαφνικὰ ἴσως θὰ τὸ βαριότανε. Ἐνα παιχνίδι στὰ δύο λευκὰ χέρια, μιὰ φευγαλέα ὄπτασια στὰ γκρίζα μάτια. Ἐσφιξε πιδὸ πολὺ τὸ χέρι της, σὰν νὰ νόμιζε πὼς αὐτὸ ἄρκοῦσε γιὰ νὰ μὴ φύγει ποτὲ ἀπὸ κοντά του. Νὰ μένει μαζί του ἡ Ραλλοῦ γιὰ πάντα καὶ μαζί της καὶ τὰ ὄνειρα. Στὴ σκέψη του ἦρθε ἡ φράση ἑνὸς διβλίου «τίποτα δὲν εἶναι δικό μας, τίποτα δὲν εἶναι κοντά μας». Ἦταν μιὰ ἔκφραση θλίψης σὰν τὸ κορίτσι πού ἦταν κοντά του. Γιατὶ ἡ Ραλλοῦ, πρὶν νὰ νιώσει τὸ φτερούγισμα τοῦ

έρχομoυ, ζουσε έντονα τή στιγμή τής έγκατάλειψης...

Δέν φέρνουν τά χελιδόνια τήν άνοιξη, τώρα μιλούσε εκείνη. Κι ήταν τά μάτια μακριά από τo λευκό φόρεμα και αντίκρουζαν πρòς τόν όρίζοντα πού είχε φανή τò πρώτο χελιδόνι. Είναι ψευτικο τò παραμύθι τών χελιδονιών, ψιθύρισε.

Τò άγόρι σώπαινε, ένιωθε όμως τούς χτύπους τής καρδιάς του να κατακλύζουν τò χώρο γύρω και τò χέρι του ήταν άκόμη στο δικό της. Και άντήχησε τότε ή φωνή του ήρεμη και ήταν σαν μιá ζωντανή αίσθηση τής γαλήνης πού νιώθανε τώρα.

Θάπρεπε νάρθει κάποτε στήν καρδιά τών ανθρώπων, όλων τών ανθρώπων, μιá παράφορη άνοιξη. Μιá άνοιξη πού να σκορπίσει τή ζεστασιά και να γεμίσει τά σκοτεινά μάτια από φώς, από πολυ φώς, έτσι πού να κλείσουν τά βλέφαρα. Και δέν θά είναι ή άνοιξη αυτή ό μελαγχολικός έρχομός τών χελιδονιών...

Χάιδεψε τά μαλλιά του κοριτσιού πού δούρκωσε στα λόγια του. Αντίκρουσε και τò φόρεμα με τις γοργόνες, και τίναξε τή μπουκανβίλια από τά μαλλιά και άγκάλιασε τò κορίτσι.

Σώπαινε άκόμα ή Ραλλού. Θυμότανε όμως πιο πολυ άπ' όλες τις στιγμές τόν Άλέξη. Θυμήθηκε και τò κορίτσι πού ξύπνησε με τήν ποδιά γεμάτη από τ' άγριο-λούλουδα. Και δέν είχε καμμιá άλλη άνάμνηση εκείνη τή στιγμή, μόνο ένιωθε τήν παράξενη, τήν άληθινή άνοιξη μιáς αγάπης.

Και άμέσως, έτσι τυχαία, στον ουρανό πού ήταν διάφανος και γαλανός σαν μιá

θάλασσα, πέταξαν δυò χελιδόνια κι' άντήχησε ό τόπος γύρω άπ' τò φτερούγισμα τής χαράς.

Τά μάτια τους έμειναν εκεί, στο γαλάζιο, μόνο πού τώρα τίποτα δέν τούς έθλιβε. Έκει ήταν κι' ό Άλέξης και ή Ραλλού και μακριά ίσως οι σταυροί... Στο παράθυρο θάχε βγή τò κορίτσι: με τά μάτια γεμάτα από φώς.

Ή άνοιξη, είναι ή άνοιξη, άντήχησε καθαρή ή φωνή του κοριτσιού κι' έγειρε τò κορμι στα χέρια του άγοριού. Τò στήθος άνεβοκατέβαινε από τήν συγκίνηση, ριγούσε ελόκληρη. Είναι μιá αγάπη παράφορη, ή άνοιξη, πρόσθεσε.

«Τίποτα δέν είναι δικό μας» ειπε σοβαρά τò άγόρι «τίποτα δέν είναι κοντά μας». Αντήχησε ή φωνή του παράξενα λυπημένη. Βαθιά όμως μέσα του και πέρα από τόν άνεμο πού χάιδευε τούς σταυρούς, ευχήθηκε να έχει τò κορίτσι κοντά του για παντα.

Πρέπει να μην είναι ένας χωρισμός, ή Ραλλού, ειπε. Τò κορίτσι χαμογέλασε κι' έδειξε τά χελιδόνια πού μετά τόν έρχομό τους είχαν χαθή μακριά στο βάθος.

Θά ξαναγυρίσουν, ειπε άπλά. Και δέν είχε ή φωνή της καμμιá πίκρα και δέν έκρυβε καμμιá προσμονή. Μόνο πού κι' αυτή ήξερε, τò ένιωθε από πολυ καιρό, πώς κάθε έρχομός δέν είχε καμμιá χαρά αν δέν ήταν μαζί και μιá αποδημία. Όμως, στον Άλέξη δέν ειπε τίποτα. Γιατι κατάλαβε, πώς τò μελαγχολικό άγόρι, κείνη τή στιγμή ξανάνιωθε τήν όδύνη και τή θλίψη τής φυγής της.

Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Ὄταν μαζί μὲ τοὺς γιούς του, στῶν ζώων τὴν δορὰ τυλιγμένους,
 ἀναμαλλιάρης, χλωμός, ἀπ' τοὺς ἄγριους δαρμένος ἀνέμους,
 ἔφευγε ὁ Κάϊν προστὰ τοῦ Θεοῦ τὴν μεγάλην ὀργή,
 ὅταν ἔπεσε ἡ νύχτα, ἡ φυγή του τὸν φέρνει ἡ γοργή
 στὰ ριζὰ ἐνὸς βουνοῦ, σ' ἓνα σιάδι πλατύ. Σκοτωμένη
 ἀπ' τὸν κόπο ἡ γυναῖκα, καὶ οἱ γιοί, πὸν πνοὴ δὲν τοὺς μένει,
 τοῦπαν: ἄς δώσουμε ἀνάπαψη ἐδῶ τοῦ κορμιοῦ καὶ τοῦ νοῦ.
 Μὰ αὐτὸς ἄγρυπνος συλλογίζονταν στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ.
 Κι' ἔχοντας στρέψει τὴν ὄψη ψηλά, στὰ κατσούφικα πλάτη
 εἶδε ἓνα μάτι μεγάλο, στὰ σκότη ἀνοιγμένο, ἓνα μάτι
 νὰ τὸν καρφώνει ἀνελέητο, μέσα ἀπ' τὰ χάη τὰ μουντά.
 Κι' εἶπε αὐτός, καθὼς ἔτρεμε σύγκορμος: εἶμαι κοντά!
 Τὴν κομμένη γυναῖκα, τοὺς γιούς του, σηκώνει ἀπὸ κάτου
 καὶ βαρὺς ξεκινάει μεσ' στὴν ἄπλα, πὸν στέκει προστὰ του.
 Τριάντα μέρες καὶ νύχτες τριάντα τραβᾷ πάντα ἐμπρός·
 πάει βουβός, μὲ τὸ αὐτὶ τετωμένο κι' ἄχνος σὰν νεκρός,
 σὰν τὸν κλέφτη, χωρὶς νὰ γνωρίσει οὔτε ὕπνο, οὔτε στάση,
 χωρὶς πίσω νὰ ἰδεῖ· ὥσπου πάτησε στὸ ἀκροθαλάσσι
 τῆς στεριάς πὸν τὴν εἶπαν στερνότερα Ἀσσούρ. Κι' εἶπε αὐτός:
 ἄς σταθοῦμε δωπέρα· εἶν' ὁ τόπος κρουψώνας σωστός·
 εἰς τοῦ κόσμου τὰ περίορα φτάσαμε· δὲν ἔχει πιὸ πέρα.
 Κι' ὡς καθόνταν ἀντίκρουσε μέσα στὸν μαῦρον αἰθέρα,
 εἰς τοῦ ὀρίζοντα μέσα τὰ βάθη τὸ μάτι ἀνοιχτό·
 κι' ἀνατρίχιασε σύγκορμος στ' ὄραμα αὐτὸ τὸ φοριχτό.
 Κρύφτε με, φώναξε: ἄχνοι, μὲ τὰ χεῖλη σφιγμένα παρέκει,
 τρεμάμενο ἐβλέπαν οἱ γιοί του τὸν ἄγριο γονιό τους νὰ στέκει.
 Κι' εἶπε ὁ Κάϊν στὸν Γιαβέλ, τὸν γενάρχη αὐτουμένων πὸν ἡ σκηνὴ
 στῆς ἐρήμου τοὺς δρόμους μὲ τρίχινο σκέπει πανί:
 Τὸ τσαντίρι, στὴν ὄψη μου ἐμπρός, κατὰ δῶθε ἄπλωσέ μου.
 Ξεδιπλώνουν τὸ πάνινο τεῖχος, τὸ παίγνιο τοῦ ἀνέμου,
 κι' ὡς τὸ στέριωσαν μὲ μολυβένια βαρίδια στὴ γῆ,
 εἶπε ἡ Σίλλα ἡ ξανθὴ, ἡ πανέμνοστη σὰν τὴν αὐγὴ,
 τῶν παιδιῶν του παιδί: βλέπεις τώρα τὸ μάτι πατέρα;
 Κι' ἀποκρίθηκε ὁ Κάϊν: τὸ μάτι εἶναι πάντα ἐκείπερα!
 Ὁ Γιουβάλ, ὁ πατέρας αὐτῶν πὸν περνοῦν στὰ χωριά,
 καὶ κλαρίνα βαροῦν καὶ νταούλια βροντοῦν ἡχερά,
 εἶπε: ἐγὼ μετερίζι ἀκατάλυτο τώρα θὰ στήσω.

Χύνει μπρούντζινο τοῖχο καὶ βάνει τὸν πρόγονο πίσω.
 Κι' εἶπε ὁ Κάϊν: τὸ μάτι μὲ βλέπει, σὰν πάντα ἀνοιχτό.
 Κι' εἶπε ὁ Ἐνώχ: ὡς ὑψώσουμε φράχτη ἀπὸ πύργους φριχτό,
 πὺν κανεῖς νὰ ζυγώσει κοντά του νὰ μὴ τὸ τολμάει.
 Τώρα ὡς χτίσουμε πόλη καὶ κάστρα πὺν θὰ τὴν φυλάει,
 τώρα ὡς χτίσουμε πόλη κλεισμένη ἀπὸ κάθε μεριά.
 Κι' ὁ Θουβάλ.—Κάϊν, πατέρας αὐτῶν πὺν χτυποῦν τὴν βαρεία,
 ἔχτισε πόλη, τρανὴ καὶ ὑπεράνθρωπη πόλη.
 Κι' ὅσο δούλευε ἐκεῖνος, στὰ ξέφωτα γύρω οἱ γιοὶ του ὅλοι
 κνηγοῦσαν τὰ τέκνα τοῦ Σήθ καὶ τὰ τέκνα τοῦ Ἀμμώσ,
 καὶ τυφλῶναν τὸν κάθε διαβάτη· καὶ τὸ βράδυ ὁ οὐρανὸς
 εἰς σαγιτίες δεχόνταν βροχὴ πὺν πετούσανε στᾶστρα.
 Ὅπου οἱ πάνινες ἦταν σκηνές, γρανιτένια εἶναι κάστρα.
 Μὲ μαντεμένιους ἐδέθηκε ἡ πέτρα στὴν πέτραν ἀρμούς,
 κι' εἶδε τὴν πόλη σὰν γέννημα τοῦ Ἄδη ὁ ἀνθρώπινος νοῦς.
 Ὁ ἴσκιος τῶν πύργων τὴν νύχτα στοὺς κάμπους ἀπλώνει.
 Βουνὸ ἀτόφου τριγύρου τὴν κλείνει τοῦ τείχους ἡ ζώνη.
 Καὶ στὴν πύλη ἐχαράξαν: ἐδῶ δὲ θὰ μπεῖ ὁ Γιεχωβᾶ·
 Καὶ σὰν χτίσαν καὶ κλείσαν τριγύρου μὲ τείχη βουβᾶ
 τὸν γονιὸ σιγουρέψαν σὲ πέτρινο πύργο. Ἐκειπέρα
 στέκει ἐκεῖνος βαρὺς καὶ ἀγριοθώρητος. «Πές μου, πατέρα,
 χάθη ἐκεῖνο τὸ μάτι, τρεμάμενη τοῦπε ἡ Σιλλά»;
 Κι' εἶπε ὁ Κάϊν: Ἀκοίμητο κι' ἄκλειστο στέκει ψηλά.
 Κι' εἶπε πάλι: στὰ σπλάχνα τῆς γῆς θὰ συρθῶ ἐγὼ ἀποκάτου.
 Μοναγὸς σὰν νεκρὸς θὰ κλειστῶ σὲ κιβούρι θανάτου·
 δὲ θὰ βλέπω καὶ δὲ θὰ μὲ βλέπουν. Καὶ μὲ βιάση πολλὴ
 λάκκο σκάπτουν οἱ γιοὶ. Κι' εἶπε ὁ Κάϊν: αὐτὸ μὲ βολεῖ.
 Σύρθηκε ὕστερα μέσα στὸ μέγα κουβούκλι, κι' ἐστάθη
 σὲ ψηλὸ καθισμένος σκαμνὶ μέσ' στὰ ἀφώτιστα βᾶθη.
 Μὰ σὰν κλείσαν τὸ μνήμα ἀποπάνου μὲ λίθο βαρὺ
 ἀνοιχτὸ στὸ σκοτάδι τὸ μάτι, τὸν Κάϊν θωρεῖ.

[Μεταφραστὴς: Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ]

ΤΑΝΤΑΛΟΙ

Τί θὰ γίνουμε ἐμεῖς οἱ ἀλύτρωτοι,
 τί θὰ γίνουμε ἐμεῖς οἱ ραγιαδες,
 πὺν μιὰ ἐδῶ καὶ μιὰ ἐκεῖ παραδέρουμε
 στῆς ζωῆς τὶς σκληρὲς συμπληγάδες;

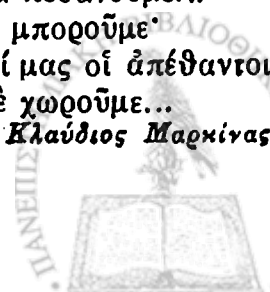
Τί θὰ γίνουμε ἐμεῖς οἱ κατάδικοι
 μὲ τοὺς πόθους πὺν δάκρυα κερνᾶνε,
 μὲ τὶς δίψες πὺν ἀνάβουνε πίνοντας,
 μὲ τὰ πάθη πὺν τύψεις γεννᾶνε;

Δὲ μᾶς θέλουν τὰ οὐράνια, μᾶς διώχνουνε,
 καὶ τὸ χῶμα τῆς γῆς μᾶς ἀρνιέται.
 Κι' ὅσο ὁ νοῦς πολεμάει μὲ τὴ μοῖρα του,
 τόσο ἡ δόλια ψυχὴ τυραννιέται.

Νὰ πεθάνουμε; Πῶς νὰ πεθάνουμε,
 πρὶν μιὰ στάλα ζωὴ νὰ χαροῦμε;
 Κι' εἶναι τόσες καὶ τόσες οἱ δίψες μας
 πὺν στὸν ὕπνο μας βρούσες θωροῦμε.

Δὲ γερνᾶμε, μακάρι καὶ νᾶτανε
 νὰ πεθαῖναν οἱ πόθοι, οἱ καημοὶ μας·
 μὰ ἔχουν ρίζες βαθιὲς καί, βρυκόλακες,
 τυραννᾶν τὴν ψυχὴ, τὸ κορμὶ μας.

Νὰ πεθάνουμε; Πῶς νὰ πεθάνουμε...
 κι' ἂν τὸ θέλαμε δὲν τὸ μπορούμε...
 κι' εἶναι τόσοι οἱ καημοὶ μας οἱ ἀπέθαντοι
 πὺν σὲ δυὸ πῆγες γῆς δὲ χωροῦμε...
 Κλαύδιος Μαρκίνας

ΤΑΣΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΛΛΗΣ

(Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ)

Με τὴ δημοσίευση τοῦ λόγου τοῦ κ. Τάσου Ἀθανασιάδη, κλείνει τὸ τρίπτυχο τῶν ὁμιλιῶν ποὺ δόθηκαν σὴν αἴθουσα τοῦ Πειραιικοῦ Συνδέσμου, στὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Ἀλ. Πάλλη, ποὺ ὀργάνωσε στὶς 14 Μαρτίου στὸν Πειραιᾶ ἡ Ὀμάδα τῶν Δώδεκα, εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του.

Δὲν ξέρω γιατί, ἀνάμεσα στοὺς ἥρωες καὶ μάρτυρες τῆς Λογοτεχνίας μας, βλέπω τὴν ἀδρῆ μορφή τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη ν' ἀποπνέει, μαζὺ μὲ τὴν ὁσιότητα γιὰ τὴν τελειωμένη πιά ζωὴ του, καὶ κάποια διάχυτη πίκρα· μοῦ φαίνεται σὰ νὰ φωτίζει τὰ χεῖλη του ἓνα χαμόγελο πολὺ μελαγχολικό, ποὺ τὸ ἀποκρυπτογραφῶ, ἄλλοτε μὲ τὴ γνώση τῆς ματαιότητος τῶν ἐγκοσμίων ποὺ ἔχουν ὄσοι φύγανε ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμον κι' ἄλλοτε μ' ἐγκαρτέρηση καὶ ὑπομονή γιὰ μιὰ δικαιότερη κρίση. Νᾶναι, ἄραγε, ἡ ἐντύπωσή μου αὐταρέσκεια ἐνὸς Ἀπογόγου, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀποκαταστημένη πιά ζωὴ του βλέπει μὲ συγκατάβαση ὄσους ἀγωνίστηκαν θυσιάζοντας μιὰ δημιουργικότερη ζωὴ γιὰ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν σταθερὰ πνευματικὰ ἐφόδια; Συγχωρήστε με ποὺ θ' ἀποφύγω τὴν ἄμεση ἀπάντηση. Γιατί, τώρα κι ὅλας, ἐδῶ, σ' αὐτὴ τὴν ἐορταστικὴ ἐκδήλωση εἰς «Μνήμην» του, νιώθω βαρύντατα, —καὶ πιστεύω κι ἄλλοι ἀπὸ τὴ γενεά μου, — πὼς τὸ συναίσθημα καὶ μόνον κάποιας ἐνοχῆς μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει αὐτὰ μου τὰ λόγια. Γι' αὐτό, σὰν ἁμαρτία ἐξομολογουμένη ζητᾶ τὴν ἐπιείκειά σας...

* *

Ὅσο καὶ νὰ μᾶς φαίνεται ἀχάριστη τώρα ἡ μεταβατικὴ ἐκείνη Ἐποχὴ, στὶς ἀρχὲς τοῦ Αἰῶνα, ὅπου ἐγινε ἡ ἐξόρμηση γιὰ τὸ γλωσσικὸ μας λυτρωμὸ, βλέπομε ὥστόσο

τὰ ἱστορικὰ πιά γιὰ τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ γεγονότα τῆς μέσα στὴν ἀχλὺ τοῦ ἴδιου ἠρωϊσμοῦ καὶ τοῦ θρύλου, ὅπου ἀτενίζομε τοὺς ἐπαναστατημένους Ἕλληνας τοῦ 21 μὲ τις ἐποποιεῖς τοὺς ποὺ φέρανε τὸν ἔθνικὸ μας λυτρωμὸ. Γιατί ὕστερα ἀπὸ μισὸν αἰῶνα δημιουργικῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, μποροῦμε τώρα, Κυρίες καὶ Κύριοι, νὰ τὸ ἀναγνωρίσουμε, πὼς ἡ γλωσσικὴ μας ἐπανάσταση εἶχε καὶ τὸν Κολοκοτρώνη τῆς, καὶ τὸν Καραϊσκάκη τῆς, καὶ τὸν Παπαφλέσσα τῆς, καὶ τίς ἀποφασιστικὰς μάχες τῆς στὰ Δερβενάκια, τὴν Τριπολιτσά καὶ τὸ Βαλτέτσι, ποὺ κρίνανε καὶ δῶσανε τὴ γλωσσικὴ νίκη.

Ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες σ' αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης, στάθηκε πλάι στὸν Ψυχάρη πιστὸς ὑπαρχηγός, γιὰ ν' ἀποτελέσουν μαζὺ μὲ τὸν Ἀργύρη Ἐφταλιώτη τὴν ἱστορικὴ πιά ἐπαναστατικὴ τριανδρία τοῦ Δημοτικισμοῦ. Γεννημένος στὸν Πειραιᾶ, στὰ 1851, ἀλλὰ ἀπὸ Ἡπειρωτικὴ καταγωγή, σπούδασε σὲ Γυμνάσιο τῆς Ἀθήνας καὶ γιὰ λίγους μῆνες φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιό τῆς· μὰ, ἐφηβὸς ἀκόμη, ἄφησε τίς σπουδές του γιὰ νὰ ξενιτευτεῖ στὴν Ἀγγλία, ὕστερα στὶς Ἰνδίες, ἀπ' ὅπου, στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὄριμος πιά ἄνδρας καὶ πλούσιος, γυρίζει στὴν Ἀγγλία καὶ μένει πιά ὀριστικὰ ἐκεῖ. Ἄν τὸ ἤθελε, μποροῦσε νὰ πνιγεῖ μέσα

στις ευρωπαϊκές ανέσεις του, κάνοντας την αμέριμνη ζωή του επιτυχημένου 'Αποδήμου, που οι φιλοδοξίες του τό πολύ να τον φέρουν ως το αξίωμα του Προέδρου κάποιας 'Ελληνικής Παροικίας... Μά ο 'Αλέξανδρος Πάλλης δέν τό θέλησε, γιατί ή δωρική, ή μαχητική φύση του τόν παρορμούσε σέ ιστορικότερα πεπρωμένα. Χρειάζεται, άραγε, ιδιαίτερη εξήγηση, πώς ή γλωσσική μας τριανδρία και πολλοί από τούς μύστες που τήν πλαισίωσαν, είταν 'Ελληνες του 'Εξωτερικού, άφου ξέρομε όλοι, πώς τά περισσότερα από τά δημιουργικά έργα στην Πατρίδα μας είναι προσφορές γενναιοδωρίας από ρωμαντικούς 'Ελληνολάτρες του 'Απόδημου 'Ελληνισμού;

Δέν χρειάστηκε καν να περάσουνε πενήντα χρόνια για να φωτίσουμε τά χαρακτηριστικά που συνθέτουν τήν προσωπικότητα του 'Αλέξανδρου Πάλλη ανάμεσα στους γλωσσικούς μας προδρόμους, γιατί κι όταν άκούη ζούσε, είτανε πιά φυσιογνωμία ιστορική, επιζούσε από τήν εποχή του, κι οι Γραμματολόγοι μας μπόρεσαν να κρίνουνε άρκετά άνεπηρέαστοι τήν πνευματική προσφορά του. 'Αλλά κι ή ίδια ή προσωπικότητα του 'Αλέξανδρου Πάλλη, φωτεινή και άπλή, δέν στάθηκε καθόλου αϊνιγμα για τούς μελετητές της. 'Ετσι, όλοι οι καλόπιστοι του άναγνώρισαν μιάν αξιοζήλευτη συνέπεια όλου και έργου, μιάν αδιάσπαστη ένότητα σοφίας και λεβεντιάς, όπου μέσα στη δωρική φύση του διασταυρωνόταν ή όρμη ένός άγνού άνθρώπου τών ήπειρωτικών βουνών με τήν πνευματικότητα ένός σοφού εύπατρίδη. Λιγώτερο άπολογητικός από τόν Ψυχάρη, ίσως λιγώτερο ποιητής από τόν 'Εφταλιώτη, συχνά ξεπερνούσε και τούς δυο στην αίσθηση της γλωσσικής πραγματικότητας, υπήρξε ρεαλιστικώτερος στη γλωσσική του πολιτική, αφήνοντας για τόν Ψυχάρη τό έργο του "Αμδωνα και για τόν 'Εφταλιώτη τις λυρικές διαχύσεις για να δώσει έμπρακτα δείγματα της εφαρμογής του έπιστημονικού δημοτικού λόγου με τις ιστορικές πιά μεταφράσεις του.

'Αλλ' άς θυμηθούμε τι γινότανε εκείνη τήν εποχή γύρω του:

Είχε σπείρει πιά, στα 1888, ό Ψυχάρης

της τις ιδέες για τή γλωσσική 'Επανάσταση με τό Εύαγγέλιο του Δημοτικισμού, τό «Ταξίδι μου». Γρήγορα ό 'Εφταλιώτης κι ό Πάλλης ένθουσιάζονται και τού δηλώνουν πίστη. Πίσω από τήν τριανδρία αυτή άρχίζουν κι όλας να πυκνώνουν μιά φάλαγγα οι νέοι μύστες: ό γιατρός Φωτιάδης, ό Πέτρος Βλαστός, ό Κωστής Παλαμάς, σαν μιá γλωσσική 'Εθναρχία, διεκδικούν καθέννας με τά δικά του όπλα, μά όλοι με τήν ίδια μαχητική αδιαλλαξία, τή νίκη του Δημοτικισμού. 'Αντίπαλοι; 'Η 'Ελληνική κοινότητα στην όλότητα της σχεδόν, μ' έπικεφαλής τούς πανεπιστημιακούς καθηγητές και φανατικό έπιτελείο τούς τόν φοιτητόκοσμο. Μ' άκόμη καθαρολόγοι και δημοτικιστές βασανίζανε μέσα τούς τό κήρυγμα του Ψυχάρη προβάλλοντας μεταξύ τούς έπιχειρήματα σαν άραιά πυρά, όταν, στα 1901, «ή 'Ιστορία της Ρωμιούσνης», του 'Εφταλιώτη και πρό πάντων ό 'Αλέξανδρος Πάλλης με τή μετάφραση του κατά Ματθαίον Εύαγγελίου, που άρχισε να δημοσιεύεται στην «'Ακρόπολη», δημιουργούνε ξαφνικά τήν άφορμή για να κηρυχτεί ό γλωσσικός πόλεμος. 'Ολοι πιά ξέρομε, από κείμενα και χρονικά, τί έλληνοϊστορικό γεγονός είταν «τά Εύαγγελικά», με τήν άναταραχή που προκαλέσανε στους Πανεπιστημιακούς κύκλους και σε σοβαρή μερίδα της Κοινωνίας: Ψηφίσματα Συλλόγων· συλλαλητήρια· έγκύκλιοι της 'Ιεράς Συνόδου· παραίτηση του Μακαριώτατου της Κυβερνήσεως Θεοτόκη του 'Αστυνομικού Διεθυντού. Φιλιππικοί από κοινοβουλευτικές έδρες· από Συλλόγους και πεζοδρομία άπαντούσανε σαν όμοβροντία στον 'Επαναστάτη και τούς όπαδούς του. Και δέν είχανε καν σιγάσει τά πυρά, όταν τόν άλλο χρόνο, 1912, ή μετάφραση στη δημοτική της «'Ορεστείας» του Αίσχύλου, που θα παιζότανε τό «Θέατρο Κοτοπούλη», φούντωνε πάλι τά αίματα, κι ή δεύτερη μάχη, τά «'Ορεστεϊκά», είχε περισσότερα θύματα άπ' τήν πρώτη. Φυσικά, ή παράσταση ματαιώνεται. Οι αντίπαλοι όμως άρχίζουν πιά να οργανώνουν τόν άγώνα τους: 'Ανώτατοι εκπαιδευτικοί ίδρύουν «Σύλλογο της υπέρ πατρών άμύνης», κι ή γλωσσική επανάσταση άποκτά τό πρώ-

το της έντυπο: Είναι ο θρυλικός πια «Νουμάς», με αντίξιο για την περίσταση διευθυντή του, τον Δημήτρη Ταγκόπουλο, ενώ στο μαχητικώτατο μέτωπό της κάνουν ανδραγαθίες ο 'Αλέκος Φωτιάδης, ένθουσιαστικός από την 'Ακρόπολη του Καθαρευουσιανισμού, την Πόλη, ο Πέτρος Βλαστός πολεμικώτατος από το Μάντσεστερ κι ο Κωστής Παλαμάς, πανεπιστημιακός υπάλληλος στην 'Αθήνα, που θα φωνάξει, —κι αυτό θα του στειχίσει μια δίμηνη παύση,— ο «Μαλλιαρισμός είναι ή άρετή μου». Σάν βολίδες διασταυρώνονται μυθεύματα, που τὰ γεννά ο φανατισμός των καθαρολόγων, μὰ που ποτέ δέν εϊπώθησαν ή δέ γράφτηκαν από τους δημοτικιστές, με τις γλωσσικές ακρότητες από το μέρος των δημοτικιστών, που τώρα μὰς φαίνονται άνειλικρινείς ή άκατανόητες, ενώ τὰ σατυρικά επιγράμματα κι οί παρωδίες ονομάτων είναι το καθημερινό πνεύμα. Κάποτε, μια υπερήφανη άποστοφή του ποιητή Λορέντζου Μαβίλη μέσα στο κοινοβούλιο, «Δέν υπάρχει χυδαία γλώσσα μὰ χυδαίοι άνθρωποι», —σηκώνει θύελλα ένθουσιασμού στις τάξεις των δημοτικιστών. Τὰ χρόνια περνούν. Κι άνάμεσά τους γιγαντώνεται το έργο του Κωστή Παλαμά, σάν λεβέντης πλάνανος ποτισμένος από τή βρυσομάνα του Δημοτικισμού, όπου κάτω από τον ήσκιο του άρχίζουν σιγά—σιγά νὰ μαζεύονται οί νεώτεροι...

Το διαβάζω στα μάτια σας, Κυρίες και Κύριοι, που είδατε τὰ δραματικά περιστατικά δύο πολέμων, πόσο σὰς φαίνονται ειδυλλιακά ελ' αυτά. 'Αλλά μήπως ειδυλλιακός τώρα, στον άτομικό μας αιώνα, δέ φαίνεται κι ο Κλεφτοπόλεμος του 21 που μὰς έδωσε τή Λεφτεριά;

Μέσα στα ήρωικά αυτά χρόνια του Δημοτικισμού, ακούραστος ο 'Αλέξανδρος Πάλλης σκορπά δυνάμεις και χρήματα για τον 'Αγώνα, άλλοτε δεξιώτερος στις γλωσσικές ιδέες του από τον 'Αρχηγό, άλλοτε άριστερώτερός του, —«ψυχαρικότερος και του Ψυχάρη», τον όπως είπαν, —εταν το άπαιτούσε ή πραγματικότητα, πάντα όμως δεξυτερκής στην άνίχνευση της αλήθειας, σ' όλους πολύτιμος σύμβουλος χάρη στη γλωσσομάθειά του, τον πολιτισμό και τήν άνοιχτο-

καρδιά του. 'Ο μυστικισμός, που συνέχει όλους τους δημοτικιστές, δέν τον σκοτίζει για νὰ μὴν μπορεί νὰ βλέπει και νὰ επισημαίνει πλάνες. Πλάϊ στον άγώνα του, ένα μετά το άλλο κυκλοφορεί και τὰ βιβλία του: 'Ακόμη από τὰ 1879, μόλις ελκοσι όκτώ χρονών, κάνει μια κριτική έκδοση της «'Αντιγόνης» του Σοφοκλή, αυτός ο έρασιτέχνης φιλόλογος, που άργότερα ο Καλλιτσουνάκης θα τήν έγκωμιάσει. Στα 1902 ή «Καινή Διαθήκη», που τόσο συντάραξε τήν έπίσημη 'Ελλάδα. Στα 1904 ή «'Ιλιάδα» είναι ένας μεταφραστικός άθλος μὰ και γεγονός, που οί πιστοί το θεωρήσανε υπόδειγμα μεταπλασμένου στη δημοτική δημηρικού στίχου, αλλά και πολλοί παραποίησή του. Τήν ίδια χρονιά τ' άποσπάσματα από τήν «Κριτική του Καθαρού Λόγου» του Κάντ, που μεταφράζει με τή βοήθεια του Γ. Μαρκέτη, θεωρήθηκαν κατάκτηση της Δημοτικής στη σφαίρα της θεωρητικής σκέψης. Στα 1907 τὰ ποιήματά του «Ταμπουράς και Κόπανος». Τὰ χαριτωμένα «Κούφια Καρύδια» στα 1915, όπου βρίσκονται τὰ υποδειγματικώτερα ίσως ποιήματα για παιδιά. Κύκνειο ταξίδι, το όδοιπορικό του ο «Μπρουσός» στα 1923. Κι' άνάμεσα σ' αυτά, λαμπρές μεταφράσεις. Τ' άποσπάσματα από τήν ιστορία του Θουκυδίδη ο «'Αγαμέμνωνας» του Αισχύλου ο «Κύκλωπας» του Εύριπίδη ο «'Εμπορος της Βενετίας», και ο «Φάλτσαφ» του Σαίξπηρ θεωρούνται ως τὰ τώρα από τις θετικώτερες προσφορές για τή διαμόρφωση του Δημοτικού Λόγου.

Γνωρίσματα της μεταφραστικής αυτής εργασίας, που πιστεύω ότι εΐταν ή κύρια συνεισφορά του 'Αλέξανδρου Πάλλη στο γλωσσικό άγώνα, είναι ή γλωσσοπλαστική ικανότητα, ή αγάπη του στα σύνθετα και στα παράγωγα, πολλοί νεολογισμοί, συχνά ένας «υπερδημοτικισμός», όπως τον χαρακτήρισαν για τις ακρότητές του. 'Αλλά πόσα μεταφραστικά εύρήματα στράφτουν σάν διαμάντια μέσα σ' αυτά τὰ κείμενα, που ή έπιστημονικότητά τους δέν άμφισβητήθηκε.

Καθώς τὰ ήρωικά χρόνια περνούσαν κι' ή μια μετά τήν άλλη οί νικηφόρες μάχες άπλωναν τήν έπικράτεια του Δημοτικισμού,

ἀνανεωνόταν και ἡ μαχητικὴ του πρωτο-
 ρία: ὁ Φιλήντας, ὁ Γιαννίδης, ὁ Τριαντα-
 φυλλίδης, ὁ Καρθαῖος, ὁ Γκόλφης, ὁ Δελ-
 μουζος τῆς δίνου νέο αἷμα, τὴν προσανα-
 τολίζουν πρὸ νηφάλια καί, σὰν οἱ πρῶτοι
 ἐπίγονοι, τὴν ἐκπολιτίζουν. Ἔτσι, ἡ κοινω-
 νία διαφωτίζεται. Ἡ Ἐπαλξη τοῦ καθα-
 ρεουσιανισμοῦ, ἡ Ἐκπαίδευση κυριεύεται.
 Σιγὰ—σιγὰ ὁ Τύπος ὑποχωρεῖ, ἀφοῦ πολ-
 λοὶ ἀπὸ τοὺς στυλοβάτες του εἶναι περιοπῆς
 δημοτικιστὲς λογοτέχνες. Ἡ Ἐπιστήμη τὴ
 χρησιμοποιεῖ μ' ἐπιτυχία. Γίνεται πειστι-
 κώτατο ὄργανο γιὰ ν' ἀντικρούσει πολιτι-
 κούς ἀντιπάλους, καὶ προπαντὸς γιὰ νὰ ἐν-
 θουσιάσει τὸ Λαό. Ὅλοι τὸ ξέρουμε ἀπ' τὰ
 μαχητικὰ γραπτὰ της,—γιατὶ ἡ τριανδρία
 ποτὲ δὲν κατάρθεσε τὰ ὄπλα, μένοντας, ὅπως
 οἱ γνήσιοι ἐπαναστάτες, ἀδιάλλακτῆ,—πῶς
 ὄσο καὶ νᾶδλεπε μ' εὐτυχισμένη ἐκφραση
 τῆ Νίκης, δὲν ἀναγνώριζε τίς ὑποχωρήσεις
 τῶν νεωτέρων καὶ τοὺς γλωσσικούς συμβι-
 βασμούς πού, ἀργά, ἀλλὰ σταθερὰ θὰ ὀδη-
 γήσουν στὴ μοναδικὴ γλῶσσα, ὅπως ἐμεῖς
 τὸ πιστεύουμε. Καὶ δὲν μπορῶ, Κυρίες καὶ
 Κύριοι, νὰ μὴ σᾶς ἀναφέρω τὰ προφητικὰ
 λόγια τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὅταν τὸ
 1911, νέος ἀκόμη κυβερνήτης τῆς Ἑλλά-

δος, μιλώντας στὴν ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ,
 πρόβλεπε μὲ τὴ μεγαλοφυΐα του τίς διαδο-
 χικὲς φάσεις τοῦ γλωσσικοῦ ἀγῶνα: «Ἄλλ'
 ἢ ἐξέλιξις αὕτη, εἶπε, ὅσον ἐνδέχεται νὰ
 προῖδη τις, θὰ εἶναι βραδυτάτη καὶ μόνον
 μεγάλοι δημιουργοί, μεγαλοφυεῖς ποιηταὶ
 πρὸ παντός, συγγραφεῖς κατὰ δεῦτερον λό-
 γον, θὰ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θὰ δυνηθῶσι
 νὰ συντέμνωσι τὸν χρόνον τοῦτον ὁ ὁποῖος
 μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν σύμπτωσιν τῶν δύο
 γλωσσῶν, ἡ ὁποία, τὸ ἐπαναλαμβάνω, εἶναι
 τοῦ μέλλοντος, τοῦ ἀπωτέρου δυστυχῶς, κα-
 τέρθωμα...».

Σήμερα, τέσσερις πιά γενεές, ἀτενίζον-
 τας μ' εὐλάβεια τὴν προσωπογραφία τοῦ
 Ἀλέξανδρου Πάλλη μέσα στὸ Πάνθεο τῶν
 Διδασκάλων τοῦ Γένους, νιώθουμε νὰ μᾶς κοι-
 τᾶζει μὲ ματιὰ ἐπιτιμητικὴ, γιατί θεωρεῖ
 τίς παραχωρήσεις πού κάνομε καθαρὴ προ-
 δοσία. Μὰ ἐμεῖς μ' ὄλο τὸ σεβασμό μᾶς,
 τοῦ ἀπαντοῦμε πῶς εἴμαστε οἱ εὐτυχισμένοι
 ἀπόγονοι πού, χάρη σὲ Κεῖνον, ἔχομε πιά
 ἀποκτήσει γλωσσικὸ ὄργανο ἱκανὸ νὰ ἐκ-
 φράσει τὰ μύχια τῆς ψυχῆς καὶ τὰ ὑψηλό-
 τερα τῆς σκέψης.

Ἐ— Γι' αὐτό, τὸν εὐγνωμονοῦμε!

ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗ ΝΥΧΤΑ

Ζητώ τὴ νύχτα!
Θὰ τὴν κυνηγήσω παντοῦ.
Στὰ δαντελλένια ἀκρογιαλίας τῆς Ἀγάπης
καὶ στὰ χαμόκλαδα τῆς Ταπείνωσης.
Στὶς ἀπρόσιτες κορυφές τῶν Ὀλύμπιων τῆς Μοίρας.
Στὰ δασωμένα φαράγγια τῆς Ἀρκαδίας τῆς Ζωῆς.
Θ' ἀναμερίσω τὸν Πᾶνα τοῦ φόβου
καὶ τοὺς φαύλους τοῦ Ὀλέθρου.

Ζητώ τὴ νύχτα!
Θὰ τὴν κυνηγήσω περήφανα
στὸν ἥλιο τῆς ζήσης,
στοῦ χαμοῦ τὸν ἀγέρα,
στὴν πύρα τοῦ πόνου
καὶ στὸ λίβρα τῆς ἀνθρώπινης συντριβῆς.
Θὰ στίψω τὶς πικροδάφνες τοῦ χωρισμοῦ
μέσα στὶς πολύχυμες ὀπῶρες τῆς Πίστης.
Θ' ἀποσιάξω τὰ ρόδα τῆς θυσίας
καὶ τὶς βιολέττες τῆς Ἀγάπης
καὶ θὰ προχωρήσω...

Πίσω ὅμως ἀπὸ τὴ νύχτα ποὺ θὰ κυνηγήσω
χρυσόθωρο λιοτρόπι
θὰ γείρει μου ἡ ψυχὴ
πρὸς τὸν Ἥλιο τῆς Ἀγάπης Του.

Ἀνθοῦλα Α. Ζόλδερ

ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΩΣ

Τῆς λευτεριάς τὰ φέγγη θαμπώνουν τὰ μάτια μου.
Καινούργιοι ὀρίζοντες ἀνατείλανε στὴν πολιτεία μου.

Μὲ τρόμο ἀναθυμοῦμαι τῆς σκλαβιάς μου τὰ δεσμά.
Λύνω τὰ χέρια κάθε λεπτὸ
γιὰ νὰ κινηθοῦνε λεύτερα στοὺς οὐρανοὺς,
ποὺ φεγγοβόλησαν πάνωθ' ἐμοί.

Τὸ δεσμωτήριον, στῆς ἀνάμνησής μου τὸ βιβλίον
ζωγραφίζεται ἀκόμα ἀνάλαφρα.
Τὰ φαρμάκια, ποὺ μὲ πότισαν,
στὸ στόμα μου ἀφήνουν ἀκόμα κάποτε
τὴ καφετερὴ τους γεύση.

Δέομαι μέρα καὶ νυχτιὰ σκυφτὴ,
νὰ ἐξαλειφτοῦνε οἱ κηλίδες ἀπὸ τὸν ἥλιο μου.
Νὰ πορευτῶ, δέομαι, ἡσυχὴ πιά
τὸ γαλήνιο, μακάριο δρόμο μου.

Φιλὴ Κ. Βατίδου

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Η ΓΡΙΑ ΧΡΥΣΩ ΚΑΙ ΤΟ ΓΑΛΑ

Φτώχεια και κακοριζικιά βρήκε η Φροσύνη, όταν πρωτομπήκε νιόνυφη στο σπίτι το Λιολιέικο.

Ἡ πεθερά της ἡ Νικόλενα, ὅπως κι ἡ συννυφάδα της ἡ Δημήτρена, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦχαν καμινιάσει κι εἶχαν πεθάν' οἱ ἄντρες τους, ἐδῶ κι εἴκοσι χρόνια, καὶ οἱ δυὸ στὸ χρόν' ἀπανωτιὸ (τοὺς εἶχαν φάει μὲ τὰ μάγια) ζοῦσαν ἔρμες χῆρες κι ἄλαλες, καὶ τράνευαν τὰ παιδιά τους τὰ ὄρφανὰ μὲ τὰ ζεῖ καὶ μὲ τὰ βιά. Ξενοδούλευαν, ἀργατεύονταν, καὶ ποτὲ δὲν ἔβλεπαν ἄσπρη μέρα. Ψωμί καὶ σκόρδο, πίττα μ' ἀγουρίδα ἢ μὲ κάχτες, σίσματα βρασμένα, ἀριμιά, αὐτὸ ἦταν τὸ φαί τους· βούτυρο πουθενά. Δὲν εἶχαν μήτε γίδια μήτε γελάδια, γιατί αὐτὰ ἤθελαν τυρίννια πολλή, κι αὐτὲς ἀργατεύουνταν στὰ ξένα ἐρμολώραφα. Ποῦ νὰ τοὺς περισσέψ' καιρὸς νὰ κουβαλήσουν χορτάρια καὶ σιουμάργια γιὰ νὰ τὰ ξεχειμάσουν. Ἀφήνομε ποῦθελαν καὶ πλερωμὲς στὸ τζιουμπάνο, στὸ γελαδάρη, στὰ τζιελιέπικα... Ἄν ἀγόραζαν καμιὰ φορὰ κανέναν κόμπο λάδι, τὸ φύλαγαν κι αὐτὸ γιὰ τὸ καντήλι, καὶ γιὰ νὰ φιάνουν πίττα γιὰ τὰ σκλιὰ τ' ἀγαρηνὰ τοὺς Τούρκους, πῶρχουνταν κονάκια. Τὸ ἴδιο ἔκαμναν καὶ γιὰ τὲς κόττες καὶ τ' αὐγὰ ποῦχαν. Ἀπὸ κρέας; Θεὸς νὰ φλάξη! Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ζοῦσαν οἱ ἄντρες τους, κι ἔβαναν ἓνα γκόρο (βῶδι) παστρεμᾶ, ἔκαμαν χρόνια καὶ χρόνια νὰ τὸ ἴδουν σιὰ μάτια· ἔξὸν ἂν τοὺς ἔδινε κανένας κἀνα τρίμμα, τοῦ Χριστοῦ, τ' Ἀηθασιλειοῦ, ἢ τὴν Πασχαλιά ἴσια—ἴσια γιὰ ν' ἀρτυθοῦν.

Ἔτσι εἶχε συνηθίσει ἡ Νικόλενα, μέσα στὴ φτώχεια, στὴν ἀνέχεια, καὶ στὴν κακομοιριά· καὶ λίγο—λίγο εἶχε καταντήσει τσιγγούνα, ἄλλο ἀπ' τὴν ἀνάγκη, κι' ἄλλο

ἀπὸ τὸ φυσικὸ της. Γυναῖκα τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ἀπλὴ καὶ τεβεκιέλισσα, νόμιζε ὅτι ὁ κόσμος δὲ θὰ πάη ποτὲ μπροστά· θὰ μένη στάσιμος γιὰ πάντα. Ἀρκοῦνταν σ' αὐτὰ ποῦ εἶχε, δὲ γύρευε ν' ἀποχτήση τίποτε, οὔτε νὰ ζήσει ἀνθρωπινώτερα.

—Ὅπως τᾶβραμαν, ἔτσι νὰ τ' ἀφήκωμε, συνηθίζε νὰ λέη.

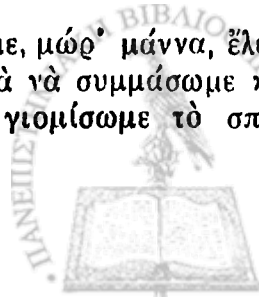
Σὰν μπήκε ἡ Φροσύν' ἡ νύφη της ὅμως στὸ σπίτι, ἄλλαξαν τὰ πράγματα. Ἐξὸν ἀπὸ τὸ στρώμα τὸ καινούργιο καὶ τὴ βελέντζα ποῦφερε γιὰ προικιό, κουβάλησ' ἀργαλειούς, γτένια, μιτάρια, μαλλιά, κι' ἄρχισε νὰ γυφαίνη.

—Μὰ Δημήτρена! ἔκανε ἡ πεθερά της στὴ συννυφάδα της. Γιὰ τίρα! ἦφερ' ἀργαλειὸν ὁ μπελιῶς· φιάν' στρωσίδια, φιάν' προσκέφαλα, φιάν' ἀπ' ὄλα. Θὰ μοῦ καταξοδέψ' τὸ παιδάκι μου, τὸ Στεφανῆ μου. Ἡ γ' ἄλλη ἡ νύφη μου, ἡ καμινιασμέν' (μακαρίτισσα) ἡ Κώστενα, δὲν ἔκαμνε τέτοια· ἐτοῦτ' εἶν' ἄλλος ἄνθρωπος. Σκουπίζ', παστρεύει, σιερμπετώνει· δὲν τηρᾶς; ὄλο περηφάνεια εἶναι.

—Ἄς φιάν', ὁρὲ κούτσουρο, τῆς ἔλεγ' ἡ Δημήτρена, μὴ στενοχωριέσαι, ἡ νύφ' εἶν' ἀπ' σοί, εἶν' ἄλλοιῶς μαθημένη.

Καὶ πραγματικά, ἡ Φροσύνη ἦταν νοικοκυροτσιούπι, ἄξια καὶ τσιουλιστούμενη. Ἐπαιρνε τὲς δουλειὲς μὲ τὴν ἀράδα, καὶ δὲν τῆς φαίνονταν πότε τὲς σκολνοῦσε· εἶχε χέρια ἀνεμος. Ἐκανε τὸ σπίτι νὰ μπαίνης καὶ νὰ χαίρεσαι. Ἀσπρισμένο, σφουγγαρισμένο, στρωμένο μὲ καινούργια παστρικά στρωσίδια, ἔλαμπε.

—Ὅλα καλὰ τᾶχομε, μῶρ' μάννα, ἔλεγε στὴν πεθερά της, ἄλλὰ νὰ συμμάσωμε καὶ καναδυὸ σφαχτά. Θὰ γιομίσωμε τὸ σπίτι

μας απ' όλα. Θάχουμε μαλλι να ντυθοῦμε και να ποδεθοῦμε χώρια τὸν παστρεμᾶ μας τὸ χειμῶνα, τὰ λοκάνικὰ μας να τὰ φιάνωμε με τραχανᾶ, τὲς τσιγαρίδες μας να φιάνωμ' ἀραποσιτόπιττα, πὸν ν' ἀγλείφης τὰ δάχτυλα.

—Τὶ λιὲς αὐτοῦ, μὰ νύφη κι' ἐσύ, να πάρωμε γίδια! Μὰ ψοφήσουν, μὰ λύκος τὰ φάη, τζιερεμέδες τοῦ παιδιοῦ μου θάειναι· ὁ Στεφανήης μ' εἶν' ἐφτωχός, δὲν εἶναι γιὰ τέτοια.

—Ὁ ἄλλος ὁ κόσμος πῶχουν, μῶρ' καψομάννα, μπανταλοὶ εἶναι;

—Ἄμ' τ' εἶναι θαρρῶ. Ὅχ' ὄχι νύφη μου, μὴ μοῦ λιὲς γιὰ τέτοια.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ γριά λογάριαζε χωρὶς τὸν ξενοδόχο, γιὰτὶ ἡ νύφη τῆς ἡ Στεφανήγεννα, ἔξυπνη κι' ἐφτακαθαρισμένη, ἔπιασε τὸ μάρμπα τῆς τὸ Νικόλα τὸν κερατζῆ πὸν πήγαινε κι' ἔρχονταν στὰ Γιάννενα, καὶ τὸν ἔβαλε καὶ κατάφερε τὸν ἀντρα τῆς, καὶ τῶδωσε καὶ παράδες, καὶ τῆς ἀγόρασε δυὸ γίδια ἀντάμα με τὰ κατσίκια τους. Ἔτσι λοιπὸν, ἕνα καλὸ πρωτῆ, νὰ σου καὶ παρουσιάζεται ἡ νύφη με τὰ γίδια ὄξω στὸ Γεράνη, καὶ τᾶφερνε μαυλιῶντας γιὰ τὸ σπίτι.

Ἡ γριά Χρῦσω, ἡ Νικόλενα, τὴν ἀγνάντευψ' ἀπὸ τὸ παραθύρι, καὶ μιὰ ὄψη τῆς πάει κι' ἄλλη τῆς ἦρθε.

—Γιὰ δὲ ὁ μπελιάς! τᾶφερε... Πότε τὰ πῆρε δίχως να με ρωτήση; μουρμούρισε. Δὲ θὰ τὴν ἀφήζω να τὰ μπάσ' μέσα, ὄχι!

Πειάχτηκε συρτά—συρτά, γιὰτὶ κούτσαινε καὶ λιγάκι ἀπ' ἕναν παλιὸ γερά ποῦχε βγάλει στὸ ποδάρι, καὶ κόσιεψε στὴν αὐλόπορτα. Μπράμ! τὴν ἔκλεισε με μιᾶς καὶ πέρασε τὸν περάτη. Πῆγε καὶ στὴ μεσιόπορτα πὸν χώριζε τὸ σπίτι τῆς ἀπὸ τῆς Δημήτρενας καὶ τῆς Χρηστοβιάς, τῶν συννυφάδων τῆς, καὶ τὴν ἔκλεισε κι' αὐτὴ, γιὰ να μὴ περάση καμιὰ ἀπ' αὐτὲς κι' ἀνοίξη τῆς νύφης τῆς, κι' ἔπειτα πῆγε καὶ τῶπιασε ξανά στὸ παράθυρο, ἔτοιμη ν' ἀρχίσῃ τὸ ψαλματοῦρι με τὴ νύφη τῆς.

Ἐκείνη, σέρνοντας τὰ γίδια, καὶ μαυλῶντας τὰ κατσίκια, ἔφτασε στὴν πόρτα. Δοκιμάζει ν' ἀνοίξη, πουθενά· ἡ πόρτα ἦταν παρατωμένη.

—Μῶρ' μάννα, μάννα, ἀνοιξέ μου.

Τσιμουδιά ἡ γριά.

—Μάννα, μάννα!...

Πάλι τίποτε.

Ἀπὸ τὰ πολλὰ, ἀποφάσισε ἡ Χρῦσω να μιλήσῃ. Ἄνοιξε τὸ κανάτι, καὶ σκύβοντας,

—Δὲ σοῦεipa, μὰ νύφη, τζιερεμέδες τοῦ παιδιοῦ μου δὲ μπάζω στὸ σπίτι μου;

—Ἄνοιξε, μῶρ' μάννα, ἀνοιξε να μὴ κάνουν ὁ κόσμος χάζι.

Ἡ Χρῦσω ἀνένδοτη δὲν ἀνοίγε με κανέναν τρόπο. Ξευύτησαν οἱ γειτόνισσες στὰ παράθυρα. Ἡ Γιαννοβιά, ἡ Νικόλενα, οἱ συννυφάδες τῆς.

—Τὶ κάμ'ς ἔτσ', μῶρ' Νικόλιενα, ἡ νύφ' σοῦ φέρ' νοικοκυριό, κι' ἐσύ δὲν τὰ θέλεις;

—Τὶ λιέτ' αὐτοῦ μά, ἔκανε πάλι ἡ Νικόλενα, ἡ ψοφήσουν, ἡ λύκος τὰ φάη, τζιερεμέδες τοῦ παιδιοῦ μου θάνα· δὲν τὰ μπάζω.

Ἔδεραν-πῆραν, ἀδύνατο. Ἡ Χρῦσω ἦταν ἀνένδοτη δὲν ἐννοοῦσε να ὑποχωρήσῃ.

Σὰν εἶδε κι' ἀπόειδε ἡ καψοφροσύνη, ἔπιασε καὶ τᾶκλεισε στὸ πλυσταριὸ τῆς Γιαννοβιάς, καὶ τοὺς ἔριξε λίγο κλέτσιο να τρῶν. Ὑστερα πῆγε κι' ἔφερε τὸ μάρμπα τῆς τὸ Νικόλα τὸν κερατζῆ.

Ντροπιάστηκ' ἡ Νικόλενα σὰν τὸν εἶδε, καὶ θέλοντας καὶ μὴ, κατέβηκε κι' ἀνοίξε.

—Κόπιασε μέσ', ἀφένιη.

—Τὶ να κάμω μέσα, Νικόλενα, ἐδῶ θὰ σοῦ πῶ δυὸ κουβέντες.

—Νὰ μοῦ πῆς.

—Γιὰτὶ δὲν τὰ μπάζεις μέσα τὰ γίδια πὸν σοῦφερ' ἡ νύφη, τ' εἶν' αὐτὸ ἀπὸ τ' ἐσένα; Ὅλος ὁ κόσμος νάχουν τὸ γάλα τους, τὸ μαξοῦλι τους, τὸ κριγιάσι τους· κι' ἐσεὶς να μ' ἔχετε, να κριτιρεύεστε; (στερεῖσθε).

—Καλά, μῶρ' ἀφένιη, ἀλλὰ ἡ ψοφήσουν, ἡ λύκος τὰ φάη, τζιερεμέδες τοῦ παιδιοῦ μου θάειναι...

—Τὰ γίδια τὰ δωκάμαν, ἕνα ἐγὼ κι' ἕνα ὁ πατέρας τῆς, δὲν τ' ἀγόρασ' ὁ γυιός σου, μὴ σκιαζέσαι, ἀνοιξ' τὴν πόρτα να μποῦν.

—Ἄμ' τζιουμπᾶνον, ἀμ' τζιελιέπικα, ποιὸς θὰ τὰ πλερώσῃ;

—Μπανταλά καὶ ξωπαρμένα μοῦ κουβεντιάεις, Νικόλενα. Τὸ γάλα, τὸ βούτυρα τὴν αὐρδα, ποιὸς θὰ τὰ φάη;

Δὲν ἀπάντησε καθύλου ἡ γριά. Ἄγρια—γάδια, συλλογισμένη καὶ μουρμουρίζοντας, χάρθηκε στὸ κατωῖ.

Σὲ λίγο, φάνηκε μὲ τὸ λουιστὸ στὰ χέρια. Χαμογέλασε ὁ μπάρμπα Νικόλας κι' ἔκανε νόημα τῆς νύφης. Ἡ γριά εἶχε κοιμηθῆ. Προχώρησε σιγά—σιγά, κι' ἔφριξε, ὄχι χωρὶς διαταγμὸ ἀκόμη, τὸ λουιστὸ στὴν πόρτα.

—Ἄειντε, μὰ μελιῖα, σιγομουρμούρησε σὺς φέρ' τα μέσα.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς κι' ἡ νύφη ἄρχισε νὰ μαζεύῃ γάδια. Ἔφερε μουρτζάλα, κοιράλλησε ντομπολίτσι ἀπὸ τὴ μάνα της, κι' ἔβαλε νὰ τὸ βρέσει. Γλοῦ, γλοῦ, γλοῦ, γλοῦ. Ὁ εὐχάριστος θουρβὸς τοῦ τσιουκαλίματος γέμισε τὸ σάκι. Ἡ νύφη, τριοναλίξε καὶ τραγουδοῦσε. Ἡ γριά, ἀφικράστηκε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ παράθυρο, κι' ἄφησε τὴ φαντασία της νὰ πλανηθῆ, γύρω στὸ ἀφράτο ξυνόγαλο καὶ στὴ χλωρὴ γρίζα, ποὺ θάρτανε λαχταριστὴ καὶ νόστιμη σὲ λίγο ἀπὸ τὸ κικίρι. Ποῦ καὶ ποῦ, δοκίμασε τέτοιες λιχουδιές, ὅταν τῆς ἔδινε κανενας δικὸς της, στὴ χάση καὶ στὴν πιάση. Ἦθελε νὰ κατεβῆ κάτω, νὰ ἰδῆ πὼς θὰ βαρνοῦσε τὸ γάδια ἢ νύφη, νὰ τὴ βοηθήσει, νὰ τῆς φέρῃ κρεὶν νερό· ἀλλὰ δίσταζε, δὲν τολμοῦσε.

Ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸ παράθυρο, καὶ ἀνίσχοντας τὴ μεσιόπορτα, πῆγε στὸ χώρισμα τῆς σιννεφάδας της.

—Μὰ Δημήτρενα.

—Τί;

—Βαρνάει γάδια ὁ μελιῖας ἢ νύφη, τί λές, νὰ φάω ποὺ τὴ μάλωνα γιὰ τὰ γίδια ἢ γι' ὄχι;

—Μὴ τῶεις χαμένο; νὰ φᾶς καὶ νὰ παραφᾶς. Μακάρι' νὰ πάρω κι' ἐγώ, νύφ' ἄξια καὶ τσιουκαλιτοῦμενη σὰν τὴ δική σου.

Τὸ γίωμα σὰν ἔστρωσαν τὸν τραπέζο, ἡ νύφη τῆς γέμισε μὴ τσιουκαλίκα ἐλόκληρη. Δειλά—δειλά, ἄπλωσε ἡ γριά τὸ κουτάλι.

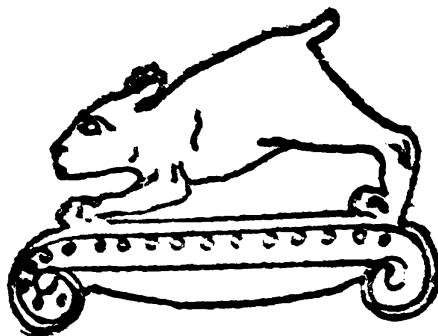
—Νὰ μὲ σχωρέης, μὰ νύφη, ψιδύρισε, νὰ σοῦ χιλιάσουν' καὶ κατάπτε τὴν πρώτη κουταλιά, ἀναγαλλιάζοντας ἀπὸ εὐχαρίστηση.

—Σχωρεμένη νᾶσαι, μάνα.

Σὰν ἀπόφαγαν, πῆρε ἡ Νικόλενα τὸ κλαδετῆρι, καὶ κοσι ἀνέβηκε στὰ καρποπούλια. Σὲ λίγο, γίγισε φορτωμένη κλειτοιο, καὶ πῆγε ἴσια στὸν τσάρκο ποὺ ἦταν κλεισμένα τὰ κατοίγια. Ἐκεῖνα, τὴν ὑποδέχτηκαν μὲ βλάσματα, χαρῆς καὶ πηδήματα. Τοῖς ἔδωσε νὰ φᾶν καὶ τὰ φιλοῦσε σὰν νὰ ἦταν μικρὰ παιδιὰ.

Ἀπὸ τότε, ἔρλεπες τὴ γριά, ποὺ πρῶτα δὲν ἔδινε πεντάρα, νὰ πηγαίνει κάθε βράδυ στὸ πελαιῖο νὰ καρτεροῦν τὰ γίδια, νὰ τὰ τᾶξῃ, νὰ τοῖς κοιράλη νερό, νὰ σκουπίξῃ τὰ κατώγια καὶ νὰ τὰ χαμαρόνῃ.

—Τᾶρα γίνκαμαν νουκουκουαῖοι, ἔλεγε. Ἡ μουρτζάλα μας γιομαί' μαζοῦλι' οἴρδα, ξυνόγαλο, παστρεμά, τοῦ Θεοῦ τὰ καλά. Νὰ μὲ σχωρέης μὰρ' νύφη, δὲν ἤξερα ἢ μαίρη μου' νὰ μοῦ ζῆς ἴσια μὲ τὰ ψηλά βουνά.

ΖΩΗ

Ἦρθε κρυφὰ τὸ βράδυ στὸ κελλί μου,
 σὰν ὄπτασία πὺ μετράει τοὺς παλμούς μας,
 καὶ κάθησες ἀμίλητη, σὰ Σφίγγα...
 Ἦταν γιὰ τσιγγάνα δίχως φλόγα,
 δίχως γιουρνιάνια στὴ φρυγμένη τραχηλεῖά,
 μὲ κάτασπρα μαλλιά,
 μὲ ρουφηγμένα μάγουλα καὶ πλακωμένα σιτήθεια,
 πὺ ἀνοίγονταν στὸ μεσοφούστανό της...
 Κουβένια πιάσαμε ὡς ἀργά,
 κι' ἀνιστορίσαμε βουβοί, τὰ περασμένα...
 Δὲ μοῦ εἶπε τίποτ' ἄλλο—μόνο
 πρὶν ἀκουσεὶ γλυκόλαλο τὸ ἀηδόνι τῆς αὐγῆς,
 σηκώθηκε,
 ἦρθε κοντὰ μου,
 μισάνοιξε τὰ χεῖλη τὰ στυφὰ της,
 καὶ ψέλισε περήφανα :
 —Ὅσο γιὰ καὶ κουρασμένη ἂν εἶμαι,
 κρύβω βιολέτες κι' Ἀπολλώνεια γιασεμιά,
 —ἀκοῦς;
 σιὸν κῆπο τῆς καρδιᾶς σου!...
 Πάλαιψε ἀγνὰ σὰ μάρτυρας
 καὶ βρῆς τὴν "Ἀνοιξή τους!...

Κούλης Ἀδγερινός

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Πότε κι' ἐμεῖς θὰ φύγουμε σὰν τὰ πουλιὰ τοῦ Νότου,
 πὺ τὰ ξεπροβοδίσαμε μὲ τὴν καρδιὰ θλιμμένη!
 Νοσταλγικὴ ἢ θύμησις τ' ὄνειρου μας τοῦ πρώτου
 ἦρθε ἀπόψε κι' ἄρχισε τὰ ρόδα νὰ μαραῖνη!
 Δὲ μᾶς κρατᾶνε πιά ἐδῶ φεγγάρια μεθυσμένα
 ἀπ' τοῦ Ἑρβους τὴν γλυκεῖα κρυφὴ ἀνατριχίλα!
 Ἀκόμη οὔτ' ἀτρύγητα χιμὸγελα παρθένα
 πὺ χλώμιασαν, ἀλλοίμονο, σὰν φθινοπώρου φύλλα!
 Πότε μ' ὀλάνοιχτα πανιά, ὀλόλευκα σὰν χιόνι
 τὰ πορφυρένια δειλινὰ καὶ τὶς αὐγῆς δροσάτες
 τὶς θάλασσες θὰ τρέχουμε καὶ ἡ ματιὰ μας μόνη
 θὰ χαίρεται γοργόφιτερη τὶς γνώριμες τὶς στράτες!
 Κι' ὡς θᾶναι φωτοστέφανο τοῦ ὀρίζοντα ἡ γύρα
 καὶ ἡ τρανή μας προσμονὴ κι' ὁ πόνος μας θὰ φθίνη,
 ἐμεῖς ὄλο θὰ φθάνουμε μὲ κάποια τρεχαντήρα
 τὴν ὥρα πὺ θὰ εὐωδοῦν τοῦ πέλαου οἱ κρῖνοι.

Κώστας Τσίτης

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ

Ἡ Ἡπειρωτικὴ διανόηση παρηκολούθησε μὲ ἐκπληξὴ καὶ σκεπτικισμό, γιὰ τὸ σκωπτικὸ ὕφος πὸν χρησιμοποιοῦν ὠρισμένοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι ὅταν πρόκειται νὰ μετᾶσχουν στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα, τὴν βίαιη ἐπίθεση πὸν ἔγινε ἀπὸ τὶς στήλες Ἀθηναϊκῆς ἡφμερίδος κατὰ τοῦ διαπρεποῦς Ἡπειρώτου ἱστοριοδύφου κ. Κωνστ. Μέρτζιον, τὸσον γνωστοῦ ὄχι μόνον στοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ μας πὸν ἐπανειλημμένα ἐτίμησε μὲ ἐκλεκτὴ συνεργασία του, ἀλλὰ καὶ στὸ Πανελλήνιο. Διότι ὁ κ. Μέρτζιος εἶναι ἀπὸ τοὺς ὀλίγους Ἑλλήνας λογίους, πὸν πραγματικῶς χωρὶς ὕλικές ἐπιδιώξεις, σεμνὰ καὶ χωρὶς θόρυβο, συνεχίζει μόνος σχεδὸν τὴ μεγάλη παράδοση πὸν ἔγκαινίασε πρῶτος ὁ Ἀνδρέας Μουστοξύδης, μετέτρεψε σὲ σκοπὸ ζωῆς ὁ Κ. Σάβας καὶ καθιέρωσε ὡς γνώμονα κάθε γνησίας ἐπιστημονικῆς μελέτης ὁ Σπ. Λάμπρος, τῆς ἀνακαλύψεως δηλ. καὶ δημοσιεύσεως ὄλων ἐκείνων τῶν ἀγνωστων στοιχείων τῆς νεωτέρας ἱστορίας μας πὸν βρίσκονται καταχωνιασμένα στὰ ἀνεξάντλητα ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Καρπὸς τῆς πολύχρονης, ἀχαρῆς πολλὰς φορὲς, ἀνθυγιεινῆς καὶ χωρὶς προπάντων ὄλα τὰ μέσα ἐρεύνης καὶ μελέτης, πὸν μόνον ἢ σταθερὴ ἔμμομη—μὲ συνέπεια καὶ ἀξιοπρέπεια—στὰ πάτρια καὶ τὴν Ἑλλάδα μιᾶς γνησίας ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως καὶ ἐνὸς ἐθνικοῦ ἀνωτέρου αἰσθηματος συνεχίζει καὶ ποδηγετεῖ, εἶναι οἱ γνωστὲς πλέον σὲ κάθε ἐπιστήμονα καὶ λόγιο μελέτες τοῦ κ. Μέρτζιον, πὸν εἶναι κατεσπαρμένες σὲ διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ πὸν ἄλλες ἔχει δημοσιεύσει ἢ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν καὶ ἢ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν σπουδῶν. Ἡ τελευταία μάλιστα μὲ τὰ «Μακεδονικὰ» πὸν ἐδημοσίευσεν—ὀγκῶδες ἔργο, πὸν τιμᾶ τοὺς ἐκδότας καὶ προσφέρει μιὰ μεγάλη ὑπηρεσία στὴν Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη φέρνοντας στὸ φῶς ἀγνωστα στοιχεῖα γιὰ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας—ἐδικαίωσε καθ' ὀλοκληρίαν τὴν ἐκλογὴ τοῦ κ. Μέρτζιον ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὡς ἀντεπιτελλόντος μέλους τῆς. Ἦνα λοιπὸν τέτοιον ἄνθρωπο καὶ ἐρευνητὴ μὲ ἀδαμάντινο χαρακτῆρα, πὸν τιμᾶ τὸ Ἑλληνικὸ ὄνομα στὴ Βενετία—οἱ Ἕλληνες ἐπισκέπτες καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἐπίσημοι τὸ βεβαιῶνουν σὲ κάθε περίπτωση—ἦρθε μιὰ ἐπιστολή, πὸν εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, νὰ τὸν βγάλη, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, ἀνιστόρητο καὶ νὰ ἐκτοξεύσῃ ὀλίγους μὲν, ἀλλὰ πάντως καυτοὺς μύδρους καὶ κατὰ τοῦ ἀνωτάτου πνευματικοῦ Ἰδρύματος τῆς Χώρας πὸν τὸν ἐξέλεξε μέλος. Ὁ ἐπιστολογράφος γ ν ω ρ ῖ ζ ε ι κ α λ ἄ καὶ ἔχει ὕ π ε ρ ε π α ι ν ἔ σ ε ι ἄλλοτε τὸ ἔργο τοῦ κ. Μέρτζιον, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέψῃ στὸν ἑαυτὸ του τόσο ὀριμὸ ὕφος. Στὰ ἐπιστημονικὰ ζητήματα θὰ ὑπάρχουν πάντα πολλὰς διαφωνίες ὅταν τὰ γραπτὰ κείμενα εἶναι ἀχρονολόγητα καὶ οἱ πηγὲς συγκεχυμένες. Ἄν μάλιστα λάβουμε ὕπ' ὄψιν ὅτι στὴ Βενετία, ὅπου ζῆ μόνιμα ὁ κ. Μέρτζιος, δὲν ὑπάρχουν τὰ ἀπαραίτητα βοηθήματα, πολὺ δὲ περισσότερο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαντλήσῃ κανεὶς ὄλη τὴ βιβλιογραφία, προτοῦ γράψῃ καὶ ὑποστηρίξῃ κάτι, γίνεται αὐτονόητο ὅτι ὁ κ. Μέρτζιος ἐδικαίουτο καλύτερας μεταχειρίσεως καὶ περισσότερου σεβασμοῦ!

ΝΥΚΤΕΡΙΝΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ

Ὑστερα ἀπ' τὸ σχετικὸ νόμο πὸν ψηφίστηκε τὸν περασμένο χρόνο γιὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, συστήθηκαν καὶ λειτουργοῦσαν σ' ὄλα τὰ χωριά σχεδὸν καὶ τὶς πόλεις τῆς Ἡπείρου νυκτερινὰ σχολεῖα. Χρησιμοποιήθηκαν δὲ γιὰ τὴ διδασκαλία σ' αὐτὰ οἱ δημοδιδάσκαλοι, χωρὶς νὰ πάρουν καμμιά πρόσθετη ἀμοιβὴ γιὰ τὴν ἐπί πλέον δῶρον ἢ τρίωρον αὐτῆς καθημερινῆς ἐργασίας, παρ' ὅτι ὁ σχετικὸς νόμος προβλέπει ἀμοιβὴ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Γιατὶ δὲν πληρώθηκαν οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ δὲν τὸ ἐξετάζουμε. Ἐκεῖνα ὁμως, καὶ πρέπει νὰ ἐξαρθῇ,

εἶναι ὅτι οἱ δημῶλοι τῆς χώρας μας ἐπέτελεσαν μὲ ζῆλο καὶ ἐνθουσιασμό τὸ τόσης μεγάλης ἐθνικῆς σημασίας ἔργο. Ποιὲς δυσκολίες συνήντησαν οἱ ἐργάτες τῆς λαϊκῆς Παιδείας μας γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτὴ καὶ πόσες ἐλλείψεις καὶ προβλήματα παρουσιάζουν τὰ νυκτερινὰ σχολεῖα τοῦ εἶδους αὐτοῦ εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ νοιώσῃ κανένας. Θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴ τονισθῇ ὅτι ἡ καταπολέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ μὲ τὰ νυκτερινὰ σχολεῖα δὲν εἶναι ζήτημα μόνον τῶν δημοδιδασκάλων καὶ τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν Δημοτικῶν σχολείων, ἀλλ' ἀποτελεῖ αὐτὸ θέμα καὶ ὑποχρέωση πολλῶν παραγόντων γιὰ νὰ βοηθήσουν ὀλικά καὶ ἠθικά. Τὸ ζήτημα πρέπει νὰ πάρῃ τὴ

μορφή Έθνικης Σταυροφορίας για να εξαλειφθῆ τὸ γληγορώτερο τὸ κακὸ τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, πού στιγματίζει τὸν πολιτισμὸ μας. Παρὰ τῆ σπουδαία ὁμως σημασία τοῦ πράγματος, δυστυχῶς κανεὶς ἀπ' τοὺς ἀρμοδίους μέχρι τώρα δὲν συγκινήθηκε ὅσο ἔπρεπε. Χτυπητὸ παράδειγμα γι' αὐτὸ τὰ νυκτερινὰ σχολεῖα πού λειτούργησαν στὴν πόλη τῶν Γιαννίνων γιὰ τοὺς ἄρρενες καὶ θήλειες ἀναλφαβήτους. Κατὰ τὴν πεντάμηνη λειτουργία τους, κατὰ τὴν ὁποία δάσκαλοι καὶ ἐπιθεωρηταὶ Δημοτικῶν σχολείων μόχθησαν γιὰ νὰ φέρουν κάποιο ἀποτέλεσμα στὸ βαρὺ αὐτὸ ἔργο, κανένας ἄλλος δὲν ἐνδιαφέρθηκε νὰ περάσῃ ἀπ' αὐτὰ κατὰ τὶς βραδυνὲς ὥρες τῆς λειτουργίας των νὰ δῆ τῆ γίνεται στὰ σχολεῖα αὐτά, ὥστε νὰ τονωθοῦν ψυχολογικὰ οἱ ἀγράμματοι νέοι καὶ νέες, πού διδάσκονται σ' αὐτὰ καὶ νὰ νοιώσουν κάποια ἠθικὴ ἰκανοποίηση καὶ οἱ δάσκαλοι πού καταβάλλουν τόσο μόχθο. Νομίζουμε, ὅτι θὰ ἔπρεπε τέλος πάντων νὰ γίνῃ συνείδηση ὄλων μας, ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ζήτημα, πού ἀφορᾷ τοὺς δασκάλους, ἀλλ' ὀλόκληρη τὴν κοινωνία μας. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν δυσκολιῶν τῶν σχολειῶν αὐτῶν, πιστεύουμε, ὅτι θὰ ἐνδιαφεροῦν ἔστω καὶ ἄργα καὶ ἄλλοι ἀρμοῖοι παράγοντες.

K. A.

*

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ—ΔΩΔΩΝΗ

Γέμισαν οἱ Ἀθηναϊκὲς ἡμερίδες μὲ περιγραφὲς τῶν ἑορτῶν τῆς Ἐπιδαύρου. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὸ θέατρο τῆς προσφέρεται θαυμάσια γιὰ ἀρχαῖες θεατρικὲς παραστάσεις, γιατί τὸ ἀμφιθέατρο σώζεται ἀριστα καὶ μπορεῖ νὰ περιλάβῃ χιλιάδες θεατῶν ἀνενόχλητα. Μὲ τὴ βοήθεια καὶ τῆς τέλει ἀκουστικῆς τοῦ ὁ κόσμος, πού παρακολουθεῖ, μπορεῖ ν' ἀπολαύσῃ ἀριστα τὸ παιζόμενὸ ἔργο χωρὶς νὰ νοιώσῃ τὴν παραμικρὴ κούραση ἢ δυσκολία. Ἐπειτα ἀπέχει τόσο κοντὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὥστε νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ παρακολουθῆσῃ τις γιορτὲς τῆς Ἐπιδαύρου πολλὲς κόσμοι, ἀλλὰ καὶ οἱ σκηνηκῆς προτιμομαστές νὰ γίνονται μὲ ἀνεση. Τὸ δικὸ μας ἀρχαῖο θέατρο στὴν Δωδώνη παρουσιάζει πολλὰς ἐλλείψεις σχετικὰ μὲ τὸ θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου. Τὸ ἀμφιθέατρο χρειάζεται πολλὰς ἐπισκευές, ἢ ὀρχήστρα πρέπει νὰ ἀποκαλυφθῆ, ἀφοῦ φύγουν τὰ χῶματα πού τὴν σκεπάζουν (πάνω ἀπὸ δύο μέτρα), εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ μιὰ πρόχειρη σκηνὴ γιὰ τὸν κόσμον πού θὰ χρειαστῆ νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ. Ἐπειτα ἀπέχουμε τόσο μακρὰ ἀπὸ τὴν βαρὺκοχ Ἀθήνα... Ὅμως θὰ μπορούσε κι ἐδῶ κάποιος νὰ γίνῃ ἂν θελήσῃ οἱ ἀρμοῖοι, δηλ. διοικητικὲς καὶ πνευματικὲς ἀρχὲς τοῦ τόπου. Τὰ χῶματα πού σκεπάζουν τὴν ὀρχήστρα, εἶναι δυνατό νὰ φύγουν καὶ νὰ διορθωθοῦν ἐπίσης μερικὲς οἰρὲς ἀπὸ τις κερκίδες, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ καθίσουν μερικὲς ἑκατοντάδες ἀνθρώποι. Ἡ ἀριστερὴ πλευρὰ τῶν κερκίδων (κοιτάζοντας ἀπὸ τὴ σκηνὴ) σώζεται σὲ ἀρκετὰ καλὴ κατάσταση. Μὲ ἐλάχιστα ἐξοδα τακτοποιεῖται ἀρκετὰ. Καὶ ἂν δὲν μπορῆ νὰ γίνῃ ἀμέσως λόγος γιὰ παράσταση ἐκ μέρους τοῦ

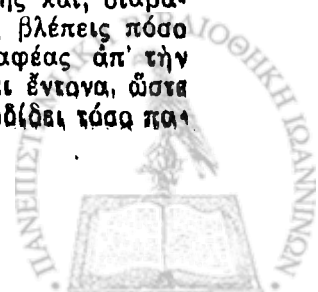
ἔθνικοῦ θεάτρου, θὰ μπορούσε κατ' ἀρχὴν νὰ γίνουν μερικὲς ἐρασιτεχνικὲς παραστάσεις, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ. Ὁ δρόμος πού ἄλλοτε ἀποτελοῦσε ἔμπόδιο, τώρα εὐτυχῶς δὲν παρουσιάζει δυσκολίες. Ἀλλὰ ποιὸς θὰ ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλία; T. Σ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Μάρκου Λαζαρίδη: «Τροπικὴ Ζάλη» Διηγήματα, σελ. 248. Εἰκονογράφηση: Ε. Σπυρίδωνος, Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἐστίας Ι. Δ. Κολλάρου καὶ Σίας, Δεκέμβρης 1954.

Ὁ Μάρκος Λαζαρίδης εἶναι ἀπ' τοὺς πεζογράφους ἐκείνους πού κατάχτησαν μιὰ ζηλευτὴ θέση στὰ γράμματά μας μὲ τὸ σπαθὶ τους. Ὅταν πρωτοδημοσιεύτηκαν στὴ «Νέα Ἐστία» τὰ «Κοκκινομάλικοι τῆς Ἀννας», ὅσοι διάβασαν τὴν ὠρμια καὶ πρωτότυπη αὐτὴ νουβέλλα, μίλησαν γι' ἀποκάλυψη ἐνὸς ἰσχυροῦ ταλέντου, μὲ γόνιμη φαντασία, πού ἤξερε νὰ ἐκμεταλλεῖται τὸ γύρω του κόσμον, νὰ παρατηρῆ καὶ νὰ περιγράφῃ τὴ φύση σὰ ζωγράφος, ἐν προκειμένῳ τὴν αἰθιοπικὴ. Καὶ δὲν εἶχαν ἄδικο, γιατί ὁ συγγραφέας δικαίωσε πέρα γιὰ πέρα τὶς προβλέψεις τους καὶ στὰ κατοπινὰ του διηγήματα ἀποδείχτηκε πὼς ἐκείνη του ἢ νουβέλλα δὲν ἦταν ἀπλῶς μιὰ πρώτη ἀξιόλογη ἐμφάνιση, ἀλλὰ ἐκδήλωση ἐνὸς ὄριμου πιά δημιουργοῦ. Ἀργότερα, ὁ Λαζαρίδης συγκέντρωσε τὰ διηγήματά του σ' ἓναν τόμον μὲ τὸν τίτλον: «Ὁ Σταυρὸς τοῦ Νότου», πού, τελικὰ, πῆρε τὸ «Βραβεῖον τῶν Δώδεκα». Ἐτσι ὁ συγγραφέας εἶχε ἐπίσημα καθιερωθεῖ.

Τώρα μᾶς δίνει ἓνα δεύτερον τόμον ἀπὸ τὰ διηγήματά του, ἑπτὰ κομμάτια μὲ τὸ γενικὸν τίτλον: «Τροπικὴ Ζάλη». Καὶ στὶς νουβέλλες αὐτές, ὅπως καὶ στὶς προηγούμενες, τὸν ἐμπνέει ἡ Αἰθιοπία—ζεῖ χρόνια τώρα ὡς δάσκαλος στὴ Ντίρε—Ντάουα—κ' ἐξιστορεῖ κ' ἐδῶ, μὲ τὴν πλούσια φαντασία του, τὶς χαρὲς καὶ τοὺς καημοὺς τῶν Αἰθίοπων σὲ συνάρτηση μὲ τοὺς λευκοὺς. Τὰ ἐκφραστικὰ μέσα τοῦ συγγραφέα μαρτυροῦν πὼς ἔχει βρεῖ ὀριστικὰ τὸν δρόμον του, πὼς ξέρει τὶς δυνάμεις του, ὅπως ξέρει ἀκόμα πὼς νὰ τις χρησιμοποιήσῃ γιὰ νὰ φτάσῃ σὲ καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα. Διαβάζοντας τὰ διηγήματα τῆς νέας συλλογῆς του, ζεῖς μέσα σ' ἓναν κόσμον ἀγνωστο, μὲ ἦθη παράξενα, συμμετέχεις ἀθελά σου σὲ κάποιες καταστάσεις ἀλλόκοτες, ποτίζεσαι ἀπὸνα ρεαλισμὸ γεμάτο αἰσθησιασμὸ, ἡδονή, γεμάτο ἀπὸ διονυσιακὴ μέθη. Ὁ αἰσθησιασμὸς ὁμοῦ αὐτὸς δὲ βρῖσκεται τόσο στὴ σάρκα, σὺς αἰσθήσεις καὶ τὴν ἔλξη τῶν δύο φύλων, ὅπως λ. χ. στὰ μυθιστορήματα τοῦ Καραγάτση. Εἶναι αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ ὑπόσταση, ἢ ψυχὴ τῆς αἰθιοπικῆς γῆς πού σὲ τυλίγει μὲ τ' ἀρώματά της, τὰ χρώματά της, τὶς μορφές της, τὶς εἰκόνες της καὶ, διαβάζοντας τὶς σελίδες τοῦ Λαζαρίδη, βλέπεις πόσο ποτισμένος εἶναι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας ἀπ' τὴν αἰθιοπικὴ φύση, πόσο τὴ χαίρεται ἔντονα, ὥστε νὰ τὴ μεταπλάθῃ καὶ νὰ τὴν ἀποδίδῃ τὰς πα-

ραστατικά, τόσο έντεχνα, τόσο ζωντανά, μ' όλη του την ύπαρξη, έτσι πού να νιώθουμε κάποτε έμεις οι ίδιοι τό ριγος της δημιουργικής πνοής του. Δεν ξέρω αν ο Λαζαρίδης είναι και ζωγράφος, έστω κ' έρασιτέχνης, αλλά στον πεζό του λόγο παρουσιάζεται μ' όλη τη χρωματική κλίμακα των μεγάλων έμπρεσσιονιστών. Οι περιγραφές του, προϊόντα ματιού εξαιρετικά γυμνασμένου, πού ζωρίζει να συλλαμβάνει κάθε λεπτομέρεια, ζούν αυθύπυρκα και αποτελούν μόδες τους, αυτές καθεαυτές, έναν κόσμο, όπως στις άριστουρηματικές σελίδες της «Άνυφάντρας», όπου μία φύση παραδεισιακή, ποιητική, έξωτική, μās μεθάει και μās ζαλίζει, με μία γεύση πρωτόφαντη, πρωτόγονη, πού την απολαμβάνουμε μ' όλες μας τις αισθήσεις. Σ' αυτό τό διήγημα, ο συγγραφέας ξεπερνάει τόν έαυτό του. Είναι σελίδες άνθολογίας αυτή ή αιθιοπική άνοιξη, ή φιλία του πεζογράφου μ' ένα πουλί πού στο τέλος χάνεται για να μην ξαναφανεί πιά. Να μία περιγραφή άπ' την «Άνυφάντρα» πού δίνει όλο τό μέτρο της ικανότητας του Μάρκου Λαζαρίδη: «Ήθελα να μπορούσα—μά πώς γίνεται με λόγια;—να ζωγράφιζα εκείνα τά γαλάζια και τάλια τά κόκκινα μικρούτσικα πουλιά, πού πάντα πηγαιναν ταίρι—ταίρι και κάθε τόσο πλησίαζαν τόνα τάλλο και χαϊδεύονταν και ψειρίζονταν τρυφερά σάν έρωτευμένα περιστέρια· εκείνα τά εξάισια γλωροπράσινα παπαγάλια με τις κοραλλίες γυριστές μυτούλες· εκείνα τά κατάμαυρα άτλσζωτά με τό φλογόκκινο σκουφάκι και τη μακρούά σάν κορδέλα ούρά. Έπειτα ήταν και τά νεροπούλια πού τσαλαβουτούσαν ψηλοπόδαρα και μαυρομύτικα στα δυό ποταμάκια, κόβοντας με τά βραχνά τους κραξίματα τό τραγούδι του νερού. Και πάνω στους γιγάντιους εύκαλύπτους κρέμονταν άπ' τ' άκρόκλιωνα και τραπαλίζονταν στον άνεμο, σάν άπίθανοι καρποί, μύριες πλεχτές φωλιές των άνυφαντών. Τους έβλεπα να πετούν στις καλαμιές του ποταμού ή στις λυγερόκορμες φοινικιές, να σκίζουν με τό ράμφος τους λουριδες άπό τά φύλλα, να γυρνούν στους εύκαλύπτους και να ύφαίνουν την άνεμόδαρτη φωλιά τους».

Αυτή ή λεπτομέρεια της περιγραφής, όχι μόνο στην «Άνυφάντρα», αλλά σ' όλα τά διηγήματα είναι έν' άπ' τά θέλητρα του ώραιου αυτού βιβλίου. Ο συγγραφέας είναι δεμένος ψυχικά με την αιθιοπική γη, ξέρει τά μυστικά της, τη βλάστησή της, τις γοητευτικές γυναίκες της, πού έρωτεύονται με πάθος και άσυγκράτητο πόθο, όπως αυτή ή άλησμόνητη μορφή της Τσεχά, στη νουβέλλα «Μανία», αυτό τό «Ζάρ», την ελεύρη μανία», πού τρελλάινει τόν άνθρωπο στο καυτερό αυτό κλίμα και τόν οδηγεί άκόμα και στο παράλογο έγκλημα ώστε να σκοτώνει τά πρόσωπα πού λατρεύει. Άκόμα και αυτή ή λευκή κυρία Σουάφ, ή ήρωίδα της «Τροπικής Ζύλης» φτάνει να μολυνθεί άπ' τό τρελλό πάθος, άπ' τόν άνικανοποίητο πόθο για τόν ώραιο καπετάνιο της άστynomίας, σε σημείο πού να σέρνεται βιά πόδια του, άδιαφορώντας για την περιφρό-

νησή του και την πληγωμένη της περηφάνεια.

Ναί, ύπάρχει ο παλμός της ζωής στη νέα συλλογή του Μάρκου Λαζαρίδη, έν' ένας κόσμος έντονα άναπλασμένος, ώστε να αιχμαλωτίζεσαι κοντά του, λησμονώντας τη γύρω σου πραγματικότητα. Νεορεαλιστής πεζογράφος, μ' ένα συναισθηματισμό συγκρατημένο, όλος αίσθηση, με μία δεκτικότητα θαυμαστή του περιβάλλοντος, ώστε να γίνεται ένα με τόν έαυτό του, ο συγγραφέας μετουσιώνει σε άρτιο καλλιτέχνημα την αιθιοπική ζωή και μās την προσφέρει με τά πιο φλογερά χρώματα, με μίαν ένότητα πλοκής και άρχιτεκτονικής, με μία πνοή δημιουργική, έτσι πού χαίρεσαι και συγκινείσαι και συμμετέχεις στις περιπέτειες των πλασμάτων της πλούσιας φαντασίας του, πλασμάτων με αυτόνομη ύπόσταση, πού σε παρασέρνουν στη δίνη της ζωής τους.

Όστόσο, κάποια φυγή πρós την όνειροπόληση, κάποια ένδοσκόπηση του συναισθηματικού κόσμου των ήρώων του, κάποια άνατομία της ψυχής των πλασμάτων της φαντασίας του, θά ήταν, νομίζω, ένας τόνος πού θά μās απομάκρυνε κάπως άπό μερικά μοτίβα πού ακούγονται επίμονα σάν κρότος τάν—τάν και πού ίσως να κουράζουν. Θέλω να πιστέω πως ο έξαιρετος αυτός πεζογράφος θά μās δώσει, σε άλλες δημιουργίες του, την ψυχή γυμνή της Αιθιοπίας. Και ίσως αυτό να τό πετύχει καθολικώτερα, συνθετικώτερα, θέλω να πώ σ' ένα μυθιστόρημα άξιώσεων, όπου τό μοναδικό ταλέντο του θ' άνανεωθεί σε καινούργιες πηγές, ένα ταλέντο ρωμαλέο, τό ξαναλέω με περηφάνεια, πού μās γοητεύει πάντα με τό ζωγραφικό λυρισμό του και την έντονη αίσθηση της ζωής.

Γ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

*

Γι ώ ρ γ ο υ Γ λ η ν ο ύ «Ώρες Σκηνης»

Οι «Ώρες Σκηνης» του Γιώργου Γληνού είναι ένα βιβλίο πού μπορούν και πρέπει να τό διαβάσουν όλοι. Δείχνει τόσο ζωντανά την προσπάθεια ενός προικισμένου άπό την μοίρα ανθρώπου, πού αγωνίζεται για την τελείωσή του, διαπνέεται όλόκληρο άπό τέτοια ειλικρίνεια, φανερώνει τόσο άκάματο τόν έλλογα κυβερνημένο μόχθο για την κατάκτηση της μεγάλης τέχνης και την αξιοποίηση των φυσικών καταβολών, ώστε μία ζεστή ανθρωπιά τό γεμίζει πέρα για πέρα και κάνει τό διάβασμά του ένα μεγάλο μάθημα.

Η σύνθεση του βιβλίου είναι ιδιόρρυθμη. Στις σελίδες του δεν θά βρήτε άνούσια λιθάνισματα για τόν έξαιρετο καλλιτέχνη, τά λιθάνισματα πού χαρίζοντα: κατά κακώς έννοούμενον καθήκον σε εκείνον πού τό ζητεί. Στις σελίδες του δεν θά συναντήσετε την συχαμένη έκλεινη περιαιτολογία πού χαρακτηρίζει συχνά τά Άπονημονεύματα. Στο βιβλίο μιλούν για τό Έλληνικό θέατρο και για την τέχνη του ήθοποιού τά σημαντικώτερα ένόματα της θεατρικής μας κριτικής, οι άγωνιστές και οι σκαπανείς της τέχνης του θεάτρου. Μās λάνε πόση θέληση, πόση άγωνία, πόση προσπάθεια, πόση σοφία έχουν σκαταλήθη άπλόχερα,

για να φθάση το θέατρό μας, από τον άφοροστο στόμφο, στη φύση, από το άκαμπο καλούπι, στη ζωή, για να γίνη, από άουνητο προαγωγός του κακού γούστου, σοφός και τίμιος δάσκαλος του λαού, για να πλησιάση το ξένο θέατρο, για να πειραματισθῆ, για να ζήση, τους μεγάλους ρόλους, για να γίνη ένας οργανισμός ζωντανός.

Πολλοί μιλούν στις σελίδες αυτές. Πρώτος ό Ν. Ποριώτης, με μιá κριτική του 1915, γεμάτη ιερή αγανάκτηση για τó τότε κατάντημα του θεάτρου· ό μεγάλος Φώτος Πολίτης με άρθρα κάπως μεταφυσικά στην ύφανση, με γεμάτα ούσια αυτός που χάθηκε τόσο πρόωρα για τó θέατρο, όπως ό Συκουτρής για τήν φιλολογία· αυτός που έμαστίγωσε με τόση έπιμονή τις προχειρότητες και τήν έπιπολαιότητα, κι' άφησε πεθαίνοντας στους συναγωνιστές του και στο κοινό που λατρεύει τήν Μελλομένη σαν πολύτιμη κληρονομία, τó φωτεινό του παράδειγμα· Ό Σιδέρης, ό Ρώτας, ό Ρώμας, ό Χουρμούζιος, ό Μουζενίτζης, ό Παράσχος, ό Χάρης, ό Κουκούλας, ό Παπανούτσος, ό Σκουλούδης, και τόσοι άλλοι, κριτικοί, αισθητικοί, σκηνοθέτες, ήθοποιοί, θεατρικοί συγγραφείς. Στις σελίδες τους βλέπουμε μιá πορεία γεμάτη πόνο, θριάμβους, απογοητεύσεις: τήν πορεία του Θεάτρου.

Όλοι οι άνθρωποι αυτοί επάλαιψαν με τήν συνείδηση άρματωμένη με τόν πόθο του καλού και τήν αγάπη για τó λαό μας, για να γίνη τó Έλληνικό θέατρο ό,τι είναι σήμερα: μιá οντότητα γερά θεμελιωμένη, με συναίσθηση τής άποστολής της, με τούς τολμηρούς της πειραματισμούς, και με τούς ανθρώπους της, τούς πιστούς, που καλλιεργούν τά φυσικά τους χαρίσματα με τó άκάματο έργαλειό τής γνώσης. Ένας από τούς ανθρώπους αυτούς στάθηκε ό Γιώργος Γληνός. Από παιδί, παρακινημένος από τήν έσωτερική του φλόγα, δόθηκε στην μεγάλη τέχνη τής Σκηνής. Δούλεψε όλόκληρες δεκαετίδες με πείσμα και άνιδιοτέλεια για να σταθῆ πιστός στο έργο που είχε κάμει σκοπό τής ζωής του. Και άφου μελέτησε από κάθε άποψη τó πολύμορφο θέμα του Θεάτρου, και έγινε πλούσιος σε μόρφωση και σε πείρα, και δημιούργησε ρόλους όπως του Ίάγου, του Φέστα, στην Δωδέκατη Νύχτα, του Μεριστοφελή, του Μισάνθρωπου, του Ταρτούφου και τóσους άλλους, έκλεισε τώρα τριάντα έφτά χρόνια θεατρικής ζωής. Ξέρει ό Γληνός πώς ή τέχνη του, άν και είναι ή σύνθεση όλων των τεχνών, δεν είναι από κείνες που χαρίζουν τήν άθανασία. Και ή πιό σπάνια δημιουργία ενός ρόλου, όταν σβήση μέσα στη μνήμη των ζωντανών, γίνεται άπλη ιστορία δια τούς έπιγιγνομένους. Είναι άχάριστο τó επαγγελματία του ήθοποιού, για όποιον άποδρέπει σε μιá μόνιμη δόξα.

Για ανθρώπους όμως σαν τόν Γληνό, που πλούσιος σε πνευματικά και καλλιτεχνικά δώρα, άφοσιώθηκε με άνιδιοτέλεια στην τέχνη, για να χαρίση στους ανθρώπους τó μεγάλο παιγνίδι τής σκηνής, γεμάτο όνειρο και πάθος, δόξα είναι ή συμμετοχή, ή πλατειά και ή άκούραστη, στο μέγα συλλογικό έργο τής δημιουργίας του νέου Έλληνικού Θεάτρου και ή αγάπη όλων άκείνων, είτε

συνεργατών είτε κοινού, που ώφέλησε ή έδίδαξε με τήν φωτεινή του δράση και τó φωτεινό του παράδειγμα. Γιαυτό γιόρτασε τά τριάντα πέντε χρόνια τής καρποφόρας θεατρικής του σταδιοδρομίας, δίνοντάς μας μιá εικόνα όχι του Γιώργου Γληνού, μα του Έλληνικού Θεάτρου που παλεύει για τήν άκμή του. Αυτός ό τρόπος του έορτασμού δίνει τó μέτρο τής σεμνότητας του ανθρώπου.

Η στήλη αυτή, που του άφιερώνει τις λίγες αυτές γραμμές, με πολλή, αλήθεια, καθυστέρηση, είναι στήλη έπαρχιακού περιοδικού. Και ή έπαρχία, που είναι συνήθως τó καταφύγιο των άνεκδιήγητων θεατρικών μπουλουκιών, που τής μεταφέρουν από τήν πρωτεύουσα τήν άσεμνη προκλητικότητα τής γύμνιας και τó άνούσιο πνεύμα των πιό χυδαίων έπιθεωρήσεων, που θυμάται όμως με συγκίνηση τις έξομήσεις κάθε καλού θεατρικού συγκροτήματος, και ιδιαιτέρως του «Άρματος Θεσπιδος», που αυτή δεν τó ξέχασε, τó Βασιλικό μας όμως θέατρο τó έχει ξεχάσει, ή έπαρχία που διψάει για πραγματική Τέχνη, εύχεται στον Γιώργο Γληνό μιá μακρόχρονη άκόμη δράση για τó καλό του Έλληνικού Θεάτρου.

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

*

Π ά ν ο υ Ν. Π α ν α γ ι ω τ ο υ ν η : «Ώρες δοκιμασίας» (ποιήματα, 1955).

Είμαστε άπ' τούς πρώτους που χαιρετήσαμε με άνυπόκριτη χαρά και πίστη τó ποιητικό πρωτοφάνερωμα του κ. Παναγιωτούνη κ' έτσι δεν μπορούμε να κρύψουμε τήν ίκανοποίησή μας γιατί ό νέος ποιητής, με τó δεύτερο βιβλίο του, έμπεδώνει τις καταχτημένες θέσεις και βαδίζει για μιá πληρέστερη ώριμότητα τόσο στα έκφραστικά του μέσα όσο και στις ποιητικές του σκέψεις κ' εικόνες. Κείνο που από πρώτην έντελως ματιά παρατηρούμε, είναι πως και στις «Ώρες δοκιμασίας» του ό ποιητής παραμένει μέσα στο ίδιο—αγαπημένο του θάλασσα—βιβλικό κλίμα και πολύ συχνά αισθάνεται ν' αναδίνεται άπ' τó στίχο του ένας τόνος ψαλμού και μιá παγανιστική αίσθηση τής γύρω του φύσης, που άγγίζει τά όρια τής άποθέωσής της, έτσι καθώς όρμάει για να καταχτήσει τó βαθύτερο συστατικό της στοιχείο:

Μυρίσαμε σήμερα τήν άνοιξη
στος κορμούς, στα φύλλα, στα σκασμένα
μπουμπούκια των δέντρων,
στο ξεφλούδιμα των άψιδων κορμιών τους
άντικρύσαμε τήν άνοιξη...

«Ε, καλόπαιδο με τά χωριάτικα ρούχα,
τά ξυπόλυτα πόδια και τήν άπλη καρδιά,
πάτα μου και μένα ένα κίτρινο γλυκό άχλάδι,
να μπήξω διαμαντένια δόντια στο γλυκό,
χυμώδικο καρπό του,
να γευτώ και γώ τó φωτεινό μας καλοκαίρι.

Υπάρχει μέσο στην ποιητική συνείδηση του Παναγιώτη ένα μάτι που βλέπει κ' εκφράζει τά πράγματα με έναν έντελως δικό του, πυκνότατον και φρέσκον τρόπο, που θα τόν έλεγα «έκτη αισθήση»!

Για την ποίηση που γλυκαίνει τα χάλκινα
σπλάχνα μας (σελ. 9)

Άς χαιρετήσουμε με τα λευκά
όπάλινα έκφραστικά μας χέρια
τ' άγριοπεριστερα! (σελ. 19)

οι ψιχάλες ανέβηκαν στα στάχυα, στα δέντρα,
πηδούν στη γλόη και παίζουν στο γρασίδι,
μπαίνουν στο σώμα του ποταμού... (σελ. 24)

καί γευόμαστε στον οδρανίσκο τή μουσική
του χιονιού (σελ. 26)

γιατί τό φριχτό σκοτάδι είναι πολύ στα μάτια τών
ανθρώπων (σελ. 32)

Μάτια έλληνικά την πότισαν γαλάζιο χρώμα
(τήν Κύπρο, σελ. 38) κ. άλ.

Τήν παράξενη τούτη αίσθηση ό ποιητής ξέρει
νά την υποβάλλει άκόμα και με την προοπτική
της Σιωπής:

Ήταν ένα ζεστό κελάρυσμα άμπελουργού,
καθήσαμε, άκούγαμε έκστατικά
και σωπαίναμε (σελ. 9)

Τώρα θυμόμαστε μόνοι πιά,
κουτάμε γλυκά τό φεγγάρι
και σωπαίνουμε (σελ. 13)

Ζούμε φέτος την άνοιξη, την ζούμε,
άπορούμε και σωπαίνουμε!
(σελ. 29)

Σωπαίνουμε και προσμένουμε έστω
και μιάν άνοιξιάνικη αλήθεια,
φίλε μου (σελ. 30).

Είναι δέβαια κι ό Παναγιωτούνης ένα ευαί-
σθητο, ένα τραυματισμένο παιδι της έποχής του,
όπως και κάθε αληθινός ποιητής: πολύ άνιχνεύει
και σε πολλή δοκιμασίαν υποβάλλει τόν έαυτό
του. Μά δε γλιστράει στο χάος, δέν πνίγεται μέσα
στο άγχος! Γιατί έχει μια πίστη—μια πίστη θα-
θεία και άμόλευτη—στον άνθρωπο πρώτα και σε
δ,τι λάμε πνευματικές και ήθικες αξίες της ζωής,
δηλ. πρόοδο. Κι αυτή του ή πίστη τόν σώζει και
τόν λυτρώνει! Αντίρρηση θάχαμε μόνο για τόν
«Πρόλογο» του βιβλίου του. Δέ βρίσκεται τάχα ό
φίλος ποιητής πώς ό πιο άναρμόδιος νά μιλήσει
για ένα έργο είναι ό ίδιος ό δημιουργός του; Και
ξαχνάει πώς ό δημιουργός, επιχειρώντας νά
δώσει τούτη ή την άλλη «έξήγηση» ή μια «προ-
ερμηνεία» έστω, δεσμεύει ό ίδιος την εύλυγισία
και τις άπειρες δυνατότητες «θεώρησης» που πα-
ρέχει τό κάθε έργο τέχνης; Έπειτα, άλλοι μόνον
στο έργο που δέν θάλαγε από μόνο του (όσο κα-
θαρά μπορεί νά τό παί ένα έργο τέχνης) αυτό
που είναι νά παί και πρόσμενε απ' τόν
ίδιο τόν ποιητή του νά τό «έρμηνεύσει». Τέλος,
συχνά—πυκνά δέν μάς προδίνουν τάχα οι προθέ-
σεις μας κ' οι επιδιώξεις μας;

ΑΗΜ, ΓΙΑΚΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΡΚΟΥΔΑΣ

Φίλη <Ήπειρωτική Έστία>,

Ό συνεργάτης σου Άλ. Διδαδεύς στο άρθρο του
«Τό Γεφύρι του Άρκούδα» (<Η. Ε.> τομ. Δ' σελ.
447) γράφει πώς ό Άρκούδας κατάγονταν από τό
Περίβόλι. Όπως από οικογενειακή παράδοση γνω-
ρίζω ό Καπετάν Γεργίος Δεπετάτος ή Άρκούδας,
ήταν γέννημα και θρέμμα της ήρωϊκής Σαμαρί-
νας, ή δε οικογένειά του σώζεται και διαμένει
και σήμερα στα Τρίκαλα και συγκεκριμένα στη
συνοικία <Άγία Μονή>, την έπωνυμία δε Άρ-
κ ο υ δ α ς τήν πήρε λόγω του επιδλητικού όγ-
κου και της άφθαστης παλληκαριάς του.

Μαζύ με μια σύντομη ιστορική μελέτη για
τούς Σαμαρινάους όπλαρχηγούς θα σάς στείλω
προσεχώς και τη φωτογραφία του που σώθηκε
στο οικογενειακό μας άρχείο γιατί έτυχε οι οι-
κογενείς μας νά συγγενεύουν.

Ή φήμη της ήρωϊκής δράσης του Καπετάν
Άρκούδας είχε ξεπεράσει τά στενά όρια της Σα-
μαρίνας και μάλιστα όταν κάποιο χειμώνα βρέ-
θηκε στην Άθήνα τόν κάλεσε ή Βασίλισσα Όλγα
για νά τόν γνωρίση. Όταν τελικά σκοτώθηκε σε
αύγκρουση με Τούρκικο Άπόσπασμα κατά τρόπο
προδοτικό, όπως άκριβώς περιγράφεται από τόν
κ. Άλ. Δειβαδέα, μεταφέρθηκε τό πτώμα του από
τις Τουρκικές Άρχές στα Γιάννινα για έπίδειξη
και κηδεύτηκε με τη στοργική φροντίδα της τότε
μεγάλης Σαμαρινιώτικης παροικίας, ό δε τάφος
του έσώζετο στην Άγία Μαρίνα μέχρι της άπε-
λευθρώσεώς μας.

ΑΗΜ. Κ. ΜΑΚΡΗΣ

*

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Φίλη <Ήπειρ. Έστία>

Με κάποιαν πικρίαν και λύπην διάβασα όσα
ό συνεργάτης σας κ. Γ. Κοτζιούλας έγραψε στο
δημοσίευσμά του (<Η. Ε.> Τομ. Β' σελ. 871.) «Από
μικρός στα γράμματα» σχετικά με την πατρίδα
μου Λάκκων Σουλίου ότι «εκεί πέρα είναι κλέ-
φτες, μαχαιροβγάλτες...»

«Μικρός στα γράμματα» κι' έγώ δέν είμαι εις
θέσιν νά κρίνω γενικά τό δημοσίευμα του κ. Γ.
Κοτζιούλα, ό όποιος περιγράφει ένα κομμάτι της
σχολικής ζωής του κι' ούτε νά βγάλω συμπέρα-
σμα και νά νοιώσω την καντρική ιδέα του δημο-
σιεύματος.

Λυπούμαι όμως και διαμαρτύρομαι δια τόν
άδικο χαρακτηρισμό της ιδιαιτέρας μου πατρί-
δος ως χώρας κλεφτών κ.λ.π., διότι ουδέποτε ύ-
πήρξε τιαούτη εις την μακραίωνα ιστορίαν της.
Άπεναντίας έπειδή υπήρξε πάντοτε χώρα ένδό-
ξων ήρώων και μαχητών, οι όποιοι έλάμπρυναν
και έδόξασαν την Έλλάδα θά περιμένω από τόν
συνεργάτην σας μια κάποια άνασκευή τών άδικών
αυτών χαρακτηρισμών.

Με πάσαν τιμήν
ΑΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΚΑΔΟΣ

ΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΒΡΑΒΕΥΣΙΝ ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ", ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ο Καθηγητής Πανεπιστημίου κ. Περ. Βιζουκίδης. Θεσσαλονίκη:

«... Τὰ θερμὰ συγχαρητήριά μου διὰ τὸ ἐπιτελούμενον ὑφ' ὑμῶν ἔργον, τὸ ὁποῖον πλὴν τῶν ἄλλων ἀρετῶν, παρουσιάζει καὶ ἀπόλυτον χρονικὴν συνέπειαν εἰς τὴν κυκλοφορίαν του. Σὰς ἐκφράζω ὡσαύτως τὰ ἐγκάρδια συγχαρητήριά μου διὰ τὴν δικαίαν ἐπιβράβευσιν τοῦ ἔργου τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ο ιστοριοδίφης κ. Βασ. Μπάρας, Ἀθήνα:

«... Ἡ ἀκτινοβολία τοῦ Ἀκαδ. Βραβείου δημιουργεῖ τὴ βραεῖα ἐδθῆνη στοὺς συνεργάτες τοῦ Περιδικοῦ νὰ ἐντείνουσι περὶ ἄλλα πλεον καὶ μὲ περισσότερον ζήλον τὶς πνευματικὰς ἐξορμήσεις τους, σὲ σημεῖο πὸ νὰ ἀναδείξουσι τὸ μοναχικὸν περιοδικὸν μας, θησαυροφυλάκιον ἱστορικὸν καὶ λαογραφικόν...»

Ο κ. Μιλτ. Τζάνης, δημοσιογράφος, Ἀργεῖο:

«... οἷς σφίγγω ἐγκάρδια τὸ χέρι γιὰ τὴν ξεχωριστὴν διάκρισιν πὸ ἔκανε τὸ Ἀνώτατον Πνευματικὸν Ἴδρυμα τῆς χώρας μας, ἀναγνωρίζοντας τὸ ἐπίμοχθον ἔργο πὸ τὸσο πλοῦσιον προσφέρουσι στὸν πνευματικὸν κόσμον τὰ θρυλικὰ μας Γιάννενα...»

Ο Γεωπόνος κ. Ἀλεξ. Γούσης—Βόλος:

«... ἡ διάκριση αὐτὴ, τιμᾶ ξεχωριστὰ τὴν Ἡπειρόν μας καὶ τοὺς Ἡπειρώτας διανοουμένους, οἱ ὅποιοι μὲ πολλοὺς κόπους καὶ μεγάλας στερήσεις ἐξακολουθοῦν νὰ κρατοῦν ψηλά τὸ λάβαρον τῆς Ἡπειρωτικῆς συμβολῆς, στὴ γενικώτερη διανοητικὴ προσπάθειαν τοῦ ἔθνους μας...»

Ο κ. Βασ. Βετσόπουλος, Τραπεζικός, Ἀθήναι (τηλ/κῶς):

«... Θερμώτατα συγχαρητήρια ἐπὶ βραβεύσει ἀγαπητῆς «Ἡ. Ε.» καὶ εὐχάρας εὐχὰς διὰ συνεχῆ αὐτῆς πρόοδον...»

Ο Λαογράφος κ. Αναστ. Εὐθυμίου—Κόνιτσα:

«... Μᾶς γεμίζει ὑπερηφάνεια ὅλους τοὺς Ἡπειρώτας ἡ βράβευσις τῆς ἀγαπητῆς «Ἡ. Ε.» ἀπὸ τὸ ἀνώτατον πνευματικὸν Ἴδρυμα τῆς χώρας...»

Ο νέος ποιητὴς κ. Κούλης Ἀύγερινός—Ἐδεσσά:

«... Τὴ μεγάλη σας προσπάθεια, τοὺς καιροὺς μόχθους σας στὸ ἰδανικὸν ἀνάβασμα, ὅλ' αὐτὰ, μόνον ὁ ἐπαρχιώτης τῆς Ἑλλάδας μπορεῖ νὰ τὰ κατανοήσῃ στὴν ἐντέλεια, ὁ ἐπαρχιώτης, πὸ γνωρίζῃ πόσας δυσκολίας καὶ πόσος ἀγῶνας χρειάζεται, μόνον γιὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς δημιουργίας ἐνός τέτοιου περιοδικοῦ...»

Ο κ. Ἀλκιβ. Δ. Φανατοσέλης Νεὺ York:

«... Ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν θυσιῶν σας διὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἡπειροῦς μας, ἀποτελεῖ πρόσθετον ἐνθάρρυνσιν ἀπροσκόπτου συνεχίσεως τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ἡ. Ε.» καὶ ἐμπνευσιν δι' ἄλλα ἐκδοτικὰ ἀθλήματα. Τὸ γεγονός τῆς βραβεύσεως μὲ ἐγέμισε χαρᾶς καὶ ὑπερηφάνειας...»

Ο λογοτέχνης κ. Δημήτρης Γιάνκος, Ἀθήνα:

«... Βρίσκω πὸς περιοδικὸν μας ἔχει πιά γίνεαι τὸ ἀξιολογώτερον ΟΔΗΣ τῆς ΧΩΡΑΣ! Καὶ δὲν προσμέναμε, φυσικὰ, τὴν ΕΠΑΕΙΑ ἄλλωστε βράβυσή του, γιὰ νὰ τὸ διαπιστώσουμε τοῦτο! Θαρρῶ πὸς ἡ Ἀκαδημία δὲ ἐνημιούργησε ἀξίους τοῦ Περιδικοῦ: ἀπλῶς ἐστεφάνωσε ΕΠΙΜΟΧΘΗ, ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ καὶ ΤΙΜΙΑ πνευματικὴν προσπάθειαν, πὸ μόνον νὰ τὴν καμαρώνει κανεὶς ἀξίζει καὶ φυσικὰ, νὰ τὴν ΕΝΙΣΧΥΕΙ!

Ο Καθηγητὴ—φιλόλογος κ. Παντ. Κοντομίχης, Πωγωνιανή:

«... Ἀγαπῶ τὴν «Ἡ. Ε.» καὶ θαυμάζω τὶς προσπάθειάς σας. Λόγια ἐπαινετικὰ γιὰ τὴν βράβευσιν τοῦ περιοδικοῦ καὶ ἐπεβλήθηκα κατὰ τέτοιον τρόπον δὲν χρειάζονται. Ἡ ἐπαρχία οἷς εὐγνωμονεῖ σὲ πείσμα τοῦ Ἰδροκέφαλου—Πρωτεύουσα, πὸ μᾶς ξεζούμισε καὶ πνευματικὰ. Ἡ πρωτοβουλία σας γιὰ τὴν Ἑταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν εἶναι ἡ πιὸ λαμπρὴ. Ἡ ἰδρυσις τῆς θᾶναι ἡ στέργια βράβευσις πὸ θὰ στηρίξῃ τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ λαογραφικοῦ κλπ. πλοῦτος τῆς λεβέντικης τούτης γῆς.

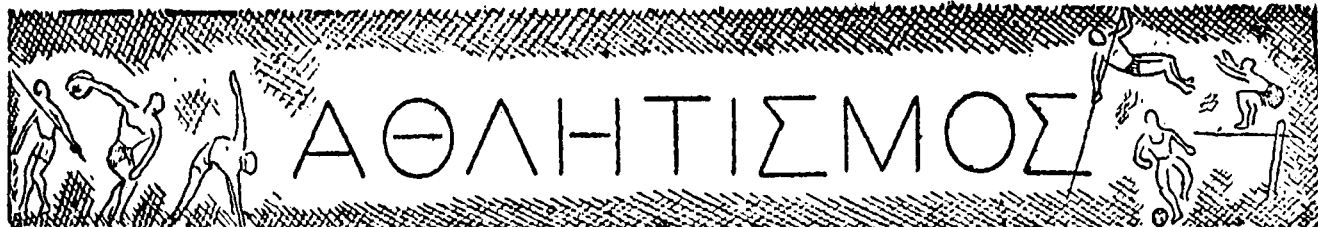
Ο ποιητὴς—καὶ δημοσιογράφος κ. Ἀλκης Μυρσίνης, Ἀθήνα:

«... πιστεῦω ὅτι τὸ Ἀνώτατον αὐτὸ πνευματικὸν μας Ἴδρυμα, μὲ τὴν βράβευσιν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ἐνός ἐπαρχιακοῦ πνευματικοῦ φάρου, ἔδωκεν ἀπλᾶ ἄλλ' ἐπιγραμματικὰ ὅλον τὸ μέτρο τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς του ἀνωτερότητος».

Ο Βορειοηπειρωτῆς λογοτέχνης κ. Βασ. Γκάτζαρος, Reading, Pa. U.S.A.

«... Καὶ εἶσι ἐρχεται ἡ σειρά τῆς ἀνταμοιβῆς, σὸν ἐλάχιστην προσφορὰν στὴν θυσίαν, σὸν ἀγῶνα καὶ σὸν αἶμα, στὴν μορφήν τοῦ ἰδρωτῆ. Μὰ τέτοια λεβέντικα ἀθλήματα σὸν πνευματικὸν στίβον τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» δὲν μποροῦσαν νὰ διέλθουσι ἀπαράτηρητα ἀπὸ τὸ Ἀνώτατον Πνευματικὸν Ἴδρυμα τῆς Πατρίδος μας, ἐπὶ μακρότερον χρόνον. Ὁ κότινος τῆς δόξας ἀνήκει κατ' ἀπόλυτον λόγον στὴν Ἡπειρωτικὴν Γῆν πὸ γεννᾶ τόσο διακεκριμένους ἐργάτες στὴν κατάκτησιν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ἑθνικῆς Ἰδέας!..»

ΙΩΑΝ. Γ. ΖΩΗ

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΦΙΛΑΘΛΟΙ

Είναι γνωστόν ότι εις τήν χώραν μας, λόγω των πενιχρῶν μέσων τοῦ Κράτους, ἡ πρωτοβουλία διὰ τήν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀθλητισμοῦ ἔχει περιέλθῃ κατὰ μέγα μέρος εἰς ἰδιωτικάς χεῖρας. Ἄπλοϊ πολῖται φιλοδοξοῦντες γὰρ παρουσιάσουν κατὰ καλὸν εἰς τὸν τόπον μας ἔχουν οργανωθεῖ εἰς Συλλόγους καὶ Ὀμοσπονδίας, συνέστησαν ομάδας, ἐδημιούργησαν ἀθλητὰς καὶ ἔδωσαν ὄψιν εἰς τήν ἀγωνιστικὴν κίνησιν. Ζωτικωτάτῳ ἐκ τούτου καθίσταται ἡ ἀνάγκη ὅπως ἡ κίνησις αὕτη διευθύνεται ἀπὸ ἀνθρώπους ἰκανοτάτους καὶ προπαντὸς κατεχομένους ἀπὸ εὐγενεῖς φιλοδοξίας. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἐπιτυγχάνεται πάντοτε, πρᾶγμα ὅπερ πολλάκις ἀποβαίνει πρὸς ζημίαν τοῦ ἀθλητισμοῦ. Μία καλὴ λύσις πρὸς ἐπιλογὴν τῶν καλλιτέρων καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Σωματείων εἶναι ἡ «δημιουργία» περισσοτέρων φιλάθλων καὶ ἡ ἐγγραφή αὐτῶν εἰς Σωματεῖα. Ἔτσι θὰ μειωθοῦν αἰσθητῶς αἱ παρατηρούμεναι ἐνίοτε προσωπικαὶ ἀντεγκλήσεις καὶ ἄλλαι ἀντιαθλητικαὶ ἐκδηλώσεις.

Ἡ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ἄνασκοποῦντες τήν ἀθλητικὴν κίνησιν τοῦ Ἰουνίου διαπιστοῦμεν ζωηρὰν δραστηριότητα τῶν ἀθλητῶν τοῦ στρατοῦ. Τοῦτο ὀφείλται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα ἐτελέσθησαν οἱ στρατιωτικοὶ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες ὡς καὶ οἱ ἀγῶνες διὰ τὸ στρατιωτικὸν πρωτάθλημα τῆς VIII Μεραρχίας. Παραλλήλως ὁμοῦς ἐτελέσθησαν σχολικοὶ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες ὡς καὶ ὀρισμένοι φιλικοὶ ποδοσφαιρικοί.

Σημειοῦμεν κατωτέρω τοὺς ἀγῶνας διὰ τὸ ποδοσφαιρικὸν πρωτάθλημα κατὰ τὴν σειρὰν τῆς διεξαγωγῆς των.

2 Ἰουνίου, Β' Συγκρότημα (Τάγμα Διαβιβάσεων, 15ον Α.Β.Ο. κ. ἄ. Μονάδες)—24ον Σύνταγμα Πεζικοῦ 1—0.

3. 40όν Σύνταγμα Εἰζώνων—Πυροβολικόν 2—1.

10. Β' Συγκρότημα—Πυροβολικόν 7—1.

13. 40όν Σύνταγμα Εἰζώνων—Β' Συγκρότημα 1—0.

Ὁ τελικὸς ἀγὼν διεξήχθη ἐν πάσῃ ἐπισημότητι καὶ παρουσία χιλιάδων φιλάθλων τὴν 19ην τοῦ μηνὸς μὲ ἀντιπάλους τὰς ομάδας Β' Συγκροτήματος καὶ 40οῦ Συντάγματος. Νικήτρια καὶ σὺν ἑπὶ πρῶταθλήτρια ἀνεκηρύχθη ἡ ὁμάς τοῦ Συγκροτήματος ἣτις ἐνίκησε μὲ 5—1.

Μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἀγῶνων αὐτῶν συνεχρητήθη ἐκ καικτῶν τῶν προαναφερθεισῶν Μονάδων ἡ ὁμάς τῆς Μεραρχίας ἣτις πρὸ τοῦ ἀγῶνος τῆς μὲ τὴν ὁμάδα τῆς IXV Μεραρχίας θὰ συναντηθῇ μὲ τοπικάς ομάδας.

Τὴν 29ην καὶ 30ην Ἰουνίου ὁ Ἀτρόμητος ἔδωκε δύο ἐνδιαφέροντας ἀγῶνας μὲ στρατιωτικάς ομά-

δας. Κατὰ τὸν πρῶτον ἠττήθη ἀπὸ τὸ 24ον Σ. Π. μὲ 3—2 καὶ κατὰ τὸν δεῦτερον ἐπεβλήθη τοῦ Πυροβολικοῦ μὲ 5—0.

Ἐπίσης ἐπραγματοποιήθη τὴν 12ην Ἰουνίου μία φιλικὴ σάνανθις Ἀτρήτου—Ἀδέρωφ ἣτις ἀπέληξεν ὑπὲρ τοῦ πρώτου μὲ 4—2.

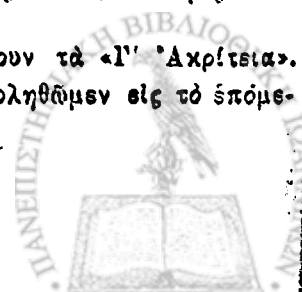
Τὴν 1ην καὶ 5ην ἐτελέσθησαν εἰς Ἄρταν σχολικαὶ ἐπιδείξεις καὶ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες τῆς Ε' Ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας στεφθέντες ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας.

Μὲ ἐξαιρετικὴν τάξιν καὶ μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐτελέσθησαν τὴν 25ην καὶ 26ην οἱ ἐτήσιοι στρατιωτικοὶ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες. Σημειοῦμεν ἐν συνεχείᾳ τοὺς πρώτους νικητὰς καὶ τὰς ἐπιδόσεις αὐτῶν αἱ περισσότεραι τῶν ὁποίων εἶναι πολὺ καλλίτεροι τῶν περυσινῶν.

Δρόμος 100 μ. Ἀτσαλος Σ. 11" 8. 200 μ. Ἀτσαλος Σ. 27" 1. 400 μ. Χρυσοχοῦδης 1' 56" 2. 400 μ. ὀπλίτου Καριπλάκης Κ. 1' 14" 4. 800 μ. Κοράκης Ι. 2' 11" 9. 3.000 Κοράκης Ι., 5.000 Κατσαβρίας Α.

Σκυταλοδρομία 4X100, Α' Συγκρότημα 4X400 μ. 40 Σ. Ε. Ἐκφενθόνις χειροβομβίδος, Μαντζῶρος Χ. 100 β. Δισκοβολία. Σεργάκης Σ. 29,31. Σφαιροβολία. Μαντζῶρος Χ. 9,51 Διθοβολία. Μαντζῶρος Χ. 14,51. Ἄλμα ἀπλοῦν. Μπίζος Σ. 5,73. Τρικλοῦν. Ἀμβρακόπουλος Κ. 11,85. Ὑψος. Ἀτσαλος Σ. 1,65.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀρχίζουσι τὰ «I' Ἀκρίτεια». Περὶ αὐτῶν ὁμοῦς θὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς τὸ ἐπόμενον σημεῖωμα.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

1. Κατόπιν γενομένων διαβημάτων των Πρωγωνισίων Ἀθηνῶν ἀνεστάλη ἡ κατάργησις τοῦ Ἐπαρχείου Πρωγωνίου.

—Ἡ τοκοτόνησις, πνιγίσις εἰς τὴν λίμνην, ὁ ὑπάλληλος τῆς ΑΤΕ Γ. Μπουλουγούρης.

3. Ἀφίκοντο εἰς Ἰωάννινα καὶ κατορθύθησαν εἰς Ζαγόριον ὁ κ. Πόγγης, τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος, ὁ κ. Πεσματζόγλου τέως Διοικητῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὁ Γεν. Διευθυντῆς Τουρισμοῦ κ. Φωκᾶς, οἱ βουλευταὶ κ. Ζαλοκώστας καὶ Δημάρατος, ὡς καὶ Διευθύνται ὑπουργείων καὶ διομήχανοι μὲ σκοπὸν τὴν μελέτην τῆς κατὰ καλλίτερον τρόπον ἐκμεταλλεύσεως τοῦ θαλασσοπλούτου τῆς περιοχῆς. Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας συσκέψεις ἀπεφασίσθη ἡ ἰδρυσις Πρισταρίου διὰ χρηματοδοτήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ ἰδρύματος.

5. Καθ' ὅλον τὸ δεκαήμερον ἐσημειώθη ζωηρὰ ἐκδρομικὴ κίνησις εἰς Ἰωάννινα.

6. Ὁ ὑφυπουργὸς κ. Γ. Λύχνος ἐνεκαίνισε τὴν διὰ φέρυμπῶν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ἡγουμενίτης—Κερκύρας.

7. Μὲ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις ὁ Ἡπειρωτικὸς λαὸς ὑπεδέχθη τὴν Α.Μ. Βασίλισσαν Φρειδερίκην, ἣτις περιώδευσε εἰς τὰ ἀκριτικὰ χωρὶα καὶ ἐπιθεώρησε τὰ «Σπίτια τοῦ Παιδιοῦ» καὶ ἄλλα ἰδρύματα.

8. Εἰς τὰς παραμεθορίους ἀρχὰς παρουσιάσθη καὶ παρεδόθη Ἀλβανὸς φυγάς, φεύγων τὴν τρομοκρατίαν τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος.

9. Ἀπεστάλη πρὸς δημοσίευσιν τὸ διάταγμα περὶ ἰδρύσεως τοῦ Ἰφυπουργείου Ἡπείρου.

12. Ἡ Α.Μ. ἡ Βασίλισσα ἐνεκαίνισε εἰς τὴν Κόνιτσαν νέον Νοσοκομεῖον.

14. Ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ Δημοτικοῦ Μουσείου.

15. Ἦρχισαν αἱ ἐργασίαι τῆς ἀναμορφώσεως τῆς παραλιακῆς λεωφόρου Ἰωαννίνων.

17. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ τῆς Κυρά—Φροσύνης θὰ γυρισθῆ ὡς κινηματογραφικὴ ταινία ὑπὸ μεγάλης ἐταιρείας.

—Ἀπεφασίσθη ἡ ἐπίσκευή τῆς Παλαιᾶς Ζωομαίας Σχολῆς.

18. 700 ἐργάται ἐξ Ἰωαννίνων θὰ μεταβῶν ἵνα ἐργασθῶσιν εἰς τὰ ἔργα ἀνοικοδομήσεως τοῦ Βόλου.

20. Ὁ βουλευτῆς Ἰωαννίνων κ. Ἀλ. Παπαδόπουλος διὰ δηλώσεώς του προσεχώρησεν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν κ. Μαρκεζίνη κόμμα.

22. Σπανία περίπτωσις τοκετοῦ παρετηρήθη χθὲς εἰς κλινικὴν τῆς πόλεως. Τὸ βρέφος παρουσίαζε ἀτελῆ σύγκλησιν τῶν προσθίων κοιλιακῶν τοιχωμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπῆρχε κίνδυνος ἐκβολῆς τῶν ἐντέρων. Τὸ βρέφος ὑποστάν μετὰ δωρον ἐπιτυχῆ ἐγχείρησιν, διεσώθη.

24. Διὰ μηχανημάτων τῆς Μηχ. Καλλιεργείας ἤρχισεν ἡ διάνοιξις ὁδῶν εἰς τὴν περιόχην Κόνιτσης.

Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἀδελφότης Βόλου

Ἡ Ἡπειρωτικὴ παροικία τοῦ Βόλου κατὰ τὴν τελευταία γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν τῆς ἀπεφάσισε τὴν ἀνασύστασιν τῆς ἐκεῖ Ἡπειρωτικῆς Ἀδελφότητος, ποῦ τὴν θράση ἔχει σημεῖωσι προπολεμικὰ στὴν κατεστραμμένην τῶρα ἀπὸ τοῦ πρόσφατους σεισμοῦ νύμφην τοῦ Παγασσητικοῦ.

Ἡ συνέλευση τῶν Ἡπειρωτῶν Βόλου ἐξέλεξε τὸ πρῶτο Δ. Σ. τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἀδελφότητος ἀπὸ τοῦς ἐκεῖ ἐγκρίτους συμπατριῶτες κ.κ. Γεώργ. Δούλην, Βιομήχανον, ὡς Πρόεδρον, Ἰω. Μπουρνόζην, Δικηγόρον, ὡς Ἀντιπρόεδρον, Ἀλεξ. Γούσην, Γεωπόνον, ὡς Γεν. Γραμματέα, Μιλτ. Πολύζον, ἔμπορον, ὡς Ταμίαν καὶ Τριαντ. Δουλαδέρην, Παν. Ἡγουμενίδην, Νικ. Βλαχιώτην Γαβρ. Παπαγεωργίου καὶ Χρ. Καραδήμον ὡς Συμβούλους.

*

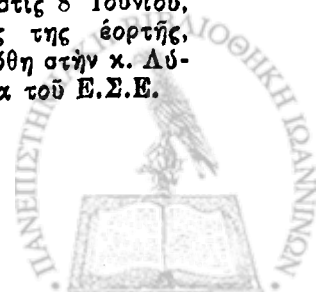
Τιμὴ εἰς τὴν «Μάννα» τοῦ Στρατιώτου

Ἡ ἐκλεκτὴ συμπατριώτισσά μας «Μάννα τοῦ στρατιώτου» κ. Καλλιόπη Λύκα τιμήθηκε τὸν περασμένον μῆνα ἀπὸ τοῦ Ἐκστρατευτικοῦ Σώμα Ἑλλάδος τῆς Κορέας, ποῦ τὴν ἀνεκήρυξε «Ἐπιτιμον Μαχητῆν» του. Τὰ ἐμβλήματα τοῦ ἐπιτίμου μαχητοῦ μετέφερε ἀπὸ τὴν Κορέα καὶ παρέδωσε

Ἡ κ. Καλλιόπη Λύκα

στὴ «Μάννα τοῦ στρατιώτου» ὁ γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὴν πολεμικὴν του δράσιν στὴν Ἡπειρο Στρατηγὸς Ἀλ. Χρηστάας. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ στὶς 8 Ἰουνίου, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ὀνομαστικῆς τῆς ἑορτῆς, ἐστάλη ἀπὸ τὴν Κορέα καὶ παρεδόθη στὴν κ. Λύκα καὶ τὸ εἰδικὸ τιμητικὸ δίπλωμα τοῦ Ε.Σ.Ε.

Διάλεξις συνεργάτου μας

Στις 20 'Ιουνίου, στην αίθουσα του 'Ελληνοαμερικανικού 'Επιμορφωτικού 'Ινστιτούτου 'Αθηνών, ὁ συνεργάτης μας κ. Δημήτρης Γιάκος ἔκαμε διάλεξη με θέμα: «*Τζὼν Σάτινμπεν, ὁ παίξάνο τῆς Καλλιφόρνιας*». Ἀποσπάσματα ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ ἀμερικανοῦ λογοτέχνη διάβασε ἡ πρωταγωνίστρια τοῦ 'Ελληνικοῦ Θεάτρου κ. Μιράντα καὶ ἡ καλλιτέχνης δ. Καπλανίδου.

Παν. Ζουρ. 'Αθήνα. Θὰ ἀναμείνωμε τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν σας. Θερμὰ εὐχαριστοῦμε.—**Γ. Πρ.** 'Αθήνα. Εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ δημοσιευθοῦν ὅλες μαζύ. ἔπειτα εἶναι ἐκτενεῖς καὶ οἱ σελίδες τοῦ «ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα» περιορισμένες. Θὰ σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως γιὰ τ' ἄλλα.—**Κ. Τοιλ.** Θεραπεία. Χαιρόμαστε γιὰτὶ, χάριν σὲ σὰς, εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν πνευματικῶν φίλων τῆς «Ν.Ε.» στὴν Κων(σταντι)νούπολι.—**Κατ. Παθ.** 'Αθήνα. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια καὶ λυπούμαστε γιὰτὶ τόσο ἀργὰ ἐπικοινωνήσαμε μαζύ σας. Δημοσιεύεται.—**Χρ. Νιακ.** 'Αθήνα. Σημειώσαμε τίς ὑποδείξεις σας καὶ θὰ δοκιμάσουμε. Εὐχαριστοῦμε.—**R. Th. Peabody.** Mass. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα ὅσα γράφετε σχετικὰ μετὴν «πρόγνωση». Γιὰ νὰ δημοσιευθοῦν ὁμως θέλουν ἐπεξεργασία.—**J Lil.** Melbourne Με ἀνυπόκριτη χαρὰ παίρνουμε ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια—ἐπαφή μ' ἓναν ἀπόδημο διανοούμενο καὶ λαμπρὸ φίλο. Τὰ χειρόγραφα τὰ πήραμε περιμένουμε καὶ τ' ἄλλα.—**Κων. Ναν.** Πειραιᾶ. Μὰς συγκινεῖ ἡ καλὴ σας διάθεση καὶ ἡ ἀγάπη σας γιὰ τὸν τόπο μας. Θὰ περιμένουμε τὸν ἐρχομὸ σας.—**Δ. Γιακ.** 'Αθήνα. Ἡ μιὰ ἀπ' τίς δύο δημοσιεύεται. Ἄν ἦταν πιὸ σύντομες δὲν θὰ παραμερζίζονταν ἄλλες πού περιμένουν τὴ σειρά τους. Γιὰ τὸν Β' τόμο τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἀνθολογίας θὰ λάβετε ἐγκύκλιο γράμμα μας. Εὐχαριστοῦν ὅλοι.—**Ἄγγ.** 'Αθῶν. 'Αθήνα. Δημοσιεύεται. Καθορίστε μας ποιά βιβλία θέλετε γιὰ τὸ Σταθμὸ. Στὴν κ. Ζ.Σ. στέλλουμε.—**Γ. Κοτζ.** 'Αθήνα. Μπαίνει στὸ ἐρχόμενο τεῦχος. Μάθαμε τὸν ἀθλο τῶν «Ἀθλιῶν». Καλὴ ἐπιτυχία.—**Τ.Ρ.Σ. Μπαλ.** Εὐβοία. Τὸ δημοσίωμα σὰς ἐστάλη ἀλλὰ ἐπίστρεψε. Τὸ ξαναστέλλουμε ταχ(υ)κῶς. Στις ἄλλες αὐτόθι ἐπαφές σας στηρίζομε πολλὰς ἐλπίδες γιὰ τὴν προώθηση τῆς Λαϊκῆς Τέχνης στὴν Ἑπειρο.—**Χρ. Πρατσ.** 'Αθήνα. Μὰς ἐνθουσιάζουν καὶ ἐμψυχώνουν τὸν ἀγῶνα μας γράμματα σὰν τὸ δικό σας. Γράφουμε.—**Ἄλ. Γουα.** Βόλον. Κι' οἱ δύο τους ἐπίστρεψαν ἐδῶ. Εὐχαριστοῦμε τοὺς δικούς σας γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον τους. Στὸν Β. Σκ. θὰ στείλωμε. Γιὰ ὅλα ὅλοι μας εὐχαριστοῦμε.—**Ταν. Λαμπ.** 'Αθήνα. Θὰ σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως.—**Γ. Δ. Δασκ.** 'Αθήνα. Εὐχαριστοῦμε θερμῶς. Θὰ περι-

μένουμε μετὰ χαρὰ συνεργασία σας.—**Ἀνθ. Ζόλ.** Ἀργείνιον. Τὰ πήραμε, εὐχαριστοῦμε.—**Δ. Εὐαγ.** Ἀθήνα. Μετὰ χαρὰ ξαναφιλοξενοῦν οἱ στήλες μας συνεργασία σας. Δοκίμια ἦταν τεχνικῶς ἀδύνατο νὰ σὰς σταλοῦν.—**Μαρ. Φαλ.** Γεωργ., Ἀθήνα. Νομίζουμε πὼς δὲν ἔφθασε στὰ χέρια μας. Λυπούμαστε γιὰ ὅ,τι ἔγινε. Στείλτε το νὰ ἐπανορθώσουμε **Geor. Pahaz., Sheverport, La.** Μὰς κατέπληξε τὸ γράμμα σας. Οἱ ἀγῶνες μας δὲν εἶναι πολιτικο—ἰδεολογικοὶ ἀλλὰ καθαρῶς πνευματικοί. Θὰ σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

- Βασ. Θ. Ζούστη:** «Ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ δράσις αὐτοῦ» (Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἀρχιεπισκοπῆς Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς) New York, 1954. Σχ. 8ον σελ. 416 (χρυσόδετον)
- Μ. Ν. Ναουμίδου—Π. Γ. Νικολοπούλου:** «Τὰ κοντακάρια τῆς Πάτρου» (Κώδικες 212 καὶ 213 ΓΑ' αἰῶνος). Ἀθήναι 1954. Σχ. 8ον σελ. 302
- Θερ. Τσάτσου:** «Χαῖνιελμπέργκ», Ἀθήναι 1955
- Δημ. Εὐαγγελίδη:** «Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀγ. Κυριακῆς τοῦ Γαρδικιοῦ (Παραμυθιάς) Ἀθήναι 1955
- Κίτσου Μακρῆ:** «Ὁ Καπετὰν Στέργιος Μπασδέκης καὶ ὁ γλύπτης Μίλιος» Βόλος 1955
- Κ. Χρυσάνθη:** «Μικρὲς πατρίδες» (ποιήματα), Ἐκδοσ. «Κυπριακῶν Γραμμάτων». Λευκωσία 1955
- Κώστα Σ. Σίμου:** «Ἀμαρτωλοί» (ποιήματα) Κἀίρο 1955
- Παν. Ἀπ. Ζούρντου:** «Ἡ φάλαγγ τῆς θυσίας» Ἀθήναι, 1954
- Βάση Βιζατάση:** «Μιλήματα τῆς Μούσας». Ἀθήνα 1948
- Ἄγγ. Ἀθ. Κλεισιούνη:** «Ἀνάπλι» (συμβολὴ στὸν τουρισμὸ), Ἀθήναι 1955
- Συνδέσμου φίλων Στρατοῦ:** «Πεπραγμένα 1952» Ἀθήναι, 1953

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΠΝΕΥΜ. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ (Ἀκομινάτου 12 Ἀθήναι)

- Γ. Ἀθήνα:** «Εὐδοκία» (ποιήματα), Ἀθήνα 1955 Σχ. 8ον μ. σελ. 200
- Βασίλη Γαζῆ:** «Καῖν καὶ Ἀβελ» (σὲ ἑπτὰ ἱστορίες.) Ἀθήνα 1955 Σχ. 8ον σελ. 160

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ:

Εἰς τὸ ἱστορικὸν σημεῖωμα τοῦ κ. Ἄλ. Λιβαδέα «Τὸ γεφύρι τοῦ Ἀρκούδα» τοῦ προηγουμένου τεύχους νὰ διορθωθοῦν: α) Ὁ Παῦλος μετὰς ἐφρονεῖ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1904 καὶ ὄχι 1913. β) Τὸ χωριὸ ὅπου ἔπεσε δὲν εἶναι ἡ Σιάτιστα ἀλλὰ ἡ Στάτιστα μετονομασθεῖσα ἤδη εἰς «Μελά». γ) Ἡ λέξις «ἐνεσμίλευον» τοῦ θου στίχου τῆς α'. στήλης νὰ διαβασθῆ «ἐσμίλευον».

† ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

Ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ρώμης,

Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Τῷ Ἐλλογιμοτάτῳ κυρίῳ Μιχαήλ Χ. Μάνῳ,

Διευθυντῇ τοῦ Περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»

τέκνῳ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ λίαν ἀγαπητῷ, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Εἰς Ἰωάννινα

Παρακολουθοῦντες μετ' ἐνδιαφέροντος πολλοῦ τὸ παρὰ τῆς ὑμετέρας λίαν ἡμῖν ἀγαπητῆς Ἐλλογιμότητος ἐκδιδόμενον λαμπρὸν Περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ἀσμένως ἐπληροφορήθημεν, ὅτι τοῦτο ἐβραβεύθη παρὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, διὰ τὴν σπουδαίαν ἐκπολιτιστικὴν καὶ τὴν ἐν τῷ πνευματικῷ πεδίῳ συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ προσφιλοῦς Λαοῦ τῆς Ἡπείρου.

Ἐφ' ᾧ προαγόμεθα διὰ τοῦδε τοῦ εὐχετικοῦ ἡμῶν Γράμματος συγχαρῆσαι ἀπὸ μέσης καρδίας ὑμῖν τε καὶ τοῖς καλοῖς συνεργάταις ὑμῶν ἐπὶ τῷ παρ' ὑμῶν ἐπιτελουμένῳ ὄντως σπουδαίῳ πνευματικῷ τούτῳ ἔργῳ καὶ τῇ τόσον ἐπισημῶ ἀναγνωρίσει αὐτοῦ καὶ ἐπεύξασθαι συνεχῆ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν ταύτην.

Ἀπονέμοντες δ' ὑμῖν πᾶσιν ὀλόθυμον τὴν Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐλογία, αἰτούμεθα ὑμῖν τὰ κράτιστα παρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ δαυιλῆ τὴν εὐλογία αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἔργον ὑμῶν.

Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἄπειρον αὐτοῦ ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν.

Διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

Θ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

αφνε' Μαΐου ιβ'.

